

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้

ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน

(BRT 139005)

ศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

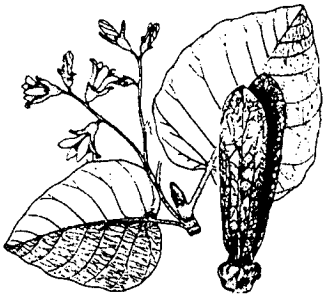
เฟิร์น จิมโนสเปิร์ม พืชใบเลี้ยงเดี่ยว

(เล่ม 2)

ประนอม จันทรโณทัย และคณะ

ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณวิจัยจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และ
ศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพ ในประเทศไทย

ธันวาคม 2545

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้
ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน

(BRT 139005)

ศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เฟิร์น จิมโนสเปิร์ม พืชใบเลี้ยงเดี่ยว

(เล่ม 2)

ประนอม จันทรโณทัย และคณะ

ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณวิจัยจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และ
ศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพ ในประเทศไทย

ธันวาคม 2545

สารบัญ

	หน้า
1. Aspleniaceae	2
2. Athyriaceae	3
3. Cyatheaceae	4
4. Davalliaceae	4
5. Dennstaedtiaceae	5
6. Dryopteridaceae	5
7. Gleicheniaceae	7
8. Lindsaeaceae	7
9. Lomariopsidaceae	8
10. Marattiaceae	9
11. Oleandraceae	10
12. Ophioglossaceae	11
13. Parkeriaceae	12
14. Polypodiaceae	17
15. Pteridaceae	22
16. Schizaeaceae	24
17. Thelypteridaceae	26
18. Vittariaceae	27
19. Cycadaceae	28
20. Agavaceae	29
21. Amaryllidaceae	29
22. Araceae	29
23. Arecaceae	30
24. Burmanniaceae	30
25. Commelinaceae	31
26. Costaceae	42
27. Cyperaceae	43
28. Dioscoreaceae	50
30. Eriocaulaceae	51
31. Hypoxidaceae	58
32. Lilliaceae	59
33. Orchidaceae	60
34. Poaceae	82
35. Smilacaceae	140
36. Stemonaccae	141
37. Taccaceae	141

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
38. Xylidaceae	142
39. Zingiberaceae	143

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1. <i>Adiantum philippense</i>	174
ภาพที่ 2. <i>A. caudatum</i>	174
ภาพที่ 3. <i>Cheilanthes tenuifolia</i>	174
ภาพที่ 4. <i>Cyathea gigantea</i>	174
ภาพที่ 5. <i>Dicranopteris linearis</i> var. <i>linearis</i>	174
ภาพที่ 6. <i>Drynaria queroifolia</i>	174
ภาพที่ 7. <i>Hemionitis arifolia</i>	175
ภาพที่ 8. <i>Lygodium polystachyum</i>	175
ภาพที่ 9. <i>Pteris vitata</i>	175
ภาพที่ 10. <i>Ophioglossum costatum</i>	175
ภาพที่ 11. <i>Cycas siamensis</i>	175
ภาพที่ 12. <i>C. siamensis</i>	175
ภาพที่ 13. <i>Crinium</i> sp.	176
ภาพที่ 14. <i>Amorphophallus</i> sp.1	176
ภาพที่ 15. <i>A.</i> sp.2	176
ภาพที่ 16. <i>Burmannia coelestris</i>	176
ภาพที่ 17. <i>Gloriosa superba</i>	176
ภาพที่ 18. <i>Cyanotis</i> sp.	176
ภาพที่ 19. <i>Murdannia spectabilis</i>	177
ภาพที่ 20. <i>Costus speciosus</i>	177
ภาพที่ 21. <i>Ascolepis dipsacoides</i>	177
ภาพที่ 22. <i>Cyperus cyperoides</i>	177
ภาพที่ 23. <i>C. laxus</i>	177
ภาพที่ 24. <i>Fimbristylis cinnamometorum</i>	177
ภาพที่ 25. <i>F. disticha</i>	178
ภาพที่ 26. <i>F. gracilentia</i>	178
ภาพที่ 27. <i>F. hookeriana</i>	178
ภาพที่ 28. <i>Fuirena umbellata</i>	178
ภาพที่ 29. <i>Kyllinga brevifolia</i>	178
ภาพที่ 30. <i>Lipocarpha chinensis</i>	178
ภาพที่ 31. <i>Lipocarpha pygmaea</i>	179
ภาพที่ 32. <i>Pycreus diaphanus</i>	179
ภาพที่ 33. <i>P.</i> sp.	179
ภาพที่ 34. <i>Rhynchospora</i> sp.	179
ภาพที่ 35. <i>R. rubra</i>	179
ภาพที่ 36. <i>Eriocaulon alatum</i>	179
ภาพที่ 37. <i>E. echinulatum</i>	180

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 38. <i>E. smitimandii</i>	180
ภาพที่ 39. <i>E. sp.1</i>	180
ภาพที่ 40. <i>E. sp.2</i>	180
ภาพที่ 41. <i>Curculigo orchidoides</i>	180
ภาพที่ 42. <i>Aerides crassifolia</i>	180
ภาพที่ 43. <i>A. multiflora</i>	181
ภาพที่ 44. <i>Ascocentrum semiteretifolium</i>	181
ภาพที่ 45. <i>Cirrhopetalum lepidumi</i>	181
ภาพที่ 46. <i>Cleisostoma arietinum</i>	181
ภาพที่ 47. <i>Cymbidium sp.</i>	181
ภาพที่ 48. <i>Dendobium delacourii</i>	181
ภาพที่ 49. <i>D. infundibulum</i>	182
ภาพที่ 50. <i>D. pulchellum</i>	182
ภาพที่ 51. <i>Doritis pulcherrima</i>	182
ภาพที่ 52. <i>Drymoda siamensis</i>	182
ภาพที่ 53. <i>Eulophia macrobulbon</i>	182
ภาพที่ 54. <i>Geodorum siamense</i>	182
ภาพที่ 55. <i>Habenaria chlorina</i>	183
ภาพที่ 56. <i>H. dentata</i>	183
ภาพที่ 57. <i>H. lindleyana</i>	183
ภาพที่ 58. <i>H. rhodocheila</i>	183
ภาพที่ 59. <i>H. rostellifera</i>	183
ภาพที่ 60. <i>H. tonkinensis</i>	183
ภาพที่ 61. <i>Paphiopedilum sp.</i>	184
ภาพที่ 62. <i>Pecteilis susannae</i>	184
ภาพที่ 63. <i>Vanda brunnea</i>	184
ภาพที่ 64. <i>Eragrostis cilianensis</i>	184
ภาพที่ 65. <i>Heteropogon contortus</i>	184
ภาพที่ 66. <i>Neyroudia reynaudina</i>	184
ภาพที่ 67. <i>Pennisetum polystachyon</i>	185
ภาพที่ 68. <i>Polytoca digitata</i>	185
ภาพที่ 69. <i>Saccharum arundinaceum</i>	185
ภาพที่ 70. <i>Sorghum nitidum</i>	185
ภาพที่ 71. <i>Stemona tuberosa</i>	185
ภาพที่ 72. <i>Tacca leontopetaloides</i>	185
ภาพที่ 73. <i>Xyris sp.1</i>	186
ภาพที่ 74. <i>X. sp.2</i>	186

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 75. <i>Amomum hastilabium</i>	186
ภาพที่ 76. <i>Boesenbergia baimaii</i>	186
ภาพที่ 77. <i>Boesenbergia xiphostachya</i>	186
ภาพที่ 78. <i>Curcuma</i> cf. <i>oligantha</i>	186
ภาพที่ 79. <i>C. sessilis</i>	187
ภาพที่ 80. <i>C. stenocheila</i>	187
ภาพที่ 81. <i>Elettariopsis</i> cf. <i>burtiana</i>	187
ภาพที่ 82. <i>Globba annamensis</i>	187
ภาพที่ 83. <i>Kaempferia filifolia</i>	187
ภาพที่ 84. <i>K. siamensis</i>	187

เฟิร์น

รูปวิธานจำแนกวงศ์

1. เฟิร์นน้ำ **Parkeriaceae** (*Ceratopteris*)
1. เฟิร์นบนดินหรือเฟิร์นอิงอาศัย 2
2. ใบอ่อนตั้งตรง กลุ่มอับสปอร์คล้ายข้อเชิงลด **Ophioglossaceae**
2. ใบอ่อนม้วนงอ กลุ่มอับสปอร์ไม่คล้ายข้อเชิงลด 3
3. ไม่มีแอนนูลัส **Marattiaceae**
3. มีแอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว 4
4. แอนนูลัสเรียงตัวในแนวขวาง 5
4. แอนนูลัสเรียงในแนวเฉียงหรือเรียงในแนวตั้ง 6
5. แอนนูลัสอยู่ตรงกลางอับสปอร์ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ **Gleicheniaceae**
5. แอนนูลัสอยู่ปลายยอดอับสปอร์ มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ **Schizaeaceae**
6. แอนนูลัสเรียงในเฉียงแนว **Cyatheaceae**
6. แอนนูลัสเรียงในแนวตั้ง 7
7. แผ่นใบรูปรียาว คล้ายใบหญ้า กลุ่มอับสปอร์เกิดเป็นแถว ฝังอยู่ในช่องใกล้ขอบใบ **Vittariaceae**
7. แผ่นใบกว้าง ไม่คล้ายใบหญ้า กลุ่มอับสปอร์ไม่ฝังอยู่ในช่อง 8
8. มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์หรือมีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียม 9
8. ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ 18
9. กลุ่มอับสปอร์รูปกลมหรือรูปรียาว 10
9. กลุ่มอับสปอร์ไม่กลม หรืออับสปอร์เกิดเป็นพืด (coenosori) 15
10. ก้านใบเป็นข้อต่อกับลำต้นหรือใบย่อยเป็นข้อต่อกับแกนกลางใบ 11
10. ก้านใบไม่เป็นข้อต่อกับลำต้นหรือใบย่อยไม่เป็นข้อต่อกับแกนกลางใบ 12
11. เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปถ้วย **Davalliaceae**
11. เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต **Oleandraceae**
12. ก้านใบตัดตามขวางมีเนื้อเยื่อลำเลียงมากกว่า 2 กลุ่ม **Dryopteridaceae**
12. ก้านใบตัดตามขวางมีเนื้อเยื่อลำเลียง 2 กลุ่ม เชื่อมกันเป็นรูปตัวอักษรยู 13
13. ลำต้นและโคนก้านใบมีขน **Dennstaedtiaceae**
13. ลำต้นและโคนก้านใบ มีเกล็ด 14
14. ขอบเกล็ดเรียบ **Thelypteridaceae**
14. ขอบเกล็ดมีขน **Athyriaceae**
15. ขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ 16
15. ขอบใบไม่หักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ 17
16. กลุ่มอับสปอร์เกิดเป็นแถวยาวต่อเนื่องกันใกล้ขอบใบ **Pteridaceae**
16. กลุ่มอับสปอร์เกิดบนหรือปลายเส้นใบย่อยหลายเส้น **Parkeriaceae**
17. กลุ่มอับสปอร์เกิดเป็นแถวตามความยาวของเส้นใบ เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เปิดเข้าหาเส้นกลางใบ
..... **Aspleniaceae**
17. กลุ่มอับสปอร์เกิดอยู่ปลายเส้นใบย่อยบริเวณขอบใบหรือเกิดเป็นพืดเรียงเป็นแถวยาวใกล้ขอบใบ เยื่อคลุม
กลุ่มอับสปอร์เปิดออกไปทางขอบใบ **Lindsaeaceae**

18. ลำต้นสั้น ตั้งตรง *Parkeriaceae (Hemionitis)*
 18. ลำต้นทอดนอนยาว หรือเป็นเหง้าทอดเลื้อย 19
 19. ผิวใบมีขนรูปดาว *Polypodiaceae*
 19. ผิวใบไม่มีขนรูปดาว 20
 20. ใบเดี่ยว *Polypodiaceae (Microsorium)*
 20. ใบประกอบแบบขนนก 21
 21. มีใบประกบต้น *Polypodiaceae (Drynaria)*
 21. ไม่มีใบประกบต้น *Lomariopsidaceae*

Aspleniaceae

Asplenium L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. เกสรัดของลำต้นรูปไข่แกมหอก *A. pellucidum*
 1. เกสรัดของลำต้นรูปไข่แกมหอก 2
 2. กลุ่มอับสปอร์เรียงเป็นแถวตามแนวเส้นใบย่อย *A. tenerum*
 2. กลุ่มอับสปอร์เป็นกระจุกบริเวณปลายหยักของใบย่อย *A. sp.*

Asplenium pellucidum Lamkey, Enc. 2: 305. 1786.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. เกสรัด รูปไข่แกมหอก ปลายแหลม ขอบหยักเป็นฟันปลาเล็กน้อย ยาวประมาณ 4 มม. สีนํ้าตาล ประกอบด้วยเซลล์ผนังหนา ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบ สีนํ้าตาล ด้านบนของก้านใบและแกนกลางใบเป็นร่อง มีขนสีนํ้าตาล ก้านใบยาว 5-10 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนานแกมหอก ยาว 20-25 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ใบย่อย เรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 0.5-1 มม. แผ่นใบย่อยรูปหอก มี 20-50 คู่ ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ฐานใบเป็นรูปลิ้มและมีติ่งใบ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพู ขอบพูหยักเป็นฟันปลา ผิวใบมีขนเล็กน้อย เส้นกลางใบเป็นร่อง เส้นใบ ชัดเจนและแยกเป็นง่ามปลายอิสระ กลุ่มอับสปอร์ เรียงเป็นแถวยาวต่อเนื่องตามแนวเส้นใบย่อย ยาว 4-7 มม. แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นแถบยาวตามแนวกลุ่มอับสปอร์และเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

การกระจายพันธุ์. - น้ำตกคำหอม ลานสาวเอ้ ผานางเมิน

นิเวศวิทยา.- ที่ร่มเงา

Asplenium tenerum Forst., Prodr.: 80. 1786.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มม. เกสรัด สีนํ้าตาล รูปรียาว ปลายแหลม ขอบหยักเป็นฟันปลาเล็กน้อย ยาวประมาณ 4 มม. ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีนํ้าตาลดำ มีขนสีนํ้าตาล ยาว 3-5 ซม. แผ่นใบรูปหอก ยาว 20-25 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ก้านใบย่อยสั้น แผ่นใบย่อยรูปหอก มีประมาณ 20 คู่ ยาว 2-2.5 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. ฐานใบรูปลิ้ม ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นฟันปลา ผิวใบมีขนเล็กน้อย เส้นใบชัดเจนและแตกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ เกิดเรียงเป็นแถวตาม

แนวเส้นใบย่อย ยาวประมาณ 5 มม. แอนนูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง เชื่อมกลุ่มกลุ่มอับสปอร์เป็นเชื่อบาง ๆ
นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Asplenium sp.

ลำต้น ตั้งตรงหรือเอนทอดยอด เกล็ด สีน้ำตาลเป็นเส้นยาวประมาณ 4 มม. ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ใบย่อยจำนวนมากออกเรียงสลับกัน ใบยาว 20-30 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. แผ่นใบย่อยและก้านใบมีขน ก้านใบยาว 3-5 ซม. สีน้ำตาลปนดำ ใบย่อยมีจำนวนมาก ขอบใบหยักลึก ยาว 8-10 มม. กว้าง 4-5 มม. ปลายใบย่อยค่อนข้างแหลม กลุ่มอับสปอร์ เป็นกระจุกรูปกลม เกิดบริเวณปลายหยักของใบย่อย
นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Athyriaceae
รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. กลุ่มอับสปอร์รูปกลมเชื่อมกลุ่มกลุ่มอับสปอร์รูปเกือกม้า Anisocampium
- 1. กลุ่มอับสปอร์รูปเรียวยาวเชื่อมกลุ่มกลุ่มอับสปอร์รูปขอบขนาน Diplazium

Anisocampium Presl

Anisocampium cumingianum Presl., Epim.: 59. 1849.

ลำต้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. เกล็ด รูปเรียวยาวหรือรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาวประมาณ 3 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ ก้านใบยาว 25-35 ซม. โคนก้านใบสีน้ำตาลดำมีเกล็ดและขน ส่วนบนสีฟางขาว แกนกลางใบ เป็นร่อง แผ่นใบรูปหอก ยาว 30-35 ซม. กว้างประมาณ 20-25 ซม. ใบย่อย เรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 2-6 คู่ ก้านใบย่อยสั้นหรือไม่มี แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานยาว 8-13 ซม. ฐานใบโค้งมนหรือรูปลิ้ม ปลายใบเป็นติ่งแหลม กว้าง 3-5 ซม. ขอบใบหยักเว้าเป็นพู ขนาดของพูไม่เท่ากัน พูลึกประมาณ 1/5 ของความกว้างของใบ ปลายพุ่มนหรือแหลม ขอบพูหยักเป็นซี่ฟันเล็กน้อย เนื้อใบอ่อนนุ่ม ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย ใบย่อยที่อยู่ปลายสุดรูปขอบขนาน ฐานใบมน รูปลิ้ม หรือรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเป็นพูลึกมากกว่าใบย่อยที่อยู่ด้านล่าง เส้นใบ แยกแบบขนนกเชื่อมติดกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดตรงกลางเส้นใบย่อย เรียงกระจายไม่เป็นระเบียบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อเชื่อมกลุ่มอับสปอร์รูปเกือกม้า ขอบเยื่อเชื่อมกลุ่มอับสปอร์แหวง
การกระจายพันธุ์. - ทางผิผ่าน
นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดินที่ชื้นและ ที่มีร่มเงา

Diplazium Sw.

Diplazium donianum (Mett.) Tardieu, Aspl. Tonkin: 58, t. 5. 1932. _____ *Asplenium donianum* Mett., Fil. Lechl.: 177. 1859.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 มม. เกล็ด รูปหอก ปลายแหลม ขอบหยักเป็นซี่ฟัน ยาว 7-10 มม. กว้าง 5-8 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ โคนก้านใบสีน้ำตาลหรือสีดำ ส่วนบนสีฟ้าขาว ยาว 25-40 ซม. แกนกลางใบเป็นร่อง แผ่นใบรูปขอบขนาน ยาว 40-60 ซม. กว้าง 15-20 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 1-4 คู่ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 5-8 มม. แผ่นใบย่อยรูปไข่หรือรูปหอก ยาว 14-18 ซม. กว้าง 4-4.5 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นซี่เลื่อยเล็กน้อย เนื้อใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกแบบอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปรียาว เกิดเป็นแถวขนานทั้งสองข้างตามความยาวของเส้นใบย่อย แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นเยื่อสีน้ำตาลบางๆ

การกระจายพันธุ์. - หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นและ ใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Cyatheaceae

Cyathea A.J.E. Sm.

Cyathea gigantea (Wall. ex Hook.) Holttum in Gard. Bull. S.S. 8: 318. 1935. _____ *Alsophila gigantea* Wall. ex Hook., Sp. Fil. 1: 53. 1844. (ภาพที่ 4)

ลำต้น ตั้งตรง สูงประมาณ 2 ม. หรือมากกว่า ปลายยอดและโคนก้านใบมีเกล็ด เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 10-15 มม. กว้าง 1-2 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบยาว 40-100 ซม. แกนกลางใบมีเกล็ดสีน้ำตาลดำ เรียบเป็นมัน แผ่นใบรูปขอบขนานปลายเรียวแหลม ยาว 1-2 ม. กว้าง 0.5-1 ม. แกนกลางใบย่อยมีขนสีน้ำตาล ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 10-20 คู่ ไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยชั้นที่หนึ่งรูปหอก ยาว 50-70 ซม. หรือมากกว่า กว้าง 20-25 ซม. ใบย่อยชั้นที่สองไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบรูปหอก ยาว 8-15 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ฐานใบเฉียงเล็กน้อยรูปหัวใจ ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเฉียงขึ้นเล็กน้อย พูลึกมากกว่า 1/3 จากขอบใบถึงเส้นกลางใบ ปลายพุ่มน ขอบพูหยักเป็นซี่เลื่อยเล็กน้อย เนื้อใบหนาคล้ายกระดาษ ผิวใบเรียบ เส้นใบแยกออกเป็นอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดตรงกลางเส้นใบย่อย เรียงเป็นรูปตัวอักษรวี แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวเฉียง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- มหาเสด้า มหาเสแดง กูดโง้ง กูดโย้ง กูดหางนกกุง คาซูด

การกระจายพันธุ์. - เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ลำธาร ในพื้นที่ป่าดิบ หรือใกล้น้ำตก

Davalliaceae

Davallia A.J.E. Sm.

Davallia denticulata (Burm.f.) Mett. ex Kuhn, Fil. Deck.: 27. 1867. _____ *Adiantum denticulatam* Burm.f., Fl. Ind.: 236. 1768.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 ซม. เกล็ด รูปไข่ ปลายเรียวยาว ขอบเรียบ ยาว 5-8 มม. สีน้ำตาลอ่อน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวถึงสองชั้น โคนใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบกลม โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ ส่วนบนสีน้ำตาลอ่อน ยาว 30-40 ซม. แผ่นใบเป็นรูปสามเหลี่ยม ยาว 45-60 ซม. กว้าง 40-50 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 30-35 ซม. กว้าง 25-30 ซม. ใบย่อยชั้นที่สอง รูปขอบขนานหรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ฐานใบเรียวแคบไม่เท่ากัน ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเรียงแบบขนนก พูกว้าง 2-4 มม. ปลายพูแหลม เส้นใบแยกเป็นร่าง มีเส้นใบย่อยเทียม (false veinlets) เกิดอยู่กลางเส้นใบ กลุ่มอับสปอร์ เกิดอยู่บริเวณขอบพู แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์แถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปถ้วยติดอยู่ที่ฐานและด้านข้างของกลุ่มอับสปอร์ ยาว 0.3-0.6 มม. กว้าง 0.3-0.5 มม. เปิดออกทางขอบใบ

ชื่อพื้นเมือง.- นาคราช

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- เลื้อยบนดินหรือบนโขดหิน ในที่มีร่มเงา และมีแสงแดด

Dennstaedtiaceae

Microlepia Presl

Microlepia speluncae (L.) Moore, Ind. Fil.: 93. 1857. _____ *Polypodium speluncae* L., Sp. Pl.: 1093. 1753.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. ไม่มีเกล็ด ปลายยอดมีขนใส ใบ ประกอบแบบขนนกสามถึงสี่ชั้น โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ มีขนใส ส่วนบนสีฟางข้าว ยาว 50-70 ซม. แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 50-70 ซม. กว้าง 45-50 ซม. แกนกลางใบสีฟางข้าวหรือสีน้ำตาลอ่อน ด้านบนเป็นร่อง มีขนใส ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง ก้านใบย่อยชัดเจน แผ่นใบรูปสามเหลี่ยมยาว 10-15 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลม ใบย่อยชั้นที่สองมีได้มากกว่า 20 คู่ แผ่นใบรูปขอบขนาน โคนใบแตกออกเป็นใบย่อยชั้นที่สามถึงสี่ชัดเจน ฐานใบรูปลิ้นไม่เท่ากัน ส่วนบนขอบใบหยักเว้าเป็นพู ปลายพุมน ขอบพูหยักเว้าเป็นซี่ฟัน ผิวใบทั้งสองด้านมีขนใส เนื้อใบบาง อ่อนนุ่ม เส้นใบชัดเจนทางด้านล่างของผิวใบ มีขน แยกออกเป็นร่าง กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม มีขนาดเล็ก เกิดที่ปลายเส้นใบย่อยใกล้ขอบใบที่หยักเป็นพู แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นรูปถ้วย มีขนใส

ชื่อพื้นเมือง.- กูดยี่ โหรผักกูด โชน

การกระจายพันธุ์.- เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ลำธารในป่าดิบ หรือใกล้น้ำตก

Dryopteridaceae

Tectaria Cav.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบย่อยที่อยู่ปลายใบมีรูปร่างแตกต่างจากใบย่อยที่อยู่ด้านล่าง ขอบใบย่อยหยักเว้าเป็นพูลึก เรียงแบบขนนก
..... *T. amplifolia*
1. ใบย่อยที่อยู่ปลายใบมีรูปร่างคล้ายกับใบย่อยที่อยู่ด้านล่าง ขอบใบย่อยเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย
..... *T. polymorpha*

Tectaria amplifolia (v.A.v.Ros.) C.Ch., Ind. Fil. Suppl. 3: 176. 1934. _____ *Aspidium amphifolium*
v.A.v.Ros. in Bull. Jard. Bot. Buitenz. II. 11: 2. 1913.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. เกล็ด รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 8-10 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ส่วนโคนเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ มีเกล็ดสีน้ำตาลดำ ส่วนบนสีฟางขาว มีขนสีเล็กน้อย ยาว 15-35 ซม. แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 20-25 ซม. กว้าง 20-25 ซม. แกนกลางใบด้านบนเป็นร่องและมีขนสีเล็กน้อย ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 2-4 คู่ แผ่นใบย่อยคู่ล่างสุดหยักเว้าลึกแบบขนนก ก้านใบย่อยชัดเจน ยาว 1-2 ซม. แผ่นใบย่อยด้านบนมีขนาดเล็ก รูปร่างแตกต่างกับใบย่อยที่อยู่ด้านล่าง ก้านใบย่อยสั้น ยาว 3-5 มม. ฐานใบย่อยรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูลึกเรียงแบบขนนกและมีขนสี ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบแยกออกเป็นอิสระเรียงแบบขนนก เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.2 มม. เกิดอยู่บนเส้นใบย่อยอิสระ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต

การกระจายพันธุ์. - น้ำตกคำหอม ทางฝัผ่านคำฝักหนาม อ่างกบ หลังสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ที่มีร่มเงา

Tectaria polymorpha (Wall. ex Hook.) Copel. in Phil. J. Sci. 2: 413. 1907. _____ *Aspidium polymorphum* Wall. ex Hook. in Sp. Fil. 4: 54. 1862.

ลำต้นสั้นทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. เกล็ด รูปรียาวหรือรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 8-10 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ โคนก้านใบมีเกล็ดสีน้ำตาลดำ ส่วนบนสีฟางขาวหรือสีน้ำตาล ยาว 30-80 ซม. แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 30-60 ซม. กว้าง 30-50 ซม. แกนกลางใบด้านบนมีขนเล็กน้อย ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบนแกนกลางใบ มี 2-5 คู่ ปลายใบมีใบย่อยเพียง 1 ใบ รูปร่างคล้ายกับใบย่อยที่อยู่ด้านล่าง ใบย่อยคู่ล่างสุดแตกออกแบบขนนก 1 คู่ มีก้านใบย่อยชัดเจน ก้านใบย่อยยาว 1-1.5 ซม. แผ่นใบย่อยด้านบนมีขนาดเล็ก ก้านใบย่อยสั้น ยาว 3-6 มม. แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปหอก ยาวประมาณ 20 ซม. กว้าง 6-10 ซม. ฐานใบเป็นรูปลิ้น ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบแตกเป็นอิสระเรียงแบบขนนก เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 มม. เกิดกระจายอยู่บนเส้นใบย่อย แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไตและมีขน

การกระจายพันธุ์. - ทางฝัผ่าน

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดิน สภาพที่มีร่มเงา

Gleicheniaceae

Dicranopteris Bernh.

Dicranopteris linearis (Burm.f.) Undrew. var. *linearis*, Bull. Tor. Bot. Club 34: 249. 1907. _____
Polypodium linearis Burm.f., Fl. Ind.: 235, t. 67, f. 2, 1768. (ภาพที่ 5)

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-3.5 มม. มีขนสีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนก ก้านใบรูปสามเหลี่ยม แยกเป็นง่ามหลายครั้ง มีตาตรงกลางง่าม ยาว 30-50 ซม. หรือมากกว่านั้น ก้านใบสีฟาง ขาว โคนก้านใบมีขนสีน้ำตาลเล็กน้อย ใบย่อยรูปแถบ ยาว 20-50 ซม. กว้าง 4.5-5 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเรียงแบบขนนก ปลายพุ่มน ขอบพูเรียบ พูยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.4 ซม. ผิวใบเรียบ เนื้อใบหนา เส้นกลางใบนูนขึ้นชัดเจน เส้นใบแยกออกเป็นง่าม 2 ครั้ง เส้นใบย่อยยาว 2-4 มม. กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เรียงเป็นแถวระหว่างเส้นใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวขวางและอยู่ตรงกลางของอับสปอร์ ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กีกะเจีย กุดปัด กุดหมัก กุดแต่ม โจ้นเหล็ก โชน กือแก รือแซ

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม คำผักหนาม อ่างกบ

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ชำรงร่องน้ำ ที่มีแสงแดด

Lindsaeaceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว *Lindsaea*
1. ใบประกอบแบบขนนกสามถึงสี่ชั้น *Sphenomeris*

Lindsaea Drynd.

Lindsaea ensifolia Sw., Schrad. J. Bot. 1800 (2): 77. 1801.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. เกล็ด รูปยาวรี ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.1-0.3 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบเป็นรูปสี่เหลี่ยม ด้านบนเป็นร่อง ยาว 20-25 ซม. กว้างประมาณ 20 ซม. โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ มีเกล็ดเล็กน้อย ส่วนบนสีฟางขาว มีขน ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงกันข้ามบนแกนกลางของใบ มี 3- 7 คู่ ใบย่อยด้านล่างลดรูป ปลายใบมีใบย่อยเพียง 1 ใบ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 2-4 มม. แผ่นใบย่อยรูปหอก ยาว 10-20 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ฐานใบเป็นรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ เนื้อใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบนูนขึ้นชัดเจนทางท้องใบ เส้นใบประสานกันเป็นร่างแหชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นพืดเรียงเป็นแถวยาวตลอดความยาวของใบย่อยใกล้ขอบใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์และเปิดออกไปทางขอบใบ

ชื่อพื้นเมือง.- หางนกเกลี

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ลำธาร ที่มีร่มเงา

Sphenomeris Maxon

Sphenomeris chinensis (L.) Maxon var. *diraricata* (H.Christ) Kramer in *Blumea* 15: 572. 1968.
 ----- *Odontosoria chinense* var. *diraricata* Christ in *J. Bot.* II. 2: 23. 1909.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 1-2 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกสามถึงสี่ชั้น โคนก้านใบสีน้ำตาล มีเกล็ดเล็กน้อย ส่วนบน สีฟางขาว ยาว 25-35 ซม. แผ่นใบรูปหอกหรือรูปไข่ ยาว 40-60 ซม. กว้าง 10-15 ซม. แกนกลางใบเป็น ร่อง ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ ใบย่อยคู่ล่างสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านใบย่อยสั้น ยาว 3-5 มม. ใบ ย่อยชั้นที่สองรูปสามเหลี่ยม ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเรียงแบบขนนก ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบบาง เส้นใบชัดเจนและแยกออกเป็นอิสระ แต่ละพูประกอบด้วยเส้นใบย่อย 2-3 เส้น กลุ่มอับสปอร์ รูป สามเหลี่ยมเกิดที่ปลายเส้นใบย่อย เชื่อมติดอยู่ปลายเส้นใบย่อย 2-3 เส้นที่มาบรรจบกันในแต่ละพู แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นแผ่นแบนๆ ติดอยู่ที่บริเวณ ปลายเส้นใบย่อย และเปิดออกไปทางขอบใบ

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ลำธาร ที่มีร่มเงา

Lomariopsidaceae

Bolbitis Schott

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. เส้นใบแยกออกเป็นอิสระ ขอบเกล็ดหยักเป็นฟันปลาเล็กน้อย B. *appendiculata*
1. เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ขอบเกล็ดเรียบ B. *copelandii*

Bolbitis appendiculata (Willd.) K. Iwats. in *Acta Phytotax. Geobot.* 18: 48. 1959. -----
Acrostichum appendiculatum Willd., *Sp. Pl.* 5: 114. 1810.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบหยักเป็น ฟันปลาเล็กน้อย ยาว 3-5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว มีสองแบบ รูปร่าง แตกต่างกัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ มีก้านใบยาว 7-12 ซม. มีเกล็ดสีน้ำตาล แผ่นใบรูปหอก ยาว 10-20 ซม. กว้าง 4-6 ซม. ไม่มีก้านใบย่อย ใบย่อยมี 17-25 คู่ ใบย่อยรูปขอบขนาน ยาว 2-3 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ฐานใบมีติ่งใบ ปลายใบมน ขอบใบหยักเว้าเป็นฟันปลาเล็กน้อย ตรงรอยหยักมีรยางค์ยื่นออกมา ผิวใบทั้งสอง ด้านมีขนใส เนื้อใบหนาคล้ายกระดาษ เส้นใบแตกเป็นง่ามชัดเจน ใบที่สร้างสปอร์ ยาวกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ โคนก้านใบมีเกล็ดสีน้ำตาล ยาว 20-25 ซม. แผ่นใบรูปหอก ยาว 10-15 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านใบย่อย สั้น ใบย่อยมี 15-20 คู่ ใบย่อยรูปรียาว ยาวประมาณ 1 ซม. กว้าง 2-3 มม. ฐานใบมีติ่งใบเล็กๆ ปลายใบ มน ขอบใบหยักเว้าเป็นฟันปลาเล็กน้อย ผิวใบทั้งสองด้านมีขนใส เส้นใบแตกออกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ เกิด ต่อเนื่องกันเป็นพืดทางท้องใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่ม อับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์ ห้วยเวียงไพร

นิเวศวิทยา.- เกาะบนก้อนหินใกล้ลำน้ำตก ที่มีร่มเงา

Bolbitis copelandii Ching ex C.Ch. & Tardieu in Lec. Notul. Syst. 7: 101. 1938.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 4-6 มม. กว้าง 1-1.5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว มีสองแบบ ใบที่ไม่สร้างสปอร์ โคนก้านใบสีม่วงดำ มีเกล็ดสีน้ำตาลดำ ส่วนบนสีฟ้าขาว ก้านใบยาว 15-25 ซม. แผ่นใบรูปหอกหรือรูปขอบขนาน ยาว 20-45 ซม. กว้าง 15-20 ซม. แกนกลางใบนูนขึ้นและมีปีกเล็กๆ แผ่นยื่นออกมา ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 15-25 คู่ ใบย่อยที่อยู่กลางใบมีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านใบย่อยสั้น แผ่นใบย่อยรูปขอบขนาน ยาว 5-10 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ฐานใบโค้งมนไม่เท่ากัน ไม่มีติ่งใบ ปลายใบมน ขอบใบหยักเป็นซี่เลื่อยเล็กน้อย ผิวใบเรียบ เนื้อใบหนาคล้ายหนัง เส้นกลางใบนูนขึ้นชัดเจนทั้งสองด้าน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ไม่มีเส้นใบย่อยในช่องร่างแห ใบที่สร้างสปอร์ โคนก้านใบสีม่วงดำ มีเกล็ดสีน้ำตาลดำ ส่วนบนสีฟ้าขาว ก้านใบยาว 20-25 ซม. แผ่นใบรูปหอกหรือรูปขอบขนาน ยาว 20-30 ซม. กว้าง 10-15 ซม. แกนกลางใบนูนขึ้นและมีปีกเล็กๆ แผ่นยื่นออกมา ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 10-25 คู่ ใบย่อยที่อยู่กลางใบมีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านใบย่อยชัดเจน ยาว 0.5-1 ซม. แผ่นใบย่อยรูปขอบขนาน ยาว 5-8 ซม. กว้าง 1.2-1.5 ซม. ฐานใบโค้งมนไม่เท่ากัน ไม่มีติ่งใบ ปลายใบมน ขอบใบหยักเป็นพูเล็กๆ ผิวใบเรียบ เนื้อใบหนาคล้ายหนัง เส้นกลางใบนูนขึ้นชัดเจนทั้งสองด้าน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ไม่มีเส้นใบย่อยในช่องร่างแห อับสปอร์เกิดต่อเนื่องกันเป็นพืดทางท้องใบใกล้ขอบใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์

นิเวศวิทยา.- เกาะบนก้อนหินใกล้ลำน้ำตก ที่มีร่มเงา

Marattiaceae

Angiopteris Hoffm.

Angiopteris evecta (Forst.) Hoffm., Comm. Soc. Reg. Gott. 12: 29, t. 5. 1769. _____ *Polypodium evectum* Forst., Fl. Ins. Austr. Prodr.: 81. 1786.

ลำต้น สั้น เป็นก้อน มีขนาดใหญ่ อวบน้ำ ปลายยอดมีเกล็ดสีน้ำตาล ใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบยาว 50-100 ซม. สีเขียว โคนก้านใบบวมพองออกคล้ายกับแตร มีขีดสีขาวกระจายทั่วไป มีเกล็ดสีน้ำตาล เมื่ออ่อนมีขนปกคลุม แผ่นใบรูปขอบขนาน ยาว 1-2 ม. หรือมากกว่านั้น กว้าง 0.5-1 ม. หรือมากกว่านั้น ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 5-7 คู่ แกนกลางใบย่อยมีปีกเล็กๆ แผ่นยื่นออกมา โคนก้านใบย่อยบวมพองคล้ายหูใบ 2 อัน ใบย่อยชั้นที่สองรูปขอบขนาน 10-20 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ฐานใบเฉียงไม่เท่ากัน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเป็นซี่ฟันเล็กๆ ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบหนาคล้ายหนัง เส้นใบชัดเจนและแยกออกเป็นอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปไข่ ประกอบด้วยอับสปอร์สองแถวเชื่อมติดกัน เรียงเป็นรูปตัวอักษรวี ใกล้ขอบใบ ไม่มีแอนนูลัส อับสปอร์เปิดออกทางร่องด้านบน ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- ว่าน กีบม้า ว่านกีบแตร กีบม้าลม กีบแตร ตูฏ

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดินตามร่องน้ำ สภาพที่มีร่มเงา

Oleandraceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. กลุ่มอับสปอร์รูปสามเหลี่ยมเรียงตัวเป็นแถว *Oleandra*

1. กลุ่มอับสปอร์กระจายบริเวณแผ่นใบด้านล่าง *Nephrolepis*

Nephrolepis Schott

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบย่อยยาว 6-15 ซม. ผิวใบทั้งสองด้านมีเกล็ด *N. biserrata*

1. ใบย่อยยาว 1-3 ซม. ผิวใบเกลี้ยง *N. delicatula*

Nephrolepis biserrata (Sw.) Schott, Gen. Fil. ad t-3:-1834. _____ *Aspidium biseratum* Sw., Schard. J. Bot. 1800(2): 32. 1801.

ลำต้น ตั้งตรงและมีส่วนที่เป็นไหล เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบมีขนสีน้ำตาล ยาว 3-5 มม. กว้าง 0.5-0.8 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบยาว 30-50 ซม. โคนก้านใบสีน้ำตาล ส่วนบนสีฟางขาว มีเกล็ดสีน้ำตาลขึ้นอย่างหนาแน่น ด้านบนของก้านใบและแกนกลางใบเป็นร่อง แผ่นใบรูปหอก ยาว 150-200 ซม. กว้าง 20-35 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ มีประมาณ 70 คู่ หรือมากกว่า ใบย่อยที่อยู่ตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ไม่มีก้านใบย่อย มีข้อต่อกับแกนกลางใบ เมื่อแก่หลุดร่วงจากแกนกลางใบ แผ่นใบย่อยรูปหอก ยาว 6-15 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ฐานใบมีติ่งใบไม่ชัดเจน ปลายใบมน ขอบใบหยักเป็นซี่เลื่อยเล็กน้อย เนื้อใบหนา ผิวใบทั้งสองด้านมีเกล็ดสีน้ำตาลขึ้นกระจายทั่วไป เส้นใบแยกเป็นง่ามปลายอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เรียงเป็นแถวห่างจากขอบใบประมาณ 1/3 ของความกว้างระหว่างขอบใบถึงเส้นกลางใบ แอ่นนูนสัปรดประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต การกระจายพันธุ์.- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ที่มีร่มเงา

Nephrolepis delicatula (Dcne.) Pic. Ser., Webbia 23: 181. 1968. _____ *Nephrodium delicatula* Dcne. in Jacqem., Voy. Ind. Bot. 4: 178, t. 179. 1844.

ลำต้น สั้น ตั้งตรงและมีส่วนที่เป็นไหล ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.5 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลมยาวคล้ายหาง ขอบเรียบ ยาว 1.5-2.5 มม. กว้าง 0.2-0.3 มม. สีน้ำตาล ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบยาว 5-10 ซม. โคนก้านใบสีดำ ส่วนบนสีฟางขาว มีเกล็ดเล็กน้อย แกนกลางใบสีฟางขาว ด้านบนเป็นร่อง มีเกล็ดเล็กน้อย แผ่นใบรูปหอก ยาว 10-45 ซม. กว้าง 4-6 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ มีประมาณ 50 คู่ หรือมากกว่า ใบย่อยที่อยู่ตรงกลางจะมีขนาดใหญ่ที่สุด ไม่มีก้านใบย่อย มีข้อต่อกับแกนกลางใบ เมื่อแก่หลุดจากแกนกลางใบ แผ่นใบย่อยรูปหอกหรือรูปเคียว ยาว 1-3 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. ฐานใบมีติ่งใบชัดเจน ปลายใบมน ขอบใบหยักมน เนื้อใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบชัดเจนทั้งสองด้านของผิวใบและแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดอยู่ปลายเส้นใบย่อย เรียงเป็นแถว 1 แถว ใกล้ขอบใบ แอ่นนูนสัปรด ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- พื้นดินหรือบนก้อนหิน ที่มีร่มเงา

Oleandra Cav.

Oleandra musifolia (Blume) Presl, Epim.: 42. 1849. _____ Aspidium musifolium Blume, En. Pl. Jav.: 141. 1828.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. เกล็ด สีน้ำตาลดำ รูปหอก ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ใบ เดี่ยว ก้านใบ ยาว 1.5-2.5 ซม. ข้อต่อ ยาวประมาณ 1 ซม. มีเกล็ดและขนสีน้ำตาล แผ่นใบรูปยาวรี ยาว 10-20 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ฐาน ใบโค้งมน ปลายใบแหลม ขอบใบและผิวใบมีขนสี เส้นกลางใบเป็นร่องชัดเจน เส้นใบแตกเป็นง่าม กลุ่ม อับสปอร์ รูปสามเหลี่ยม เรียงตัวเป็นแถวอยู่สองข้างของเส้นกลางใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถว เดียว เรียงตัวในแนวตั้ง เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต

ชื่อพื้นเมือง.- เถนาคราช (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Oleandra wallichii (Hook.) Presl, Tent. Pterid.: 78. 1836. _____ Aspidium wallichii Hook., Exot. Fl. 1: t. 5, 1823.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. เกล็ด รูปหอก ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 4-6 มม. กว้าง 1-1.5 มม. บริเวณกลางเกล็ดสีน้ำตาลเข้มใกล้ขอบสีน้ำตาลอ่อน ใบ เดี่ยว ก้านใบสั้น ยาว 1.5-2.5 ซม. ข้อต่อยาว 6-10 มม. มีเกล็ดและขนสีน้ำตาล แผ่นใบรูปขอบขนานแกมหอก ยาว 10-20 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ฐานใบโค้งมน ปลายใบแหลม ขอบใบและผิวใบมีขนสี เส้นกลางใบด้านบนเป็นร่อง ด้าน ล่างนูนขึ้น เส้นใบแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดอยู่บนเส้นใบย่อย เรียงตัวเป็นแถวอยู่สองข้างของ เส้นกลางใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปไต

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม คำผักหนาม

นิเวศวิทยา.- พื้นดินหรือโขดหิน ที่มีร่มเงา

Ophioglossaceae

Ophioglossum L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. เฟิร์นบนดิน ใบที่ไม่สร้างสปอร์แผ่นใบรูปไข่หรือรูปหอก 2
- 1. เฟิร์นอิงอาศัย ใบที่ไม่สร้างสปอร์แผ่นใบรูปเรียวยาว บิดงอคล้ายริบบิ้น O. pendulum
- 2. ใบที่ไม่สร้างอับสปอร์ ฐานใบรูปลิ้น เส้นกลางใบชัดเจน O. costatum
- 2. ใบที่ไม่สร้างอับสปอร์ ฐานใบรูปหัวใจ เส้นกลางใบไม่ชัดเจน O. petiolatum

Ophioglossum costatum R. Braga, Prodr.: 163. 1810. (ภาพที่ 10)

ลำต้น ตั้งตรง เป็นหัวเล็ก ๆ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. ยาว 1-1.5 ซม. ใบไม่สร้างสปอร์ เป็นใบเดี่ยว ก้านใบยาว 2-5 ซม. แผ่นใบรูปไข่ ยาว 2-6 ซม. กว้าง 1-3 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยเล็ก ๆ กลุ่มอับสปอร์ คล้าย ช่อเชิงลด มี 1 ช่อ อยู่สูงกว่าใบที่ไม่สร้างอับสปอร์ ก้านกลุ่มอับสปอร์ยาว 10-15 ซม. กลุ่มอับสปอร์ยาว 2-6 ซม. กว้าง 0.3-0.5 ซม. ภายในกลุ่มอับสปอร์ประกอบด้วยอับสปอร์ 2 แถว แอวนูลัส ไม่มีอับสปอร์เปิดออกตามแนวขวาง

การกระจายพันธุ์.- ลานสาวเอ้ ผานางเมิน

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดินที่ชื้นและ

Ophioglossum pendulum L., Sp. Pl. ed. 2:1518. 1763.

ลำต้น ทอดนอน มีขนาดเล็ก ยาว 3-5 ซม. มีรากอวบน้ำ ใบไม่สร้างสปอร์ เป็นใบเดี่ยว ก้านใบอวบน้ำ แผ่นใบรูปรียาว ยาว 40-120 ซม. กว้าง 1-4 ซม. ฐานใบรูปรียาวแคบ ปลายใบมน หรือแหลม บางครั้งปลายใบแยกออกเป็นง่าม ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ภายในไม่มีเส้นใบย่อย กลุ่มอับสปอร์ คล้ายช่อเชิงลด เกิดบริเวณตอนกลางของใบ ก้านกลุ่มอับสปอร์เชื่อมติดกับเส้นกลางใบ ยาว 5-8 ซม. กลุ่มอับสปอร์ยาว 15-45 ซม. กว้าง 3-5 มม. ภายในกลุ่มอับสปอร์ประกอบด้วยอับสปอร์ 2 แถว แอวนูลัส ไม่มี อับสปอร์เปิดออกตามแนวขวาง

การกระจายพันธุ์.- พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัยติดกับชายผ้าสีดา

Ophioglossum petiolatum Hook., Exot. Fl. 1: t. 56. 1823.

ลำต้น เป็นแท่งทรงกระบอก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ยาว 5-7 มม. ใบไม่สร้างสปอร์ เป็นใบเดี่ยว ก้านใบยาว 2-2.5 ซม. แผ่นใบรูปไข่หรือรูปหอก ยาว 2-3 ซม. กว้าง 0.5-2.5 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบไม่ชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแหชัดเจน ภายในมีเส้นใบย่อย กลุ่มอับสปอร์ คล้ายช่อเชิงลด มี 1 ช่อ ก้านกลุ่มอับสปอร์ยาว 5-10 ซม. กลุ่มอับสปอร์ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 1-2 มม. ภายในกลุ่มอับสปอร์ประกอบด้วยอับสปอร์ 2 แถว แอวนูลัส ไม่มี อับสปอร์เปิดออกตามแนวขวาง

การกระจายพันธุ์.- ลานสาวเอ้ และผานางเมิน

นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นและ

Pakeriaceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. เฟิร์นน้ำ *Ceratopteris*
1. เฟิร์นบนดิน 2
2. ใบเดี่ยว 3
2. ใบประกอบแบบขนนก 4
3. กลุ่มอับสปอร์เกิดที่ขอบใบ มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ *Doryopteris*

- 3. กลุ่มอับสปอร์เกิดเป็นแถวตามแนวเส้นใบย่อยไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ Hemionitis
- 4. ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ใบย่อยรูปค่อนข้างสี่เหลี่ยมและรูปพัด Adiantum
- 4. ใบประกอบแบบขนนกสองถึงสามชั้น ใบย่อยรูปสามเหลี่ยมหรือรูปไข่ Cheilanthes

Adiantum Brongn.
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ผิวใบมีขน 2
- 1. ผิวใบเกลี้ยง 3
- 2. พูของใบย่อยลึกมากกว่า 1/2 ของความกว้างจากขอบใบถึงเส้นกลางใบ ผิวใบมีขนใส A. caudatum
- 2. พูของใบย่อยลึกน้อยกว่า 1/2 ของความกว้างจากขอบใบถึงเส้นกลางใบ ผิวใบมีขนสีน้ำตาล ... A. zollingeri
- 3. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบนแกนกลางใบ แผ่นใบย่อยรูปพัด A. erylliae
- 3. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ แผ่นใบย่อยรูปสี่เหลี่ยมด้านขนาน A. philippense

Adiantum caudatum L., Mant. Alt.: 308. 1771. (ภาพที่ 2)

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-3 มม. เกล็ด รูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 4-5 มม. ตรงกลางสีน้ำตาลดำ ขอบเรียบและมีสีน้ำตาลอ่อน ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีม่วงดำ ยาว 4-15 ซม. มีขนสีน้ำตาล แผ่นใบรูปรียาวหรือรูปหอก ยาว 12-35 ซม. กว้าง 2.5-4 ซม. ปลายใบมีตาที่แตกกราก และเกิดเป็นต้นอ่อนเมื่อสัมผัสกับพื้นดิน ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบและเรียงตัวกันแน่น ใบย่อยบริเวณปลายใบมีขนาดเล็ก หรือปลายใบไม่มีใบย่อย ก้านใบย่อยสั้น ยาว 0.5-1 ซม. ใบย่อยรูปสี่เหลี่ยมด้านขนาน ยาว 1-2 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ฐานใบรูปลิ้ม ขอบใบด้านล่างวางตัวในแนวเส้นตรง ขอบใบด้านบนหยักเว้าเป็นพู ลึกมากกว่า 1/2 ของความกว้างจากขอบใบถึงเส้นกลางใบ ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีใส เส้นใบชัดเจนและแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปยาวรี เกิดบนปลายเส้นใบย่อย 2-5 เส้นบริเวณด้านในของขอบของพูที่หยักเว้าเข้ามา มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ที่ยึดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอวนูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- กูดน้ำข้าว ดินตุ๊กแก หางนาคบก

การกระจายพันธุ์.- ลานสาวเอ้ ผานางเมิน ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน

นิเวศวิทยา.- สภาพที่มีแสงแดด

Adiantum erylliae C. Chr. & Tardieu, Not. Syst. 6: 172, f. 1-2, 1938.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 มม. เกล็ด รูปยาวรี ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-4 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีน้ำตาลดำ ยาว 5-15 ซม. โคนก้านใบมีเกล็ดเล็กน้อย แผ่นใบรูปหอก ยาว 15-20 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ปลายใบมีตาที่แตกกรากและเกิดเป็นต้นอ่อนเมื่อสัมผัสกับพื้นดิน ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงกันข้ามบนแกนกลางของใบ ก้านใบย่อยชัดเจน ยาว 2-6 มม. แผ่นใบย่อยรูปพัด ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.5-2 ซม. ฐานใบรูปลิ้ม ขอบใบด้านบนหยักเว้าเป็นพู ลึกมากกว่า 1/5 ของความกว้างจากขอบใบถึงเส้นกลางใบ ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบชัดเจนและแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปยาวรี เกิดบนปลายเส้นใบย่อย 3-10 เส้น บริเวณด้านในของขอบของพูที่หยักเว้าเข้ามา มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม, ลานสาวเอ้ และที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดิน สภาพที่มีแสงแดด

Adiantum philippense L., Sp. Pl. 2: 1094. 1753. (ภาพที่ 1)

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 มม. ปลายยอดมีเกล็ด เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-4 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีน้ำตาล มีเกล็ดเล็กน้อย ยาว 10-20 ซม. แผ่นใบรูปรียาวหรือรูปหอก ยาว 15-30 ซม. กว้าง 8-10 ซม. ปลายใบมีตาที่แตกกรากและเกิดเป็นต้นอ่อนเมื่อสัมผัสกับพื้นดิน ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ ก้านใบย่อยชัดเจน ยาว 5-10 มม. ทำมุม 60 องศากับแกนกลางใบ ใบย่อยรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ฐานใบรูปรี ขอบใบด้านล่างเกือบเป็นเส้นตรง ขอบใบด้านบนหยักเว้าเป็นพู ใบเกลี้ยง เส้นใบชัดเจนและแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปยาวรี เกิดบนปลายเส้นใบย่อย 3-5 เส้น บริเวณด้านในของขอบของพูที่หยักเว้าเข้ามา มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- กูดหูควาก หัวขวาก หญ้าขวาง ผักกะฉอดหนู หางชิงช้า

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม และผานางเมิน

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ที่มีแสงแดด

Adiantum zollingeri Mett. ex Kuhn in Ann. Lugd. Bat. 4: 280. 1869.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาวประมาณ 3-5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีน้ำตาล มีขนสีน้ำตาล ยาว 6-9 ซม. แผ่นใบรูปรียาว ยาว 25-30 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ปลายใบมีตาที่แตกกรากและเกิดเป็นต้นอ่อนเมื่อปลายใบสัมผัสกับพื้นดิน ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 0.1-0.3 ซม. ใบย่อยรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.3-0.5 ซม. ฐานใบรูปรี ขอบใบด้านล่างเกือบเป็นเส้นตรง ขอบใบด้านบนหยักเว้าเป็นพู ลึกน้อยกว่า 1/2 ของความกว้างของใบ ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีน้ำตาล เส้นใบย่อยชัดเจนและแตกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ รูปยาวรี เกิดบนปลายเส้นใบย่อย 5-7 เส้น บริเวณด้านในของขอบของพูที่หยักเว้าเข้ามามีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอนนูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- กูดใบเล็ก

การกระจายพันธุ์.- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน และผานางเมิน

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดิน สภาพที่มีแสงแดด

Ceratopteris Brong.

Ceratopteris thalictroides (L.) Brongn., Bull. Soc. Phil. 1821. _____ *Acrostichum thalictroides* L., Sp. Pl.: 1070. 1753.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 ซม. ปลายยอดมีเกล็ด เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 0.5-1 ซม. สีนํ้าตาล ก้านใบสีเขียว อ่อนนุ่ม ยาว 30-40 ซม. ใบมีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ ใบประกอบแบบขนนกสองถึงสามชั้น ยาว 10-15 ซม. กว้าง 5-10 ซม. ก้านใบย่อยสีเขียว ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปสามเหลี่ยม ฐานใบเรียวยาว ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพู ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกเป็นอิสระ ใบที่สร้างสปอร์ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ยาว 45-50 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนาน ขอบใบหยักเว้าเป็นพูแคบ พวยาวประมาณ 5 ซม. กว้างประมาณ 2 มม. กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นพืดกระจายตามเส้นใบ ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบ แอนนูลัสกว้าง เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- บ้านนาคำกลาง

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ที่มีแสงแดด

Cheilanthes Sw.
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ผิวใบเกลี้ยง C. belangeri
- 1. ใบประกอบแบบขนนกสามชั้น ผิวใบทั้งสองด้านมีขน C. tenuifolia

Cheilanthes belangeri (Bory) C.Chr., Ind. Fil.: 172. 1905. _____ Pteris belangeri Bory in Belanger, Voy. Bot. 2: 44. 1833.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบมีขนใส ยาว 2-3 มม. สีนํ้าตาล ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบสีน้ำตาลดำ ยาว 10-15 ซม. โคนก้านใบและแกนกลางใบเป็นร่อง มีเกล็ดเล็กน้อย แผ่นใบรูปหอก ยาว 10 -18 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ มีมากกว่า 15 คู่ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 2-3 มม. แผ่นใบย่อยรูปยาวรีหรือรูปหอก ยาว 1.5-3 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. แผ่นใบย่อยชั้นที่สอง รูปขอบขนาน ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบมน ขอบใบหยักเว้าเป็นพู เรียงตัวแบบขนนก ขนาดไม่เท่ากัน ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกออกเป็นอิสระชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นพืดตามแนวขอบของพวยกเว้นฐานใบ มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับ สปอร์ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- กะฉอดไข่ กูดทองอด

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ลานสาวเอ้ ทางฝัผ่าน เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์ คำฝักหนาม อ่างกบ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน บ้านนาคำกลาง

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ตามซอกหิน ที่มีร่มเงา

Cheilanthes tenuifolia (Burm.f.) Sw., Syn. Fil.: 129, 332. 1806. _____ Trichomanes tenuifolium Burm.f., Fl. Ind.: 237. 1768. (ภาพที่ 3)

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 4-5 มม. สีนํ้าตาลดำ ก้านใบสีม่วงดำมน โคนก้านใบและแกนกลางใบเป็นร่อง มีเกล็ดเล็กน้อย ใบ ประกอบแบบขนนกสามชั้น มีสองแบบ ใบที่ไม่สร้างสปอร์มีขนาดเล็กกว่าใบที่สร้างสปอร์ ใบที่ไม่สร้างสปอร์มีก้านใบยาว 4-6 ซม. ก้านใบสีม่วงดำ โคนก้านใบมีสีน้ำตาล แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 4-5 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. แผ่นใบย่อยรูปหอก ยาว 3-4 มม. กว้าง 1-1.5 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบมน ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเรียง

แบบขนนก ผิวใบด้านบนมีขนสีใสเล็กน้อย เส้นใบแยกออกเป็นอิสระชัดเจน ใบที่สร้างสปอร์ ก้านใบยาว 15-25 ซม. แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 10-15 ซม. กว้าง 5-7 ซม. ใบย่อยเรียงตัวแบบสลับบนแกนกลางของใบ มีประมาณ 10 คู่หรือมากกว่า ใบย่อยคู่ล่างสุดมีขนาดใหญ่ มีก้านใบย่อยชัดเจน ยาว 2-5 มม. แผ่นใบย่อยรูปหอก ยาว 4-5 มม. กว้าง 1-2 มม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบมน ขอบใบหยักเป็นพูเรียงแบบขนนก ผิวใบด้านบนมีขนสีใสเล็กน้อย เส้นใบแตกออกเป็นอิสระชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ เกิดพืดเรียงเป็นแถวตามขอบพู ยกเว้นฐานใบ มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอนทูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- โชนผี

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ทางฝัผ่าน เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์, คำผักนาม อ่างกบ

นิเวศวิทยา.- พื้นดิน ตามซอกหิน ที่มีร่มเงา

Doryopteris A.J.E.Sm.

Doryopteris ludens (Wall. ex. Hook.) A.J.E.Sm., Hist. Fil.: 289. 1875. _____ *Pteris ludens* Wall. ex. Hook., Sp. Fil. 2: 210. 1858.

ลำต้น ทอดเลื้อยยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 2-4 มม. สีนํ้าตาล ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ มีก้านใบรูปสี่เหลี่ยมสีดำ โคนก้านใบมีเกล็ด ส่วนบนมีขนเล็กน้อย ยาว 20-50 ซม. แผ่นใบหยักเว้าแบบนิ้วมือ มี 2-5 พู ยาว 15-20 ซม. กว้าง 10-20 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบเรียบ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อย ใบที่สร้างสปอร์ ก้านใบรูปสี่เหลี่ยมสีดำ โคนก้านใบมีเกล็ด ส่วนบนมีขนเล็กน้อย ยาว 20-50 ซม. แผ่นใบหยักเว้าแบบนิ้วมือ มี 1-3 คู่ ยาว 15-20 ซม. กว้างประมาณ 20 ซม. พูคู่ล่างสุดมีขนาดใหญ่ พูรูปสามเหลี่ยม ยาว 5-10 ซม. กว้าง 1-2 ซม. เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อย กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นพืดเรียงเป็นแถวตามขอบของพู่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ที่ยึดที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ แอนทูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง

ชื่อพื้นเมือง.- กะปรอกว่าว กูดู้กว่าว แพนตาโก เฟิร์นราชินี

การกระจายพันธุ์.- ถ้าเสรีไทย

นิเวศวิทยา.- ขึ้นบนพื้นดิน ใกล้ร่องน้ำ สภาพที่มีร่มเงา

Hemionitis L.

Hemionitis arifolia (Burm.f.) Moore, Ind. Fil.: 114. 1859. _____ *Asplenium arifolia* Burm.f., Fl. Ind.: 231. 1768. (ภาพที่ 7)

ลำต้น เป็นเหง้าสั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 มม. เกล็ด รูปยาวรี ปลายแหลมยาว ขอบเรียบ ยาว 2-3 มม. สีนํ้าตาลดำ ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ มีก้านใบสีนํ้าตาลดำ ยาว 3-6 ซม. ก้านใบด้านบนเป็นร่อง แผ่นใบรูปไข่หรือรูปยาวรี ยาว 5-7 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ฐานใบเป็นรูปหัวใจ ปลายมน ขอบใบมีขน เนื้อใบหนา แผ่นใบทางด้านล่างมีเกล็ดหรือขนขึ้นกระจายทั่วไป เส้นกลางใบชัด

เจน เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ใบที่สร้างสปอร์ สูงกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบสีน้ำตาลดำ ยาว 12-20 ซม. แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 3-5 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบมีขน แผ่นใบทางด้านล่างมีเกล็ดหรือขนขึ้นกระจายทั่วไป เนื้อใบบางกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์ รูปรียาวเกิดเป็นแถวตามแนวเส้นใบย่อย แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม
นิเวศวิทยา.- พื้นดิน บนโขดหิน ใกล้ร่องน้ำ น้ำตก ลำธารเล็กๆ

Polypodiaceae
รูปิธานจำแนกสกุล

- 1. ผิวใบมีขนรูปดาว 2
- 1. ผิวใบไม่มีขนรูปดาว 3
- 2. มีใบประกบตัน **Platyserium**
- 2. ไม่มีใบประกบตัน **Pyrrosia**
- 3. ใบที่ไม่สร้างสปอร์และใบที่สร้างสปอร์มีรูปร่างต่างกัน **Drynaria**
- 3. ใบที่ไม่สร้างสปอร์และใบที่สร้างสปอร์รูปร่างคล้ายกัน **Microsorium**

Drynaria A.J.E. Sm.
รูปิธานจำแนกชนิด

- 1. ใบที่สร้างสปอร์เป็นใบเดี่ยว 2
- 1. ใบที่สร้างสปอร์เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว **D. rigidula**
- 2. กลุ่มอับสปอร์เรียงกระจายไม่เป็นระเบียบ **D. bonii**
- 2. กลุ่มอับสปอร์เรียงเป็น 2 แถวระหว่างเส้นใบย่อย **D. quercifolia**

Drynaria bonii Christ, Not. Syst. 1: 186. 1910.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. เกล็ด รูปไข่ ปลายแหลม ขอบเรียบ สีน้ำตาลดำ ยาว 2-4 มม. กว้าง 1.5-2 มม. ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบประกบตัน เป็นใบเดี่ยวทอดขนานไปกับลำต้น ไม่มีก้านใบ แผ่นใบรูปไข่ ยาว 5-7 ซม. กว้าง 4-7 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบมนหรือแหลม ขอบใบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นกลางใบและเส้นใบชัดเจน เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ใบอ่อนมีสีเขียว ใบแก่สีน้ำตาล ใบที่สร้างสปอร์ เป็นใบเดี่ยว ชี้นข้างบนและอยู่สูงกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาว 10-25 ซม. แผ่นใบยาว 30-55 ซม. กว้าง 20-40 ซม. แผ่นใบด้านล่างส่วนที่ต่อกับก้านใบจะแผ่ออกเป็นปีก ขอบใบหยักเว้าเข้าหาเส้นกลางใบเป็นพู่ลึก ลักษณะของพู่เรียงแบบขนนก ปลายพู่แหลม ขอบพู่หยักเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เรียงกระจายไม่เป็นระเบียบทางด้านหลังใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กระแตไต่ไม้ใบมน

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ลานสาวเอ้ ผานางเมิน คำผักหนาม อ่างกบ
นิเวศวิทยา.- เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน ที่มีร่มเงา

Drynaria quercifolia (L.) A.J.E.Sm. in J. Bot. 3: 398. 1841. _____ *Platyserium quercifolium* L., Sp. Pl. 2: 1087. 1753. (ภาพที่ 6)

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. เกล็ด รูปฐานกว้างแบบก้นปัด ปลายเรียวยาว ขอบหยักเป็นซี่ฟัน สีน้ำตาลดำ ยาวประมาณ 2 ซม. ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างแตกต่างกัน ใบประกอบต้น ตั้งเฉียงกับลำต้น ไม่มีก้านใบ แผ่นใบรูปไข่ ยาว 30-40 ซม. กว้าง 25-30 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบมนหรือแหลม ขอบใบหยักเป็นพู พูรูปสามเหลี่ยม ยาว 3-5 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ปลายพูน ขอบพูเรียบ เส้นกลางใบ และเส้นใบชัดเจน เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ ใบที่สร้างสปอร์ ชี้นขึ้นด้านบน และอยู่สูงกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาว 15-25 ซม. สีฟางข้าว โคนก้านใบมีเกล็ดสีน้ำตาลดำ ยาว 50-100 ซม. กว้าง 35-40 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นพูเรียงตัวแบบขนนก พูเล็กเกือบถึงเส้นกลางใบ พูรูปขอบขนาน กว้าง 4-5 ซม. ปลายพูแหลม ขอบพูเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวของใบเมื่ออ่อนทั้งสองด้านมีเกล็ดสีน้ำตาล เส้นกลางใบและเส้นใบชัดเจน นูนขึ้นทั้งสองด้านของใบ เส้นใบเรียงตัวแบบขนนก เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลมกว้างประมาณ 2 มม. เรียงเป็น 2 แถวระหว่างเส้นใบย่อย แอวนูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กระแตไต่ไม้ กูดซาออก เข่วะนะ พุดองแคะ เคากาโระ ใบหูช้าง สะไบนาง หัวว่าว สะโง

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ลานสาวเอ้ ผานางเมิน ที่ทำกร่อยุทยานแห่งชาติภูพาน

นิเวศวิทยา.- เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน ที่มีร่มเงาหรือมีแสงแดด

Drynaria rigidula (Sw.) Bedd., Ferns Brit. India: t. 314. 1869. _____ *Polypodium rigidulum* Sw., Schrad. J. Bot. 1800(2): 26. 1801.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 มม. เกล็ด ฐานกว้างแบบก้นปัด สีน้ำตาลดำ ปลายเรียวแหลม ขอบมีขนสีน้ำตาล ยาว 8-10 มม. กว้าง 1-2 มม. ใบ มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบประกอบต้น ใบเดี่ยว ตั้งเฉียงกับลำต้น ไม่มีก้านใบ แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 12-25 ซม. กว้าง 8-10 ซม. ฐานใบรูปมน ปลายใบแหลม ขอบพูหยักเว้าเป็นพู ลึกประมาณ 1/3 จากขอบใบถึงกลางใบ พูรูปสามเหลี่ยม กว้าง 0.8-1 ซม. ปลายพูแหลมหรือมน ขอบพูเรียบ ผิวของใบอ่อนมีขนรูปดาว ใบที่สร้างสปอร์ ใบประกอบแบบขนนก ชี้นเดียว ชี้นขึ้นด้านบนและอยู่สูงกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาวสีฟางข้าวหรือสีม่วงดำ ยาว 20-30 ซม. แผ่นใบรูปหอกหรือรูปขอบขนาน ยาว 50-100 ซม. กว้าง 20-30 ซม. แกนกลางใบมีขนเล็กน้อย ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 10-40 คู่ ไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยรูปรียาวหรือรูปหอก ยาว 10-15 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ฐานใบรูปลิ้น และแผ่ออกเป็นปีกแคบๆ เชื่อมติดกับแกนกลางใบ ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเกือบเรียบหรือหยักเป็นซี่เลื่อยและหยักเป็นซี่เลื่อยเล็กน้อย ผิวใบมีขนเล็กน้อย เนื้อใบหนาคล้ายหนัง กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1 มม. เรียงเป็นแถว 1 แถวระหว่างเส้นกลางใบกับขอบใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กระปรอกเล็ก กระปรอกหัวหิน กูดดั่ง กูดเพื่อย กูดไม้ กูดอ้อม กูดหางม้า

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- เกาะบนต้นไม้ ที่มีร่มเงาหรือมีแสงแดด

Microsorium Link

Microsorium punctatum (L.) Copel., Univ. Calif. Publ. Bot. 16: 111. 1929. _____ *Acrostichum punctatum* L., Sp. Pl. ed. 2: 1524. 1763.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. เกล็ด สีน้ำตาลดำ รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบมีขนสีน้ำตาล ยาว 5-8 มม. กว้าง 1-1.5 มม. ใบ เดี่ยว ก้านใบสั้นไม่ชัดเจน แผ่นใบรูปหอก ยาว 15-85 ซม. กว้าง 2.5-5 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ เนื้อใบหนา เส้นกลางใบนูน ชัดเจนทั้งสองด้าน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแหไม่ชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม ขนาดเล็ก กระจายอย่าง ไม่เป็นระเบียบทางด้านปลายใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุม กลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กระปรอกทางสิงห์ ปรีอไม้ ลันผีไม้ ทางนทว่า ไอคาบุงกะแวง

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัยเกาะบนต้นไม้หรือบนก้อนหิน ที่มีร่มเงา

Platyserium Desv.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. เกล็ดบนลำต้นกว้าง 1-1.5 มม. กลุ่มอับสปอร์เกิดบริเวณส่วนเว้าของพู่คู่ที่สองหรือส่วนเว้าที่อยู่ถัดลงมา P. holttumii
- 1. เกล็ดบนลำต้นกว้าง 0.5-1 ซม. กลุ่มอับสปอร์เกิดบริเวณส่วนเว้าของพู่คู่แรก P. wallichii

Platyserium holttumii de Jonch. & Hennipman, Birt. Fern Gaz. 10: 116, Pl. 12, f. 1-3, 1970.

ลำต้นสั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-01 มม. เกล็ดรูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 10-15 มม. กว้าง 1-1.5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบเป็นใบเดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบประกบต้นไม้ ก้านใบ แยกออกจากลำต้นแล้วชี้ขึ้นด้านบน ยาว 30-50 ซม. กว้าง 30-45 ซม. ลักษณะการแยกของใบจะแยก ออกเป็นคู่ ความลึกของพู่ที่แยกออกมา 15-20 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ปลายพุ่มหรือแหลม เส้นกลางใบแยก ออกเป็นง่าม เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ที่ฐานใบเนื้อใบหนา อ่อนนุ่ม ใบที่สร้างสปอร์ ไม่มีก้านใบ ห้อยลงมาสู่พื้น ยาว 50-80 ซม.หรือมากกว่า ปลายใบแยกออกเป็นคู่ ฐานใบกว้าง ปลายใบมน ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ ผิวใบมีขนรูปดาว กลุ่มอับสปอร์ รูปครึ่งวงกลมเกิดอยู่ทางด้านล่างบริเวณกลุ่มอับสปอร์เกิดบริเวณส่วนเว้าของพู่คู่ที่สองหรือส่วนเว้าที่อยู่ถัดลงมา แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียวเรียงในแนวตั้งไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ มีขนรูปดาวคลุมกลุ่ม อับสปอร์

การชื่อพื้นเมือง.- ชายผ้าสีดำ

กระจายพันธุ์.- ทางผิผ่าน

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้

Platyserium wallichii Hook., Gard. Chron. 1858.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียวยาว 8-10 มม. กว้าง 5-10 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบประกอบต้น ไม่มีก้านใบแยกออกจากลำต้นแล้วขึ้นชันด้านบน ยาว 30-35 ซม. หรือมากกว่า ลักษณะการแยกของใบจะแยกออกเป็นคู่หูที่เล็กที่สุด เล็กมากกว่าครึ่งหนึ่งของความยาวของใบ ปลายพุ่มหรือแหลม เส้นกลางใบแยกออกเป็นง่าม เส้นใบย่อยแยกออกเป็นร่างแห ที่ฐานเนื้อใบหนา อ่อนนุ่ม ใบที่สร้างสปอร์ไม่มีก้านใบ ห้อยลงมาสู่พื้น ยาว 45-60 ซม. หรือมากกว่า ปลายใบแยกออกเป็นคู่ ฐานใบกว้างรูปรี ปลายใบมน ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห ภายในมีเส้นใบย่อยอิสระ ผิวใบมีขนรูปดาว กลุ่มอับสปอร์ มีขนาดใหญ่รูปครึ่งวงกลม เกิดบริเวณส่วนเว้าของพู่แรก แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงเซลล์เดียวเรียงเป็นแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์ มีขนรูปดาวคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- กะฉอโพนา กระปรอกหัวหมู ชายผ้าสีดำ ทองห่อข้าวยาบ หัวเผ่าอึบ

การกระจายพันธุ์.- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูพาน

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้

Pyrrosia Mirbel

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบที่สร้างสปอร์และใบที่ไม่สร้างสปอร์รูปร่างต่างกัน *P. adnascens*
1. ใบที่สร้างสปอร์และใบที่ไม่สร้างสปอร์ รูปร่างคล้ายกัน 2
2. ผิวใบด้านบนมีต่อม *P. stigmosa*
2. ผิวใบด้านบนไม่มีต่อม 3
3. ขอบของเกล็ดเรียบ *P. longifolia*
3. ขอบของเกล็ดมีขนใส *P. lanceolata*

Pyrrosia adnascens (Sw.) Ching, Bull. Chin. Bot. Soc. 1: 45. 1935. _____ *Polypodium adnascens* Sw., Syn. Fill.: 25, 222, pl. 2, f. 2. 1806.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ด รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบมีขนใส ยาว 3-3.5 มม. กว้าง 0.5-0.7 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ เดี่ยว มีสองแบบ รูปร่างต่างกัน ใบออกจากลำต้นห่างกัน 1-3 ซม. ใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. มีเกล็ดสีน้ำตาลดำและขนรูปดาว แผ่นใบรูปหอก ยาว 6-15 ซม. กว้าง 1.5-1.8 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนไม่มีต่อม ผิวใบทั้งสองด้านมีขนรูปดาวเล็กน้อย เนื้อใบหนาอวบน้ำ เส้นกลางใบด้านบนเป็นร่อง เส้นใบประสานกันเป็นร่างแหไม่ชัดเจน ใบที่สร้างสปอร์ ยาวกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาว 2-4 ซม. แผ่นใบรูปรียาว ยาว 10-20 ซม. กว้าง 1-1.3 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดทางด้านปลายใบอย่างหนาแน่น ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบ กลุ่มอับสปอร์ที่อ่อนมีขนรูปดาว แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- ผักปึกไก่

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ลานสาวเอ้ ผานางเมิน ทางฝัผ่าน ที่ทำการอุทยานฯ คำผักหนาม อ่างกบบ้านนาคำกลาง

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน

Pyrrosia lanceolata (L.) Farw., Amer. Midl. Natur. 2: 245. 1931. _____ *Acrostichum lanceolatum* L., Sp. Pl. 2: 1067. 1753.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ด รูปหอก ปลายเรียวแหลม ขอบมีขนใส ยาว 4-5 มม. กว้าง 0.5-0.7 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ เดี่ยว ออกจากลำต้นห่างกัน 1-3 ซม. ก้านใบยาว 2-5 ซม. โคนก้านใบมีเกล็ดเล็กน้อย แผ่นใบรูปหอก ยาว 10-25 ซม. กว้าง 0.5-1.5 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบและม้วนงอเข้าหาเส้นกลางใบเล็กน้อย ผิวใบด้านบนไม่มีต่อม ผิวใบทั้งสองด้านมีขนรูปดาว เนื้อใบหนาคล้ายหนัง เส้นกลางใบชัดเจนและนูนขึ้นทั้งสองด้านของผิวใบ เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์ รูปกลมเกิดทางปลายใบอย่างหนาแน่น ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน

Pyrrosia longifolia (Burm.f.) Morton in J. Wash. Acad. Sci. 36: 168. 1946. _____ *Acrostichum longifolium* Burm.f., Fl. Ind.: 228. 1768.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 มม. เกล็ด รูปยาวรีหรือรูปไข่ ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ เดี่ยว ออกจากลำต้นห่างกัน 1-5 ซม. ก้านใบยาว 3-5 ซม. แผ่นใบรูปรียาว ยาว 20-50 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนไม่มีต่อมและมีขนรูปดาว เนื้อใบหนา คล้ายหนัง อวบน้ำ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแหไม่ชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม มีขนาดใหญ่ชัดเจน เกิดทางด้านปลายใบอย่างหนาแน่น ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- สะเมาะ

การกระจายพันธุ์.- ห้วยเวียงไพร น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน

Pyrrosia stigmosa (Sw.) Ching in Bull. Chin. Bot. Soc. 1: 67. 1935. _____ *Polypodium stigosum* Sw., Schrad. J. Bot. 1800(2): 21. 1801.

ลำต้น ทอดนอนสั้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. เกล็ด รูปไข่ ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-4 มม. กลางเกล็ดสีดำ ขอบเกล็ดสีน้ำตาลอ่อน ใบ เดี่ยว ก้านใบสีน้ำตาล มีเกล็ดและขนรูปดาว ยาว 2-5 ซม. แผ่นใบรูปหอก ยาว 20-30 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ฐานใบรูปลิ้น ปลายแหลม ขอบเรียบหรือม้วนงอเข้าหาเส้นกลางใบ ผิวใบด้านบนมีต่อม ผิวใบด้านล่างมีขนรูปดาวกระจายอย่างหนาแน่น เส้นกลางใบและเส้นใบชัดเจน เส้นใบแยกออกแบบขนนก เส้นใบย่อยประสานกันเป็นร่างแหไม่ชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ รูปกลมขนาดเล็ก เกิดกระจายไม่เป็นระเบียบทางด้านหลังใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- ขาไก่

การกระจายพันธุ์.- ผานางเมิน ทางฝัผ่าน คำฝักหนาม อ่างกบ

นิเวศวิทยา.- เฟิร์นอิงอาศัย เกาะบนต้นไม้หรือก้อนหิน

Pteridaceae

Pteris L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ขอบใบย่อยชั้นที่หนึ่งเรียบหรือหยักเว้าเป็นซี่ฟันเล็กน้อย ฐานใบย่อยไม่แตกแขนง 2
1. ขอบใบย่อยชั้นที่หนึ่งหยักเว้าเป็นพูลึก ฐานใบย่อยแตกแขนง 3
2. มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยกว้าง 1.5-3 มม. ฐานใบเรียวแคบไม่เท่ากัน *P. venusta*
2. ไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยกว้าง 0.8-1.2 มม. ฐานใบรูปหัวใจ *P. vittata*
3. ใบที่สร้างสปอร์และใบที่ไม่สร้างสปอร์รูปร่างต่างกัน *P. ensiformis*
3. ใบที่สร้างสปอร์และใบที่ไม่สร้างสปอร์รูปร่างคล้ายกัน 4
4. เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห *P. biaurita*
4. เส้นใบแยกออกเป็นอิสระ 5
5. แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปหอก ปลายใบแหลม ความลึกของพูไม่เท่ากัน เรียงไม่เป็นระเบียบทั้งสองด้านของใบ *P. heteromorpha*
5. แผ่นใบย่อยรูปรียาวปลายใบยาวคล้ายหาง ความลึกของพูเท่ากัน เรียงเป็นระเบียบทั้งสองด้านของใบ *P. decrescens*

Pteris biaurita L., Sp. Pl.: 1076. 1753.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ปลายยอดมีเกล็ดสีน้ำตาล เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ สีสนิม ยาว 4-5 มม. กว้าง 3-5 มม. ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ มีเกล็ดเล็กน้อย ส่วนบนสีฟางขาว ยาว 30-50 ซม. แกนกลางใบด้านบนเป็นร่อง แผ่นใบรูปขอบขนาน ยาว 40-60 ซม. หรือมากกว่านั้น กว้าง 15-30 ซม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบนแกนกลางใบ มีประมาณ 12 คู่ ใบย่อยคู่ล่างสุดแยกออกเป็นใบย่อยชั้นที่สอง 1 ใบ ก้านใบย่อยสั้น แผ่นใบย่อยรูปเคียว ฐานใบเรียวแคบไม่เท่ากัน ด้านใดด้านหนึ่งของฐานใบแผ่ออกเป็นปีกเชื่อมติดกับแกนกลางใบ ขอบใบหยักเว้าเป็นพู พูหยักลึกสุดแบบขนนกความลึกของพูเท่ากันทั้งสองด้านของใบ พูยาว 10-20 มม. กว้างประมาณ 7 มม. ปลายพุ่ม ขอบพูเรียบ ผิวใบด้านบนมีขนสีเล็กน้อย เนื้อใบคล้ายกระดาษ เส้นใบประสานกันเป็นช่องร่างแห กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณขอบพู ยกเว้นปลายพูและบริเวณส่วนเว้าของพู ขอบใบหักพับลงมาคลุมกลุ่มอับสปอร์ และเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ แอนทิว-ลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นเยื่อบาง ๆ สีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- กูดหางค่าง ผักกูดขนคางพญานาค

การกระจายพันธุ์.- เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์

นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นแฉะ ใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Pteris decrescens Christ, Bull. Acad. Geogr. Bot. 16: 244. 1906.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง มีเกล็ดสีน้ำตาลดำ เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น โคนก้านใบสีม่วงดำ มีขนเล็กน้อย ยาว 20-50 ซม. แกนกลางใบด้านบนเป็นร่อง แผ่นใบรูปขอบขนานหรือรูปหอก ยาว 20-40 ซม. กว้าง 20-30 ซม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้าม

บนแกนกลางใบ มี 4-9 คู่ ก้านใบย่อยสั้น แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปหอก ยาว 10-20 ซม. กว้าง 2.5-4.5 ซม. ฐานใบรูปลิ้ม ปลายใบยาวคล้ายหาง ยาว 2-5 ซม. ใบย่อยชั้นที่สองไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยชั้นที่สองรูปขอบขนาน ยาว 15-20 มม. กว้าง 3-5 มม. ฐานใบแผ่อกเชื่อมกับแกนกลางของใบย่อย ปลายใบมน ขอบใบหยักเว้าเป็นซี่เลื่อย เนื้อใบหนาคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกออกเป็นง่ามชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณฐานใบถึงกลางใบย่อย แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาและเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

การกระจายพันธุ์.- ทางผิผ่าน

นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นแฉะ ใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Pteris ensiformis Burm.f., Fl. Ind.: 230. 1768.

ลำต้น เหง้าสั้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มม. เกล็ด รูปหอก ปลายแหลมยาว ขอบเรียบ ยาว 3-4 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนก มีสองแบบ รูปต่างกัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีฟางขาว โคนก้านใบมีเกล็ดสีน้ำตาลเล็กน้อย ด้านบนก้านใบและแกนกลางเป็นร่อง ก้านใบยาว 7-15 ซม. แผ่นใบรูปขอบขนานหรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 10-15 ซม. กว้าง 5-7 ซม. ใบย่อยเรียงคู่ตรงข้ามบนแกนกลางใบ มี 2-5 คู่ ใบย่อยคู่ที่ล่างสุดแตกย่อยอีกครั้งหนึ่ง แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปหอก ยาว 1.5-7 ซม. กว้าง 0.7-1 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบมน ขอบใบหยักเป็นพู ปลายพูแหลม ขอบพูหยักเป็นซี่เลื่อย เส้นใบแตกเป็นง่าม ใบที่สร้างสปอร์ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ด้านบนก้านใบและแกนกลางเป็นร่อง ก้านใบสีฟางขาว โคนก้านใบมีเกล็ดสีน้ำตาลเล็กน้อย ก้านใบยาว 20-55 ซม. แผ่นใบรูปขอบขนาน ยาว 30-40 ซม. กว้าง 15-20 ซม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบนแกนกลางของใบ มี 2-3 คู่ แผ่นใบย่อยรูปรียาว ยาว 7-17 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ฐานใบเป็นรูปลิ้ม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเป็นพู ปลายพูแหลม ขอบพูบริเวณที่ไม่มีกลุ่มอับสปอร์หยักเป็นซี่เลื่อย กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณขอบพู แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาและเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

การกระจายพันธุ์.- ห้วยเวียนไพร

นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นแฉะ ใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Pteris heteromorpha Fee, Gen. Fil.: 127. 1852.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 6-8 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบหยักเป็นฟันปลาเล็กน้อย ยาว 3-4 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบสีฟางขาว โคนก้านใบมีเกล็ดเล็กน้อย ยาว 9-35 ซม. ก้านใบย่อยสั้น แกนกลางใบย่อยแผ่อกเป็นปีก ปีกกว้าง 3-5 มม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้าม มี 4-5 คู่ ปลายใบมีใบย่อยเพียง 1 ใบ ใบย่อยคู่ล่างสุดแตกย่อยอีกครั้ง แผ่นใบย่อยรูปรียาว ยาว 6-18 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ฐานใบเรียวแคบไม่เท่ากัน ปลายใบแหลม ขอบใบทั้งสองด้านหยักเว้าเป็นพู เรียงไม่เป็นระเบียบ ความลึกของพูไม่เท่ากัน เนื้อใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบแยกออกแบบขนนก เส้นใบแยกเป็นง่ามชัดเจน กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณขอบใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาและเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

ชื่อพื้นเมือง.- กูดอ้อม

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ห้วยเวียนไพร

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Pteris venusta Kunze, Bot. Zeit. 6: 195. 1848.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว โคนก้านใบสีน้ำตาลดำ มีเกล็ดเล็กน้อย ส่วนบนมีสี ฟางขาว ยาว 35-50 ซม. แผ่นใบรูปยาวรี ยาว 30-60 ซม. กว้าง 25-30 ซม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบน แกนกลางของใบ มี 3-5 คู่ ปลายใบมีใบย่อยเพียง 1 ใบ ใบย่อยคู่ล่างสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านใบย่อยสั้น ยาว 2-4 ซม. แผ่นใบย่อยรูปรียาว ยาว 10-18 ซม. กว้าง 1.5-3 ซม. ฐานใบเรียวยาวแคบไม่เท่ากัน ปลายใบ แหลม ขอบใบเรียบ เส้นใบชัดเจนและแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณขอบใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมา และเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Pteris vittata L., Sp. Pl.: 1074. 1753. (ภาพที่ 9)

ลำต้น เป็นเหง้าสั้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-5 มม. สีน้ำตาลอ่อน ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบสีฟางขาว ยาว 15-20 ซม. โคนก้านใบมีเกล็ด สีน้ำตาล แผ่นใบรูปหอก ยาว 30-60 ซม. กว้าง 20-30 ซม. ใบย่อยเรียงแบบคู่ตรงข้ามบนแกนกลางของใบ มี 20-25 คู่ ใบย่อยที่อยู่ใกล้ปลายใบมีขนาดใหญ่ที่สุด ไม่มีก้านใบย่อย แผ่นใบย่อยรูปรียาว ยาว 10-15 ซม. กว้าง 0.8-1.2 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเป็นซี่เลื้อย เส้นใบแยกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถวบริเวณขอบใบ แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อ คลุมกลุ่มอับสปอร์ที่เกิดจากขอบใบหักพับลงมาและเปิดเข้าหาเส้นกลางใบ

การกระจายพันธุ์.- หลังสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5

นิเวศวิทยา.- พื้นดินใกล้ร่องน้ำ ที่มีร่มเงา

Schizaeaceae

Lygodium Sw.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบย่อย 10-15 คู่ ผิวใบมีขน เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมมีขนใส *L. polystachyum*
1. ใบย่อย 3-5 คู่ ผิวใบเกลี้ยง เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมเกลี้ยง 2
2. ขอบใบย่อยหยักเป็นซี่เลื้อยเล็ก ๆ กลุ่มอับสปอร์เกิดรอบขอบใบ ยกเว้นฐานใบและปลายใบ *L. salicifolium*
2. ขอบใบย่อยหยักเว้าเป็นพูเรียงแบบนี้มีมือ กลุ่มอับสปอร์เกิดรอบขอบใบตั้งแต่ฐานใบ ถึงปลายใบ 3
3. ใบย่อย ยาว 10-25 ซม. กว้าง 2-3 ซม. *L. flexuosum*
3. ใบย่อย ยาว 1.5-3 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. *L. microphyllum*

Lygodium flexuosum (L.) Sw., Schrad. J. Bot. 1800(2): 106. 1801. _____ *Ophioglossum flexuosum* L., Sp. Pl.: 1063. 753.

ลำต้น เป็นเหง้าสั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 ซม. มีขนสีน้ำตาล ไม่มีเกล็ด ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น แกนกลางมีลักษณะเป็นเถาเลื้อยขึ้นไปยาวหลายม. แกนกลางใบประกอบชั้นที่หนึ่งไม่ชัดเจน ก้านใบยาวประมาณ 50 ซม. หรือมากกว่า มีสีฟางขาว หรือสีน้ำตาล แกนกลางมีปีกเล็กๆ แผ่ยื่นออกมา ใบย่อยที่ไม่สร้างสปอร์อยู่ที่ส่วนล่างของเถา ก้านใบย่อยยาว 3-8 มม. มีขนสีน้ำตาล ใบย่อยมีรูปร่างหลายแบบ มี 3-5 คู่ ยาว 10-25 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ขอบใบหยักเว้าเป็นพู เรียงแบบนิ้วมือ มี 2-7 พู พูยาว 5-15 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ขอบพูหยักเป็นฟันปลา ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกเป็นง่าม ใบย่อยที่สร้างสปอร์อยู่กลางเถาขึ้นไป ความกว้างของใบแคบกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์เล็กน้อย มี 2-3 พู ขอรโฟร์ยาว 2-5 มม. กว้าง 1-1.5 มม. เกิดรอบขอบใบตั้งแต่ฐานใบจนถึงปลายใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวขวางและอยู่ตรงยอดของอับสปอร์ เชื้อคลุ่มกลุ่มอับ สปอร์เทียมเกลี้ยง มีลักษณะเป็นถุงเรียงซ้อนกัน

ชื่อพื้นเมือง.- กูดก้อง กูดตอย กูดงอดแงด กูดแพะ กูดย่อง หมอยแม่หม้าย กะฉอด ตะเภา ขึ้นหน ตีนมั่งกร คินตะขาบ, ลิเกาใหญ่, สายพานผี, ทุโกโค และริบะซา

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม, ทางฝั่วนาน, เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์

นิเวศวิทยา.- เฝ้านเกาะเลื้อย ขึ้นบนพื้นดินพันต้นไม้ สภาพที่มีแสงแดดและสภาพที่มีร่มเงา

Lygodium microphyllum (Cav.) R. Braga, Prodr.: 162. 1810. _____ *Lygodium scandens* Sw., Schrad. J. Bot. 1800(2): 106. 1801.

ลำต้น เป็นเหง้าสั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. มีขนสีน้ำตาลดำ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น แกนกลางมีลักษณะเป็นเถาเลื้อยขึ้นไปยาวได้หลายม. แกนกลางใบประกอบชั้นที่หนึ่งชัดเจน ก้านใบ ยาว 8-10 ซม. มีสีฟางขาว แกนกลางมีปีกเล็กๆ ขึ้นแผ่ออกมา ใบย่อยมีหลายคู่ ใบย่อยที่ไม่สร้างสปอร์ มีรูปร่างหลายแบบ มีขนาดเล็ก ยาว 1.5-3 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบมน ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแยกเป็นง่าม ใบย่อยที่สร้างสปอร์ ขอบใบหยักเว้าเป็นพูลึก แบบนิ้วมือขอรโฟร์ เกิดรอบขอบใบตั้งแต่ฐานใบจนถึงปลายใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวขวางและอยู่ตรงยอดของอับสปอร์ เชื้อคลุ่มกลุ่มอับสปอร์เทียมเกลี้ยง มีลักษณะเป็นถุงเรียงซ้อนกัน

ชื่อพื้นเมือง.- กระฉอดหนู ลิเกายูง

การกระจายพันธุ์.- คำผักหนาม อ่างกบ ที่ทำการอุทยานฯ

นิเวศวิทยา.- เกาะเลื้อยเลื้อย บนพื้นดินพันต้นไม้ ที่มีแสงแดด ที่มีร่มเงา

Lygodium polystachyum Wall. ex Moore, Gard. Chron. 1859. (ภาพที่ 8)

ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-6 มม. มีขนสีน้ำตาล ไม่มีเกล็ด ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น แกนกลางมีลักษณะเป็นเถาเลื้อยขึ้นไปยาวได้หลายม. แกนกลางใบประกอบชั้นที่หนึ่งชัดเจน โคนก้านใบสีน้ำตาล ส่วนบนสีฟางขาว มีขนสีน้ำตาล มีปีกแผ่ยื่นออกมาไม่ชัดเจนหรือไม่มี ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางของใบ ใบย่อยที่ไม่สร้างสปอร์ก้านใบย่อยยาว 2-4 มม. แผ่นใบย่อยรูปหอก มี 10-15 คู่ ยาว 4-7 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบมนหรือแหลม ขอบใบหยักเว้าเป็นฟันปลา ผิวใบมีขนใส เส้นใบชัดเจนและแยกเป็นง่าม ใบย่อยที่สร้างสปอร์อยู่กลางเถาขึ้นไป ขอรโฟร์ยาว 2-5 มม.

กว้าง 1.5-2 มม. เกิดรอบขอบใบยกเว้นบริเวณฐานใบ แอวนูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวขวางและอยู่ตรงยอดของอับสปอร์ เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมมีลักษณะเป็นถุงเรียงซ้อนกันและมีขนใส ชื่อพื้นเมือง.- กูดเคือ, กูดก้อง, ลิเภา และลิเภายอง

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม, ทางฝั่วน้ำ, เขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์ นิเวศวิทยา.- เฟิร์นเกาะเลื้อย ขึ้นบนพื้นดินพันต้นไม้ สภาพที่มีแสงแดดและสภาพที่มีร่มเงา

Lygodium salicifolium Presl, Suppl. Tent. Pterid.: 102. 1845.

ลำต้น เป็นเหง้าสั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-5 มม. มีขนสีน้ำตาลดำ ไม่มีเกล็ด ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น แกนกลางมีลักษณะเป็นเถาเลื้อยขึ้นไป ยาว แกนกลางใบประกอบชั้นที่หนึ่งไม่ชัดเจน ยาว 2-4 มม. สีฟางข้าว แกนกลางมีปีกเล็กๆ แฉขึ้นออกมา ใบย่อยมีประมาณ 4 คู่ ก้านใบย่อยสั้น ยาว 0.5-1 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปหอก ยาว 8-10 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ฐานใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเป็นซี่เลื้อยเล็กๆ ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบขึ้นทางด้านหลังใบ เส้นใบแตกออกเป็นง่าม ขอโรฟอร์เกิดรอบขอบใบยกเว้นบริเวณฐานใบและปลายใบ ยาว 2-5 มม. แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวขวางและอยู่ตรงยอดของอับสปอร์ เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เทียมเกลี้ยง มีลักษณะเป็นถุงเรียงซ้อนกัน

ชื่อพื้นเมือง.- กูดคือ สายพานผี อุตะเภา กะจอต กะจอตหนู ย่านลิเภา ย่านยายเภา ลิบู

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม ถ้ำเสรีไทย ทางฝั่วน้ำ

นิเวศวิทยา.- เกาะเลื้อย ขึ้นบนพื้นดินพันต้นไม้ สภาพที่มีแสงแดด สภาพที่มีร่มเงา

Thelypteridaceae

Thelypteris Schmidel

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นทอดนอนยาว แผ่นใบย่อยคู่ล่างสุดไม่มีติ่งใบ ด้านบนรูปหอก ฐานใบเรียวแคบ เนื้อใบหนาคล้ายหนัง *T. interrupta*
1. ลำต้นสั้น ตั้งตรง แผ่นใบย่อยคู่ล่างสุดมีติ่งใบชัดเจน คล้ายรูปผีเสื้อ ด้านบนรูปเคียว ฐานใบรูปลิ้ม เนื้อใบหนาค่อนข้างกระดาษ *T. lebeufii*

Thelypteris interrupta (Willd.) K. Iwats. in J. Jap. Bot. 38: 314. 1963. _____ *Pteris interrupta* Willd., Phytogr. 1: 13. t. 10. 1794.

ลำต้น ทอดนอนยาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. เกล็ด รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 1-1.5 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบยาว 40-70 ซม. โคนก้านใบมีสีดํา ส่วนบนสีฟางข้าว แกนกลางใบเรียบ แผ่นใบรูปไข่หรือรูปหอก ยาว 50-60 ซม. กว้าง 20-25 ซม. ก้านใบย่อยสั้นไม่ชัดเจน แผ่นใบย่อยรูปหอก ยาว 8-12 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเข้ามาหาเส้นกลางใบประมาณ 1/4 ของความกว้าง มีเยื่อส่วนที่เว้า เนื้อใบหนาค่อนข้างเส้นกลางใบมีขนหรือเกล็ดเล็กน้อย เส้นใบแยกออกเป็นแขนง กลุ่มอับสปอร์ รูปกลม เกิดอยู่ปลายเส้นใบย่อย แอวนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นขน

ชื่อพื้นเมือง.- กูดยาง กูดหม่อน กูดผักช้าง
การกระจายพันธุ์.- บ้านนาคำกลาง
นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นแฉะ ที่มีแสงแดด

Thelypteris lebeufii (Baker) Panigrahi in Notes Roy. Bot. Gard. Edinb. 33: 498. 1975. _____
Polypodium lebeufii Baker, Ann. Bot. 5: 416. 1891.

ลำต้น สั้น ตั้งตรง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ด รูปรียาว ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 1-2 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ก้านใบยาว 10-20 ซม. โคนก้านใบสีม่วงดำ ส่วนบนสีฟางข้าว มีขนสีเล็กน้อย แกนกลางใบมีขนสี แผ่นใบรูปหอก ยาว 15-40 ซม. กว้าง 8-12 ซม. ใบย่อยเรียงแบบสลับบนแกนกลางใบ มี 10-15 คู่ ไม่มีก้านใบย่อย ใบย่อยคู่ล่างสุดลดรูป มีลักษณะคล้ายรูปคล้ายผีเสื้อ มีติ่งใบชัดเจน แผ่นใบย่อยรูปเคียว ยาว 5-8 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ฐานใบเป็นรูปลิ้น ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าเข้าเป็นพู่ลึก มีแคลลัส ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสี ใบย่อยบางคล้ายกระดาษ เส้นกลางใบแตกออกเป็นขนนก มีขนสี ใบเส้นใบแตกออกเป็นขนนก เส้นใบย่อยคู่ที่สองเชื่อมติดกันเหนือเยื่อส่วนเว้าของพู่ กลุ่มอับสปอร์รูปกลมเกิดอยู่กลางเส้นใบย่อย แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์เป็นขนสี

การกระจายพันธุ์.- ที่ทำการอุทยานฯ บ้านนาคำกลาง
นิเวศวิทยา.- พื้นดินที่ชื้นแฉะใกล้ร่องน้ำ ที่มีแสงแดด

Vittariaceae
รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. ใบกว้าง 0.5-1 มม. กลุ่มอับสปอร์มี 1 แถว เกิดใกล้ขอบใบ เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห เนื้อใบหนา คล้ายหนัง *Vaginularia*
- 1. ใบกว้าง 3-5 มม. กลุ่มอับสปอร์มี 2 แถว ฝังอยู่ในช่องใกล้ขอบใบ เส้นใบแตกออกเป็นง่าม เนื้อใบบาง *Vittaria*

Vaginularia Fee

Vaginularia paradoxa (Fee) Mett., Ann. Lugd. Bat. 4: 174. 1869. _____ *Pleurogramma paradoxa* Fee, 3me Mem.: 38, t. 4, f. 4, 1852.

ลำต้น สั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 มม. เกล็ด รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ขอบหยักเป็นซี่ฟันเล็กน้อย ยาว 1-2 มม. สีน้ำตาลดำ ใบ เดี่ยว ก้านใบสั้น ไม่ชัดเจน แผ่นใบรูปแถบ รียาว คล้ายใบหญ้า ยาว 5-20 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ฐานใบแผ่ออกเป็นปีกเชื่อมกับก้านใบ ปลายใบมน ขอบใบเรียบและม้วนงอเข้าหาเส้นกลางใบเล็กน้อย ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบบาง เส้นกลางใบไม่ชัดเจน เส้นใบแยกออกเป็นอับสปอร์ กลุ่มอับสปอร์ เกิดเป็นแถว 1 แถว และฝังอยู่ในช่องใกล้ขอบใบ แอนนูลัส ประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

ชื่อพื้นเมือง.- หนวดหิน
การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- ทอดเลื้อยตามโชดหินที่ชื้นและ ที่มีร่มเงา

Vittaria A.J.E. Sm.

Vittaria ensiformis Sw., Ges. Nat. Fr. Berl. Neu. Schr. 2: 134, t. 7, f. 1. 1799.

ลำต้นสั้น ทอดเลื้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกล็ดรูปรียาวยาว ปลายมีขนแหลม ขอบหยัก เป็นฟันปลาเล็กน้อย ยาว 2-3 มม. สีน้ำตาลดำ ใบเป็นใบเดี่ยว ออกจากลำต้นห่างกัน 3-5 มม. แผ่นใบรูปแถบ เรียวยาวคล้ายใบหญ้า ยาว 28-40 ซม. กว้าง 3-5 มม. ฐานใบเรียวแคบ ปลายใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบหนาคล้ายหนัง เส้นกลางใบไม่ชัดเจน เส้นใบประสานกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์เกิดเป็นแถว 2 แถว และฝังอยู่ในช่องใกล้ขอบใบ แอนทูลัสประกอบด้วยเซลล์เพียงแถวเดียว เรียงตัวในแนวตั้ง ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

การกระจายพันธุ์.- น้ำตกคำหอม

นิเวศวิทยา.- ทอดเลื้อยตามโชดหินที่ชื้นและ สภาพที่มีร่มเงา

จิมโนสเปิร์ม

Cycadaceae

Cycad siamensis Miq. emend. Schuster; Miq., Bot. Ztg. 21: 334. 1863. (ภาพที่ 11 และ 12)

ไม้พุ่ม เนื้อแข็ง สูงประมาณ 1.5 ม. ลำต้นเป็นข้อสั้นๆ สีเทาดำ รูปทรงกระบอก โคนป่องเล็กน้อย ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก สีเขียวเป็นมัน ยาวประมาณ 70 ซม. กว้างประมาณ 12 ซม. ใบย่อยยาวประมาณ 6 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. มี 60-75 คู่ ปลายใบแข็งเป็นหนาม ก้านใบยาวประมาณ 10 ซม. มีหนามบริเวณสอง ข้างของขอบก้านใบ ใบออกเรียงเวียนแน่นที่ปลายยอด โคน แยกเพศต่างต้น โคนเพศผู้ รูปโคม ยาวแกมขอบขนาน ยาวประมาณ 30 ซม. มีใบประดับจำนวนมากเป็นแผ่นแข็งรูปขอบขนานยาวประมาณ 17 ซม. ขอบด้านนอกเป็นรูปสามเหลี่ยม มีรยางค์แหลม โคนเพศเมีย มีใบประดับจำนวนมากแผ่เป็นแผ่นคล้ายกาบ ขอบจักลึก คล้ายหนาม ยาว 10-10.5 ซม. ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. มีขนสีน้ำตาลอมเหลือง หนาแน่น ตอนล่างมีอวุลติดอยู่ 1 คู่ เมล็ด รูปไข่แกมขอบขนาน สีน้ำตาล ผิวเกลี้ยง ขนาด 4 x 3 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- ประป่า (ภาคกลาง); ประเหลี่ยม (ตราด); ตาลปัตรฤาษี (ภาคตะวันตกเฉียงใต้)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

พืชใบเลี้ยงเดี่ยว

Agavaceae

Dracaena fragrans Ker-Gawl. in Bot. Mag. t. 1081.

ไม้พุ่ม สูง 70-100 ซม. ลำต้นกลม รอบต้นมีร่องรอยของใบที่หลุดร่วงชัดเจน ใบ เดี่ยว ออกเป็นกระจุกรอบลำต้น รูปรียาว ยาว 20-50 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ปลายแหลม ฐานใบโอบหุ้มข้อ ขอบใบเรียบ แผ่นใบแข็งกรอบ ผิวเรียบทั้งด้านบนและด้านล่าง ก้านใบย่อยเรียงขนานกันเส้นกลางใบ ไม่มีก้านใบ และหูใบ ช่อดอก ออกที่ปลายยอด ยาว 70-120 ซม. ผล สีเขียวแกมเหลือง เส้นรอบวง 5-10 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- ประเดหวี (กรุงเทพฯ)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Amaryllidaceae

Crinum sp. (ภาพที่ 13)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี มีลำต้นอยู่ใต้ดิน เป็นหัว ใบ เดี่ยวเกิดเป็นกระจุก รูปแถบ ยาว 25-30 ซม. กว้างประมาณ 4 ซม. ช่อดอก แบบช่อซี่ร่ม ก้านช่อยาวประมาณ 20 ซม. ออกมาจากลำต้นใต้ดินและ ไม่มีการแตกแขนง มีใบประดับรองรับขนาดใหญ่ 2 ใบ รูปรี ยาวประมาณ 5 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอก มี 6 กลีบ โคนกลีบเชื่อมยาว 6-8 ซม. ปลายกลีบแยก ยาว 6-10 ซม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน ติดบนกลีบดอก ก้านเกสรยาว 4-7 ซม. ติดกับอับเรณูแบบติดกลาง อับเรณูยาว 1-1.5 ซม. มี 2 ช่อง แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มี 1 อัน รังไข่อยู่ใต้วงกลีบมี 3 ช่อง ออวุลติดแนวกลางของรังไข่ ก้านเกสรมี 1 อัน ยอดเกสรแบน

ระยะเวลาการออกดอก.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Araceae

Amorphophallus sp.

ไม้ล้มลุก หลายฤดู ลำต้นสูงประมาณ 30 ซม. ใบ เดี่ยว ออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด ก้านใบยาว 5-10 มม. ใบรูปรี ยาว 20-30 ซม. กว้าง 6-8 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ หรือเป็นคลื่น แผ่นใบบาง ทั้งสองด้านเกลี้ยง เส้นแขนงใบแบบขนนก มี 35-40 คู่ เส้นใบย่อยแบบร่างแห ปลายเส้นใบปิด ช่อดอก แบบช่อเชิงลดมีกาบ ยาว 4-5 ซม. กาบประดับสีขาว บาง ยาว 8-9 ซม. ดอก ขนาดเล็ก ไม่มีก้านดอก

ชื่อพื้นเมือง.- อีรอก บุก

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Arecaceae

Raphis sp.

ลำต้น สูง 30-50 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 มม. มักขึ้นเดี่ยวๆ ยอดเป็นลำแหลม หุ้มด้วยกาบใบ ใบ เดี่ยว รูปฝ่ามือ เรียงเวียนสลับ แผ่นใบยาวคล้ายรูปพัด ยาวประมาณ 20 ซม. พับเป็นจีบตามยาว จีบกว้างประมาณ 5 มม. ก้านใบยาว 10-15 ซม. โคนก้านใบมีร่างแหโอบล้อมลำต้นและก้านอื่น ๆ เอาไว้ ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง โกล่ปลายยอด ยาว 8-12 ซม. มีกาบหุ้มช่อดอกรูปเรือ 1 กาบ ยาวประมาณ 3 ซม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ

ระยะเวลาการออกดอก.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Burmanniaceae

Burmattia L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. อับเรณูมี 2 พู B. disticha
1. อับเรณูมี 1 พู 2
2. ใบประดับรองรับช่อดอก 2 ใบ B. coelestis
2. ใบประดับรองรับช่อดอก 1 ใบ B. oblonga

Burmattia coelestis D. Don, Prod. Fl. Nep. 44. (ภาพที่ 16)

ไม้ล้มลุก สูง 18.5-25.5 ซม. ใบ เดี่ยว ออกเป็นกระจุกที่โคนต้น รูปใบหอก ยาว 4-7 มม. กว้าง 1-2 มม. ปลายใบแหลม ฐานใบสอบ ขอบใบเรียบ ช่อดอก แบบกระจุกหรือช่อกระจุก มี 2-3 ดอก หรือดอกเดี่ยว มีใบประดับรองรับช่อดอก 2 ใบ รูปใบหอก ยาว 3-3.2 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. ดอกสีม่วง ก้านดอกสั้นมาก กลีบดอกมี 6 กลีบ เชื่อมกันเป็นหลอดยาว 3-3.2 มม. ปลายกลีบแยกสามกลีบมีขนาดใหญ่ รูปไข่ปลายแหลม ยาว 0.7-0.8 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. สามกลีบในมีขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม เกสรเพศผู้ มี 3 อัน แกนอับเรณูรูปอักษรวาย อับเรณูมี 1 พู ยาว 0.3-0.4 มม. กว้าง 0.1-0.2 มม. แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีก้านชูเกสรมี 1 ก้าน ยาว 2.6-2.7 มม. ยอดเกสรแยกเป็น 3 พู รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 3 คาร์เพล 3 ช่อง มีอวุลจำนวนมาก

ชื่อพื้นเมือง.- ดอกดิน (ภาคกลาง); กล้ายมีอนาง (ชุมพร); หญ้าหนวดเสือ (สุราษฎร์ธานี)

ระยะเวลาการออกดอก.- ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Burmattia disticha L., Sp. Pl.: 287. 1753.

ไม้ล้มลุก ขนาดเล็กอายุฤดูเดียว ลำต้นเหนือดินตั้งตรง ไม่แตกกิ่งก้านสาขาสูงประมาณ 30 ซม. ใบ เดี่ยวเกิดเป็นกระจุกรอบลำต้นบริเวณโคนต้น และเรียงสลับห่างๆ บริเวณลำต้นตั้งตรง ใบบริเวณโคนต้นรูป

ขอบขนานยาวประมาณ 6 ซม. กว้างประมาณ 7 มม. ปลายเรียวแหลม ใบบริเวณลำต้นรูปขอบขนานยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายเรียวแหลม โคนเป็นกาบหุ้มลำต้น ช่อดอก ช่อกระจจะ ออกบริเวณปลายยอด ช่อยาว 3-6 ซม. ดอก สมบูรณ์เพศ บริเวณฐานรองดอกหรือโคนดอกเป็นสันหรือปีก 3 ปีก สีขาวม่วง กลีบดอก 6 กลีบ เรียงเป็นวง 2 ชั้น สีเหลือง แต่ละชั้นเชื่อมติดกันที่ฐาน กลีบดอกชั้นนอกมีขนาดใหญ่ยาวประมาณ 4 มม. กลีบดอกชั้นในมีขนาดเล็ก เกสรเพศผู้ มี 3 อัน แต่ละอันมี 2 ช่อง ก้านเกสรคล้ายรูปอักษรตัววี อับเรณูติดอยู่สองข้าง ความยาวระหว่างรอยแตกของอับเรณูประมาณ 1.5 ซม. รังไข่อยู่ใต้วงกลีบมี 3 ช่อง แต่ละช่องมีหลายออวุล ก้านเกสรเป็นแท่งยาวประมาณ 6 มม. ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 พูติดกัน

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าข้าวก่ำ (ภาคเหนือ); บัวหิน (เลย)

ระยะเวลาการออกดอก.- พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Burmannia oblonga Ridley in J. As. Soc. Straits, xli. 33

ไม้ล้มลุก สูง 6.5-10.5 ซม. ใบ เรียงคู่ตรงข้ามที่โคนต้น และเรียงสลับบริเวณโคน รูปใบหอกปรือรูปแถบ ยาว 2.1-2.6 มม. กว้าง 0.7-1.6 มม. ปลายใบแหลม ฐานใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ ไม่มีก้านใบ ช่อดอก แบบช่อกระจุกหรือดอกเดี่ยว ออกที่ปลายยอด มีใบประดับรองรับช่อดอก 1 ใบ รูปแถบ ยาว 2.1-2.2 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. ก้านดอกสั้นมาก กว้าง 0.8-0.9 มม. สามกลีบในขนาดเล็ก ยาว 0.3-0.4 มม. กว้าง 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มี 3 อัน ติดบนกลีบดอก อับเรณูมี 1 พู ติดบนแกนอับเรณูรูปอักษรวาย เกสรเพศเมีย ก้านชูเกสรยาว 2.6-2.7 มม. ยอดเกสรรูปกรวยปลายแบน รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 3 คาร์เพล 3 ช่อง ออวุลมีจำนวนมาก เกาะแบบพลาเซนทารอบแกนร่วม

ชื่อพื้นเมือง.- นิรมล (กรุงเทพฯ)

ระยะเวลาการออกดอก.- ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Commelinaceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. กาบรองช่อดอกรูปเรือหรือรูปกรวย Commelina
- 1. กาบรองช่อดอกรูปหอก หรือรูปเคียว 2
- 2. เกสรเพศผู้ไม่เป็นหมัน 3
- 2. เกสรเพศผู้เป็นหมัน 4
- 3. ก้านใบยาวมากกว่า 4 ซม. Forrestia
- 3. ก้านใบยำน้อยกว่า 4 ซม. Cyanotis
- 4. โคนกลีบดอกชั้นในไม่เชื่อมติดกัน Murdannia
- 4. โคนกลีบดอกชั้นในเชื่อมติดกัน 5
- 5. ช่อดอกอัดแน่น เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 6 อัน Floscopa
- 5. ช่อดอกไม่อัดแน่น เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 3 อัน Ancilema

Aneilema R. Br.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบรูปขอบขนานแกมหอก เรียงแบบสลับ มีก้านใบ ก้านช่อดอกเกลี้ยง ด้านในของกลีบดอกชั้นในมีขน
 A. herbacum

1. ใบเรียวยาว เรียงซ้อนกันที่โคนต้น ไม่มีก้านใบ ก้านช่อดอกมีขน ด้านในของกลีบดอกชั้นในเรียบ A. sp.

Aneilema herbacum (Roxb.) Wall., En. Pl. 1843.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว สูง 30-60 ซม. ลำต้นตั้งตรง เป็นเหลี่ยม ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมหอก ยาว 9-15 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบหุ้มลำต้นแผ่เป็นกาบใบ ด้านในมีขน ยาว 1-1.5 ซม. ขอบใบเรียบ ช่อดอก ออกตรงปลายยอดและตรงซอกใบ เป็นช่อกระจุก ก้านช่อดอกยาว 20-30 ซม. ก้านดอกย่อย ยาว 0.5-2 ซม. กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ รูปขอบขนาน ยาว 4-5 มม. กว้าง 2-3 มม. ปลายกลีบมน กลีบดอกชั้นใน มี 3 กลีบ บาง รูปไข่ ยาว 4-5 มม. กว้าง 2-3 มม. ปลายกลีบมน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน ก้านชูอับเรณู ยาวประมาณ 1.5 มม. อับเรณูรูปขอบขนาน สีเหลือง ยาวประมาณ 2 มม. เป็นหมัน 3 อัน ก้านชูอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. อับเรณู รูปไข่ ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมรี ยาวประมาณ 1 มม. ก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. ยอดเกสรเป็นตุ่มเล็ก ผล รูปกลมรี มี 3 พู ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ก้านผลยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กาบใบไผ่

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Aneilema sp.

ลำต้น เป็นกอสีเขียวอมม่วง ตั้งตรงสูง 15-25 ซม. มีส่วนของลำต้นเหนือดินทอดนอนไปตามพื้นดิน และแตกไหลใหม่ รากเป็นเส้นหนา ใบ เดี่ยว เรียวยาว ขอบใบขนานกว้าง 2-4 ซม. ยาว 15-35 ซม. ผิวใบด้านล่างมีฝุ่นสีขาว เนื้อใบหนาหยาบ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 3-4 ซม. ยาว 2-3 ซม. ใบของต้นที่เกิดช่อดอกมีขนาดเล็กกว่า สีเขียว ขอบใบสีน้ำตาลเข้ม กว้าง 2-3 ซม. ยาว 5-12 ซม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอดมีก้านช่อดอกใหญ่ ยาว 15-33 ซม. มีขนบาง ๆ กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอก กว้าง 2-5 มม. ยาว 6-9 มม. สีเขียวอ่อน มีแถบสีแดงเป็นร่องตามยาว ส่วนโคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นใน สีขาว 3 กลีบ รูปหอก กว้าง 3-5 มม. ยาว 5-8 มม. โคนกลีบดอกไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีเหลือง กว้าง 1-2 มม. ยาว 1-3 มม. ก้านเกสร ยาว 5-7 มม. มีขนบาง ๆ อับเรณูที่เป็นหมัน 3 อัน รูปแฉกสี่เหลี่ยม กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสร ยาว 2-4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปกลมรี ยาว 1-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 มม. ก้านสีขาว ยาว 3-4 มม. ยอดเกสรเป็นปุ่ม สีม่วงอ่อน ผล กลมป้อม ปลายแหลม ผิวค่อนข้างเรียบ กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. มี 4-6 เมล็ด รูปรีปลายมน กว้าง 0.5-2 มม. ยาว 1-1.2 มม. ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ใกล้เคียงลำธาร

Commelina L.
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ใบรูปไข่ C. benghalensis
- 1. ใบรูปหอก หรือรูปขอบขนาน 2
- 2. ผิวใบด้านบนมีขนสั้นสากมือ C. clavata
- 2. ผิวใบด้านบนมีขนนุ่มหรือเรียบ 3
- 3. ผลยาวรี ด้านข้างของผลโค้งเว้า ปลายยื่นเป็นติ่งแหลม C. diffusa
- 3. ผลกลมรี 4
- 4. เมล็ดรูปรี เป็นเหลี่ยม ผิวเมล็ดย่น ขรุขระ C. kurzii
- 4. เมล็ดรูปกระสวย ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ C. obliqua

Commelina benghalensis L., Sp. Pl. 1: 41. 1753.

ไม้ล้มลุก ลำต้นสีเขียวอมม่วงเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมาสูง 15-30 ซม. ใบ เดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่ กว้าง 2-3.5 ซม. ยาว 2.5-5 ซม. ขอบใบเป็นคลื่น ปลายใบแหลม หรือมน ฐานใบมน มีขนนุ่มประปรายทั้งสองด้าน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.7-1.5 ซม. ยาว 1.5-2.5 ซม. มีขนสีน้ำตาลอยู่ด้านบน ข้อดอก ออกปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในกาบรองข้อดอกรูปเรือ กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 2.3- ซม. ด้านนอกมีขนนุ่มสั้น กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ สีเขียวอ่อนขนาดใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-4 มม. ยาว 3-4 มม. กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มม. ยาว 2.3-มม. กลีบดอกชั้นใน มี 3 กลีบ สีฟ้าอมม่วง ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ กว้าง 4-6 มม. ยาว 3-5 มม. กลีบเล็ก 1 กลีบ กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-4 มม. เกสรเพศผู้ สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีม่วงขนาดใกล้เคียงกัน 2 อัน กว้าง 0.3-0.7 มม. ยาว 0.5-1 มม. ก้านเกสรยาว 4-6 มม. อีก 1 อัน ขนาดใหญ่ อับเรณูสีน้ำตาลเหลือง กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 0.8-2 มม. กว้าง 0.4-0.6 มม. ยาว 0.5-1 มม. ก้านเกสรยาว 3-4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลมรี ยาว 0.5-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ก้านเกสรสีม่วง ยาว 3-5 มม. ยอดเกสรสีม่วงเข้ม ผล กลมรีสีเขียวผิวเกลี้ยง ปลายแหลม กว้าง 2-3 มม. ยาว 2-3 มม. มี 4-5 เมล็ด ผิวขรุขระ สีดำรูปรางเป็นท่อนหรือเหลี่ยม กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 1.5-2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ผักปราบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Commelina clavata C.B. Clarke, Comm. & Cyrt. Beng.: t. 5. 1881.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นทอดเลื้อยและชูยอดขึ้น สูง 10-30 ซม. ลำต้นเป็นเหลี่ยมสีเขียวแดง ใบ เดี่ยว เรียงแบบเวียน รูปขอบขนาน ยาว 5-12 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบสอบเรียวเชื่อมกับกาบใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กาบใบ ยาว 2-2.5 ซม. มีขนที่ส่วนปลายด้านใน ขอบใบเป็นคลื่น แผ่นใบบาง ด้านบนมีขนสากมือ ด้านล่างมีขนสั้น ข้อดอก ออกตรงปลายยอดและตรงซอกใบ เป็นข้อแบบซี่ร่ม ก้านช่อยาว 10-15 มม. ก้านดอก ยาว 5-10 มม. มี 6-8 ดอก กาบรองข้อดอกรูปเรือ ยาว 1.5-2.5 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ปลายแหลม โคนรูปหัวใจ กลีบดอกชั้นนอก สีเขียวอ่อน 3 กลีบ รูปขอบขนาน ยาว 6-7 มม. กว้าง 3-4 มม. ปลายกลีบมน กลีบดอกชั้นใน บาง สีน้ำเงิน ขนาดต่างกัน รูปไข่ ยาวประมาณ 7 มม. ปลายกลีบมน โคนกลีบสอบเรียวคล้ายก้าน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน ก้านชูอับเรณู ยาวประมาณ 3.5 มม. สีฟ้า อับเรณูรูป

ขอบขนาน ยาวประมาณ 2 มม. เป็นมัน 3 อัน ก้านชูอับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. สีครีม อับเรณู รูปไข่ ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมรี ยาวประมาณ 2 มม. ก้านเกสร ยาวประมาณ 3 มม. ปลายโค้งลง สีม่วงอ่อน ยอดเกสรเป็นตุ่มเล็ก สีม่วงเข้ม ผล รูปกลมรี ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ก้านผลยาวประมาณ 7 มม.

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Commelina diffusa Burm. f., Fl. Ind.: 18, t. 7, f. 2. 1768.

ไม้ล้มลุก ลำต้นสีเขียวเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมาสูง 15-55 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 6-9 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวทั้งสองด้านเกลี้ยง หรือมีขนเล็กน้อย ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.4-1 ซม. ยาว 1.2-1.8 ซม. ช่อดอก ออกที่ปลายยอด และซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปเรือ กว้าง 1-1.7 ซม. ยาว 2.3-6 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.3-2.2 ซม. ดอก มีกลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ รูปหอกเป็นแผ่นบางๆ กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มม. ยาว 2.3-มม. กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 5-8 มม. ยาว 3-7 มม. ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน เกสรเพศผู้ มี 3 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูมีขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 1-2 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรยาว 4-6 มม. อีก 1 อัน ขนาดใหญ่ อับเรณูสีน้ำตาลเหลืองเข้ม กว้าง 1-2 มม. ยาว 1-2.5 มม. ก้านเกสรสีฟ้า ยาว 6-8 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 2-3 อัน กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 0.4-0.8 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลมรี ยาว 0.7-1.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ก้านเกสรสีม่วง ยาว 4-6 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรสีเหลืองนวล ผล กลมรีมีรอยหยักโค้งเว้าด้านข้าง ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-4 มม. ยาว 3-5 มม. ส่วนปลายยื่นเป็นติ่งแหลมมี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-2 มม. ผิวขรุขระ คล้ายตาข่าย

ชื่อพื้นเมือง.- ผักปราบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กรกฎาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Commelina kurzii C.B. Clarke in Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 373. 1892.

ไม้ล้มลุก ลำต้นสีเขียวแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมาสูง 5-10 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 6-9 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวทั้งสองด้านมีขน ผิวใบด้านบนมีขนยาวและแข็งกว่าด้านล่าง ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.4-1 ซม. ยาว 1.2-2 ซม. ช่อดอก ออกปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปเรือ กว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-2.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.2 ซม. ดอก มีกลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียวอ่อน ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบเล็ก กว้าง 1.5-2.5 มม. ยาว 2-3 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน 2 กลีบ กว้าง 3-5 มม. ยาว 4-6 มม. ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน ยาว 2-3 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูมีขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 0.7-2 มม. ก้านเกสรยาว 3-5 มม. อีก 1 อัน ขนาดใหญ่ อับเรณูสีเหลืองเข้ม กว้าง 0.8-1.2 มม. ยาว 1-2.5 มม. ก้านเกสรสีฟ้า ยาว 4-6 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 0.6-1 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลมรี ยาว 0.8-1.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว

3-5 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาวนวล ผล กลมป้อม ผิวเกลี้ยง กว้าง 3-4 มม. ยาว 3-5 มม. มีเมล็ด 4 เมล็ด สีดำ รูปรี กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 1-2 มม. ผิวเมล็ดร่อนขรุขระ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Commelina obliqua Ham. in. Don, Prodr. Fl. Nep. 45. 1825.

ไม้ล้มลุก ลำต้นสีเขียวแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมาสูง 10-25 ซม. ผิวลำต้นเรียบหรือมีขนสั้นสีขาว ใบ เดี่ยว รูปหอก กว้าง 2-6 ซม. ยาว 5-13 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวด้านบนระคายมือกว่าด้านล่าง ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 1.2-2.2 ซม. ยาว 2.2-3.4 ซม. ช่อดอก ออกปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปกรวย กว้าง 2-3.7 ซม. ยาว 2-3.65 ซม. ก้านช่อดอกยาว 10-12 มม. ดอก มี กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ รูปไข่เป็นแผ่นบางๆ ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 9-12 มม. ยาว 7-10 มม. ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน ยาว 3-5 มม. กลีบเล็ก กว้าง 3-4 มม. ยาว 3-5 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูมีขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 0.7-2 มม. ก้านเกสรยาว 6-8 มม. อีก 1 อัน อับเรณูสีน้ำตาลเข้มขนาดใหญ่ กว้าง 0.9-2 มม. ยาว 2-3.5 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 5-7 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 1.2-2.5 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 3-5 มม. รังไข่ รูปกลมป้อม ยาว 0.7-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 3-5 มม. ยอดเกสรเป็นปุ่มสีขาว ผล กลมรีส่วนปลายยื่นเป็นดิ่งสั้น ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-3.5 มม. มีเมล็ด 4 เมล็ด รูปกระสวย กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-2.5 มม. ผิวเมล็ดเป็นคลื่น ค่อนข้างเรียบ

ชื่อพื้นเมือง.- ผักปราบเขียว หญ้าใบไผ่

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

Cyanotis Don

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ช่อดอกเกิดที่ซอกใบ ก้านช่อดอกสั้นกว่า 3 มม. *C. axillaris*
- 1. ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดหรือปลายยอด และซอกใบ ก้านช่อดอกยาวกว่า 3 มม. 2
- 2. แผ่นใบรูปแถบหรือรูปดาบ ช่อดอกเกิดที่ปลายยอด *C. barbata*
- 2. แผ่นใบรูปเรียวยาวหรือรูปไข่แกมรูปมน ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดและซอกใบ 3
- 3. ใบประดับรูปเคียวเรียงแถวเป็นระเบียบ *C. cristata*
- 3. ใบประดับรูปหอก เรียงซ้อนกันไม่เป็นระเบียบ *C. villosa*

Cyanotis axillaris Roem. & Schult. in Syst. 7: 1154. 1830.

ลำต้น สีเขียวอมม่วงขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้น สูง 15-35 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว เรียวยาว กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 5-15 ซม. มีขนอ่อนๆ ขอบใบเรียบหรือมีขนบางๆ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวทั้งสองด้านเรียบหรือมีขนอ่อนๆ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม ลำต้น กว้าง 5-10 มม. ยาว 6-11 มม. ช่อดอก ออก

ชอกใบ มี 2-3 ดอก อยู่ภายในกาบใบที่พองออก เมื่อดอกบานจะชูขึ้นเด่นชัด 1 ดอก แต่ละดอกมีใบประดับขนาดเล็ก กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. ดอก มีกลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอกสีเขียว กว้าง 1-3 มม. ยาว 3-4 มม. ฐานเชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นในสีม่วงแดงขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-4 มม. โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 2-4 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านเกสรยาว 5-8 มม. อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.2-0.4 มม. ยาว 0.5-1 มม. เกสรเพศเมีย มียอดเกสรสีขาว ก้านเกสรสีคราม ยาว 2-5 มม. รังไข่ รูปรียาว 1-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.4 มม. ผล กลมรี กว้าง 1-3 มม. ยาว 2-4 มม. มี 4 เมล็ด กว้าง 0.3-0.5 มม. ด้านบนเป็นปุ่ม ผิวเมล็ดเป็นช่องขรุขระ

ชื่อพื้นเมือง.- กินกั๋ง ผักปราบนา หญ้าพอดเหล็ก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

Cyanotis barbata Don, Prodr. Fl. Nep. 45. 1825.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นเป็นเหลี่ยม ทอดนอนยาวถึง 50 ซม. มีขนประปราย ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบ รูปดาบ ยาว 2-8 ซม. กว้าง 4-10 มม. ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กาบใบ มีขนด้านใน ยาว 5-10 มม. ขอบใบเรียบ ช่อดอก ออกตรงปลายยอด ก้านช่อดอก ยาว 5-10 ซม. อยู่ภายในกาบช่อดอก รูปเคียว ยาว 5-15 มม. กว้าง 3-5 มม. แต่ละดอกมีใบประดับรูปเคียวรองรับ อยู่บนแกนเดียวกันขนาดต่างกัน กลีบดอกชั้นนอก สีเขียวอมม่วง 3 กลีบ หรือรูปหอก รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 6 มม. กว้าง 1-1.5 มม. ด้านนอกกลีบมีขนขาวยาว โดยเฉพาะขอบกลีบ ด้านในกลีบเกลี้ยง กลีบดอกชั้นใน สีม่วงอมฟ้า รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 6 มม. กว้าง 2-2.5 มม. ปลายกลีบมน ทั้งสองด้านเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านชูอับเรณูมีขน สีม่วง ยาว 4-6 มม. อับเรณูสีเหลืองเข้ม รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมรี ยาวประมาณ 1 มม. ก้านเกสร ยาวประมาณ 3 มม. ปลายโค้งลง สีม่วงอ่อน

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cyanotis cristata Roem. & Schult., Syst. 7: 1150. 1830.

ลำต้น สีเขียวแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา สูง 10-25 ซม. มีขนเล็กน้อย ส่วนที่ถูกแสงแดดมากจะมีสีแดง ใบ เดี่ยว เรียวยาว กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 3-9 ซม. ขอบใบเรียบหรือมีขนบางๆ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวทั้งสองด้านเรียบหรือมีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม ลำต้น กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-2 มม. ช่อดอก ออกปลายยอด และชอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปไข่แกมรูปหอกขอบขนาน กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 2.5-4 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 1.3-4.5 ซม. มีขนนุ่ม มี 5-12 ดอก แต่ละดอกมีใบประดับรูปเคียวขนาดไม่เท่ากัน เรียงเป็นระเบียบรองรับ ใบประดับที่อยู่ใกล้โคนก้านดอกมีขนาดใหญ่ กว้าง 4-6 มม. ยาว 9-10 มม. ที่อยู่ส่วนปลายมีขนาดเล็กกว่า กว้าง 1-3 มม. ยาว 3-5 มม. มีขนหยาบ ดอกเรียงกันแน่นอยู่บนแกนด้านเดียวกัน กลีบดอกชั้นใน สีม่วง 3 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 5-8 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.8-1.5 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีม่วง ยาว 2-4 มม. มีขนนุ่ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 มม. ก้านเกสรสีฟ้า ยาว 0.6-1.5 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาว ผล กลมรี ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 1-2 มม. มี 1-2 เมล็ด รูปเหลี่ยม กว้าง 0.5-1 มม. ผิวเมล็ดเป็นร่อง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าหัวรากน้อย

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

Cyanotis villosa Schult. f., Fl. Brit. Ind. 6. Syst. 7: 1155. 1850.

ลำต้น สีเขียวปนม่วงแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา สูง 5-10 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบที่โคนต้นมีขนาดเล็กกว่าใบที่อยู่ใกล้ยอด ใบ เดี่ยว รูปไข่แกมรูปมน กว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-3 ซม. ใบที่อยู่ใกล้ยอด รูปรียาว ขอบขนานกว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 3-5 ซม. ผิวด้านบนมีขนน้อยกว่าด้านล่าง ขอบใบเป็นจักเล็กๆ มีขนสีน้ำตาล ปลายใบแหลม ฐานใบมน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 7-9 มม. ยาว 8-12 มม. ช่อดอก ออกปลายยอดและซอกใบ อยู่ในกาบรองช่อดอกรูปไข่ กว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-2.5 ซม. มีดอกย่อย 4-10 ดอก อยู่รวมกันเป็นกระจุก แต่ละดอกมีใบประดับรูปหอกสีเขียวขนาดต่างกันเรียงซ้อนกันไม่เป็นระเบียบและมีขนรองรับ ใบประดับที่อยู่ด้านนอกมีขนาดใหญ่กว่าด้านใน กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-5 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วง 3 กลีบรูปหอก กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. ส่วนโคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านเกสร ยาว 1-2 มม. มีขนนุ่มสีม่วง อับเรณูสีเหลือง ขอบสีน้ำตาล กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.6-1.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ก้านเกสรสีฟ้ายาว 2-3 มม. มีขนบางๆ ที่ยอดเกสรสีม่วงอ่อน ผล กลมรี ผิวมีขน กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. มี 3-5 เมล็ด สีน้ำตาลดำ รูปรี เป็นปมมน กว้าง 0.7-1 มม. ยาว 0.5-1.5 มม. ผิวเมล็ดขรุขระ

ชื่อพื้นเมือง.- ผักปราบหิน

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กรกฎาคม-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง

Floscopa Lour.

Floscopa scandens Lour., Fl. Cochinch.: 193. 1790.

ลำต้น สีเขียวปนม่วงแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้น สูง 15-20 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว รูปหอก กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 4-6 ซม. ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านมีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 4-8 มม. ยาว 12-18 มม. ช่อดอก แบบแยกแขนง ออกปลายยอด มีใบประดับรูปไข่สีเขียวรองรับขนาดของใบประดับที่อยู่ใกล้โคนก้านช่อดอก ขนาดใหญ่กว่า กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 2-3 ซม. ใบประดับที่อยู่ส่วนปลาย กว้าง 0.5-1.6 ซม. ยาว 1-2.5 ซม. ดอก เรียงอยู่ชิดกันแน่น บนแกนเดียวกัน ก้านช่อดอก ยาว 10-17 ซม. มีขนนุ่ม กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ สีเขียว มีขน รูปขอบขนาน ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-4 มม. กลีบเล็ก กว้าง 0.8-1.5 มม. ยาว 1-2 มม. กลีบดอกชั้นใน สีชมพูอมม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-4 มม. ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน ยาว 1-3 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูขนาดใกล้เคียงกัน 3 อัน กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 0.7-2 มม. ก้านเกสร ยาว 4-5 มม. อีก 3 อัน มีขนาดเล็กกว่า ตรงกลางมีปมยื่นออกมาคล้ายกระเปาะ อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 1-1.5 มม. ก้านเกสรสีฟ้ายาว 2-4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อนยาว 4-6 มม. มีขนบางๆ ที่ยอดเกสรสีม่วงอ่อน ผล กลมรี ผิวมีขน กว้าง 1-2.5 มม. ยาว 1.5-2.5 มม. ผิวเกลี้ยง มี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 0.5-1.2 มม. ยาว 1-1.7 มม. เมล็ดเป็นแฉกมีลวดลาย ขรุขระ

ชื่อพื้นเมือง.- ผักเปี้ยว ผักปราบดอย ผักปราบน้ำ ผักปราบ ผักปราบดง หญ้าขนปล้อง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง

Forrestia A. Rich.

Forrestia griffithii C.B. Clarke in Monogr. Phan. 3: 236. 1881.

ลำต้น สีเขียวปนม่วงแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา สูง 35-85 ซม. สามารถเกาะกับสิ่งที่อิงอาศัย ได้สูง 1.5-2.5 ม. ลำต้นมีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว รูปหอก กว้าง 6.5-9 ซม. ยาว 15-21 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขน ฐานใบส่วนที่ติดกับก้านใบมีขนสีน้ำตาลอ่อน ก้านใบเชื่อมติดกันเป็นปลอกหุ้มลำต้น กว้าง 2-3 ซม. ยาว 4-6 ซม. ช่อดอก ออกเป็นกระจุกที่ข้อ กลีบดอกชั้นนอก แข็งหนา 3 กลีบ สีเขียวอมชมพู ขนาดเท่ากัน รูปขอบขนาน กว้าง 2-4 มม. ยาว 6-9 มม. ก้านช่อดอก 1-2 มม. กลีบดอกชั้นใน หนา สีครีมอมชมพู 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-5 มม. ยาว 6-12 มม. โคนกลีบเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูสีเหลือง ขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-2 มม. ยาว 1.5-2.5 มม. อีก 4 อัน มีขนาดใหญ่ อับเรณูสีเหลืองเข้ม กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. ก้านเกสรโค้ง หยักเป็นคลื่นมีขนนุ่มสีฟ้า ยาว 3-6 มม. เกสรเพศเมีย มียอดเกสรสีขาว ก้านเกสร ยาว 1-3 มม. รังไข่รูปกลมรี ยาว 1.7-2.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ผล ยาวรี สีชมพูเข้มมีขน กว้าง 4-8 มม. ยาว 10-15 มม. มีกลีบดอกชั้นนอกสีชมพูเข้มติดอยู่ที่ผล มี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. ผิวเมล็ด ขรุขระ เป็นรอยยาว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง

Murdannia Royle

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นตั้งตรง ปล้องยาวชัดเจน 2
1. ลำต้นเป็นกอหรือแผ่คลุมดิน 4
2. แผ่นใบหยาบ ก้านช่อดอกยาวมากกว่า 30 ซม. *M. gigantea*
2. แผ่นใบไม่หยาบ ก้านช่อดอกยว่น้อยกว่า 30 ซม. 3
3. ผิวใบเรียบ *M. sp.1*
3. ผิวใบมีขน *M. medica*
4. เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 2 อัน 5
4. เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 3 อัน 6
5. ช่อดอกเกิดที่โคนต้น *M. scapiflorum*
5. ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดของต้นที่เลื้อยชูสูงขึ้น *M. spirata*
6. กลีบดอกชั้นนอกมีขน ผิวเมล็ดขรุขระเป็นรู *M. spectabilis*
6. กลีบดอกชั้นนอกไม่มีขน ผิวเมล็ดขรุขระเป็นรู 7
7. ใบยาวเท่ากับหรือมากกว่า 10 ซม. *M. nudiflora*
7. ใบยว่น้อยกว่า 10 ซม. *M. sp. 2*

Murdannia gigantea Brueck. Brit. Ind. 6: 379. 1892.

ลำต้น ที่อยู่เหนือดินมีลักษณะเป็นหัว ส่วนที่อยู่เหนือดินสีเขียวเข้มตั้งตรงสูง 40-70 ซม. รากเป็นเส้นหนา ใบ เดี่ยว เรียวยาว เนื้อหนา ใบที่อยู่ใกล้โคนต้นเรียงสลับชิดกัน กว้าง 0.8-1.2 ซม. ยาว 6-48 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบค่อนข้างกว้างแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบทั้งสองด้านไม่มีขน กาบใบกว้าง 1-2 ซม. ยาว 1.5-2.5 ซม. ช่อดอก แบบแยกแขนง ออกปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 45-50 ซม. ดอกที่อยู่บนสุดจะเรียงชิดกัน กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ รูปมนเป็นแผ่นบาง สีเขียวอ่อน กว้าง 3-5 มม. ยาว 4-7 มม. ส่วนฐานเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในสีฟ้าอมชมพู รูปหอกขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 8-10 มม. ยาว 12-15 มม. โคนกลีบดอกไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 5 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีม่วงอ่อน ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 2-4 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 2-4 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 1.2-2 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มม. รังไข่รูปรี ยาว 1-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านสีม่วงอ่อน ยาว 4-5 มม. ยอดเกสรเป็นปุ่มสีม่วง ผล กลมป้อม ผิวเกลี้ยง สีเขียวปนน้ำตาล กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-3.5 มม. ส่วนปลายเป็นติ่งแหลมสั้นๆ มี 4-5 เมล็ด รูปท่อน กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1.5-2.2 มม. ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ

ชื่อพื้นเมือง.- น้ำค้างกลางเที่ยง หนุ่ยหงอนเจือก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง

Murdannia medica (Lour.) Hong, Acta Phytotax. Sin. 12: 470. 1974. ____ *Commelina medica* Lour., Fl. Cochinch. 1: 40. 1790.

ลำต้น ขนาดสั้นสีเขียวอ่อน เป็นกอตั้งตรง ใบ เดี่ยว เรียงสลับแผ่ออกในแนวรัศมีติดพื้นดินแผ่นใบเรียวยาว กว้าง 0.8-1.2 ซม. ยาว 20-40 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ใบยาวมักโค้งลงมาด้านล่างติดอยู่กับพื้นดินฐานใบแผ่แบน ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นบางๆ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.8-1.5 ซม. ยาว 1.5-3.5 ซม. ช่อดอก ออกปลายยอด อยู่ภายในกาบรองดอกสีเขียว มีขน รูปกรวยยาว ปลายแหลมสีน้ำตาลปนเขียว กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 1.5-2 ซม. ก้านช่อดอกยาว 10-20 ซม. กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอก สีเขียวปนน้ำตาล ผิวด้านนอกมีขน ขนาดเท่ากัน กว้าง 2.5-3 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วงอมแดง 3 กลีบ รูปหอก ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 4-5 มม. ยาว 7-8 มม. โคนกลีบดอกเรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วงอ่อน ตรงกลางสีม่วงเข้ม กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-2.5 มม. ก้านเกสร ยาว 2-3 มม. สีม่วงอ่อนมีขนนุ่ม อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลือง 4 อัน ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 1-1.8 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มม. รังไข่ รูปรี กว้าง 1-1.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 3-4 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสร เป็นปุ่ม สีขาว ผล ยาวรี กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-2.5 มม. ผิวมีขนเล็กน้อย กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-2.5 มม. มี 6-8 เมล็ด สีน้ำตาลดำ ผิวขรุขระ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ

Murdannia nudiflora (L.) Brenan. Fl. Brit. Ind. 6: 378. 1892. ____ *Commelina nudiflora* L., Sp. Pl. ed. 1, 1: 41. 1753.

ลำต้น ใต้ดินลักษณะเป็นหัวสั้นๆ ส่วนที่อยู่เหนือดินแตกเป็นกอ มีรากเป็นเส้นหนา ใบ เดี่ยว เรียงสลับออกในแนวรัศมีติดพื้นดิน ใบ เรียวยาว ขอบขนานแคบ กว้าง 0.3-0.5 ซม. ยาว 10-30 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวเรียบหรือมีขนบางๆ กาบใบ กว้าง 0.8-1.5 ซม. ยาว 1.5-2.5 ซม. ช่อดอก ออกที่โคนก้านใบ และปลายยอด ช่อยาว 13-22 ซม. กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ สีเขียวอมม่วง รูปหอก กว้าง 2-2.5 มม. ยาว 2-3 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วงแดง รูปไข่ ปลายมน 3 กลีบขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-4 มม. ยาว 3.5-4.5 มม. โคนกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีเหลืองขนาดเท่ากัน กว้าง 0.7-2 มม. ยาว 1.7-2.2 มม. ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 4-6 มม. มีขน อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 4 อัน กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 0.9-1.5 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 1-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.5 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 4-5 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรเป็นแฉกขนาดเล็กสีฟ้าอ่อน ผล กลมรีด้านบนแหลมผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-4 มม. มี 6 เมล็ด สีน้ำตาล รูปรีกว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1.5-2 มม. ผิวนอกเมล็ดเป็นรูเล็ก ขรุขระ

ชื่อพื้นเมือง.- กินกุ่มน้อย หญ้าเส้นแดง ผักปราบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กุมภาพันธ์-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ไร่ร้างหนองน้ำ ป่าเต็งรัง

Murdannia scapiflorum (Roxb.) Royle, Bot. Him. 95: 403. 1839. _____ *Commelina scapiflora* Roxb., Fl. Ind. 1: 175. 1832.

ลำต้น ใต้ดินส่วนที่อยู่เหนือดินตั้งตรงสั้นมากเป็นกอ ใบ เดี่ยว รูปดาบเรียวยาว กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 6-38 ซม. เนื้อใบหนา ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบค่อนข้างกว้างแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบทั้งสองด้านเรียบ กาบใบกว้าง 2-3 ซม. ยาว 1-3 ซม. ช่อดอก ออกโคนต้น ที่อยู่ใต้ดินแทรกขึ้นมาใกล้โคนก้านใบ ก้านช่อดอกยาว 10-25 ซม. กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอมม่วงแดง รูปไข่ ปลายมน กว้าง 2-3 มม. ยาว 2.5-3.5 มม. กลีบดอกชั้นใน สีชมพูอมม่วง รูปหอก กว้าง 4-5 มม. ยาว 5-6 มม. ขนาดใกล้เคียงกัน โคนกลีบดอกเรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูขนาดใหญ่เท่ากันสีม่วงอ่อนขอบสีม่วงเข้ม กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 0.7-2 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 4-6 มม. มีขนนุ่มสีม่วงแดง อับเรณูที่เป็นหมัน 4 อัน รูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 0.8-1 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มม. อีก 1 อัน เป็นปุ่มขนาดเล็ก ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรียาว 0.7-1.2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.2 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 2-4 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรเป็นแฉกสีขาว ผล กลมรี ผิวเกลี้ยงสีเขียวปนน้ำตาล กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-4 มม. มี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-2 มม. ผิวเมล็ดเป็นริ้วขรุขระ ตรงกลางเมล็ดเป็นรู

ชื่อพื้นเมือง.- โตเต้ วานข้าวเหนียว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มีนาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

Murdannia spectabilis (Kurz) Faden in Taxon. 1980. _____ *Aneilema spectabile* Kurz. in J. As. So. Beng. Pt. 2. Nat. Hist. 40: 77. 1871. (ภาพที่ 19)

ลำต้น ใต้ดินลักษณะเป็นหัวสั้นๆ ลำต้นเหนือดินเป็นกอดังตรงสูง 5-15 ซม. มีรากสะสมอาหาร กลมรี อยู่รวมเป็นกระจุก ใบ เดี่ยว รูปขอบขนาน กว้าง 1-2 ซม. ยาว 5-12 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐาน

ใบแผ่เป็นกาบหุ้มติดลำต้นที่อยู่ใต้ดิน ผิวใบทั้งสองด้านเรียบหรือมีขนบางๆ กาบใบกว้าง 0.9-1.2 ซม. ยาว 1.2-1.8 ซม. ช่อดอก ออกปลายยอดอยู่ภายในกาบรองช่อดอกสีเขียวรูปกรวย ปลายแหลม กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 1.5-2.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 8-10 ซม. กลีบดอกชั้นนอก รูปไข่มี 3 กลีบ สีเขียวอมม่วง มีขนนุ่ม กว้าง 3-4 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบดอกชั้นใน สีม่วงอมชมพู 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน รูปหอก กว้าง 3-5 มม. ยาว 4-6 มม. โคนกลีบเรียวเป็นก้านสั้นๆ ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน 2 อัน สีขาว กว้าง 1-2 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีฟ้า ยาว 3-4 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแจกลีเหลือง 3 อัน กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-2 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 3-5 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาวอมชมพู ผลกลมรีส่วนปลายแหลมเป็นเส้นยื่นออกไป ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-2.5 มม. ยาว 2.5-3.5 มม. มี 6 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.2 มม. ผิวขรุขระ

ชื่อพื้นเมือง.- กระเทียมช้าง หัวกระต่าย

ระยะเวลาออกดอกและผล.- เมษายน-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

Murdannia spirata (L.) Bruckner in Pfl.-fam. ed. 2, 15a: 173. 1930. _____ *Commelina spirata* L., Mant. Pl. 2: 176. 1771.

ลำต้น สีเขียวอมม่วงแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้น 10-35 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบ เดี่ยว รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2.3 ซม. ยาว 4.5-8.5 ซม. เรียงสลับ สีเขียวอมม่วง ผิวทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขนบางๆ ขอบใบเรียบหรือมีขนนุ่มบางๆ ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มโคนต้น ใบที่อยู่ใกล้โคนขนาดใหญ่กว่าใบด้านล่างที่เกิดช่อดอก กาบใบ กว้าง 2.4-3 ซม. ยาว 2-3 ซม. ใบของต้นที่เลื้อยและชูขึ้นมารูปไข่ กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 2-2.5 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบมีขนบางๆ ช่อดอก ออกปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 5-12 ซม. กลีบดอกชั้นนอก เรียงซ้อนกัน 4-5 กลีบ รูปมนเป็นแผ่นบาง กลีบดอกชั้นใน มี 3 กลีบ สีม่วงอมฟ้า ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-5 มม. โคนกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้ มี 5 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีม่วง ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.9-1.1 มม. ยาว 0.7-1.2 มม. ก้านเกสรสีฟ้า ยาว 2-3 มม. มีขนเป็นเส้นบางๆ อ่อนนุ่มสีชมพูอ่อน อับเรณูที่เป็นหมัน รูปแจกลีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มม. ยาว 0.5-1 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อนไม่มีขนยาว 2-3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-1.2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.9-1 มม. ก้านเกสรสีฟ้าอ่อน ยาว 2-4 มม. มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาวแยกออกเป็นแจกล ผลกลมป้อม มักจะฝ่อ ผลที่สมบูรณ์ สีเขียว ผิวเกลี้ยง กว้าง 1.2-2 มม. ยาว 2-3 มม. มี 2-4 เมล็ด รูปรี ปลายมน กว้าง 1-2 มม. ยาว 1.2-1.5 มม. ผิวเมล็ดขรุขระเป็นคลื่น

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้งป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

Murdannia sp.1

ลำต้น สีเขียว ตั้งตรง 30-40 ซม. ใบ เดี่ยว เรียงสลับ ใบเรียวยาว กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 7-18 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวยาวมีขน ผิวใบทั้งสองด้านไม่มีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 1-3 ซม. เชื่อมติดกันเป็นปลอก ช่อดอก ออกปลายยอด มีใบประดับเรียงสลับห่างๆ ที่ก้านช่อดอก ยาว 10-15 ซม. กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอ่อน รูปหอกขนาดเท่ากัน กว้าง 2.5-3 มม. ยาว 3-4 มม. กลีบดอกชั้นใน สีฟ้าอมม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-5 มม. ยาว 5-7 มม. ฐานกลีบดอก

เรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วงอ่อน กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-2.5 มม. ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 6-12 มม. อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีขาว 3 อัน กว้าง 0.8-1 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 2-3 มม. รังไข่ รูปกลมรี กว้าง 1-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านสีม่วงอ่อน ยาว 3-4 มม. ไม่มีขน ยอดเกสรเป็นปุ่มสีขาว ผล ยาวรี กว้าง 2-3 มม. ยาว 3-3.5 มม. ผิวเกลี้ยง มี 6-8 เมล็ด รูปท่อนปลายแหลม กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. สีนํ้าตาล ผิวขรุขระ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ

Murdannia sp.2

ลำต้น สีเขียวส่วนที่อยู่ใกล้โคนต้นโค้งติดกับพื้นดินและชูสูงขึ้น 5-30 ซม. ใบ เดี่ยว เรียงสลับ เรียว ยาว กว้าง 0.3-0.5 ซม. ยาว 3-6 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวมีขน ผิวใบทั้งสองด้านไม่มีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 2-4 มม. ยาว 5-10 มม. ช่อดอก แบบแยกแขนง ออกปลายยอด และซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 3-10 ซม. กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอ่อน รูปหอก ขนาดเท่ากัน กว้าง 1-2 มม. ยาว 2-3 มม. ส่วนฐานเชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นใน สีม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มม. ยาว 2-3 มม. ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน ไม่เชื่อมติดกัน ส่วนปลายมน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วง กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีม่วง ยาว 2-3 มม. มีขนอ่อนนุ่ม อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีครีม 3 อัน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 1-2 มม. ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่กลมรี กว้าง 0.5-1 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 มม. ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 2-3 มม. ไม่มีขน ยอดเกสรเพศเมียเป็นปุ่มสีม่วง ผล กลมป้อมเป็นเหลี่ยม กว้าง 1-2 มม. ยาว 1-3 มม. ผิวเกลี้ยง ส่วนปลายแหลม มี 4 เมล็ด รูปกลมป้าน ปลายโค้งงอ กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 0.5-1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ผิวเป็นปุ่มขรุขระ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ใกล้ธารน้ำป่าเบญจพรรณ

Costaceae

Costus speciosus J.E. Smith, Irans. Linn. Soc. London 1: 249. 1791. (ภาพที่ 20)

ไม้ล้มลุก สูง 1-1.5 เมตร มีเหง้าใต้ดิน ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 16-20 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ก้านใบยาวประมาณ 5 มม. ก้านใบ ยาวประมาณ 3 ซม. แผ่นใบบาง ด้านบนสีเขียวเข้ม มีขน ด้านล่างสีเขียวอ่อนกว่าด้านบน มีขนนุ่ม ช่อดอก ออกตรงปลายยอด ตั้งตรง เป็นข้อเชิงลดอัดแน่น ยาว 6-8 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ใบประดับสีแดง รูปไข่ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายแหลม ผล รูปรี แบบแห้งแล้วแตก

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องหมายนา เอื้องเพ็ดม้า เอื้องช้าง เอื้องใหญ่ ชูโลบอง ชูโลบ เอื้องตัน บันไดสวรรค์

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cyperaceae
รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. ดอกทั้งหมดไม่สมบูรณ์เพศ 2
- 1. มีบางดอกหรือทั้งหมดเป็นดอกสมบูรณ์ 3
- 2. ช่อดอกออกตามลำต้น Diplacrum
- 2. ช่อดอกออกที่ปลายยอด Scleria
- 3. ช่อดอกย่อยมีกาบช่อย่อย 0-2 กาบช่อย่อย 4
- 3. ช่อดอกย่อยมีกาบช่อย่อยมากกว่า 2 กาบช่อย่อย 5
- 4. ช่อดอกย่อยมี 1 กาบช่อย่อย Ascolepis
- 4. ช่อดอกย่อยมี 0 หรือ 2 กาบช่อย่อย Lipocarpa
- 5. มีข้อต่อระหว่างก้านเกสรเพศเมียกับรังไข่ เกสรเพศเมียหลุดร่วงง่าย Fimbristylis
- 5. ไม่มีข้อต่อระหว่างก้านเกสรเพศเมียกับรังไข่ เกสรเพศเมียคงทนจนกระทั่งเป็นผล 6
- 6. ยอดเกสรเพศเมีย 3 แฉก Cyperus
- 6. ยอดเกสรเพศเมีย 2 แฉก Pycurus

Ascolepis Nees ex Steud.

Ascolepis dipsacoides (Schumach.) J. Raynal in Adansonia sér 2, 8: 99. 1968. _____ Kyllinga dipsacoides Neskr., Guin. Pl.: 61. 1827.
ssp. siamensis (C.B. Clarke) J. Raynal in Adansonia 2, 8: 99, pl. 3, f. 7. 1968.
_____ Scirpus squarrosus L. var. siamensis C.B. Clarke in Bot. Centralbl., Beih. 27(2): 460. 1910.
(ภาพที่ 21)

ไม้ล้มลุก ปีเดียว มีลำต้นถึงจำนวนมาก สูง 15-30 ซม. กว้าง 0.5-1.2 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม กลี้ยง ใบ เดี่ยว แผ่นใบรูปแถบยาว 2-15 ซม. กว้าง 0.3-1.0 มม. ปลายแหลม กลี้ยง กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดยาวได้ถึง 7 ซม. สีแดงถึงสีน้ำตาลแดง ไม่มีลันใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 2-4 ใบ ใบที่ยาวที่สุดยาว 4-12 ซม. ช่อดอก ออกเป็นกระจุก ช่อดอกย่อยเป็น ช่อเชิงลด 1-4 ช่อต่อช่อดอก รูปไข่ รูปรี รูปขอบขนาน หรือรูปกลม ช่อกลางยาว 5-10 มม. กว้าง 4-5 มม. ด้านข้างมีขนาดเล็กกว่า ใบประดับช่อดอกย่อย รูปหอกกลับแกมขอบขนาน ยาว 1.5-1.7 มม. กว้าง 0.4-0.6 มม. ปลายแหลม ช่อดอกย่อย มี 1 ดอก กาบช่อย่อย รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ หรือ รูปสามเหลี่ยมกลับ ยาว 0.8-1.2 มม. ปลายยื่นยาวคล้ายหาง โค้งออกจากช่อดอก เกสรเพศผู้ มี 1 อัน อับเรณูยาวประมาณ 0.3 มม. ผล รูปขอบขนานแกมไข่กลับ ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ยาว 0.4-0.7 มม. กว้าง 0.3-0.4 มม. ผล แก่มีสีน้ำตาล
นิเวศวิทยา.- รอยต่อระหว่างลานหินกับป่าเต็งรัง

Cyperus L.
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ดอกมีกาบดอก 1 แผ่นรองรับ 2

1. ดอกมีกาบดอก 3 แผ่นรองรับ *C. cyperoides*
2. ช่อดอกแบบช่อกระจุกหลายช่อซ้อนกัน *C. rotundus*
2. ช่อดอกแบบแยกแขนง *C. tenuiculmis*

Cyperus cyperoides (L.) Kuntze, Rev. Gen. Pl. 3(2): 333.1898. _____ *Scirpus cyperoides* L., Mant. Pl. 2: 181. 1771. (ภาพที่ 22)

ไม้ล้มลุก สูง 35-45 ซม. ลำต้นแข็ง เป็นสามเหลี่ยมหรือกลม ข้อและปล้องไม่ชัดเจน ใบ เดี่ยวเกิดเป็นกระจุกที่โคนต้น ออกจากลำต้น 3 ทิศทาง รูปขอบขนาน มีร่องใบ ใบยาว 25-30 ซม. กว้าง 3-4 มม. ช่อดอก เป็นช่อแบบกระจุกหลายช่อซ้อนกัน เกิดจากการรวมกันของช่อดอกขนาดเล็กจำนวนมาก ช่อดอกมีใบประดับคล้ายใบรองรับ ดอก มีกาบดอก 3 แผ่น สมบูรณ์เพศ กลีบดอกลดรูป เกสรเพศผู้ มี 3 อัน ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูด้านล่าง เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบมี 3 ช่อง แต่ละช่องมี 1 ออวูล รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรใส ยอดเกสรแยกเป็นเส้น ผล แบบผลเปลือกแข็งเมล็ดเดียว รูปทรงสามเหลี่ยม ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ารงกา (เลย)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cyperus rotundus L., Sp. Pl.: 45. 1753.

ไม้ล้มลุก สูง 25-30 ซม. ลำต้นแข็ง เป็นสามเหลี่ยมหรือกลม ข้อและปล้องไม่ชัดเจน ใบ เดี่ยวเกิดเป็นกระจุกที่โคนต้น ออกจากลำต้น 3 ทิศทาง รูปขอบขนาน มีร่องใบ ใบยาว 25-30 ซม. กว้าง 2-4 มม. ช่อดอก แบบกระจุกซ้อนกัน เกิดจากการรวมกันของช่อดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ช่อดอกมีใบประดับคล้ายใบรองรับ ดอก มีกาบดอก 1 แผ่นรองรับ สมบูรณ์เพศ กลีบดอก ลดรูป เกสรเพศผู้ มี 3 อัน ก้านชูอับเรณูติดกับเรณูด้านล่าง อับเรณูมี 2 ช่อง แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบมี 1 ช่องและ 1 ออวูล ยอดเกสรแยก 3 แฉก ผล เปลือกแข็งเมล็ดเดียว รูปสามเหลี่ยม ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าแห้วหมู (ทั่วไป)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cyperus tenuiculmis Boeck. in Linnaea 36: 286. 1870.

ไม้ล้มลุก สูง 50 ซม. ลำต้นแข็ง เป็นสามเหลี่ยม ข้อและปล้องไม่ชัดเจน ใบ เดี่ยว รูปยาวขอบขนาน มีร่องใบ ใบเกิดเป็นกระจุกที่โคนต้น ออกจากลำต้น 3 ทิศทาง ช่อดอก แบบแยกแขนง ซึ่งเกิดจากการรวมกันของช่อดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ช่อดอกมีใบประดับคล้ายใบรองรับ ดอก มีกาบช่อย่อย 1 แผ่นรองรับ สมบูรณ์เพศ เกสรเพศผู้ มี 3 อัน ก้านเกสรบางใส อับเรณูมี 2 ช่อง ติดอยู่บนก้านเกสรแบบติดที่ฐาน อับเรณูแตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่เหนือวงกลีบมี 3 ช่องแต่ละช่องมี 1 ออวูล ก้านเกสรแยก 3 แฉก ผล เปลือกแข็งเมล็ดเดียว ทรงสามเหลี่ยมผิวเรียบ

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าดอกแดง (เชียงใหม่); หญ้ากรังกา (สุราษฎร์ธานี)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Diplacrum R. Br.

Diplacrum caricinum R. Br., Prodr. Fl. Nov. Holl.:241. 1810.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นจำนวนมากทอดนอน สูง 5-15 ซม. กว้างประมาณ 1 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม เรียบ ใบ ออกที่โคนและตามลำต้น แผ่นใบรูปแถบแคบยาว 1-9 ซม. กว้าง 2-3 มม. ปลายแหลม แผ่นใบพับเป็นรูปอักษรเอ็ม (M) กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 3-7 มม. ช่อดอก เป็นกระจุกหลวมออกที่ซอกใบคล้ายใบประดับ เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. ไม่มีก้านหรือก้านสั้น ช่อดอกย่อย มีเพศเดียว รูปทรงกระบอก ยาว 1-3 มม. กาบช่อดอกย่อย รูปขอบขนานแกมรูปรี ยาว 1-3 มม. ปลายมี 3 แฉก ปลายแหลม เนื้อ กาบช่อดอกบางใส มีเส้นใบ 7-9 เส้น สีเขียวอ่อน เกสรเพศผู้ มี 1 อัน เกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ผล รูปค่อนข้างกลม ขรุขระ มีสันตามยาวชัดเจน มีขนสีบางที่ใกล้ยอด ฐานรองดอกรูปสามเหลี่ยม

นิเวศวิทยา.- ลานหินแห้งถึงมีน้ำขัง

Fimbristylis Vahl

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ยอดเกสรเพศเมีย 3 แฉก 2
- 1. ยอดเกสรเพศเมีย 2 แฉก 4
- 2. มีลิ้นใบ F. cinnamometorum
- 2. ไม่มีลิ้นใบ 3
- 3. ผลมี 3 มุม หรือค่อนข้างกลม แต่ละด้านโค้งนูน F. disticha
- 3. ผลมี 3 มุม แต่ละด้านเว้าเป็นร่อง มีลายร่างแหไม่ชัดเจน F. insignis
- 4. มีลิ้นใบ 5
- 4. ไม่มีลิ้นใบ F. gracilentia
- 5. กาบช่อดอกเรียงสลับ ผลมีลายร่างแหชัดเจน F. sp.
- 5. กาบช่อดอกเรียงเวียน ผลไม่มีลายร่างแห F. schoenoides

Fimbristylis cinnamomentorum (Vahl) Kunth, En. Pl. 2: 229. 1837. _____ *Scripus cinnamomentorum* Vahl, En. Pl. 2: 278. 1806. (ภาพที่ 24)

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้น จำนวนมาก สูง 10-25 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม เกือบกลม ใบ ออกที่โคน รูปเส้นด้าย ยาว 1-8 ซม. กว้าง 0.3-0.6 มม. ปลายแหลมเฉียง ขอบมีขนแข็งเอียง กาบใบยาว 0.5-2 ซม. ปลายตัดเฉียง หรือตัดตรง มีลิ้นใบเป็นขนขาวใส ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 2 ใบ ยาว 0.3-2 ซม. ช่อดอก เชิงประกอบ หลวม ยาว 1-3 ซม. กว้าง 2.5-5 ซม. กิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 2-5 กิ่ง ยาว 0.7-2.5 ซม. ช่อดอกย่อย 5-25 ช่อดอกย่อย เตี้ย รูปรี หรือรูปหอก แบน ยาว 2.5-5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. กาบช่อดอกย่อย 5-10 ใบต่อช่อดอกย่อย เรียงสลับ รูปไข่ หรือขอบขนาน ยาว 2-3.5 มม. กว้าง 0.7-1.5 มม. ปลายมน หรือแหลม โคนกลมมน เนื้อ กาบช่อดอกบางใส มีแถบสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ปลายสันแหลม เกสรเพศผู้ มี 3 อัน อับเรณูยาว 1.5-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้ายมีปีก 3 ปีก มีรยางค์แบนยื่น

ออกด้านข้าง ปลายแยกเป็น 3 แฉก มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปไข่กลับแคบ หรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ภาคตัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ถึงเกือบกลม ยาว 0.6-1 มม. กว้าง 0.4-0.6 มม. ผลมีลายร่างแหตามขวางชัดเจน ผิวขรุขระ

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Fimbristylis disticha Boeck. in *Linnaea* 38: 393. 1874. (ภาพที่ 25)

ไม้ล้มลุก ปีเดียว มี 1 ลำต้นถึงจำนวนมาก สูง 10-25 ซม. กว้าง 0.3-0.7 มม. มีขนแข็งเอียงตามสัน ใบ ออกแน่นที่โคน รูปแถบแคบโค้งคล้ายเคียวยาว 2.5-8 ซม. กว้าง 1-3 มม. ปลายแหลม หรือตัดเฉียง ขอบมีขนแข็งเอียง กาบใบสั้น ยาว 0.5-3 ซม. ไม่มีลิ้นใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 2-4 ใบ แข็ง ใบที่ยาวที่สุดยาว 0.3-0.7 มม. ช่อดอก เชิงประกอบ คล้ายรูปร่ม ยาว 2-3 ซม. กว้าง 3-5 ซม. มีกึ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 4-8 กิ่ง ยาว 5-20 มม. ช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอก รูปขอบขนานแกมหอก หรือรูปไข่แบน ยาว 4-10 มม. กว้าง 1-1.5 มม. กาบช่อดอกย่อย 10-15 กาบต่อช่อดอกย่อย เรียงสลับ บางครั้งบิด รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 1.2-1.5 มม. ปลายแหลม โคนกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางใส สีเหลือง ปลายสันแหลม สีเขียว เกสรเพศผู้ มี 2 อัน อับเรณูยาว 0.5-0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้ายมี 3 ปีก มีรยางค์แบนยื่นออกด้านข้าง ปลายแยกเป็น 3 แฉก มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปไข่กลับแคบ หรือรูปไข่กลับ ภาคตัดขวางเป็นสามเหลี่ยม หรือค่อนข้างกลม ยาว 0.6-0.8 มม. กว้าง 0.4-0.6 มม. ผลแก่มีสีขาวแกมเหลืองถึงสีน้ำตาลอ่อน ผิวมีปุ่ม

นิเวศวิทยา.- ลานหินแห้งถึงค่อนข้างชื้น

Fimbristylis gracilentia Hance in *J. Bot. Lond.* 6: 89. 1868. (ภาพที่ 26)

ไม้ล้มลุก หลายปี ลำต้นเดียวจำนวนมาก สูง 10-25 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. เกลี้ยง ใบ ออกแน่นที่โคน รูปแถบแคบยาว 10-35 ซม. กว้าง 0.5-1.5 มม. ปลายแหลม หรือตัดเฉียง มีขน กาบใบยาว 0.5-3 ซม. สีน้ำตาลแดง มีขน ไม่มีลิ้นใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 3-4 ใบ ยาว 0.5-3.5 ซม. มีขนหนาแน่นที่ปลายใบ ช่อดอก เชิงประกอบ คล้ายรูปร่ม ยาว 7-15 ซม. กว้าง 3-5 ซม. มีกึ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 3-5 กิ่ง ยาว 3-10 มม. ช่อดอกย่อย 9-30 ช่อดอกย่อย รูปแถบแบน ยาว 5-20 มม. กว้าง 1-1.3 มม. กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงเวียน รูปไข่ หรือรูปไข่แกมหอกยาว 2-3 มม. กว้าง 1-2 มม. ปลายแหลม หรือเป็นดิ่งแหลม เนื้อกาบช่อดอกบางใส ปลายสันแหลม เกสรเพศผู้ มี 2-3 อัน อับเรณูยาว 0.6-0.8 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้าย ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีขน มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปไข่กลับ มี 2 ด้าน แต่ละด้านโค้งออกคล้ายเลนส์นูน ยาว 0.9-1.2 มม. กว้าง 0.5-0.8 มม. ผลแก่สีน้ำตาล ผิวมีปุ่มที่ขอบและใกล้ขอบ ตรงกลางเรียบ

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้นถึงมีน้ำขัง

Fimbristylis insignis Thwaites, *En. Pl. Zeyl.*: 349. 1864.

ไม้ล้มลุก หลายปี ลำต้นเดียวถึงจำนวนมาก สูง 15-45 ซม. กว้าง 0.5-1.5 มม. ภาคตัดตามขวางเป็นห้าเหลี่ยม ที่ยอดมีขนคล้ายหนาม ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบโค้งคล้ายเคียวยาว 2-12 ซม. กว้าง 1-4 มม. ปลายกลมมน เป็นดิ่งหนามสั้น หรือเฉียง ขอบโค้งมีขนแข็งเอียง กาบใบขอบแหลมซ้อนกันยาว 0.5-2 ซม. ไม่มีลิ้นใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 1-2 ใบ ยาว 0.5-2 ซม. ช่อดอก เดี่ยว หรือเชิงประกอบ คล้ายรูป

ร่ม ยาว 3-15 ซม. กว้าง 1-8 ซม. กิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 1-6 กิ่ง ยาว 2-9 ซม. ช่อดอกย่อย 3-29 ช่อต่อช่อดอก รูปขอบขนาน รูปทรงกระบอก หรือรูปรี ยาว 10-25 มม. กว้าง 2-4 มม. กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงเวียน รูปไข่ ยาว 4-6 มม. กว้าง 2-3 มม. ปลายมน หรือเป็นติ่งแหลม โคนกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางคล้ายกระดาษ สีน้ำตาลแดง ปลายสันมน สีน้ำตาล เกสรเพศผู้ มี 3 อัน อับเรณูยาว 1.5-2 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้ายมีปีก 3 ปีก มีรยางค์แบนยื่นออกด้านข้าง ปลายแยกเป็น 3 แฉก มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปไข่กลับกว้าง หรือรูปไข่กลับ ภาคตัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ยาว 0.8-1.2 มม. กว้าง 0.5-0.7 มม. มีร่องในแต่ละด้าน ผลมีลายร่างแหไม่ชัดเจน ผิวมีปุ่ม

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้นถึงมีน้ำขัง

Fimbristylis schoenoides (Retz.) Vahl, En. Pl. 2: 286. 1806. _____ *Scirpus schoenoides* Retz., Obs. Bot. 5: 14. 1789.

ไม้ล้มลุก หลายปี ลำต้นเดียวถึงจำนวนมาก สูง 7-40 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ภาคตัดตามขวางเป็นห้าเหลี่ยม เกลี้ยง ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบยาว 3-17 ซม. กว้าง 0.5-1.5 มม. ปลายแหลม หรือตัดเฉียง มีขนแข็งเอียดมากที่ปลายใบ กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 2-8 ซม. เส้นใบเป็นแถบขนสั้นหนาแน่น ใบประดับช่อดอกคล้ายกาบช่อดอก 1-2 ใบ หรือเป็นแผ่นคล้ายใบสั้นๆ ที่มีปลายแหลมยาว ช่อดอก มักมี 1 ช่อดอกย่อย บางครั้งมีการแตกเป็นกิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ ยาว 5-30 ซม. ช่อดอกย่อย 1-2 ช่อต่อช่อดอก รูปคล้ายไข่ หรือรูปรี ยาว 5-10 มม. กว้าง 3-5 มม. กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงเวียน รูปไข่แกมรูปกลม ยาว 3-4 มม. กว้าง 2-3 มม. ปลายแหลม หรือเป็นติ่งหนามสั้น ฐานกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางคล้ายกระดาษ มีเส้นใบ 5-7 เส้น สีน้ำตาลอ่อน สันกลม สีน้ำตาล เกสรเพศผู้ มี 3 อัน อับเรณูยาว 0.5-1 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้ายแบน มีรยางค์แบนยื่นออกด้านข้าง ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปกลม หรือรูปไข่กลับ มี 2 ด้าน แต่ละด้านโค้งออกคล้ายเลนส์ ยาว 1-1.5 มม. กว้าง 1-1.2 มม. ผลแก่มีสีเหลืองปนเทา ผิวเรียบ อาจมีปุ่มบริเวณขอบผลด้านบน

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าหางหนู (ตราด)

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้นถึงมีน้ำขัง

Fimbristylis sp.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้น มี 1-5 ลำ สูง 4-8 ซม. กว้าง 0.2-0.5 มม. เกลี้ยง ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบโค้งคล้ายเคียวยาว 0.5-4 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ปลายแหลม หรือตัดเฉียง กาบใบเชื่อมเป็นทรงกระบอก ยาว 0.5-1.5 ซม. ปลายกาบใบมีขนยาวใส มีเส้นใบเป็นขนสั้น ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 2-5 ใบ คล้ายเส้นด้าย ยาว 2-4 มม. ช่อดอก เดี่ยว ยาว 1-3 ซม. กว้าง 1-3 ซม. มีกิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 1-3 กิ่ง ยาว 10-20 มม. ช่อดอกย่อย (1-)2-3 ต่อช่อดอก รูปค่อนข้างกลมรูปรี หรือรูปไข่ แบน ยาว 3-5 มม. กว้าง 1-1.5 มม. กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงสลับ รูปไข่ หรือขอบขนาน ยาว 1-2 มม. กว้าง 0.8-1.5 มม. ปลายแหลม ฐานกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางและแห้ง สีน้ำตาลอ่อน ปลายสันแหลม เกสรเพศผู้ มี 2 อัน อับเรณูยาว 0.3-0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้ายแบน ปลายแยกเป็น 2 แฉกมีขน มีข้อต่อระหว่างโคนและปลายรังไข่ ร่วงง่าย ผล รูปขอบขนานถึงรูปแถบ มี 2 ด้าน แต่ละด้านโค้งออกคล้ายเลนส์ ยาว 0.6-0.8 มม. กว้าง 0.3-0.5 มม. ผลแก่มีสีครีมถึงสีน้ำตาลแดง มีลายร่างแหตามขวางชัดเจน ประมาณ 5 แถวต่อด้าน มีต่อมสีขาวที่ขอบ

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้นถึงมีน้ำขัง

Lipocarpha R. Br.**รูปวิธานจำแนกชนิด**

1. กาบช่อย่อยมี 2 ใบ **L. pygmaea**
 1. กาบช่อย่อยไม่มี **L. squarrosa**

Lipocarpha pygmaea Kern in Blumea 10: 638, f. 2. 1960. (ภาพที่ 31)

ไม้ล้มลุก ปีเดียวขนาดเล็ก ลำต้นจำนวนมาก สูง 3-12 ซม. กว้าง 0.4-1 มม. ค่อนข้างกลม เกลี้ยง ใบ ออกแน่นที่โคน รูปแถบแคบยาว 0.5-5 ซม. กว้าง 0.5-2 มม. ปลายแหลม กาบใบยาว 0.3-2 ซม. สีนํ้าตาลถึงสีนํ้าตาลแดง ไม่มีลนใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 1-3 ใบ ใบที่ยาวที่สุดยาวได้ถึง 5 ซม. ช่อดอก ออกเป็นกระจุก มีช่อดอกย่อยเป็น ช่อเชิงลด 1-3 ช่อ รูปไข่ ยาว 3-8 มม. กว้าง 2-4 มม. ใบประดับช่อดอกย่อย รูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 0.3-0.7 มม. ปลายแหลม สีนํ้าตาลอ่อน มีจุดสีนํ้าตาลแดง ช่อดอกย่อย มี 1 ดอก กาบช่อย่อย 2 กาบ รูปรี หรือรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 มม. เกสรเพศผู้ มี 1 อัน อับเรณูยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ผล รูปแถบแกมขอบขนาน ภาดัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ยาว 1.2-1.7 มม. กว้าง 0.3-0.5 มม. ผลแก่มีสีนํ้าตาลแกมเหลือง ผิวขรุขระเล็กน้อย
 นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Lipocarpha squarrosa (L.) Goetgh. in Wagen. Agric. Univ. Papers 89-1: 37. 1989. _____ *Scirpus squarrosus* L., Mant. Pl. 2: 181. 1771.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นจำนวนมาก สูง 3-16 ซม. กว้าง 0.4-0.6 มม. เกลี้ยง ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบยาว 0.5-5 ซม. กว้าง 0.5-1.5 มม. ปลายแหลม ตัดเฉียง กาบใบยาว 0.5-1.5 ซม. เกลี้ยง ไม่มีลนใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 1-2 ใบ ใบประดับล่างเรียงตัวในทิศเดียวกับลำต้น ยาวถึง 0.7-2.5 ซม. เกลี้ยง ช่อดอก ชี้ออกด้านข้าง 2-3 ช่อดอกย่อย เรียงตัวแบบรูปนิ้วมือช่อดอกย่อย รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ยาว 3-6 มม. กว้าง 2-3 มม. ใบประดับช่อดอก รูปรี หรือรูปรีเอียง ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 0.3-0.5 มม. ปลายเป็นติ่งแหลมสั้น เนื้อบางใส มีเส้นใบ 3-5 เส้น ปลายสั้นยื่นยาวเป็นหางแหลม ไม่มีกาบช่อย่อย เกสรเพศผู้ มี 2 อัน เกสรเพศเมีย ก้านเกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ผล รูปไข่กลับ ยาว 0.5-0.8 มม. ภาดัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ระหว่างเหลี่ยมเป็นร่อง ผลแก่มีสีดำ ผิวขรุขระ
 นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้นถึงมีน้ำขัง

Pycreus Pal.**รูปวิธานจำแนกชนิด**

1. ช่อดอกกระจุกหลวม แกนช่อดอกย่อยซีกแซก **P. diaphanus**
 1. ช่อดอกกระจุกแน่น แกนช่อดอกย่อยค่อนข้างตรง **P. pumilus**

Pycreus diaphanus (Schr. ex Roem. & Schultes) S. Hooper & T. Koyama in Fl. Hassan Distr. 691.: 1966. _____ *Cyperus diaphanus* Schr. ex Roem. & Schultes, Mant. 2: 477. 1824. (ภาพที่ 32)

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นจำนวนมาก สูง 7-30 ซม. กว้าง 1-2.5 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม กลี้ยง ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบยาว 3-12 ซม. กว้าง 2-4 มม. ปลายแหลม ขอบมีขนแข็ง กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 1.5-3 ซม. ไม่มีเส้นใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 2-5 ใบ ใบยาวที่สุดยาวถึง 10 ซม. ช่อดอกเชิงประกอบ กิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 4-6 กิ่ง ยาวถึง 4 ซม. ช่อเชิงลด แบบช่อกระจุก รูปไข่ ยาว 1-2 ซม. กว้าง 0.7-2.5 ซม. ช่อดอกย่อย 3-7 ช่อต่อช่อเชิงลด เรียงสลับ รูปขอบขนาน หรือรูปหอก ยาว 4-15 มม. กว้าง 2-2.5 มม. แขนงหัก กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงสลับ รูปไข่ ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 1-1.5 มม. ปลายแหลม โคนกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางใส สีน้ำตาลแดง ปลายสันแหลมโค้งเข้าหาแกนช่อดอกย่อย เกสรเพศผู้ มี 3 อัน อับเรณูยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้าย ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผล รูปคล้ายสามเหลี่ยมกลับ หรือรูปไข่กลับ มี 2 ด้าน แต่ละด้านโค้งออกคล้ายเลนส์นูน ยาวประมาณ 1 มม. กว้าง 0.5-0.8 มม. ผลแก่มีสีน้ำตาล ผิวขรุขระ

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Pycneus pumilus (L.) Nees [Linnaea 9: 283. 1835, comb. invalid.] ex C.B. Clarke in Fl. Br. Ind. 6: 591. 1893. ----- *Cyperus pumilus* L., Cent. Pl. 2: 6. 1756.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นจำนวนมาก สูง 1-8 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม กลี้ยง ใบ ออกที่โคน รูปแถบแคบยาว 1-10 ซม. กว้าง 0.5-2.5 มม. ปลายแหลม ขอบมีขนแข็งที่ปลาย กาบใบยาว 0.3-3 ซม. ไม่มีเส้นใบ ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 3-5 ใบ ใบยาวที่สุดยาวถึง 8 ซม. ช่อดอก กระจุกเชิงประกอบ กิ่งช่อดอกชั้นปฐมภูมิ 0-4 กิ่ง ยาวถึง 1 ซม. ช่อเชิงลด แบบช่อกระจุก รูปคล้ายไข่ หรือรูปทรงกลม ยาว 0.5-1.5 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อเชิงลด รูปขอบขนาน หรือรูปขอบขนานแกมรูปหอก ยาว 3-12 มม. กว้าง 1-2.5 มม. แขนงค่อนข้างตรง กาบช่อดอกย่อย จำนวนมากต่อช่อดอกย่อย เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 1.2-1.8 มม. กว้าง 1-1.4 มม. ปลายกลม ตัดหรือเป็นดิ่งแหลม โคนกลมมน เนื้อกาบช่อดอกบางใส สีน้ำตาลอ่อน มีเส้นใบ 3-5 เส้น ปลายสันแหลม เกสรเพศผู้ มี 1 อัน อับเรณูยาวประมาณ 0.3 มม. เกสรเพศเมีย มีก้านเกสรรูปเส้นด้าย ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผล รูปขอบขนาน รูปไข่แกมรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ยาว 0.6-0.8 มม. กว้าง 0.4-0.6 มม. ผลแก่มีสีน้ำตาลเข้ม ผิวขรุขระ มีเส้นตามยาว ปลายตัด

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Scleria Berg.

Scleria neesii Kunth, En. Pl. 2: 358. 1837.

ไม้ล้มลุก หลายปี ลำต้นจำนวนมาก สูง 7-30 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ภาควัดขวางเป็นสามเหลี่ยม ใบ ออกที่โคน และตามลำต้น รูปแถบแคบยาว 0.7-6 ซม. กว้าง 1-3 มม. ปลายแหลม มีขนยาวห่าง ร่วงง่าย กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 1-3 ซม. มีขน เส้นใบเป็นขนยาวใส ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ 1-2 ใบ ยาวประมาณ 1 ซม. ช่อดอก 1-2 กระจุกช่อดอกย่อย ยาวถึง 1-2 ซม. กว้าง 0.7-1.5 ซม. ช่อดอกย่อย ช่อดอกย่อยเพศผู้ 1 ดอก ล้อมรอบด้วยช่อดอกย่อยเพศเมีย ช่อดอกย่อยเพศเมีย รูปคล้ายไข่ ยาว 6-8 มม. ช่อดอกย่อยเพศผู้ ยาว 5-6 มม. กาบช่อดอกย่อย รูปไข่ ยาว 5-7 มม. กว้าง 1-2 มม. ปลายแหลม โค้งออกจากดอก มี

ขนยาวใส ถึงสีน้ำตาลอ่อน เกสรเพศผู้ มี 3 อัน เกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผล กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 มม. ผลแก่มีสีขาว ถึงสีน้ำตาลอ่อน ผิวขรุขระ มีขนรูปดาวเป็นกระจุก กระจายทั่วผล
นิเวศวิทยา.- ลานหินแห้งถึงค่อนข้างชื้น

Dioscoreaceae

Dioscorea L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ลำต้นมีหนาม D. hispida
- 1. ลำต้นไม่มีหนาม D. arachina

Dioscorea arachidna Prain & Burkill in J. As. Soc. Bang. II. s. 10.: 21. 1914.

ไม้เถา ลำต้นกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 มม. สีเขียว มีขนเล็กน้อย มีหัวอากาศออกตรงชอกใบ รูปทรงกระบอกเบี้ยว ยาว 20-30 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 มม. สีขาว ใบ ประกอบแบบนิ้วมือมี 3 ใบย่อย หูใบรูปไข่ ปลายยาวคล้ายหาง ก้านใบยาว 1.5-2.5 ซม. มีขนสีน้ำตาลแดง ใบย่อยคู่ล่าง เรียงตรงข้าม ก้านใบย่อยยาว 2.5-3 มม. ใบรูปรีแกมรูปไข่เบี้ยว ยาว 2-4 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ฐานเฉียง ปลายเป็นติ่งหนาม ถึงเรียวแหลม ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียว ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นประปรายถึงเกลี้ยง เนื้อใบค่อนข้างหนา เส้นแขนงใบมี 4-5 คู่ คู่แรกออกจากโคนใบแบบนิ้วมือ ใบย่อยอันบน ก้านใบยาว 3-4 มม. ใบรูปรีถึงไข่กลับ ยาว 4-5 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ฐานใบแหลม ปลายใบเป็นติ่งหนามถึงเรียวแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียว ผิวทั้งสองด้านมีขนสั้นประปรายถึงเกลี้ยง เนื้อใบค่อนข้างหนา เส้นแขนงใบมี 4-5 คู่ คู่แรกออกจากโคนใบแบบนิ้วมือ ผล แห้งแตก รูปรีแกมขอบขนาน ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.7-1 ซม. มี 3 ปีก ผิวเกลี้ยง เมล็ดมี 2 เมล็ด แบนยาว 5-6 มม. กว้าง 2.5-3 มม. มีปีก

ชื่อพื้นเมือง.- เถาโต มันแกม มันน้ำ มันหนอน

ระยะเวลาการออกผล.- กันยายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dioscorea hispida Dennst., Schlus Hort. Maiab., p. 15.

ไม้เถา ลำต้นกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 มม. มีหนาม หัวใต้ดินเปลือกสีเทา เนื้อขาวหรือเหลืองอ่อน เป็นพิษ ใบ ประกอบที่มีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับกัน ใบย่อยกลางรูปรี ปลายใบเรียวแหลมขอบใบเรียบ ฐานใบแหลมยาวประมาณ 12 ซม. กว้างประมาณ 7 ซม. เส้นใบเรียวตามยาว 3 เส้น เส้นใบหลักมีขน ใบย่อยทั้งสองข้างรูปไข่เบี้ยว ปลายแหลม ฐานกลม ขนาดสั้นกว่าใบกลางแต่กว้างกว่า เส้นใบตามยาว 4 เส้น แผ่นใบด้านบนและล่างมีขน ก้านใบยาวประมาณ 7-10 ซม. กลม มีขน หัวท้ายโป่งเล็กน้อย ก้านใบย่อยยาวประมาณ 5 มม. ดอก แยกเพศอยู่ต่างต้น ออกเป็นช่อตามชอกใบ ขนาดเล็กสีเขียว ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อชั้น 2-3 ชั้น ดอกตั้งขึ้นมีใบประดับอยู่ที่ฐาน กลีบดอกชั้นนอกกลม กลีบดอกชั้นในรูปยาวกว่าชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 6 อัน ยาวประมาณ 0.5 มม. ดอกเพศเมีย ออกเป็นช่อชั้นเดียว ดอกช่อดิน กลีบดอกคล้ายดอกเพศผู้ เกสรเพศเมียมีขน แยกเป็น 2 แฉก ผล สีน้ำตาลอ่อน มีปีก ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 5 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. เมล็ด มีปีก

ชื่อพื้นเมือง.- กลอย (ทั่วไป); กลอยข้าวเหนียว (นครราชสีมา); กลอยนก (ภาคเหนือ)
ระยะเวลาการออกดอกและผล.- พฤษภาคม
นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Eriocaulaceae
Eriocaulon L.
รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบประดับดอกไม่มีขน	2
1. ใบประดับดอกมีขน	6
2. กลีบรวมเพศเมียมี 1 ชั้น (3 กลีบ)	E. sp. 1
2. กลีบรวมของดอกเพศเมียมี 2 ชั้น ๆ ละ 2-3 กลีบ	3
3. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอกมีปีกที่ขอบและสันกลางกลีบ	4
3. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอกไม่มีปีก	5
4. ใบประดับรูปไข่กลับกว้าง ปลายมน เมล็ดสี่เหลี่ยม	E. alatum
4. ใบประดับรูปรี ปลายเรียวแหลมถึงยาวคล้ายหาง เมล็ดสี่เหลี่ยม	E. echinulatum
5. กลีบรวมของดอกเพศเมีย ชั้นนอกมี 2 กลีบ	E. truncatum
5. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอกมี 3 กลีบ	E. minimum
6. ใบประดับมีขน	7
6. ใบประดับไม่มีขน	9
7. กลีบรวมของดอกเพศเมียมี 1 ชั้น (3 กลีบ)	E. sp. 2
7. กลีบรวมของดอกเพศเมียมี 2 ชั้น ๆ ละ 2-3 กลีบ	8
8. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกแยกกัน มี 3 กลีบ	E. nakayense
8. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกเชื่อมกัน	E. smitinandii
9. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกแยกกัน	10
9. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกเชื่อมกัน	12
10. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกแยกกัน มี 2 กลีบ	11
10. กลีบรวมของดอกเพศผู้ชั้นนอกแยกกัน มี 3 กลีบ	E. sp. 5
11. อับเรณูและก้านชูอับเรณูมีขนสีขาว	E. sp. 3
11. อับเรณูและก้านชูอับเรณูไม่มีขน	E. sp. 4
12. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก มี 2 กลีบ	13
12. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก มี 3 กลีบ	14
13. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก รูปใบหอกกลับโค้งรูปเรือ	E. sp. 6
13. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก รูปแถบ	E. heterolepis
14. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก สีนํ้าตาล	E. sp. 7
14. กลีบรวมของดอกเพศเมียชั้นนอก สีดำ	E. kathmanduense

Eriocaulon alatum Lecomte in J. de. Bot. 21: 104. 1908. (ภาพที่ 36)

ไม้ล้มลุกฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 20-50 มม. ฐานใบกว้าง 2.5-4 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 14 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอกยาว 2.5-3 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม อาจแยกเป็น 2-3 แฉก ช่อดอก รูปทรงกลมถึงรูปไข่ หรือรูปกระบอง ยาว 3-7 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 3.5-5 มม. สีนํ้าตาล โคนดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปไข่กลับกว้าง ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับกว้าง ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายตัดหรือมีรอยจักโค้งเล็ก ๆ ยาว 1-1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่ ปลายมน อีก 2 แฉกมีขนาดเล็กกว่า ปลายแหลม สีนํ้าตาล ไม่มีขน มีต่อมสีดําที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ กลีบหนึ่งรูปรี หนา ปลายเรียวแหลม อีก 2 กลีบรูปรีกว้าง บาง มีปีกตามขอบและที่สันกลางกลีบ ยาว 1-1.3 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปใบดาบ ปลายเรียวแหลม กลีบหนึ่งใหญ่กว่าอีก 2 กลีบ ยาว 1-1.3 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ปลายกลีบ รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ดยาว 0.3-0.5 มม. สีส้ม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าตาปู (ขอนแก่น)

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ในนา ทุ่งหญ้า ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ข้างแหล่งน้ำ ดินทราย

Eriocaulon echinulatum Mart. in Wall., Pl. As. Rar. 3: 29. 1832. (ภาพที่ 37)

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 10-40 มม. ฐานใบกว้าง 1-4 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน หรือจำนวนมาก ยาวถึง 16 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 1.5-3 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลมหรือแยกเป็น 3 แฉก ช่อดอก รูปครึ่งวงกลมถึงรูปไข่ ยาว 4-7 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-11 มม. สีนํ้าตาล ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปรี ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายเรียวแหลมถึงยาวคล้ายหาง ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาว 2.5-3 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายยาวคล้ายหาง ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาว 1-1.3 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล ไม่มีขน มีต่อมสีดําที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ กลีบหนึ่งรูปใบหอกกลับแคบ หนา ปลายแหลม ยาว 1 มม. อีก 2 กลีบรูปรีกว้าง บาง มีปีกที่ขอบและสันกลางกลีบ ปลายเรียวแหลม ยาว 1-1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปแถบ ปลายแหลม กลีบหนึ่งยาวประมาณ 1.2 มม. อีก 2 กลีบมีขนาดเล็กกว่า ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีเหลือง มีปมบนสันเหลืองใส

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าดอกขาว (เลย)

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ในนาข้าว ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon heterolepis Steud., Syn. Pl. Glum. 2: 271. 1855.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 30-70 มม. ฐานใบกว้าง 2-4 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก 1-5 ก้าน หรือมีจำนวนมาก ยาวถึง 30 ซม. ไม่มีขน

กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 4-6 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปกรวยถึงรูปทรงกลม ยาว 3-6 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. สี (ขาวแกมดำแกม) เทา ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ฐานสอบเรียว ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาลปลายดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกที่ส่วนบนและปลายกลีบ ปลายเรียวแหลมถึงเป็นติ่งแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลปลายดำ มีขนสีขาวปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปแถบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปใบดาบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ปลายกลีบและขนใสที่ขอบกลีบ รังไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้มแกมเหลือง มีขนสีขาว

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ดินทราย

Eriocaulon kathmanduense Satake in Hara, Fl. E. Himal.: 157. 1971.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 10-25 มม. ฐานใบกว้าง 1-2 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 22 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 2-3.5 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปกรวยถึงรูปดิ่งวงกลม หรือรูปไข่ ยาว 3-6 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มม. สีขาวเทาแกมนํ้าตาลแกมดำ ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปไข่กลับกว้าง ยาวประมาณ 2.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 2 มม. สีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลาย ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่ มีขนสีขาวที่ปลาย อีก 2 แฉกมีขนาดเล็กกว่า ไม่มีขน สีนํ้าตาล ปลายแหลม มีต่อมสีดําที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 2 มม. สีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปใบดาบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนใส ตรง ที่ผิวด้านใน รังไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้ม มีขนสีขาว

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ในนาข้าว ทุ่งหญ้า ลานหินทราย ข้างแหล่งน้ำ ดินทราย

Eriocaulon minimum Lam. in C.D.K. Cook, Aqu. & Wetl. Pl. Ind.: 187. 1996.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 20-25 มม. ฐานใบกว้าง 1-2 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 12 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 2.5-3 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปดิ่งวงกลมถึงรูปทรงกลม หรือรูปไข่ ยาว 2-4 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. สีนํ้าตาล ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปไข่กลับถึงรูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5-2 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปรีถึงรูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลแกมดำ ไม่มีขน ปลายแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 2 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3

แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล ไม่มีขน มีต่อมสีดำที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 1-1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปแถบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1-1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายและขอบกลีบ รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาว 0.3-0.5 มม. สีนํ้าตาล

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม - ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ในนาข้าว ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon nakayense T. Koyama in Philipp. J. Sci. 84(3): 372. 1956.

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 10-30 มม. ฐานใบ กว้าง 2-3.5 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน หรือมีจำนวนมาก ยาวถึง 26 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 2.5-4.5 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลมหรือแยกเป็น 2 แฉก ช่อดอก รูปไข่ถึงรูปไข่ กว้าง ยาว 3-6 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มม. สีขาวเทาแกมนํ้าตาลแกมดำ ฐานดอกทรงกระบอก ใบประดับรูปไข่กลับ ยาว 1.5-2 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอก ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอก กลีบ ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล ปลายสีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลาย ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่ มีขนสีขาวที่ผิวด้านใน อีก 2 แฉกมีขนาดเล็กกว่า มีขนสีขาวที่ผิวด้านใน ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีต่อมสีดำที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาว 1.5-2 มม. สีดำ มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลม กลีบหนึ่งยาวประมาณ 2 มม. อีก 2 กลีบ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ผิวด้านใน ส่วนบนและปลายกลีบ รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้มแกมดำ

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้า ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ข้างแหล่งน้ำ ดินทราย

Eriocaulon smitinandii Moldenke in Phytologia 2(2): 87. 1959. (ภาพที่ 38)

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 10-35 มม. ฐานใบ กว้าง 0.5-3 มม. มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน หรือมีจำนวนมาก ยาวถึง 20 ซม. มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 2-4 ซม. มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปทรงกลม ยาว 3-5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มม. สีขาวแกมนํ้าตาล ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปไข่ถึงรูปใบหอกกลับ ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวและขนใส ตรง ที่ผิวด้านนอก ปลายแหลมถึงเรียวแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนใส ตรง ที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ปลายกลีบ ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนที่ผิวด้านนอก มีขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวและขนใส ตรง ที่ปลายแฉก มีต่อมสีดำบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.3 มม. สีนํ้าตาล มีขนใส ตรง ที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ปลายกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3

กลีบ รูปรีแคบ ฐานสอบเรียว ถึงรูปดาบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนใส ตรง ที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ปลายกลีบ รั้งไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.4 มม. สีเหลือง

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม - ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ในนาข้าว ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon truncatum Buch.-Ham. ex Mart. in Wall., Pl. As. Rar. 3: 29. 1832.

ไม้ล้มลุกฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 45-55 มม. ฐานใบกว้าง 4-5 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 15 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาวประมาณ 3.5 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปกรวยถึงรูปครึ่งวงกลม ยาวประมาณ 3 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มม. สีนํ้าตาลแกมดำ ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายแหลม ใบประดับดอก รูปไข่กลับถึงรูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 2 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลปลายกลีบสีดำ ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก มีต่อมสีดำบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปเคียว ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลปลายกลีบสีดำ ไม่มีขน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาล มีขนที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ปลายกลีบ ขนใส ตรง บริเวณกลางกลีบ มีต่อมสีดำที่ผิวด้านใน รั้งไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.4 มม. สีเหลือง

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 1

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาวประมาณ 20 มม. ฐานใบกว้างประมาณ 2 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 15 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอกยาวประมาณ 2.5 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปไข่ถึงรูปรี ยาว 3-4 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. สีนํ้าตาล ฐานดอกรูปกระบอก ใบประดับ รูปรีกว้าง ยาว 1.5-2 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน ปลายเรียวแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับถึงรูปไข่กว้าง ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาลแกมดำ ไม่มีขน ปลายเป็นติ่งแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย สีนํ้าตาล ไม่มีขน มีต่อมสีดำที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 5-6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นเดียว 3 กลีบ รูปแถบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลแกมดำ ไม่มีขน รั้งไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้ม

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 2

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 15-20 มม. ฐานใบกว้าง ประมาณ 1 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 16 ซม. มีขน กาบหุ้มก้าน

ช่อดอก ยาว 2.5-3 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปทรงกลม ยาว 3-5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มม. สีขาวแกมน้ำตาล ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปรีกว้างถึงรูปใบหอกกลับ ยาว 1.5-2 มม. สีน้ำตาล มีขนใส ตรง ที่ผิวใบด้านนอก ปลายมนถึงปลายแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง ที่ขอบและบริเวณกลางกลีบ ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาล มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง ที่ขอบและบริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีน้ำตาล มีขนสีขาวที่ผิวด้านในที่ส่วนบนและปลายแฉก มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นเดียว 3 กลีบ กลีบหนึ่งรูปใบหอก ฐานสอบเรียว ยาวประมาณ 2 มม. อีก 2 กลีบรูปรี ฐานสอบเรียว ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายแหลม สีน้ำตาล มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง ที่ขอบและบริเวณกลางกลีบ มีต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้ม

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 3

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียวหรือหลายฤดู ลำต้นสั้นมากหรือเป็นเหง้าสั้นๆ ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปเคียว ยาว 50-90 มม. ฐานใบกว้าง 5-10 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 35 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 5-8 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปครึ่งวงกลมถึงรูปทรงกลม หรือรูปไข่ ยาว 4-8 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. สีขาว ฐานดอกรูปกระบอก ใบประดับ รูปรีถึงรูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาล ปลายแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาลปลายสีดํา มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลาย ขนใส ที่กลางใบ ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับ ปลายแหลม ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลาย ขนใส ตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ปลายแฉก ขนใส หยักพบทั่วทั้งกลีบ มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา มีขนสีขาวที่ก้านชูอับเรณูและอับเรณู ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับ ปลายแหลม ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลม กลีบหนึ่งยาวประมาณ 2 มม. อีก 2 กลีบยาวประมาณ 1.5 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนใส ตรง บริเวณกลางกลีบ มีต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.5 มม. สีส้ม

ระยะเวลาออกดอก.- ธันวาคม - มีนาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 4

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 15-30 มม. ฐานใบกว้าง 1-3 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 6 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 2-3.5 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปไข่ถึงรูปทรงกลม ยาว 3-4 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5

มม. สีขาว ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปรีกว้าง ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อนไม่มีขน ปลายแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลาย ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลม กลีบหนึ่งยาวประมาณ 2 มม. อีก 2 กลีบยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ มีต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รั้งไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ช้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 5

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียวหรือหลายฤดู ลำต้นสั้นมากหรือเป็นเหง้าสั้นๆ ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 70-110 มม. ฐานใบกว้าง 4-7 มม. ปลายใบมน ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน ยาวถึง 70 ซม. กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 9-11 ซม. ปลายกาบแหลมหรือแยกเป็น 2 แฉก ช่อดอก รูปครึ่งวงกลมถึงรูปทรงกลม ยาว 4-8 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 9-11 มม. สีขาว ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปไข่กว้างถึงรูปรี ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับแคบ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง ที่บริเวณกลางใบ ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก ขนสีหยิก พบทั่วทั้งกลีบ มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีหยิก บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรีแคบ ฐานสอบเรียว กลีบหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 กลีบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายกลีบ ขนสีตรงและหยิก ที่ผิวด้านในบริเวณกลางกลีบ ต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รั้งไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.4 มม. สีส้ม

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ช้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 6

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 30-55 มม. ฐานใบกว้าง 2-4 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 20 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 3-4 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปทรงกลมถึงรูปไข่ หรือรูปกระบอง ยาว 4-6 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มม. สีนํ้าตาล ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปไข่กลับกว้าง ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอก ปลายแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายตัดหรือมีรอยจักโค้งเล็ก ๆ ยาว 1.5-2 มม.

มม. สีขาว ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปรีกว้าง ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อนไม่มีขน ปลายแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลาย ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลม กลีบหนึ่งยาวประมาณ 2 มม. อีก 2 กลีบยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ มีต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รังไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ หุบหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 5

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียวหรือหลายฤดู ลำต้นสั้นมากหรือเป็นเหง้าสั้นๆ ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 70-110 มม. ฐานใบกว้าง 4-7 มม. ปลายใบมน ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน ยาวถึง 70 ซม. กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 9-11 ซม. ปลายกาบแหลมหรือแยกเป็น 2 แฉก ช่อดอก รูปครึ่งวงกลมถึงรูปทรงกลม ยาว 4-8 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 9-11 มม. สีขาว ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปไข่กว้างถึงรูปรี ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับแคบ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง ที่บริเวณกลางใบ ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสีตรง บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายแฉก ขนสี หยิก พบทั่วทั้งกลีบ มีต่อมสีดําบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดํา ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านนอก ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสี หยิก บริเวณกลางกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรีแคบ ฐานสอบเรียว กลีบหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 กลีบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ปลายกลีบ ขนสีตรงและหยิก ที่ผิวด้านในบริเวณกลางกลีบ ต่อมสีดําที่ผิวด้านใน รังไข่เหนียวกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.4 มม. สีส้ม

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ หุบหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 6

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 30-55 มม. ฐานใบกว้าง 2-4 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก จำนวนมาก ยาวถึง 20 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 3-4 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลม ช่อดอก รูปทรงกลมถึงรูปไข่ หรือรูปกระบอง ยาว 4-6 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มม. สีนํ้าตาล ฐานดอกรูปกระบอง ใบประดับ รูปไข่กลับกว้าง ยาวประมาณ 1.5 มม. สีนํ้าตาลอ่อน ไม่มีขน ปลายมน ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาว 2-2.5 มม. สีนํ้าตาล มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอก ปลายแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายตัดหรือมีรอยจักโค้งเล็ก ๆ ยาว 1.5-2 มม.

สีน้ำตาลอ่อน ไม่มีขน กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 แฉก ปลายแหลม สีน้ำตาล ไม่มีขน มีต่อมสีดำที่จุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 2 กลีบ รูปใบหอกกลับโค้งรูปเรือ ปลายแหลม ยาว 1-1.3 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนสี ตรงที่ผิวด้านใน กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปใบดาบ ปลายแหลม กลีบหนึ่ง ยาวประมาณ 1.5 มม. อีก 2 กลีบ ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ปลายกลีบ รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.3 มม. สีเหลือง

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Eriocaulon sp. 7

ไม้ล้มลุก ฤดูเดียว ลำต้นสั้นมาก ใบ ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปใบดาบ ยาว 10-15 มม. ฐานใบกว้าง 1 มม. ไม่มีขน ปลายใบแหลม ก้านช่อดอก 1-3 ก้าน หรือมีจำนวนมาก ยาวถึง 7 ซม. ไม่มีขน กาบหุ้มก้านช่อดอก ยาว 1.5-2 ซม. ไม่มีขน ปลายกาบแหลมหรือแยกเป็น 2 แฉก ช่อดอก รูปครึ่งวงกลมถึงรูปทรงกลม ยาว 1.5-2 มม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-4 มม. สีขาว ฐานดอกนูน ใบประดับ รูปรี ยาวประมาณ 1.5 มม. สีน้ำตาลอ่อน ไม่มีขน ปลายแหลม ใบประดับดอก รูปใบหอกกลับ ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลาย ปลายแหลม ดอกเพศผู้ มีกลีบรวมชั้นนอกเชื่อมกัน รูปช้อน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นในเชื่อมกัน รูปกรวย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ปลายแฉก มีต่อมสีดำบริเวณปลายแฉกและจุดศูนย์กลางชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน อับเรณูสีดำ ดอกเพศเมีย มีกลีบรวมชั้นนอก 3 กลีบ รูปใบหอกกลับแคบ ปลายแหลม ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนสีขาวที่ผิวด้านนอกส่วนบนและปลายกลีบ กลีบรวมชั้นใน 3 กลีบ รูปรี ฐานสอบเรียว ปลายแหลมหรือแยกเป็น 2 แฉก ยาวประมาณ 1.5 มม. สีน้ำตาลอ่อน มีขนที่ผิวด้านใน ขนสีขาวที่ส่วนบนและปลายกลีบ ขนสี ตรง บริเวณกลางกลีบ รังไข่เหนือวงกลีบ 3 ช่อง เมล็ด ยาวประมาณ 0.4 มม. สีเหลือง

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า ข้างแหล่งน้ำ ลานหินทราย ที่ชุ่มน้ำ ดินทราย

Hypoxidaceae

Curculigo orchioides Gaertn., Fruct. i. 63. t. 16. 1788. (ภาพที่ 41)

ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นเหง้า ใบ เดี่ยวเกิดเป็นกระจุกรอบลำต้น รูปขอบขนาน ยาว 18-22 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ปลายใบแหลม แผ่นใบสีเขียวมีขน เส้นใบแบบขนาน ดอก เดี่ยว สมบูรณ์เพศ ก้านดอกยาว 2-3 ซม. มีขน กลีบดอกมี 6 กลีบ สีเหลือง รูปรีแกมขอบขนาน เรียงเป็น 2 ชั้น เกสรเพศผู้มี 6 อัน เกสรเพศผู้ มีก้านติดบนจานฐานรองดอกและติดกับอับเรณูด้านฐาน อับเรณูมี 2 ช่อง แฉกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่ใต้ฐานรองดอกมี 3 ช่อง มีอวุลจำนวนมาก ติดอยู่แนวกลางของรังไข่

ชื่อพื้นเมือง.- ว่านพร้าว (ภาคเหนือ)

ระยะเวลาการออกดอก.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ

Liliaceae
รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ Chlorophytum
- 1. รังไข่กึ่งใต้วงกลีบ Ophiopogon

Chlorophytum Ker-Gawler

Chlorophytum umduiatum (Jacq.) Oberm. in Bothalia, vii. 708. 1962.

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี มีรากสะสมอาหารยาวประมาณ 10 ซม. สูงประมาณ 50 ซม. ใบ เดี่ยว เกิดเป็นกระจุกที่โคนลำต้น ออกจากข้อเดียวกัน ใบรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 50 ซม. กว้างประมาณ 5 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบและแผ่นใบเรียบ เส้นใบเรียงแบบขนาน ฐานใบเป็นกาบ สีค่อนข้างขาว ช่อดอก แบบกระจจะ ก้านช่อดอกเป็นแท่ง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.3 มม. กาบดอก รูปใบหอก ยาวประมาณ 3 มม. กลีบดอก มี 2 ชั้น ด้านนอก 3 กลีบ และด้านใน 3 กลีบ เกสรเพศผู้ มี 6 อัน ก้านเกสรค่อนข้างสั้น ติดกับอับเรณูด้านฐาน อับเรณูเป็นแท่งยาวประมาณ 3 มม. แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มี รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยาวประมาณ 1 มม. ก้านเกสรเป็นแท่งยาวประมาณ 1.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- นางเลว (ภาคเหนือ)

ระยะเวลาการออกดอก.- พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Ophiopogon Ker-Gawler

Ophiopogon sp.

ไม้ล้มลุกขนาดเล็กสูงประมาณ 30 ซม. ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า ใบ เดี่ยว เกิดเป็นกระจุกที่โคนลำต้น แผ่นใบมีความกว้างมากที่สุดบริเวณตรงกลางแผ่นใบแล้วค่อย ๆ เรียวไปทางฐานใบและปลายใบ ฐานใบเรียวเข้าสู่ก้านใบเป็นครีวยาว ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบแบบขนาน ช่อดอก มีก้านดอกยาวไล่เลี่ยกัน ดอกเกิดสลับทั้งสองข้างของก้านดอก ดอกที่อยู่ส่วนล่างของช่อดอก จะบานก่อนดอกที่อยู่ส่วนบน ดอก สมบูรณ์เพศ กลีบดอกมีขนาดใหญ่เด่นชัด มี 6 กลีบ เรียงเป็นวง 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ เกสรเพศผู้ มี 6 อัน เกสรเพศผู้เชื่อมติดกับกลีบดอก ก้านเกสรเพศผู้ไม่ติดกัน อับเรณูมี 2 พู เกสรเพศเมีย 1 อัน รังไข่อยู่กลางฐานรองดอก ก้านเกสรเพศเมียมี 1 อัน

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Orchidaceae

รูปวิธานระบุสกุล

1. มีหัวใต้ดิน การเติบโตมีระยะพัก สร้างใบและดอกเฉพาะบางฤดู.....	2
1. ไม่มีหัวใต้ดิน มีหรือไม่มีลำลูกกล้วย เติบโตอยู่บนผิวดินโชดหินหรืออิงอาศัยบนต้นไม้	6
2. ช่อดอกโค้งงอ ให้ดอกย่อยที่ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกอยู่ข้างล่างใบขนาดใหญ่ยาว 10-20 ซม. กว้าง 4-5 ซม.	Geodurum
2. ช่อดอกตั้ง	3
3. ใบแก่ไม่ร่วง เล้าเกสรไม่มีคาง	4
3. ใบแก่ร่วง เล้าเกสรมีคาง	Eulophia
4. ยอดเกสรเพศเมียเฝ้าเป็นแอ่ง	Brachycorythis
4. ยอดเกสรเพศเมียชูขึ้นเป็นพู่หรือเป็นก้าน	5
5. ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 พู่ อยู่ชิดกัน	Pecteilis
5. ยอดเกสรเพศเมียอยู่บนปลายก้าน 2 ก้านแยกจากกัน	Habenaria
6. เจริญทางยอด (Monopodial)	7
6. เจริญทางด้านข้าง (Sympodial)	14
7. กลีบปากมีเดือย	8
7. กลีบปากไม่มีเดือย	11
8. เล้าเกสรมีคาง	9
8. เล้าเกสรไม่มีคาง	Acampe
9. เดือยกลีบปากชี้ไปข้างหน้า	Aerides
9. เดือยกลีบปากไม่ชี้ไปข้างหน้า	10
10. ปลายกลีบปากพับและชี้ขึ้นด้านบน	Rhycostylis
10. ปลายกลีบปากไม่ชี้ขึ้นด้านบน	Vanda
11. เล้าเกสรมีคาง	Doritis
11. เล้าเกสรไม่มีคาง	12
12. อับเรณูจับกันเป็นก้อนเดียว	Vanilla
12. อับเรณูมี 2 หรือ 4 กลุ่ม	13
13. อับเรณูมี 2 กลุ่ม ใบกลมยาว เรียงเป็น 2 แถว	Luisia
13. อับเรณูมี 4 ใบไม่กลม	Hygrochilus
14. กลีบปากเป็นถุงรูปร่างคล้ายรองเท้ากลีบเลี้ยงด้านข้างเชื่อมติดกัน	Paphiopedilum
14. กลีบปากไม่เป็นถุงคล้ายรองเท้า	15
15. กลีบปากมีเดือย	Cleisostoma
15. กลีบปากไม่มีเดือย	16
16. เล้าเกสรมีคาง	17
16. เล้าเกสรไม่มีคาง	21
17. กลุ่มเรณูมี 8 กลุ่ม	17
17. กลุ่มเรณูมี 2 หรือ 4 กลุ่ม	18
18. กลีบปากเคลื่อนไหวได้	19

18. กลีบปากเคลื่อนไหวไม่ได้ 20
19. ทั้งใบเมื่อออกดอก Drymoda
19. ไม่ทั้งใบเมื่อออกดอก Bulbophyllum
20. กลุ่มเรณูมี 2 กลุ่ม Cymbidium
20. กลุ่มเรณูมี 4 กลุ่ม Dendrobium
21. มีลาลูกกล้วย Coelogyne
21. ไม่มีลาลูกกล้วย Bromheadia

Apampe Lindl.

Acampe papillosa (Lindl.) Lindl., Fol. Orch. Acampe, 2.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นกลม สูง 10-40 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น ยาว 10-13 ซม. กว้าง 1.7-2.3 ซม. ช่อดอกออกที่ซอกใบ ช่อดอกแน่นเป็นกระจุก สีเหลืองแกมน้ำตาล ช่อดอกยาว 2.5-2.8 ซม. 1 ช่อมี 12-13 ดอกย่อย ใบประดับเป็นเกล็ดแนบติดกับก้านช่อดอก ยาว 1.2 มม. กว้าง 3 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนกลีบเลี้ยงด้านข้างและกลีบดอก สีเหลืองด้านหน้ากลีบมีลายตามขวางสีน้ำตาล ด้านหลังสีเขียวไม่มีลาย รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 5-7 มม. กว้าง 1.5-2 มม. ปาก สีขาว มีจุดประสีม่วงบริเวณโคนและปลายกลีบ รูปขอบขนาน ปลายมน ขอบหยักเป็นคลื่น ยาว 6-7 มม. กว้าง 3 มม. เดือย คล้ายดง สีเหลือง ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 6-7 มม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ข้างสารภี

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Aerides Lour.

รูปวิธานระบุชนิด

1. ใบรูปขอบขนานแผ่แบนบนล่าง ช่อดอกสีเหลืองแกมม่วง *A. falcatum*
1. ใบรูปรางน้ำแบนด้านข้าง ช่อดอกม่วง *A. multiflora*

Aerides falcatum Lindl. & Paxt., Fl. Gard. ii: 142. 1851.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นสูง 20-30 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น มีติ่งแหลม ยาว 19-20 ซม. กว้าง 2.4-2.9 ซม. ช่อดอกออกข้างลำต้น ช่อห้อย สีเหลืองแกมม่วง ช่อดอกยาว 26-30 ซม. 1 ช่อมี 20-22 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม ยาว 4 มม. กว้าง 5 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลืองอ่อน ปลายกลีบสีม่วง รูปไข่ปลายแหลม ยาว 1.2 ซม. กว้าง 7 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีเหลืองอ่อน ปลายกลีบสีม่วง รูปคล้ายลิ้น ปลายมน ยาว 1.0-1.1 ซม. กว้าง 1.1-1.2 ซม. กลีบดอก สีเหลืองอ่อน ปลายกลีบสีม่วง รูปไข่ ปลายมน ยาว 1.2 ซม. กว้าง 7 มม. ปาก แบ่งเป็น 3 พู พูกลางขนาดใหญ่รูปค่อนข้างกลม ยาว 1.3 ซม. กว้าง 1 ซม. ขอบหยักเป็นคลื่น พูด้านข้างรูปขอบขนาน ปลาย

มน ยาว 0.85-0.9 ซม. กว้าง 0.3-3.5 ซม. เดือย รูปเคียว ยาว 0.8-0.9 ซม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน
รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.3-1.5 ซม. กว้าง 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กุหลาบกระเปาเปิด

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Aerides multiflora Roxb., Pl. Coromandel, 3:68. 1820. (ภาพที่ 43)

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นสูง 10-25 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปรางน้ำแบนด้านข้าง ปลายเว้าตื้น ยาว 15-20 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ช่อดอกออกที่ซอกใบ ช่อห้อย สีขาวแกมชมพู ช่อดอกยาว 21-22 ซม. 1 ช่อมี 35-40 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม ยาว 5 มม. กว้าง 4 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีขาว ปลายกลีบสีชมพู รูปไข่ปลายมน ยาว 1.2 ซม. กว้าง 8 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีขาว ปลายกลีบสีชมพู รูปไข่เบี้ยว ปลายมน ยาว 1.1 ซม. กว้าง 1.1 ซม. กลีบดอก สีขาว ปลายกลีบสีชมพู รูปไข่ ปลายมน ยาว 1.2 ซม. กว้าง 6 มม. ปาก แบ่งเป็น 3 พู ช้อนทับกัน พูกลาง รูปไข่แกมรูปใบหอกกลับโค้งขึ้นปลายแยกเป็น 2 พูขนาดเล็ก ยาว 1 ซม. กว้าง 5 มม. พูด้านข้างรูปไข่กลับ โค้งขึ้น ขอบหยักเล็กน้อย ยาว 6 มม. กว้าง 5 มม. เดือย คล้ายเขาสัตว์ ปลายแหลม โค้งขึ้น ยาว 1 ซม. พอลลิเนีย สีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.0 ซม. กว้าง 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- มาลัยแดง

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Brachycorythis Lindl.

รูปวิธานระบุชนิด

1. กลีบเลี้ยงด้านบน กลีบเลี้ยงด้านข้าง และกลีบดอกมีสีม่วง *B. helferi*
1. กลีบเลี้ยงด้านบน กลีบเลี้ยงด้านข้าง และกลีบดอกมีขาว *B. henryi*

Brachycorythis helferi (Rchb.f) Summerh. in Kew Bull. 235. 1955.

กล้วยไม้ดิน มีลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง ลำต้นเหนือดินสูง 20-30 ซม. ใบเรียงเวียน รูปใบหอก ปลายใบแหลม ยาว 10.5-12 ซม. กว้าง 2.4-3 ซม. ใบประดับดอกขนาดใหญ่ รูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 5-8 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ สีม่วงแกมขาว กลีบเลี้ยงด้านบนสีม่วง รูปไข่ ปลายมีติ่งแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 5-7 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีม่วง รูปไข่เบี้ยว ปลายมีติ่งแหลม ยาว 2 ซม. กว้าง 7-8 มม. กลีบดอกสีม่วง รูปไข่ ปลายเรียวแหลม ยาว 1.8-2 ซม. กว้าง 7-8 มม. ปากสีขาว รูปไข่เกือบกลม ยาว 3.4 ซม. กว้าง 2.8 ซม. กลางกลีบปากมีเส้นสีม่วงตามยาว 1 เส้น ขอบปากหยักเป็นคลื่น ปลายเป็นติ่งแหลม พอลลิเนียสีเหลืองอ่อน 2 ก้อน เดือยมีลักษณะเป็นถุง มีจะงอยที่ปลายถุง สีขาว ยาว 1.4 ซม. กว้าง 5 มม. รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ท้าวซูลู

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบ ไกลลำธาร

Brachycorythis henryi (Rchb.f) Summerh. in Kew Bull. 235. 1955.

กล้วยไม้ดิน มีลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง ลำต้นเหนือดินสูง 30-35 ซม. ใบเรียงเวียน รูปใบหอก ปลายใบมีติ่งแหลม ยาว 11.3 ซม. กว้าง 2.5 ซม. ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ สีขาวแกมม่วง กลีบเลี้ยงด้านบน รูปไข่ ปลายมีติ่งแหลม สีขาว ยาว 2 ซม. กว้าง 8-9 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่เบี้ยว ปลายมีติ่งแหลม สีขาว ยาว 2.2 ซม. กว้าง 1 ซม. กลีบดอกรูปไข่ ปลายเรียวแหลม สีขาว ยาว 1.9 ซม. กว้าง 8-9 มม. ปากสีม่วง ยาว 2.8 ซม. กว้าง 2.5 ซม. กลางกลีบปากมีเส้นสีขาวตามยาว 1 เส้นขอบปากหยักเป็นคลื่น พอลลิเนียสสีเหลืองอ่อน 2 ก้อน เดือยมีลักษณะเป็นถุงมีจะงอยที่ปลายถุง สีขาว ยาว 1-1.3 ซม. กว้าง 5 มม. รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ชูลู

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบ ไกลลำธาร

Bromheadia Lindl.

Bromheadia aporoides Rchb.f., Otia Bot. Hamb. 44.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นสูง 5-8 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปรางน้ำ แบนด้านข้าง ยาว 4-6.5 ซม. กว้าง 4-5 มม. ช่อดอกแบบกระจัง ออกที่ปลายกิ่ง ตั้งตรง สีเหลืองครีม ยาว 5-10 ซม. 1 ช่อมี 2-3 ดอกย่อย บานครั้งละ 1 ดอก แต่ละดอกบานเพียง 1 วัน ใบประดับรูปสามเหลี่ยมเป็นเยื่อบางๆ ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. มี 4-5 ใบต่อ 1 ดอก กลีบเลี้ยงด้านบน และกลีบเลี้ยงด้านข้างสีเหลืองครีม รูปไข่ แกมรูปใบหอกปลายแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1-1.1 ซม. กลีบดอกสีเหลืองครีม รูปขอบขนาน ยาว 2.3 ซม. กว้าง 1 มม. ปากแบ่งเป็น 3 พู พูกลาง สีเหลือง รูปคล้ายลิ้น ยาว 4 มม. กว้าง 3 มม. พูด้านข้าง สีชมพูอมม่วง รูปสามเหลี่ยม ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. พอลลิเนียสสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 1.2 ซม. กว้าง 1-2 มม. สีชมพูอมม่วง

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องโรย

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Bulbophyllum Thouars

รูปวิธานระบุชนิด

1. มีใบ 2 ใบเกิดที่ปลายด้านบนของหัวเทียม *B. blepharites*
1. มีใบ 1 ใบเกิดที่ปลายด้านบนของหัวเทียม 2
2. ช่อดอกเป็นแบบช่อซี่ร่ม ระบุใบเดียว *B. lepidum*
2. ช่อดอกเป็นแบบช่อกระจัง 3
3. ขอบกลีบปากหยัก *B. crassipes*
3. ขอบกลีบปากเรียบ 4
4. ขอบกลีบดอกด้านข้างหยัก 5
5. ใบประดับย่อยยาวกว่ารังไข่ *B. rifinum*
5. ใบประดับย่อยมีความยาวใกล้เคียงกับความยาวของรังไข่ *B. propinquum*

4. ขอบกลีบดอกด้านข้างเรียบ B. tricornis

Bulbophyllum blepharites Rchb. f. in Flora, lv. 278. 1872.

กล้วยไม้อิงอาศัย หรือบนโขดหิน หัวเทียมรูปไข่ สีเหลืองเข้มเกิดบนเหง้าเป็นระยะอยู่ห่างกัน 3-12 ซม. เหง้ากลมยาว สีน้ำตาล แต่ละหัวเทียมมี 1 ปล้อง มีร่องตามยาว 4 ร่อง สูง 3-5 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ใบเกิดที่ยอดของหัวเทียม หัวละ 2 ใบ รูปรีแกมขอบขนาน อวบน้ำ แข็ง ยาว 6-8 ซม. กว้าง 2 ซม. ปลายใบเว้าตื้น ดอกเกิดจากเหง้าตรงที่ติดกับหัวเทียม ก้านช่อดอกกลม แข็ง ยาว 15-25 ซม. แต่ละช่อมี ดอกที่ปลายก้านช่อดอก 4-10 ดอก บานครั้งละ 2-4 ดอก ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. กลีบเลี้ยงสีเหลืองแกมเขียว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม ยาว 1.5-1.8 ซม. กว้าง 2-3 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างยาว 1.5-2.0 ซม. กว้าง 5-8 มม. รูลงมาเชื่อมติดกันตามยาว กลีบดอกสีเหลือง มีเส้นสีแดงเข้มตามยาว รูปไข่ ปลายมน ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. ปลายกลีบมีแต้มสีแดงเข้มและมีขนยาว ขอบกลีบเรียบ ปากสีน้ำตาลอ่อน รูปขอบขนาน ปลายมน โคนเว้า ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. พอลลิเนียมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 5 มม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- สิงโตสมอหิน

นิเวศวิทยา.- บนโขดหิน หน้าผา ป่าเต็งรัง

Bulbophyllum crassipes Hook. f., Fl. Brit. Ind. v. 760 1896.

กล้วยไม้อิงอาศัย หัวเทียมรูปไข่ สีเขียว เกิดบนเหง้าเป็นระยะอยู่ห่างกัน 2-3.5 ซม. เหง้ากลมยาว สีน้ำตาล แต่ละหัวเทียมมี 1 ปล้อง สูง 3-4.5 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ใบเกิดที่ยอดของหัวเทียมหัวละ 1 ใบ รูปขอบขนาน อวบน้ำ ยาว 11.5-20 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ช่อดอกเกิดจากเหง้าตรงที่ติดกับหัวเทียม ด้านเดียวกับหลังใบ ช่อดอกยาว 8.5-12 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. กลีบเลี้ยงสีเหลืองแกมเขียว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม ยาว 1.5-1.8 ซม. กว้าง 2-3 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างยาว 1.5-2.0 ซม. กว้าง 5-8 มม. รูลงมาเชื่อมติดกันตามยาว กลีบดอกสีเหลืองมีเส้นสีแดงเข้มตามยาว รูปไข่ ปลายมน ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. ปลายกลีบมีแต้มสีแดงเข้มและมีขนยาว ปากสีน้ำตาลอ่อน รูปขอบขนาน ปลายมน โคนเว้า ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. พอลลิเนียมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 5 มม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- สิงโตรวงช้างพัง

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Bulbophyllum lepidum J.J.Sm., Orchid. Java, 471.

กล้วยไม้อิงอาศัย หัวเทียมรูปไข่ มีสัน 4 สัน เกิดบนเหง้าเป็นระยะอยู่ห่างกัน แต่ละหัวเทียมมี 1 ปล้อง สูง 1.8-2.5 ซม. กว้าง 0.8-1.0 ซม. เหง้ากลมยาว สีน้ำตาล ใบเกิดที่ยอดของหัวเทียมหัวละ 1 ใบ รูปขอบขนาน อวบน้ำ ปลายใบเว้าตื้น ยาว 9.2-13.0 ซม. กว้าง 2.0-3.2 ซม. ช่อดอกเกิดจากเหง้าตรงที่ติดกับหัวเทียม ด้านข้างของใบ ช่อดอกยาว 10.0-12.5 ซม. มี 7-10 ดอกย่อย ใบประดับรูปแถบ ปลายแหลม ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายเรียวแหลม มีขน ยาว 5-7 มม. กว้าง 2-3 มม. มีเส้นตามยาว 5 เส้น กลีบเลี้ยงด้านข้างสีขาว รูปพัด มีจุดประสีแดง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 1 ซม. รูลงมาเชื่อมติดกัน

ตามยาว มีเส้นตามยาว 5 เส้น ดอกรูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. ขอบกลีบเรียบ มีขนยาว ปากหอกปลายมน พับโค้งขึ้น ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. พอลลิเนียมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 4.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- สิงโตใบพัดแดง

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Bulbophyllum rufinum Rchb.f., Xenia Orch. iii. 45.

กล้วยไม้อิงอาศัย หัวเทียมรูปไข่ มี 1 ปล้อง 4 สัน สูง 3-4 ซม. กว้าง 2-3 ซม. มีเยื่อบางคลุม อยู่เกาะกลุ่ม ใบรูปขอบขนาน ปลายใบเว้าตื้น มี 1 ใบ ต่อ 1 หัวเทียม ยาว 14-17 ซม. กว้าง 2-2.8 ซม. ช่อดอกสีครีมแกมม่วงแดง ออกทางด้านล่างของหัวเทียม ดอกช่อยาว 15-20 ซม. มี 30-32 ดอกย่อย ใบประดับรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 8-10 มม. กว้าง 4-5 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีครีม รูปไข่ปลายแหลม ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. มีเส้นสีม่วงตามยาว 5 เส้น กลีบเลี้ยงด้านข้างสีครีม รูปใบหอก ปลายเรียวแหลม ยาว 6 มม. กว้าง 2-3 มม. มีเส้นสีม่วงตามยาว 4 เส้น กลีบดอกสีขาวแกมเหลือง รูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ยาว 1.2 มม. กว้าง 1 มม. ขอบกลีบหยักเป็นซี่ กลีบปากสีม่วง ตรงกลางกลีบปากมีเส้นสีเหลืองตามยาว รูปใบหอก ปลายมน ยาว 2-3 มม. กว้าง 1 มม. โค้งขึ้น พอลลิเนียสีเหลือง 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องกิมม้าใหญ่

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Bulbophyllum propinquum Krzl. in Orchis, ii. 62. 1908.

กล้วยไม้อิงอาศัย หัวเทียมรูปไข่ มี 1 ปล้อง 5 สัน สูง 1.2-4 ซม. กว้าง 1.5-3 ซม. มีเยื่อบางคลุม อยู่เกาะกลุ่ม ใบรูปขอบขนาน ปลายใบเว้าตื้น มี 1 ใบ ต่อ 1 หัวเทียม ยาว 8.5-10.7 ซม. กว้าง 2.2-3.6 ซม. ช่อดอกสีม่วงแดง ออกทางด้านล่างของหัวเทียม ดอกช่อยาว 15-20 ซม. มี 10-27 ดอกย่อย ใบประดับรูปไข่แกมรูปหอก ปลายแหลม ยาว 4 มม. กว้าง 3 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายแหลม มีจุดประสีม่วงแกมน้ำตาลกระจาย ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. มีเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาว 5 เส้น กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่เบี้ยว ปลายเรียวแหลม มีจุดประสีม่วงแกมน้ำตาลกระจาย ยาว 5 มม. กว้าง 2-3 มม. มีเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาว 5 เส้น กลีบดอกรูปเส้นด้าย ปลายแหลม สีไม่มีสี ยาว 2 ซม. กว้าง 1 มม. ขอบกลีบจักเป็นซี่ ปากรูปใบหอก ปลายมน โค้งขึ้น มีสีม่วงกลางกลีบปาก มีเส้นสีเหลืองตามยาว 1 เส้น ขอบกลีบเรียบ มีจุดประสีม่วงบริเวณขอบ ยาว 2.2 มม. กว้าง 0.5 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Bulbophyllum tricornis Seidenf. & Smitin., Orch. Thail. (Prelim. List) 806. 1965.

กล้วยไม้อิงอาศัย หัวเทียมรูปไข่ มีสัน 4 สัน เกิดบนเหง้าเป็นระยะอยู่ห่างกัน แต่ละหัวเทียมมี 1 ปล้อง สูง 4-5 ซม. กว้าง 1-2 ซม. เหง้ากลมยาว สีน้ำตาล ใบเกิดที่ยอดของหัวเทียมหัวละ 1 ใบ รูปขอบขนาน อวบน้ำ ปลายใบแหลม ยาว 15-20 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ช่อดอกเกิดจากเหง้าตรงที่ติดกับหัวเทียม ช่อดอกยาว 8-10 ซม. มี 10-15 ดอกย่อย ใบประดับรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1.0-1.2 มม. กว้าง 3-4 มม.

กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 8-10 มม. กว้าง 3-4 มม. มีเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาว 5 เส้น กลีบด้านเลี้ยงข้างรูปไข่ ปลายเรียวแหลม ยาว 10.12 มม. กว้าง 3-4 มม. มีเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาว 5 เส้น กลีบดอกรูปสามเหลี่ยม ปลายมีติ่งแหลม ยาว 3-3.5 มม. กว้าง 1.0-1.5 มม. ขอบกลีบเรียบ ปากรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 4-5 มม. กว้าง 1-2 มม. ฐานมีติ่งคล้ายเดือย พอลลิเนียมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 3-4 มม. กว้าง 0.5-1 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cleisostoma Blume

Cleisostoma arietinum (Rechb. f.) Garay in Bot. Mvs. Leaflet Harvard Univ., 23(4): 169. 1972.

(ภาพที่ 46)

กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นกลม ตั้งตรง เจริญทางยอด สูง 3-6 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปกลม ปลายใบโค้งลง ยาว 3.6 ซม. กว้าง 4-5 มม. ช่อดอกสีม่วงอ่อนแกมขาว ยาว 8-13 ซม. 1 ช่อมี 24-36 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีเขียวแกมเหลือง รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีเขียวแกมเหลือง รูปขอบขนานปลายแหลม ยาว 4 มม. กว้าง 1 มม. กลีบดอกสีเขียวแกมเหลือง รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 3.5 มม. กว้าง 5 มม. ปากแบ่งเป็น 3 พู พูกลางรูปแถบ ยาว 1 มม. กว้าง 0.5 มม. พูด้านข้างขนาดเล็ก รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 0.5 มม. กว้าง 0.5 มม. เดือยมีลักษณะเป็นถุง กลม ยาว 0.5 มม. กว้าง 0.5 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 6 มม. กว้าง 0.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เขาวะ

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Coelogyne Lindl.

Coelogyne trinervis Lindl. in Wall. Cat. n. 1955.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด หัวเทียม รูปไข่กลับ มีสัน 4 สัน สูง 6-7 ซม. ใบ รูปใบหอก มีรอยพับจีบตามยาว ชัดเจน ปลายแหลม ยาว 20-28 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ออกที่ปลายยอด มี 2 ใบต่อ 1 หัวเทียม ช่อดอกแบบกระจะ สีครีมแกมน้ำตาล ออกที่ฐาน ก้านช่อดอกยาว 10-15 ซม. ใบประดับช่อดอก เรียงซ้อนกันที่ฐานเป็นกาบหุ้มก้านช่อดอก มี 5-6 ใบ สีเขียว ยาว 2 ซม. กว้าง 5-8 มม. ช่อดอก 1 ช่อมี 4-5 ดอกย่อย ใบประดับดอกย่อยรูปไข่ปลายแหลม ยาว 2 ซม. กว้าง 8 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีครีม รูปคู่ขนาน ปลายมีติ่งแหลม ยาว 2 ซม. กว้าง 6 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีครีม รูปคู่ขนาน ปลายมีติ่งแหลม ยาว 2 ซม. กว้าง 6 มม. กลีบดอก สีครีม รูปแถบ ปลายมน กว้าง 2 ซม. ยาว 2-3 มม. ปากแบ่งเป็น 3 แฉก มีเส้นสีขาวหักตามยาวจากบริเวณโคนถึงปลายตามยาว 3 เส้น แฉกกลางรูปคล้ายลิ้นขอบหยัก ยาว 5 มม. กว้าง 5 มม. สีขาวแกมเหลือง พูด้านข้าง สีน้ำตาล รูปเกือบกลม ยาว 6 มม. กว้าง 4 มม. พอลลิเนีย สีเหลืองยาวแบน 4 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1-2 มม. เส้าเกสรยาว 1.5 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องม้า

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง บนโขดหิน

Cymbidium Sw.
รูปวิธานระบุชนิด

- 1. กล้วยไม้ดิน ข้อดอกห้อยลง 1 ข้อ มี 24-28 ดอก C. aloifolium
- 1. กล้วยไม้อิงอาศัย ข้อดอกตั้งตรง 1 ข้อ มี 4-5 ดอก C. ensifolium

Cymbidium aloifolium (L.) Sw. in Nov. Act. Soc. Sc. Upsal. vi 73. 1799.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางด้านข้าง ลำต้นสูง 15-20 ซม. ใบออกที่ฐานเป็นกระจุก รูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น ยาว 70-75 ซม. กว้าง 2.8-3 ซม. ข้อดอกออกที่ฐาน ข้อห้อย สีม่วงแดงแกมสีครีม ยาว 75 ซม. 1 ข้อมี 24-28 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ยาว 3 มม. กว้าง 3 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน กลีบเลี้ยงด้านข้าง และกลีบดอกสีม่วงแดง ขอบกลีบสีครีม รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 1.7-2.2 ซม. กว้าง 7 มม. ปากแบ่งเป็น 3 พู พูกลางรูปคล้ายลิ้น ยาว 8 มม. กว้าง 5 มม. พูด้านข้างรูปติ่ง หรือรูปแถบขนาดเล็ก ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. กลางกลีบปากมีเส้นสีม่วง บริเวณปลายปากมีสัน 2 สันและมีแอ่งสีเหลือง พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2-3.2 ซม. กว้าง 4-5 มม.

ผลรูปรี ยาว 4 ซม. กว้าง 1.5 ซม. มีร่องตามยาว 6 ร่อง

ชื่อพื้นเมือง.- กระแจะร้อน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cymbidium ensifolium (L.) Sw. in Nov. Act. Soc. Sc. Upsal. vi. 77. 1799.

กล้วยไม้ดิน มีลำต้นใต้ดินแบบเผือก ลำต้นเหนือดินสูง 20 -30 ซม. ใบรูปขอบขนาน ปลายแหลม กว้าง 1 ซม. ยาว 20-25 ซม. ข้อดอกออกที่ฐานของลำต้นใต้ดิน ตั้งตรง สีครีม ยาว 27 ซม. 1 ข้อมี 5 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยมปลายมีติ่งเรียวยาวแหลม ยาว 0.6-1.4 ซม. กว้าง 3-6 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีครีม มีเส้นประสีม่วงตามยาว รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ปลายมีติ่งแหลม ยาว 2.7 ซม. กว้าง 7 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีครีม มีเส้นประสีม่วงตามยาว รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ปลายมีติ่งแหลม ยาว 2.2 ซม. กว้าง 8 มม. กลีบดอก สีครีม มีเส้นประสีม่วงตามยาว รูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 2.2-2.5 ซม. กว้าง 8 มม. ปาก รูปคล้ายลิ้น ยาว 1.7 ซม. กว้าง 7 มม. บริเวณปลายมีจุดประสีม่วงกระจายอยู่เป็นกลุ่ม ขอบหยักเป็นคลื่น บริเวณโคนขอบยกขึ้น มีเส้นประสีม่วงตามขอบปาก ภายในมีสัน 2 สัน พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 3-4 มม.

ชื่อพื้นเมือง: จุหลัน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium Sw.
รูปวิธานระบุชนิด

- 1. ใบรูปสามเหลี่ยม แบนด้านข้าง อวบน้ำ 2
- 1. ใบรูปขนาน แผ่นแบนด้านบนล่าง 3
- 2. กลีบปากรูปพัด D. indivisum

2. กลีบปากรูปคล้ายลิ้น *D. leonis*
3. ช่อดอกแบบกระจะค่อนข้างแน่น ตั้งตรงในระนาบเดียวกัน *D. sedundum*
3. ช่อดอกแบบกระจะค่อนข้างแน่น ไม่อยู่ในระนาบเดียวกัน 4
4. กลีบปากแบ่งเป็น 3 พู 5
4. กลีบปากไม่แบ่งเป็นพู 6
5. พูกลางของกลีบปากรูปคล้ายลิ้น ปลายแหลม ขอบหยักเป็นคลื่น *D. draconis*
5. พูกลางของกลีบปากรูปไข่ ปลายมน ขอบหยักเป็นฝอย *D. pulchellum*
6. กลีบปากรูปไข่กลับ ขอบหยักเป็นริ้ว ปลายรีมีติ่ง *D. delacourii*
6. กลีบปากรูปกลม ขอบเรียบ ไม่หยัก *D. lindleyi*

Dendrobium delacourii Guill. in Bull. Mus. Hist. Nat. Paris, xxx.522. 1924. (ภาพที่ 48)

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด หัวเทียม รูปไข่แกมรูปรี ลำต้นสูง 5-10 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ดอกและใบออกไม่พร้อมกัน ใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 3.5-7 ซม. กว้าง 2-2.4 ซม. ปลายมน ช่อดอกแบบกระจะ สีเหลืองแกมเขียว ยาว 8-10 ซม. 1 ช่อมี 8-10 ดอกย่อย ใบประดับดอกย่อยรูปสามเหลี่ยม ยาว 6 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีเขียว รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายมีติ่งแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 4 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายมีติ่งแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 5 มม. กลีบดอกรูปใบหอกกลับ สีเขียว ยาว 1.5 ซม. กว้าง 2 มม. ปากรูปไข่กลับ สีเหลือง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 1 ซม. ขอบด้านปลายเป็นริ้ว ปลายรีมีติ่ง ภายในปากมีสัน แผ่นปากมีเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาว พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.7 ซม. กว้าง 1 มม. สีเขียว

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องมะขาม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium draconis Rchb. f. in Bot. Zeit. xx. 218. 1862.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นเป็นสันมีร่องตามยาว สูง 4-23 ซม. ใบรูปรีแกมรูปไข่ ปลายมน เรียงเวียนตลอดลำต้น ยาว 3-6.5 ซม. กว้าง 1.3-3 ซม. ช่อดอกแบบกระจะ สีขาวแกมส้ม ยาว 0.5 ซม. 1 ช่อมี 2-3 ดอกย่อย ออกที่ปลายยอด ใบประดับดอกย่อยรูปสามเหลี่ยม ยาว 2.5-3 มม. กว้าง 2-2.5 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีขาว รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 2.7-2.8 ซม. กว้าง 7-7.5 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 3.2-3.3 ซม. กว้าง 7-8 มม. กลีบดอกรูปใบหอกแกมรูปไข่ สีขาว ยาว 2.8-2.9 ซม. กว้าง 1-1.1 ซม. ปากแบ่งเป็น 3 พู สีขาวแกมส้ม พูด้านข้างรูปครึ่งวงกลม ยาว 3 มม. กว้าง 3 มม. ขอบเรียบ พูกลางคล้ายลิ้น ขอบหยักเป็นคลื่น โคนปากมีเส้นสีส้มตามยาว แผ่จากโคนถึงกลางปาก เตือยสีขาวแกมชมพู ยาว 2-2.1 ซม. กว้าง 3-4 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2.5 ซม. กว้าง 2.2-2.5 มม. สีขาว

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องเงิน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium indivisum (Blume) Miq., Fl. Ind. Bot. iii. 630.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางด้านยอด เหง้าทอดยาวเป็นข้อปล้อง ลำต้นสูง 5 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปสามเหลี่ยม ปลายมน หนาอ้วน น้ำ ยาว 9 มม. กว้าง 5 มม. ดอกเดี่ยวออกที่ปลายกิ่ง กิ่งละ 1 ดอก สีเหลืองอมเขียว ใบประดับเป็นปลอกหุ้ม 3 ใบ ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. สีน้ำตาลอ่อน กลีบเลี้ยงด้านบนสีเขียวแกมเหลือง รูปไข่ ปลายมน ยาว 3 มม. กว้าง 1.5 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีเขียวแกมเหลือง รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 4 มม. กว้าง 2 มม. กลีบดอกสีเขียวแกมเหลือง รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 2.5 มม. กว้าง 1 มม. ปากรูปคล้ายพัด ยาว 2 มม. กว้าง 3 มม. ปลายแผ่แบนออกทางด้านข้าง มีเส้นสีม่วงแดง ข้างละ 3 เส้น บริเวณปลายกลีบปากมีสันยกขึ้นเป็นเส้นหยักโค้ง เว้า พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 5 มม. กว้าง 1-2 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium leonis (Lindl.) Rchb. f. in Walp. Ann. vi. 280.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้น สูง 6-12 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปสามเหลี่ยม ปลายมน หนาอ้วน น้ำ ยาว 1.7-1.8 ซม. กว้าง 7-9 มม. ช่อดอกออกที่ปลายกิ่ง กิ่งละ 1-3 ดอก สีครีมแกมน้ำตาลแดง ใบประดับเป็นปลอกหุ้ม 3 อัน สีน้ำตาลอ่อน กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ยาว 5 มม. กว้าง 3-4 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างมีผิวด้านนอกสีแดงเข้ม มีผิวด้านในสีครีม รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 7 มม. กว้าง 7 มม. กลีบดอกสีครีม รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 4 มม. กว้าง 3 มม. ปากรูปคล้ายลิ้นงอพับขึ้น ปลายคอดเว้า ด้านนอกปากสีแดงเข้ม ด้านในสีครีม ยาว 1.2 ซม. กว้าง 4 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 0.6-0.7 มม. กว้าง 0.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องตะขาบใหญ่

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium lindleyi Steud. Now ed. II I 490.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางด้านข้าง หัวเทียมรูปรีแบนเล็กน้อย สูง 7-10 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ใบหนา แข็งสีเขียวเข้ม รูปรี ปลายเว้าตื้น ยาว 4.6-9 ซม. กว้าง 2.7-3.8 ซม. มี 1 ใบ ต่อ 1 หัวเทียม ช่อดอกแบบกระจะ ห้อยลง สีเหลือง เกิดจากข้อ ยาว 10-25 ซม. 1 ช่อมี 5-15 ดอกย่อย กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลือง รูปไข่ ปลายมน ยาว 1.1-1.2 ซม. กว้าง 7 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 1.2 ซม. กว้าง 4-5 มม. กลีบดอกรูปไข่ปลายมน สีเหลือง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 5 มม. ปากค่อนข้างกลม ยาว 1.0 ซม. กว้าง 2 ซม. มีเยื่อบางยื่นออกทางด้านข้าง สีเหลือง พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 6.2 ซม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องผึ้ง

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Dendrobium pulchellum Roxb. ex. Lindl., Hort beng. 63; Fl. Ind. iii. 486. (ภาพที่ 50)

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางด้านข้าง ลำต้นมีร่องและสันตามยาว สูง 98-128 ซม. ใบ เรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น ยาว 6-12 ซม. กว้าง 2-3 ซม. เรียงเวียนตลอดต้น ช่อดอกออกใกล้ปลายกิ่ง ช่อห้อย สีเหลืองแกมม่วง ยาว 6-23 ซม. 1 ช่อมี 4-9 ดอกย่อย ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 8 มม. กว้าง 4

มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลือง รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 3-3.2 ซม. กว้าง 1-1.4 ซม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง รูปขอบขนาน ปลายมน สีเหลือง ยาว 3.7-4.5 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. กลีบดอกสีเหลือง รูปไข่ ปลายมน ยาว 4-4.2 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ปากแบ่งเป็น 3 พู พูกลางรูปไข่ ยาว 1.7 ซม. กว้าง 2 ซม. บริเวณปลายจักเป็นฝอย พูด้านข้างสีม่วงแดง ขอบจักเป็นฝอย รูปค่อนข้างกลม ยาว 9 มม. กว้าง 9 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 4 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 5.5 ซม. กว้าง 1-2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องช้างน้าว

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง

Dendrobium secundum (Blume) Lindl. in Wall. Cat. n. 1996; et Bot. Reg. t. 1291.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นยาวมีข้อปล้อง มีสันและร่องตามยาว สูง 16-32 ซม. กว้าง 0.5-1.3 ซม. ใบรูปขอบขนานแกมรูปแถบ ยาว 3.5-7 ซม. กว้าง 2-2.4 ซม. ปลายแหลม ช่อดอกแบบกระจุกค่อนข้างแน่น ออกที่ปลายกิ่ง สีชมพูเข้มเรียงตัวระนาบเดียวตั้งตรง ยาว 6-7 ซม. 1 ช่อมี 25-50 ดอกย่อย ใบประดับดอกย่อยรูปสามเหลี่ยม ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนกลีบเลี้ยงด้านข้างและกลีบดอกสีชมพูเข้ม รูปรี ปลายแหลม ยาว 7-7.5 มม. กว้าง 4-8 มม. กว้าง 5 มม. ปากรูปรี มีสีเหลืองที่ปลายกลีบ ยาว 1.2 ซม. กว้าง 1 ซม. ขอบเรียบ ภายในปากไม่มีสัน โคนกลีบมีม่วงอ่อน เดือย โป่งพองคล้ายถุง ยาว 8 มม. กว้าง 4 มม. พอลลิเนีย รูปรี สีม่วงเข้มเกือบดำ 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.3 ซม. กว้าง 1-2 มม. สีม่วงอ่อน

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องแปรงสีฟัน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Doritis Lindl.

Doritis pulcherrima Lindl., Gen. et sp. Orch. 178; et Wall. Cat. n. 7348. (ภาพที่ 51)

กล้วยไม้อิงอาศัย ขึ้นบนลานหิน มีรากขนาดใหญ่หนาแน่นเกาะตามซอกหินและบริเวณที่มีซากพืช เจริญทางยอด สูง 5-8 ซม. ใบหนาและแข็ง รูปไข่ ปลายมน ยาว 5-10 ซม. กว้าง 4 ซม. เรียงสลับ ช่อดอกแบบกระจุกหลวม สีแดงจนถึงขาวแกมม่วง ก้านช่อดอกยาว 20-30 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 2-3 ใบ รูปสามเหลี่ยม ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. ช่อดอก 1 ช่อมี 7-18 ดอกย่อย ใบประดับดอกย่อย รูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีขาวแกมม่วง รูปไข่กลับ ปลายมน ยาว 1.2 ซม. กว้าง 7 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีขาวแกมม่วง รูปไข่ ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 8 มม. กลีบดอกสีขาวแกมม่วง รูปไข่ ปลายมน กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 7-8 มม. ปากแบ่งเป็น 3 แฉก บริเวณโคนมีเส้นสีขาว แผ่จากด้านข้างกลีบด้านละ 1 เส้น แฉกกลางรูปแถบปลายแหลม มีสัน 2 สัน ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. พูด้านข้างสีม่วง รูปเกือบกลมยกขึ้น ยาว 3 มม. กว้าง 7 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 4 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ม้าวิ่ง

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ตามโขดหิน โส่งแจ้ง ในป่าเต็งรัง

Drymoda Lindl.

Drymoda siamensis Schltr. in Fedde, Repert. Nov. sp. ii 170. 1906. (ภาพที่ 52)

กล้วยไม้อิงอาศัยขนาดเล็ก เจริญทางด้านข้าง หัวเทียมสีเขียวเมื่อโตเต็มที่และได้รับแสงแดดจัดจะมีสีแดงเข้มคล้ายสีพลอยทับทิม ใบรูปไข่ ปลายมน มี 1 ใบ ต่อ 1 หัวเทียม ยาว 8 มม. กว้าง 5 มม. ดอกเดี่ยวเกิดจากเหง้าชิดกับหัว ก้านดอกสูง 1-2 ซม. สีนํ้าตาลม่วง ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 1 มม. กว้าง 1.5 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีแดงเข้มมีลายเป็นเส้นตามยาว ขอบกลีบสีเหลือง รูปไข่แกมรูปใบหอกปลายเรียวแหลม ยาว 7 มม. กว้าง 3 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างลดรูปเป็นรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็กเป็นเยื่อบางๆ ยาว 1 มม. กว้าง 1 มม. กลีบดอกสีครีมเหลืองมีเส้นตามยาว 1 เส้น รูปแถบปลายเรียวแหลม ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. ปากโคนรูปขอบขนาน ยาว 1 ซม. กว้าง 5 มม. ตอนปลายแบ่งเป็น 3 พู พับโค้งขึ้น พูกลางรูปขอบขนาน ขอบงอโค้งขึ้น ตรงกลางสีแดงเข้มขอบนอกสีเหลือง ยาว 1 ซม. กว้าง 3 มม. พูด้านข้างมีเส้นสีแดงเข้มตามยาว บริเวณกลางกลีบ ขอบนอกสีเหลือง รูปใบหอกแกมรูปไข่ ปลายเรียวแหลม ยาว 1.1 ซม. กว้าง 3 มม. พอลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2.5 ซม. กว้าง 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.-ทับทิมสยาม

นิเวศวิทยา.-ป่าเต็งรัง

Eria Lindl.**รูปวิธานระบุชนิด**

1. ใบประดับช่อดอกรูปสามเหลี่ยมหรือรูปแถบ เป็นเยื่อบาง ยาว 3-4 มม. กว้าง 1-3 มม. E. sp.
1. ใบประดับช่อดอกรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ม้วนบิด สีเหลือง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 7.5 มม. E. bractescens

Eria bractescens Lindl. Bot. Reg. Misc. 18. 1841.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด หัวเทียมรูปไข่ ค่อนข้างกลม สูง 4-15 ซม. มี 2-4 ปล้อง แต่ละปล้อง ยาว 3-5 ซม. กว้าง 5 ซม. ใบออกที่ปลายยอด รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 11-15 ซม. กว้าง 2-4.5 ซม. มี 2-3 ใบต่อ 1 หัวเทียม ช่อดอกแบบกระจจะหลวม ออกที่ปลายยอด ตั้งตรง สีเหลือง ยาว 15-16 ซม. 1 ช่อมี 12 ดอกย่อย ใบประดับช่อดอกและใบประดับก้านดอกย่อย รูปขอบขนานแกมรูปไข่ มีขนาดใหญ่ ม้วนบิด ยาว 1.2 ซม. กว้าง 7.5 มม. มี 2 ใบต่อ 1 ช่อ กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลืองอ่อน รูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 1.3 ซม. กว้าง 3.5 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีเหลืองอ่อน รูปเคียวกว้าง ยาว 1.3 มม. กว้าง 5 มม. ฐานกว้างเชื่อมติดกับโคนของกลีบปาก ปลายโค้งขึ้นจรดกลีบเลี้ยงด้านบน กลีบดอกสีเหลืองอ่อน รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 1.1-1.2 ซม. กว้าง 3.4 มม. ปากสีเหลืองอ่อน แบ่งเป็น 3 พู พูกลางสีเหลืองเข้มรูปครึ่งวงกลม ขอบเรียบ ยาว 2-3 มม. กว้าง 2-3 มม. โคนปากสีม่วงมีเส้นตามยาว 3 เส้น สีม่วงเส้นด้านข้างยาวถึงกลางกลีบ พูกลางยาวถึงปลายกลีบ พูด้านข้างรูปครึ่งวงกลม สีเหลืองอ่อน ขอบเรียบ กว้าง 2 มม. ยาว 2 มม. พอลิเนียสีเหลือง 4 ก้อน เดี่ยวลดรูป รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 2 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. สีเหลืองอ่อน มีขนเป็นแฉกๆ สีม่วง ประปราย

ชื่อพื้นเมือง.-เอื้องนํ้าดอกเหลือง

นิเวศวิทยา: ป่าดิบแล้ง

Eria sp.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด หัวเทียมรูปไข่ ค่อนข้างแบน ปลายแหลม สูงประมาณ 10-11 ซม. มี 3-4 ปล้อง แต่ละปล้อง ยาว 2-3 ซม. กว้าง 2 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศ รูปขอบขนาน ปลายใบเว้าตื้น ยาว 5.5-13 ซม. กว้าง 1.8-2 ซม. ช่อดอกแบบกระจจะหลวม ออกที่ปลายยอด ตั้งตรง สีเหลือง ยาว 8-10 ซม. 1 ช่อมี 5-6 ดอกย่อย ใบประดับช่อดอกเป็นเยื่อบางหุ้มก้านช่อดอก รูปแถบ ปลายเรียวยาว ยาว 3 ซม. กว้าง 4 มม. มี 2 ใบต่อ 1 ช่อ ใบประดับก้านดอกย่อย รูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลือง รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีเหลือง รูปสามเหลี่ยม กว้าง 3 มม. ยาว 3-4 มม. ฐานกว้างเชื่อมติดกับโคนของกลีบปาก ปลายโค้งขึ้นจรดกลีบเลี้ยงด้านบน กลีบดอกสีครีมเหลือง รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. ปากสีเหลือง ตอนปลายแผ่แบน รูปครึ่งวงกลม ขอบหยักเป็นคลื่น ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. พับเก็บไปทางกลีบเลี้ยงด้านข้าง โคนปากสีม่วง พอลิเนียสีเหลือง 4 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 2-3 มม. กว้าง 0.5 มม. สีเหลือง

Eulophia R. Br.

รูปวิธานระบุชนิด

1. ดอกช่อแบบกระจจะแน่น สีม่วงแกมน้ำตาล *E. macrobubon*
1. ดอกช่อแบบกระจจะหลวม มีสีอื่น 2
2. กลีบปากแบ่งเป็น 3 พู 3
2. กลีบปากไม่แบ่งเป็น 3 พู มี 1 พู 4
3. พูกลาง มีเส้นสีน้ำตาลตามขวาง *E. andamanensis*
3. พูกลาง ไม่มีเส้นสีน้ำตาลตามขวาง แต่มีขนสีชมพูขึ้นกลางปาก *E. graminea*
4. เดือยค่อนข้างกลม *E. geniculata*
4. เดือยรูปแถบปลายมน *E. pauciflora*

Eulophia andamanensis Rchb. f. in Flora, iv. 276. 1872.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบเผือก ลำต้นเหนือดิน สูง 20-30 ซม. ใบออกสลับกับดอก ใบรูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 9.5-35 ซม. กว้าง 1.5-2.5 ซม. ก้านช่อดอกยาวประมาณ 20-30 ซม. ใบประดับช่อดอกมี 2-3 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้าง 3 มม. ช่อดอกแบบกระจจะ สีเขียวแกมน้ำตาล มีประมาณ 6-10 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปแถบปลายแหลม กว้าง 3 มม. ยาว 5-8 มม. ดอกสีเขียวแกมน้ำตาล กลีบเลี้ยงด้านบนรูปขอบขนาน ปลายมีติ่งแหลม สีเขียวอ่อน ยาว 1 ซม. กว้างประมาณ 2 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปขอบขนาน ปลายมีติ่งแหลม สีเขียวอ่อน ยาว 1-1.1 ซม. กว้างประมาณ 2-3 มม. กลีบดอกรูปขอบขนาน ปลายมีติ่งแหลม สีเขียวอ่อน ยาว 1 ซม. กว้างประมาณ 2 มม. ปากแบ่งเป็น 3 พู พูกลางขนาดใหญ่สีเหลืองแกมเขียว ยาว 6 มม. กว้าง 6 มม. ปลายแผ่ออกค่อนข้างกลมขอบหยักเป็นคลื่น โค้งขึ้น มีเส้นสีน้ำตาลตามขวาง บริเวณโคนปากมีสันสีขาว 3 เส้น ยาวถึงกึ่งกลางปาก พูด้านข้างรูปครึ่งวงกลม ปลายมน ยาว 1 มม. กว้าง 1 มม. มีเส้นสีน้ำตาลตามยาว. เดือยเป็นติ่งขนาดเล็ก ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. พอลิเนียสีเหลืองแกมน้ำตาลมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.6 ซม. กว้างประมาณ 2 มม. ชื่อพื้นเมือง.- หมูกำลัง

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Eulophia geniculata King & Pantl. in J. As. Soc. Beng. Lxiv. 337. 1895.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบเผือก ลำต้นเหนือดินสูง 70 ซม. ใบออกสลับกับดอก ใบรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 38-57 ซม. กว้าง 6-6.3 ซม. ก้านช่อดอกยาว 57 ซม. ใบประดับช่อดอกมี 2-3 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 8.2-8.3 ซม. กว้าง 1.2 ซม. ช่อดอกแบบกระจจะหลวม สีเขียว 1 ช่อ มีประมาณ 17 ดอกย่อย ยาว 15 ซม. ใบประดับดอกรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 4 ซม. กว้าง 1.1 ซม. ดอกสีเขียวแกมม่วง กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายแหลม สีเขียวอ่อน ยาว 2.1 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่ปลายแหลม สีเขียวอ่อน ยาว 2.1 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. กลีบดอกรูปไข่ปลายมน สีเขียวอ่อน ยาว 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปากสีม่วงแกมขาว มีสัน 2 สันตามยาว สีม่วง สันที่ปลายปากมีลักษณะคล้ายขนหนาแน่น ขอบปากหยักเป็นคลื่น ฝาปิด อับเรณูมีสีม่วง พอลลิเนียมีสีเหลืองอ่อน 2 ก้อน เตือยค่อนข้างกลม สีเขียวแกมม่วง รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 3 มม. กว้าง 3 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Eulophia graminea Lindl. in Wall. Cat. n. 7372.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบเผือก ลำต้นเหนือดินสูง 20-30 ซม. ใบออกที่ฐาน เรียงเวียน รูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 15-20 ซม. กว้าง 1.8-2 ซม. ก้านช่อดอกยาว 20-25 ซม. ใบประดับช่อดอกมี 2-3 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 5-6 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ช่อดอกแบบกระจจะ สีเขียวแกมม่วง มีประมาณ 10-20 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปแถบ ยาว 1 ซม. กว้าง 6 มม. ดอกสีเขียวแกมม่วง กลีบเลี้ยงด้านบนและด้านข้างรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 1-2 มม. กลีบสีเขียวมีเส้นตามยาวสีม่วง กลีบดอกรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้างประมาณ 2 มม. ปากสีม่วงแกมชมพู รูปคล้ายลิ้น แบ่งเป็น 3 พู พูกลาง ยาว 6 มม. กว้าง 5 มม. มีเส้นสีม่วงตามยาว ปลายหยักเป็นคลื่น มีขนสีชมพู ขาวปลายกลีบปาก พูด้านข้าง ยาว 2 มม. กว้าง 1 ซม. ปลายมน เตือยเป็นติ่งเล็ก กว้าง 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1-1.2 ซม. กว้างประมาณ 1-2 มม. สีเขียวอมม่วง

ชื่อพื้นเมือง.- ข้างผสมโซล

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Eulophia macrobubon (Par.&rchb.f.) Hook. f., Fl. Brit. Ind. vi. 1890. (ภาพที่ 53)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดิน แบบเผือก รูปกลมแบน สูงประมาณ 30-40 ซม. ใบออกสลับกับดอก รูปใบหอก ปลายแหลม กว้าง 10-15 ซม. ยาว 20-30 ซม. ก้านช่อดอกออกทางด้านล่างของลำต้น ยาวประมาณ 10-20 ซม. ใบประดับช่อดอก 8-10 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 1.8 ซม. กว้าง 2 มม. ช่อดอกแบบกระจจะค่อนข้างแน่น สีม่วงแกมน้ำตาล มีประมาณ 40-60 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปแถบ ยาว 1 ซม. กว้าง 1-2 มม. ดอกสีม่วงแกมน้ำตาล กลีบเลี้ยงด้านบนรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 1-1.1 ซม. กว้างประมาณ 3-4 มม. สีม่วงแกมน้ำตาล กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปขอบขนาน ปลายเรียวแหลม ยาว 1.2 ซม. กว้างประมาณ 2-3 มม. สีม่วงแกมน้ำตาล กลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปใบ

หอก ปลายมีติ่งแหลม ยาว 0.9-1 ซม. กว้างประมาณ 4 มม. ปากปลายแบ่งเป็น 3 พู พูกลาง มีสันตามยาว ปลายมน ขอบหยักเป็นคลื่น ยาว 5 มม. กว้าง 4 มม. พูด้านข้าง ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. ปลายมน เดี่ยวเป็น ติ่งเล็ก ยาวประมาณ 2 มม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- วานแมงมุม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Eulophia pauciflora Guillaumin in Bull. Soc. Bot France, lxxvii. 338. 1930.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบเผือก รูปกลมแบนบนล่าง ลำต้นเหนือดินสูง 30-40 ซม. ใบออกทาง ด้านบนของหัว รูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 24-25 ซม. กว้าง 4-6 มม. ก้านช่อดอกยาว 10-12 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 2-3 ใบ เรียงเวียน รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 3-4 ซม. กว้าง 3-4 มม. ช่อดอกแบบกระจุกหลวม สีขาวแกมเหลือง มี 3-5 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. ดอกสีขาวแกมเหลือง กลีบเลี้ยงด้านบนและด้านข้างรูปแถบ ปลายมน ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 มม. สีขาวแกมเหลือง กลีบดอกรูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 3 มม. ปากรูปขอบ ขนาน ปลายแผ่เกือบกลม ขอบหยัก ยาว 1.4 ซม. กว้าง 5 มม. เดี่ยว รูปแถบ ปลายมน ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม.

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง

Geodorum Jackson.

Geodorum siamense Rolfe & Downie. in Kew Bull. 383. 1925. (ภาพที่ 54)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบเผือก รูปไข่ ลำต้นเหนือดินสูง 10-20 ซม. ใบรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 10-20 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 15-16 ซม. ใบประดับช่อดอก 2-3 ใบ รูปใบหอก ปลายแหลม เรียงเวียน กระจายตามก้านช่อดอก ยาว 2 ซม. กว้าง 8 มม. ใบประดับดอกย่อยรูปสามเหลี่ยมปลาย แหลม ยาว 5-7.5 มม. กว้าง 1-2 มม. ช่อดอกแบบกระจุก ออกที่ฐาน โคนล่าง สีเขียวอ่อน 1 ช่อ มี 5-10 ดอกย่อย ดอก สีเขียว กลีบเลี้ยงด้านบนสีเขียวอ่อน รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 1.1 ซม. กว้าง 3 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปขอบขนาน ปลายมน สีเขียวอ่อน ยาว 1.1 ซม. กว้าง 4 มม. กลีบดอกรูปไข่ ปลายมีติ่ง แหลม สีเขียวอ่อน ยาว 1.1 ซม. กว้าง 6 มม. ปากสีเขียวอ่อน คล้ายถุง ปลายแผ่แบน กว้าง 5-8 มม. ยาว 1 ซม. ขอบหยักเป็นคลื่น ด้านในเป็นเส้นสีเหลืองตามยาว พอลลิเนียสีเหลืองอ่อน 2 ก้อน เดี่ยวไม่ชัดเจนเป็น ติ่งเล็กค่อนข้างกลม รังไข่และก้านดอกย่อยยาว 2 มม. กว้าง 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- วานจูนาง

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Habenaria Willd.

รูปวิธานระบุชนิด

1. กลีบปากไม่แบ่งเป็นพูหรือเป็นแฉก 8
2. กลีบปากแบ่งเป็น 4 พู ขนาดเท่า ๆ กัน *H. rhodocheila*
2. กลีบปากแบ่งเป็น 3 แฉก ขนาดต่าง ๆ กัน 3
3. แฉกข้างรูปคล้ายพัด ขนาดใหญ่ ขอบจักเป็นซี่ *H. dentata*
3. แฉกข้างรูปแถบหรือรูปเส้นด้าย ขนาดเล็ก ขอบเรียบ 4
4. แฉกด้านข้างรูปเส้นด้าย บิดเป็นเกลียว *H. khasiana*
4. แฉกด้านข้างรูปแถบ ตรง ไม่บิด..... 5
5. ช่อดอกสีเหลืองหรือสีชมพู 6
5. ช่อดอกเป็นสีอื่น ๆ 7
6. กลีบเลี้ยงด้านข้าง รูปไข่เบี้ยว ขอบไม่มีขน มีแถบสีน้ำตาลตรงกลางกลีบ *H. rostellifera*
6. กลีบเลี้ยงด้านข้าง รูปไข่ ขอบมีขน สีเหลือง ไม่มีแถบสีน้ำตาลตรงกลางกลีบ *H. chlorina*
7. เดือยยาว 7-10 ซม. *H. linguella*
7. เดือยยาว 1.5-1.7 ซม. *H. tonkinensis*
8. มีลำต้นใต้ดินแบบหัวหอม *H. sp.*
8. มีลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง 9
9. ช่อดอกแบบกระจะค่อนข้างแน่น สีขาว เดือยโค้งยาว 8-9 ซม. *H. hosseusii*
9. ช่อดอกแบบกระจะหลวม สีเขียว เดือยตรงยาว 2 ซม. *H. lucida*

Habenaria chlorina Par. & Reichenb. f. in Trans. Linn. Soc. 30: 140. 1874. (ภาพที่ 55)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรียาว มีขน ลำต้นเหนือดินสูง 25 -30 ซม. ใบออกที่ฐาน เรียงเวียน รูปแถบ ยาว 4-14 ซม. กว้าง 0.3 -1.5 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 10-15 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 8-10 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 2-3 ซม. กว้าง 2.5-3 มม. ขอบมีขน ช่อดอกแบบกระจะ ค่อนข้างแน่น มี 10-20 ดอกย่อย สีเหลืองแกมม่วง ใบประดับดอก รูปแถบ ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 2-3 มม. ขอบมีขน ดอกสีเหลือง แกมม่วง กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ขอบมีขน ยาว 5 มม. กว้าง 3 มม. กลีบสีเหลืองสดเมื่อแก่จะ เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่ ปลายมน ขอบมีขน ยาว 8 มม. กว้าง 5 มม. สีเหลือง กลีบ ดอกรูปไข่ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. กลีบปากสีเหลืองแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมน ยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. แฉกด้านข้างรูปแถบปลายแหลมยาว 4 มม. กว้าง 1 มม. เดือยรูปแถบ สี เขียว ปลายพองออก ยาว 1.5 ซม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย สีเขียวยาว 1.5 ซม. กว้าง 1.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องสีเหลือง

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง หุบเขาป่า

Habenaria dentata (Sw) Schltr. in Fedde, Repert. Beih. iv. 125. 1919. (ภาพที่ 56)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรี ลำต้นเหนือดินสูง 30-40 ซม. ใบเรียงสลับ ไม่เป็น กระจุก รูปไข่กลับ ยาว 10-15 ซม. กว้าง 1-5 ซม. ปลายมน ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 25-30 ซม. ใบประดับช่อดอก 3-5 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูป

แถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 2-3 มม. กว้าง 3-5 มม. ช่อดอกแบบกระจุกแน่น มี 15-20 ดอกย่อย สีขาว ใบประดับดอก รูปใบหอกแกมรูปแถบ ยาว 0.5-1 ซม. กว้าง 2-4 มม. ดอกสีขาว กลีบเลี้ยงด้านบน รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้าง 6 มม. สีขาว กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1.3 ซม. กว้าง 5 มม. สีขาว กลีบดอกกรูบขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 7-8 มม. กว้าง 1-2 มม. สีขาว กลีบปากสีขาวแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมนแหลม ยาว 6-7 มม. กว้าง 1 มม. แฉกด้านข้างรูปคล้ายพัดปลายกลีบจักเป็นซี่ ยาว 7-8 มม. กว้าง 7-9 มม. เดือยโค้ง รูปแถบ สีเขียว ปลายพองออก ยาว 3-4 ซม. กว้าง 2-3 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2.5 ซม. กว้าง 2-3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- นางอ้วนน้อย

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าชายป่า เต็งรัง พื้นล่างในป่าดิบแล้ง

Habenaria hosseusii Schltr. in Fedde, Repert. Nov. sp. ii 81. 1960.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรึ ลำต้นเหนือดินสูง 20-30 ซม. ใบออกที่ฐานเรียง รูปขอบขนาน ปลายแหลม ยาว 10-15 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ กลีบเลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 25-30 ซม. ใบประดับช่อดอกมี 8-10 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 3-3.8 ซม. กว้าง 5-6 มม. ช่อดอกแบบกระจุกแน่น สีขาว มีประมาณ 10 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปใบหอกแกมรูปแถบ ปลายแหลม ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 5-6 มม. ดอกสีขาว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 4-5 มม. สีขาว กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปเคียวกว้าง ปลายแหลม ยาว 8-9 มม. กว้าง 4 มม. สีขาว กลีบดอกกรูบขอบขนาน ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 1.0 ซม. กว้าง ประมาณ 2 ซม. ปากสีขาว รูปแถบ ปลายมน หักโค้ง ยาว 1.5-1.7 ซม. กว้าง 2 มม. เดือยโค้งยาว รูปแถบ สีเขียว ปลายพองออก ยาว 8-9 ซม. กว้าง 1-2 ซม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 1-2 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้าชายป่า

Habenaria khasiana Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 151. 1890.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรึ ยาว ลำต้นเหนือดินสูง 20-30 ซม. ใบออกที่ฐานเรียง รูปแถบยาว 5-8 ซม. กว้าง 2-3 มม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ กลีบเลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 18-22 ซม. ใบประดับช่อดอกมี 4-6 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 0.5-1.5 ซม. กว้าง 1-2 มม. ช่อดอกแบบกระจุก มีประมาณ 4-5 ดอกย่อย สีเหลืองแกมเขียว ใบประดับดอกรูปสามเหลี่ยม ยาว 3-5 มม. กว้าง 2-3 มม. ดอกสีเหลืองแกมเขียว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ยาว 5-6 มม. กว้าง 2-3 มม. สีเหลืองแกมเขียว กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปสามเหลี่ยมเฉียง บิด ปลายมน ยาว 8 มม. กว้าง 3 มม. สีเหลืองแกมเขียว กลีบดอกกรูบ ปลายแหลมขอบเรียบ ยาว 8 มม. กว้าง 1 มม. กลีบปากสีเหลืองแกมเขียวแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 1 มม. แฉกด้านข้างรูปเส้นด้ายบิดเป็นเกลียว กว้าง 1 มม. ยาว 2.5-3 ซม. เดือยรูปแถบ สีเขียว ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อยกว้างประมาณ 1-2 มม. ยาว 1.5 ซม.

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าชายป่าเต็งรัง

Habenaria linguella Lindl., Gen. et Sp. Orch. 325.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรี่ ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 20-30 ซม. ใบออกที่ฐาน เรียงเวียน รูปใบหอก ยาว 5-15 ซม. กว้าง 1.5-3 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบ ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 40-45 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 5-8 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอก แกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 3-4 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ช่อดอกแบบกระจุกค่อนข้างแน่น มีประมาณ 10-15 ดอกย่อย สีขาว ใบประดับดอกรูปใบหอกแกมรูปแถบ ยาว 4-5 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ปลายแหลม ดอกสีขาว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 5 ซม. กว้าง 0.5-1.3 ซม. สีขาว กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปเคียวกว้าง ปลายแหลม ยาว 1.3 ซม. กว้าง 5 มม. สีขาว กลีบดอกรูปไข่เบี้ยว ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 1.3 ซม. กว้าง 2 มม. กลีบปากสี่เหลี่ยมแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมน ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1-2 มม. แฉกด้านข้างรูปแถบปลายมน ยาว 0.5-1 ซม. กว้าง 1 มม. เดือยโค้ง รูปแถบ ปลายพองออก ยาว 7-10 ซม. กว้าง 1-2 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1-2 ซม. กว้าง 1-2 มม.

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าชายป่าเต็งรัง

Habenaria lucida Wall. ex Lindl. Gen. et sp. Orch. 319.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรี่ยาว ลำต้นเหนือดินสูงประมาณ 30-60 ซม. ใบออกที่ฐาน เรียงเป็นกระจุกค่อนข้างแน่น รูปใบหอกแกมรูปไข่กลับ ปลายแหลม ยาว 10-15 ซม. กว้าง 3-5.5 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบ ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาวประมาณ 15-30 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 10-12 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปไข่ ปลายเรียวแหลม ยาว 3.5 ซม. กว้าง 1.5 ซม. ช่อดอกแบบกระจุกมีประมาณ 20-30 ดอกย่อย สีเขียว ใบประดับดอกรูปใบหอกแกมรูปไข่ ยาว 1.5 ซม. กว้าง 5 มม. ดอกสีเขียว กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ยาว 3 มม. กว้าง 3 มม. สีเขียว กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปไข่ปลายแหลม ยาว 3 มม. กว้าง 2 มม. สีเขียว กลีบดอกรูปขอบขนาน ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. กลีบปากรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม ส่วนปลายโค้งเชื่อมติดกับกลีบเลี้ยงด้านบน ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. เดือยโค้ง รูปแถบ สีเขียว ยาว 2 ซม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.5-1.7 ซม. กว้าง 1.5-2 มม.

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าชายป่าเต็งรัง

Habenaria rhodocheila Hance. In Ann. Sc. Nat. Ser. V. v. 243. 1856. (ภาพที่ 58)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปไข่หรือรูปรี รากแผ่ขยายเกาะตามก้อนหิน ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 10-20 ซม. ใบออกที่ฐานเรียงเวียน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 10-15 ซม. กว้าง 0.5-1.5 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบ ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาวประมาณ 10-20 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 2-3 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 2-5 ซม. กว้าง 5-8 มม. ช่อดอกแบบกระจุกค่อนข้างหลวม มี 2-3 ดอกย่อย สีชมพู ใบประดับดอก รูปไข่แกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 1.4-1.5 ซม. กว้าง 5-7 มม. ดอกสีชมพู กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่ ปลายมน ยาว 8 มม. กว้าง 5 มม. สีน้ำตาลอ่อนขอบนอกสีชมพู กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปเคียวกว้าง ปลายแหลม ยาว 8 มม. กว้าง 5 มม. สีชมพู กลีบดอกเชื่อมติดกับกลีบเลี้ยงด้านบน รูปขอบขนาน ปลายมน สีชมพู ยาว 5 มม. กว้าง 2 มม. กลีบปากสีชมพู ยาว 1.8-2 ซม. แบ่งเป็น 4 พู ปลายมน แต่ละพูยาว 7-8 มม. กว้าง 4-5

มม. ขอบเรียบ เดือยโค้ง รูปแถบ สีเขียว ยาวประมาณ 3-3.5 ซม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2-2.3 ซม. กว้างประมาณ 2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- สังหิน ปัดแดง

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง ใกล้แหล่งน้ำ

Habenaria rostellifera Rchb. f., *Otia Bot. Hamb.* 2: 34. 1878. (ภาพที่ 59)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรียาว ลำต้นเหนือดินสูง 20 -25 ซม. ใบออกที่ฐานเรียงเวียน รูปขอบขนาน ยาว 3-10 ซม. กว้าง 0.8 -1 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบเกลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 15-20 ซม. ใบประดับช่อดอกมีประมาณ 8 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 2.5-5 ซม. กว้าง 2-6 มม. ขอบมีขนสั้น ช่อดอกแบบกระจุก ค่อนข้างแน่น มี 10 ดอกย่อย ใบประดับดอกรูปแถบ ยาว 1-2.5 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ขอบมีขน ดอก สีชมพูแกมน้ำตาล กลีบเลี้ยง ด้านบนรูปไข่ ปลายมน ขอบเกลี้ยง. ยาว 4-5 มม. กว้าง 3-4 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปเคียวกว้าง ปลายมน ยาว 6-9 มม. กว้าง 3-4 มม. สีชมพูมีแถบสีน้ำตาลบริเวณกลางกลีบ กลีบดอกรูปขอบขนาน ยาว 4-5 มม. กว้าง 1.5-2 มม. กลีบปากสีเหลืองแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมน ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 1 มม. แฉกด้านข้างรูปแถบปลายมน ยาว 7-8 มม. กว้าง 1 มม. เดือยโค้งรูปแถบ สีเขียว ปลายพองออก ยาว 2 ซม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.8-2.2 ซม. กว้าง 2-3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- นางอ้วตีสัม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้า ชายป่าเต็งรัง

Habenaria tonkinensis Seidenf., *Dansk Bot. Arkiv* 31(3): 114, f. 70. 1970. (ภาพที่ 60)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปรียาว ลำต้นเหนือดินสูง 20 -30 ซม. ใบออกที่ฐานเรียงเวียน รูปแถบ ยาว 5-9 ซม. กว้าง 5-7 มม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบเกลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 15-20 ซม. ใบประดับช่อดอก มี 3-5 ใบ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปแถบ ปลายเรียวแหลม ยาว 0.7-2 ซม. กว้าง 1-4 มม. ช่อดอกแบบกระจุกค่อนข้างหลวม มี 14-20 ดอกย่อย ยาว 10-12 ซม. สีเขียวอ่อน ใบประดับดอกรูปใบหอกแกมรูปแถบ ยาว 3-5 มม. กว้าง 2-4 มม. ดอกสีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยงด้านบนรูปไข่เบี้ยว ปลายมน ยาว 3-5 มม. กว้าง 2-3 มม. กลีบสีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปเคียวกว้าง ปลายมน ยาว 4 มม. กว้าง 2 มม. สีเขียว กลีบดอกรูปขอบขนาน ปลายมน ขอบเรียบ ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. กลีบปากสีเหลืองแบ่งเป็น 3 แฉก แฉกกลางรูปแถบ ปลายมน ยาว 3-4 มม. กว้าง 1 มม. แฉกด้านข้างรูปแถบปลายแหลมโค้ง ยาว 4 มม. กว้าง 1 มม. เดือย ตรงรูปแถบ สีเขียว ปลายพองออก ยาว 1.5-1.7 ซม. กว้าง 1-2 มม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.0-1.5 ซม. กว้าง 1.5-2 มม.

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง

Habenaria sp.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดิน รูปไข่คล้ายหอม ลำต้นเหนือดินสูง 10-20 ซม. ใบออกที่ฐาน รูปใบรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 5-10 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. ปลายแหลม ฐานใบห่อเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเรียบ เกือบเกลี้ยง ก้านช่อดอกออกที่ปลายยอด ยาว 10-15 ซม. ช่อดอกแบบกระจุกค่อนข้างหลวม มี 20-25 ดอกย่อย

สีเหลือง ใบประดับดอก รูปใบหอกแกมรูปแถบ ยาว 4 มม. กว้าง 1 มม. ดอกสีเหลืองขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง
ด้านบนรูปใบหอกกลับ ปลายมน ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. กลีบสีเหลือง กลีบเลี้ยงด้านข้างรูปใบรูปใบหอก
กลับ ปลายมน ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. สีเหลือง กลีบดอกรูปแถบ ปลายแหลม ขอบเรียบ ยาว 3-4 มม.
กว้าง 0.5 มม. สีเหลือง กลีบปากรูปไข่กลับสีเหลือง ยาว 2 มม. กว้าง 3 มม. ปลายมีติ่งแหลม พอลลิเนียส
เหลืองมี 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 4 มม. กว้าง 1 มม.

นิเวศวิทยา.- พุ่มหญ้าชายป่าเต็งรัง

Hygrochilus Pfitzer

Hygrochilus parishii (Veitch & Rehb. f.) Pfitzer in Engl. & Prantl, Nachtr. I 112 1897.

กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นเจริญทางยอด สูง 10-11.5 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนานแกม
รูปรี ปลายมน ยาว 12-21.2 ซม. กว้าง 3.6-5.2 ซม. ดอกช่อแบบกระจับโป่งสีม่วงแกมน้ำตาล ออกตามข้อ
ช่อยาว 15-17 ซม. 1 ช่อมี 3-4 ดอกย่อย ใบประดับเป็นเยื่อบาง รูปไข่ปลายแหลม กว้าง 7-8 มม. ยาว
1.0 ซม. ดอกสีเขียวแกมเหลือง กลีบเลี้ยงด้านบนและกลีบเลี้ยงด้านข้าง สีเขียวแกมเหลือง ด้านหลังมีสันชัด
เจน รูปไข่ ปลายมน ยาว 1.9 ซม. กว้าง 1.3 ซม. กลีบดอก สีน้ำตาลแกมม่วง รูปไข่ปลายมน ยาว 1.6 ซม.
กว้าง 1.1 ซม. ปาก พับชั้นปลายแผ่แบน สีม่วงมีสันตามยาว ชัดเจน ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1.0 ซม. พอลลิเนียส
เหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 3.5-3.6 ซม. กว้าง 3-4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ลิ้นกระบือ

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Luisia Gaudich.

Luisia thialandica Seidenf.

กล้วยไม้อิงอาศัย ขึ้นบนหิน ลำต้น สีม่วงอมเขียว กลม อวบน้ำ เจริญทางยอด สูง 3-6 ซม. ใบเรียง
สลับ สีเขียวเข้ม กลม ยาว 17-20 ซม. กว้าง 5-8 มม. ช่อดอกสีเหลืองแกมเขียว ออกจากลำต้นตรงข้ามกับ
ใบ ช่อยาว 5-10 ซม. มี 1-2 ดอกย่อย กลีบเลี้ยงด้านบน สีเหลืองปลายสีม่วง รูปขอบขนาน ปลายมน ยาว
9 มม. กว้าง 4 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีเหลืองปลายสีม่วง รูปรี ปลายเรียวแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 3-
4 มม. กลีบดอก สีเขียวปลายอมม่วง รูปขอบขนาน ปลายมน กว้าง 3.5 ซม. ยาว 1.5-2.2 ซม. ปาก สีม่วง
เข้ม ยาว 7 มม. กว้าง 4 มม. บริเวณปลายแผ่แบนเป็นรูปสามเหลี่ยม บริเวณโคนปากมีติ่งกลม ยื่นออกจาก
ขอบกลีบ พอลลิเนียสสีเหลืองมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.2 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องลิ้นดำ

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ

Paphiopedilum Pfitzer

Paphiopedilum concolor (Lindl.) Pfitzer in Engl. et Prantl, Naturl. Pflanzenfam. ii. 6: 84 1888.

กล้วยไม้ดิน เจริญบนโชดหิน ที่มีร่มเงา แพร่รากไปตามร่องแยกของหินที่มีซากพืชทับถม ลำต้นสั้น แตกกอดด้านข้าง ใบรูปขอบขนาน ยาว 15-25 ซม. กว้าง 3.5-5.5 ซม. เนื้อใบบอบน้ำ ผิวใบด้านบนลายเขียว แก่สลับเขียวอ่อน ผิวใบด้านล่างสีเขียวอ่อนมีลายจุดสีม่วงแดง ปลายใบโค้งมน หยักตื้นไม่เท่ากัน แผ่นใบที่เจริญเต็มที่แผ่แบนตามแนวยาวของใบ ช่อดอก ออกที่ปลายยอด มี 1-3 ดอกย่อย ก้านช่อดอกยาว 7-8 ซม. มีขนละเอียดสีน้ำตาล ใบประดับสีเขียวลายม่วงแดงรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 ซม. มีขนหนาแน่นที่ขอบ กลีบเลี้ยงด้านบนสีเหลือง รูปกลม ยาว 2.5-3.0 ซม. มีร่องตามยาว ปลายมน มีติ่งสั้น ขอบกลีบมีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงด้านข้างเชื่อมติดกันลักษณะเหมือนกับกลีบเลี้ยงด้านบน ปลายมน กลีบดอกสีเหลือง รูปรี ปลายโค้งมน มีจุดประสีแดงเข้มหนาแน่นบริเวณกลางและโคนกลีบ ยาว 4-4.5 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ขอบกลีบมีขนสั้นนุ่ม กลีบปากเป็นถุง ก้นถุงโค้งมน สีเหลือง ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. พอลลิเนียสีเหลืองมี 2 กลุ่ม รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 3.4-4 ซม. กว้าง 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ร่องเท้านารีเหลืองอุดร

นิเวศวิทยา.- พื้นล่างของป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรังที่มีร่มเงา

Pecteilis Raffin.

Pecteilis susannae (L.) Raffin., Fl. Tellur. ii 38. 1836. (ภาพที่ 62)

กล้วยไม้ดิน ลำต้นใต้ดินแบบมันฝรั่ง ลำต้นเหนือดินสูง 1 ม. ใบรูปใบรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม เรียงเวียน ยาว 8-15 ซม. กว้าง 2-8.5 ซม. ช่อดอกสีขาว ออกที่ปลายยอด มีกลิ่น ก้านช่อดอกยาว 80-90 ซม. 1 ช่อมี 7-10 ดอกย่อย ใบประดับรูปใบรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม เรียงเวียนรอบลำต้น ยาว 4-10 ซม. กว้าง 1-2 ซม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีขาว รูปไข่ค่อนข้างกลม ปลายมน ยาว 2.5 มม. กว้าง 2.3 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีขาว รูปไข่ ปลายมน ยาว 2.4 ซม. กว้าง 2.2 ซม. กลีบดอก สีขาว รูปแถบ ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 2 มม. ปากแบ่งเป็น 3 พู สีขาว พูกลางรูปแถบ หรือรูปใบพาย ปลายมน ยาว 3 ซม. กว้าง 3 มม. พูด้านข้าง ยาว 2.5 ซม. กว้าง 1 ซม. ปลายขอบมีลักษณะเป็นริ้วยาว เดือยขนาดใหญ่สีขาว ยาว 12-14 ซม. กว้าง 3 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อนขนาดใหญ่ ยาว 6 มม. กว้าง 1.5 มม. ก้านชูยาว 7 มม. รังไข่ และก้านดอกย่อย ยาว 4.5-7 ซม. กว้าง 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- นางอ้ว

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้า ชายป่าเต็งรัง

Rhynchostylis Blume

Rhynchostylis retusa Blume, Bijdr. 286.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ต้นห้อยลง ยาว 10-20 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง ใบรูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น มีติ่งแหลม ยาว 29-32 ซม. กว้าง 2 ซม. ช่อดอกขาวแกมม่วง ช่อยาว 20-22 ซม. 1 ช่อมี 50-60 ดอกย่อย มีกลิ่นหอม ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 2.5 มม. กว้าง 2 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีขาว ปลายมีจุดสีม่วง รูปไข่ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้าง 6 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีขาวปลายมีจุดสีม่วง รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้าง 7 มม. กลีบดอก สีขาวปลายมีจุดสีม่วง รูปคล้ายลิ้น ปลายมน ยาว 1 ซม.

กว้าง 3 มม. ปาก รูปขอบขนาน ปลายมนหยักเป็นคลื่น ยาว 1.9 ซม. กว้าง 5 มม. เดือยมีลักษณะเป็นถุง ยาว 8 มม. กว้างประมาณ 4 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 1.3 ซม. กว้าง 3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เอื้องไอยเรศ

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง

Vanda Jones
รูปวิธานระบุชนิด

1. ช่อดอกสีขาว ใบประดับเป็นรูปเกสร **V. lilacea**

1. ช่อดอกสีน้ำตาล ใบประดับเป็นรูปสามเหลี่ยมเป็นเยื่อบางๆ **V. liouvillei**

Vanda lilacea Jeisar & Binn. in Tijdschr. Nederl. Ind. xxiv. 325. 1862.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นสูง 18 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนาน ปลายเว้า ตื้น มีติ่งแหลม กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 13-17 ซม. ช่อดอกแบบกระจะ ออกที่ซอกใบ ตั้งตรง สีขาว ยาว 10 ซม. 1 ช่อมี 10-15 ดอกย่อย ใบประดับรูปเกสร ปลายแหลม ยาว 1 มม. กว้าง 1 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีขาว รูปไข่กลับ ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 5 มม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีขาว รูปไข่เบี้ยว ยาว 9 มม. กว้าง 8 มม. กลีบดอก สีขาว รูปไข่กลับ ปลายมน ยาว 1 ซม. กว้าง 5 มม. ปาก แบ่งเป็น 3 พูกลางขนาดใหญ่ รูปคล้ายลิ้น ยาว ปลายหยักเป็นคลื่น ยาว 5 มม. กว้าง 3 มม. พูด้านข้างขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ยาว 4 มม. กว้าง 3 มม. เดือย รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2.5 ซม. กว้าง 1-2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เข็มขาว กล้วยไม้ทางปลา

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Vanda liouvillei Finet. in Lecomte, Not. Syst. ii. 299. 1912.

กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญทางยอด ลำต้นสูง 20-25 ซม. ใบเรียงสลับ 2 ทิศทาง รูปขอบขนาน ปลายเว้าตื้น ยาว 13-20 ซม. กว้าง 1.5 ซม. ช่อดอกแบบกระจะ ออกที่ซอกใบ ตั้งตรง สีตาล ยาว 38-40 ซม. 1 ช่อมี 13-15 ดอกย่อย มีกลิ่นคล้ายรูป ใบประดับรูปสามเหลี่ยมเป็นเยื่อบางๆ ยาว 3 มม. กว้าง 4 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีน้ำตาล มีลายเส้นสีน้ำตาลเป็นตาราง รูปไข่กลับ ปลายมน ยาว 2 ซม. กว้าง 1 ซม. กลีบเลี้ยงด้านข้าง สีน้ำตาล มีลายเส้นสีน้ำตาลเป็นตาราง ยาว 2 ซม. กว้าง 1.1 ซม. กลีบดอก สีน้ำตาล มีลายเส้นสีน้ำตาลเป็นตาราง ปลายมน ยาว 2.3 ซม. กว้าง 1.2 ซม. ปาก แบ่งเป็น 2 พู สีน้ำตาล โคนสีม่วง รูปคล้ายลิ้น ยาว 1-2 ซม. กว้าง 2 มม. เดือย รูปแถบ ปลายแหลม ยาว 1 ซม. กว้าง 1 มม. พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 4.7-5 ซม. กว้าง 1-2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- สามปอยทางปลา

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Vanilla Mill.

Vanilla aphylla Blume, Bijdr. 422.

กล้วยไม้ดิน ลำต้นอวบน้ำ กลม สีเขียว เลื้อยตามต้นไม้ รากพิเศษเกิดบริเวณข้อ ใบ รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 5-7 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ช่อดอกออกบริเวณข้อ หรือปลายกิ่ง สีขาวแกมม่วง ช่อดอกยาว 5-6 ซม. 1 ช่อมี 2 ดอกย่อย ใบประดับรูปแถบ ปลายแหลม ยาว 1-2 ซม. กว้าง 5 มม. กลีบเลี้ยงด้านบน สีเขียวอ่อน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 3 ซม. กว้าง 1 ซม. กลีบเลี้ยงด้านข้างสีเขียวอ่อน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายแหลม ยาว 3 ซม. กว้าง 1 ซม. กลีบดอก รูปใบหอก ปลายมน ขอบหยักเล็กน้อย ยาว 2.8 ซม. กว้าง 1 ซม. ปาก บริเวณโคนเชื่อมติดกับเส้าเกสร มีลักษณะเป็นถุงยาว สีขาว ยาว 1.7 ซม. กว้าง 7 มม. บริเวณปลาย ยาว 1 ซม. กว้าง 1 ซม. มีขนยาวสีม่วงหนาแน่น ขอบหยักเป็นคลื่น พอลลิเนียสีเหลือง 2 ก้อน รังไข่และก้านดอกย่อย ยาว 2 ซม. กว้าง 2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เถาภูเขา

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง ใกล้น้ำตก

Poaceae

รูปวิธานจำแนกวงศ์ย่อย

1. ช่อดอกย่อยมีดอกย่อย 1 ดอกถึงหลายดอก ดอกย่อยล่างสมบูรณ์เพศหรือลดรูป 2
1. ช่อดอกย่อยมีดอกย่อย 2 ดอก ดอกย่อยล่างเพศผู้ ดอกย่อยบนสมบูรณ์เพศหรือเพศเมีย *Panicoideae*
2. กาบช่อย่อยไม่มีหรือเหลือเพียงร่องรอยเป็นแผ่นแข็ง *Oryzoideae*
2. กาบช่อย่อยล่างพัฒนาดี กาบล่างมีเส้นภายใน 1, 3, 4, หรือ 7 เส้น 3
3. เมื่อดอกย่อยแก่จะหักหลุดเหนือกาบช่อย่อย *Chloridoideae*
3. เมื่อดอกย่อยแก่จะหักหลุดใต้กาบช่อย่อย 4
4. ดอกย่อยบน ลดรูป เหลือเพียงกาบบนซ้อนกันหลายแผ่น *Centothecoideae*
4. ดอกย่อยบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่างมีขนแข็ง *Arundinoideae*

*Oryzoideae**Oryzae*

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ลำต้นตั้งตรง สูง 40-80 ซม. ดอกล่าง เป็นหนามแหลม เส้นสันของกาบล่างไม่มีขนแข็ง อับเรณู 6 อัน *Oryza*
1. ลำต้นทอดยาวถึง 1 ม. หรือมากกว่า ดอกล่าง เป็นแผ่น เส้นสันของกาบล่างมีขนเรียงไปจน ถึงปลายอับเรณู 3 อัน *Leersia*

Oryza L.

Oryza meyeriana (Zoll. & Mor.) Bill. var. *granulata* (Watt) Duist. in *Blumea* 32(1): 185, f. 32c. 1987. _____ *O. granulata* Nees et Arn. ex Steud., Syn. Pl. Glm. 1: 3. 1854.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ลำแข็ง ผิวเกลี้ยง มีเหง้าแข็ง สูง 40-80 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง เนื้อหยาบ ยาว 5-10 ซม. แผ่นใบ ฐานใบมน รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 6-20 ซม. ปลายใบแหลม ขอบสากมือ เนื้อหยาบ ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง ยาวประมาณ 1.6 มม. ปลายแตกเป็นเยื่อบาง อ่อนนุ่ม ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงชั้นเดียว กว้าง 1-3 ซม. ยาว 6-10 ซม. ก้านช่อดอกย่อย ยาวประมาณ 0.2 มม. ปลายแผ่ออกเป็น 2 แผ่น ช่อดอกย่อย รูปรีหรือรูปหอก แบนทางด้านข้าง กาบช่อดอกย่อยและกาบช่อดอกย่อยบน เป็นแผ่นปลายมนติดอยู่ปลายก้านช่อดอกย่อย ดอกล่าง เปลี่ยนแปลงเป็นหนามแข็ง 2 ดอก ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรี เนื้อหยาบผิวขรุขระทั่วแผ่น ยาว 5-5.5 มม. เส้นภายในชัดเจน 5 เส้น ปลายเป็นจระจอยแข็ง กาบบน เนื้อหยาบแข็ง ผิวหยาบ ยาว 1-1.2 มม. ขอบพับเป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเรียวแหลม เส้นข้างจะเป็นรอยพับเข้า กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายตัดเฉียงแหลม ยาว 1-1.2 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีขาว จำนวน 6 อัน ยาวประมาณ 3 มม. เกสรเพศเมีย มี รังไข่ รูปไข่กลับ ยาว 0.4-0.6 มม. ปลายแยกเป็น 2 พู่ สีขาว

ชื่อพื้นเมือง.- ข้าวนก (กาญจนบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- กระจายบริเวณที่รุ่มชายป่าเต็งรังหรือในป่าไผ่

Leersia Sw.

Leersia hexandra Sw., Prodr. Veg. Ind. Occ.: 21. 1788.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าสั้น ทอดลำเลื้อยไปกับพื้น ยาว 1 ม. หรือมากกว่า แตกกิ่งตามข้อ ปลายตั้งชัน สูง 15-25 ซม. ปล้องยาว 9-13 ซม. ผิวมันหรือมีคราบสีขาว กาบใบ สีเขียว ยาว 6-8 ซม. เส้นใบมีหนามขนาดเล็กกระจาย แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 15-25 ซม. ฐานสอบ สีเขียวเข้ม เส้นกลางใบชัดเจน มีหนามสากมือ ลิ่นใบ เป็นแผ่นบางโปร่ง สูง 2-2.4 ซม. ปลายเฉียงหรือด้านข้างยกขอบสูง คอใบ มีขน ยาว ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ยาว 9-15 ซม. ก้านช่อดอกย่อย 15-20 ซม. ช่อดอกย่อย แบบเดี่ยว ยาว 0.4-0.5 มม. กาบช่อดอกย่อย ลดรูปติดกับปลายก้านช่อดอกย่อย กาบล่าง รูปรี แบนทางด้านข้าง เนื้อแข็ง ยาว ประมาณ 3 มม. มีเส้นภายใน 5 เส้น ตามเส้นมีขนแข็ง ปลายแหลม กาบบน เนื้อบาง แบนทางด้านข้าง เส้นสันกลางชัดเจนมีขน ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น กลีบเกล็ด เนื้อบาง จำนวน 2 อัน ยาวประมาณ 0.5 มม. ปลายมน เกสรเพศผู้ มี อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 0.25 มม. ยอดเกสร สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไชร (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ทั่วไปในพื้นที่ชุ่มน้ำ

Centothecoideae

Centotheceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ดอกบน เพศผู้จำนวน 1-3 ดอก กาบล่างขนาดเท่ากันทั้งหมดไม่มียางค์แต่ส่วนบนมีขนฐานกลมกระจาย เมื่อแก่ปลายจะชี้ลง Centotheca
1. ดอกบนลดรูปเหลือเพียงแผ่นกาบล่างซ้อนกันมากถึง 9 แผ่น กาบล่างของดอกล่างขนาดใหญ่กว่ากาบล่างของดอกบน ปลายมียางค์แข็ง สีม่วง Lophatherum

Centotheca Desv.

Centotheca lappacea (L.) Desv. in Nouv. Bull. Soc. Philom.: 2. 189. 1810. _____ *Cenchrus lappaceus* L., Sp. Pl. 2: 488. 1763.

หญ้าหลายปี เป็นกอ สูง 30-60 ซม. กาบใบ ยาว 5-12 ซม. ทรงกระบอกสีเขียวหรือสีม่วง มีขนฐานกลมกระจายทั่วไป แผ่นใบ รูปหอกหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-2.5 ซม. ยาว 10-15 ซม. ฐานสอบมีขนกระจาย เส้นใบมีขนคล้ายฟันเลื่อยกระจาย มีเส้นขวางระหว่างเส้นใบ เส้นใบ เป็นเนื้อเยื่อโปร่งบาง ยาวประมาณ 1.6 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 10 ซม. ยาว 15 ซม. ช่อดอกย่อย รูปทรงกระบอกหรือรูปหอกสีเขียวเมื่อแก่จะมีสีน้ำตาลเข้ม แขนงด้านข้าง มีดอกย่อย 3 ดอก ก้านช่อดอกย่อย ยาว 1.5-1.7 มม. กลมมีขนกระจาย กาบช่อดอกย่อย เป็นแผ่นเยื่อบางคล้ายหนัง ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 2.5-2.7 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางชัดเจนด้านนอกมีขนกระจายคล้ายฟันเลื่อยจนถึงปลาย กาบช่อดอกย่อยบนเนื้ออ่อนบางสีเขียว-สีม่วง ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงปลายด้านหลังมีขนคล้ายฟันเลื่อยเรียงกันถึงปลาย ดอกล่าง เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง ทรงกระบอก เนื้อหยาบคล้ายแผ่นกระดาษ มีหนามที่ปลายสั้น ๆ กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงปลาย กาบบน รูปทรงกระบอก เรียวแคบ ขอบตั้งขึ้นเป็นเยื่อบาง กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ไม่ชัดเจน เส้นข้างมีขนเรียงกันเป็นแถวคล้ายฟันเลื่อยไปจนถึงปลาย ผล รูปทรงกระบอกโคนสอบ ยาว 0.3-0.5 มม. สีน้ำตาลหรือเหลือง ปลายแหลม ดอกบน เพศผู้ กาบล่าง เนื้อเปราะบาง รูปทรงกระบอกปลายมน กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงปลายเส้นข้างยาวประมาณครึ่งหนึ่ง ครึ่งบนมีขนโคนกลมกระจาย เมื่อแก่ปลายชี้กลับเข้าสู่โคน กาบบน รูปเรียวยาว เนื้อบางโปร่งบาง ผิวเกลี้ยงกว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 3-3.2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ปลายแหลม ลักษณะคล้ายกับกาบบนของดอกล่าง ขอบมีขน ก้านช่อดอกย่อยดอกยาว 1.5-2 มม. เกสรเพศผู้มี อับเรณู ยาว 1-1.2 มม. สีเหลือง ผล รูปทรงกระบอก สีดำ หรือสีน้ำตาลเข้ม ผิวเรียบ 1-1.2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าอเหินียว (ชัยนาท); เหนียวหมา (ระนอง); เหล็กไฟ (สุราษฎร์ธานี)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ป่าตามชายป่าเต็งรังหรือป่าด

Lophatherum Brongn.

Lophatherum gracile Brongn. in Duper., Voy. Coq. Bot. Phan: 50, t. 8. 1831.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ผิวเกลี้ยง ลำแข็ง สูง 60-120 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง สากมือ ผิวเกลี้ยง โอบลำหุ้ม ๆ สูง 6-15 มม. แผ่นใบ เนื้อใบหยาบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3.5 ซม. ยาว 10-20 ซม. ฐานใบสอบเรียว ผิวสากมือ มีขนกระจาย ปลายแหลม เส้นใบ เป็นแผ่นเนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยง ยาว 0.5-1 มม. ขอบมีขน ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง แตกแขนงบนแกนแบบสลับ กว้าง 15-20 ซม. ยาว 25-40 ซม. ช่อ

ดอกย่อย แบบเดี่ยว รูปกระบอก สีม่วง กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 3.5-3.7 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบคล้ายหนัง เส้นภายใน 5 เส้น ระหว่างเส้นมีเส้นตามขวาง ขอบแผ่เป็นเยื่อบางปลายมน กาบช่อย่อยบน รูปทรงกระบอก ยาว 5 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบคล้ายหนัง เส้นภายใน 5 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบางมีขนเรียงตามขอบปลายแหลม ดอกล่าง สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปทรงกระบอก ยาวประมาณ 5-7 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบ แข็ง ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 7 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ปลายมีรยางค์แหลม กาบบน รูปไข่กลับ ยาว 5.5-5.7 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 2 เส้น ผิวมัน ขอบยกคล้ายกาบเรือ กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายแผ่กว้างเป็นหยักจำนวน 2 อัน สูง 0.3-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีนํ้าตาลเข้ม จำนวน 2 อัน ยาว 0.5-0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ แบบทางด้านข้าง ยาวประมาณ 0.5-0.7 มม. ผล รูปหอก ยาว 3.5-3.7 มม. สีดำ ดอกบน ลดรูป มีก้านยาวประมาณ 2.5-2.8 มม. มีแผ่นกาบบนซ้อนกัน จำนวน 9-12 แผ่น แต่ละแผ่นมีรยางค์แข็ง สีม่วง

ชื่อพื้นเมือง.- ไข่เป็นเหล็ก (ตรัง); หญ้าขุยไม้ไผ่ (ปราจีนบุรี)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายเป็นกลุ่มตามทางเดินในป่าดิบแล้ง

Arundinoideae

รูปวิธานจำแนกเผ่า

1. ลำต้นเป็นกอขนาดใหญ่ ลำแข็ง สูง 4-6.5 ม. ช่อดอกย่อยมีดอก 2-3 ดอก เมื่อแก่จะหักหลุดได้กาบช่อย่อย ใบรูปหอก ลิ่นใบเป็นแผ่นเนื้อแข็ง กาบล่างไม่มีรยางค์ **Thysanolaeneae**

1. ลำต้นเป็นกอโปร่งขนาดเล็ก สูง 0.1-1.2 ม. ดอกเดี่ยว เมื่อแก่จะหักหลุดเหนือกาบช่อย่อย ใบรูปแถบ ลิ่นใบเป็นแถบขน กาบล่างมีรยางค์ 3 เส้น **Aristideae**

Thysanolaeneae

Thysanolaena Nees

Thysanolaena maxima (Roxb.) O. Ktze., Re. Gen. Pl. 2: 794. 1891. _____ *Agrostis maxima* Roxb., Fl. Ind. 1: 319. 1820.

หญ้าหลายปี เป็นกอมีเหง้าแข็งแรงขนาดใหญ่ ผิวเกลี้ยง ลำแข็ง สูง 4-6.5 เมตร กาบใบ มีเนื้อหยาบหนาคล้ายหนัง ผิวเกลี้ยง ขอบเหลื่อมซ้อนกัน โอบลำแน่น สูง 15-20 ซม. แผ่นใบ รูปหอก กว้าง 5-8 ซม. ยาว 30-50 ซม. เนื้อหยาบคล้ายหนัง ฐานเป็นติ่งหรือมน ผิวเกลี้ยง ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่นเยื่อหนา ขอบเรียบ ผิวเกลี้ยง ยาว 1.5-1.8 มม. ด้านข้างและด้านหลังมีขน ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 15-25 ซม. ยาว 30-70 ซม. แกนช่อดอกเป็นเหลี่ยม ผิวเกลี้ยง ช่อดอกย่อย แบบทางด้านข้าง มีก้าน กาบช่อย่อยล่าง เนื้อเปราะบาง รูปไข่ ขอบมีขนกระจาย ยาว 0.5-0.7 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ยาวไปจนถึงปลายแหลม กาบช่อย่อยบน เนื้อโปร่งบาง รูปไข่กลับ ยาว 0.5-0.8 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายมนหรือเว้า ดอกล่าง ลดรูป กาบล่าง เนื้อบาง รูปหอกหรือรูปทรงกระบอก ยาว 1.5-1.7 มม. ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 1 เส้น ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง มีเนื้อหยาบแข็ง โปร่ง ยาวประมาณ 1.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง มีขนแข็ง ปลายแหลม กาบบน เนื้อโปร่งบาง รูปเรือ ยาวประมาณ 0.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายตัดมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม กลีบเกล็ด รูปทรงสามเหลี่ยม สูง 0.1-0.2 มม. จำนวน 2 อัน ปลายเป็นหยัก เกสรเพศผู้มี อับเรณูสีเหลือง รูปกระสวย ยาว 0.5-0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยอดเกสร สีนํ้าตาลเข้ม

ชื่อพื้นเมือง.- กัง, ตองกง (ภาคเหนือ); เคียหลา (แม่ฮ่องสอน); เล้าแล้ง (สุโขทัย), หญ้ากาบไผ่ใหญ่ (เลย)

ระยะเวลาออกดอก.- ธันวาคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา.- ทั่วไปในที่โล่งเชิงเขาหรือชายป่าเต็งรัง

Aristideae

Aristida L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. หญ้าปีเดียว เป็นกอสูง 5-20 ซม. ช่อดอกแบบแยกแขนงกว้าง กาบช่อย่อยเส้นภายใน 1 เส้น A. cumingiana
1. หญ้าหลายปี เป็นกอสูง 90-120 ซม. ช่อดอกแบบแยกแขนงแคบ รูปรีหรือทรงกระบอก กาบช่อย่อยเส้นภายใน 3 เส้น A. setacea

Aristida cumingiana Trin. et Rupr., Mem. Acad. St. Petersburg. 6(7): 141. 1842.

หญ้าปีเดียว กอเล็ก ลำตั้งตรง แตกแขนงที่โคนต้น สีม่วงหรือสีชมพู ลำเกลี้ยง สูง 5-20 ซม. กาบใบมีเนื้อหยาบคล้ายกระดาษ สีม่วง สูง 1-2 ซม. ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง แผ่นใบ รูปแถบ กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาว 2-4 ซม. ฐานใบสอบ มีขนกระจาย เส้นใบ เป็นแถบขน ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 0.7-3 ซม. ยาว 3.5-8 ซม. ช่อดอกย่อย แบบเดี่ยว มีดอก 1 ดอก สมบูรณ์เพศ กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. เป็นเยื่อบางคล้ายแผ่นกระดาษ สีชมพูหรือสีม่วง เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังเป็นสันและมีหนามเรียงกันชัดเจน ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน มีเนื้อโปร่งบาง รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 1 เส้น สีม่วงหรือสีชมพูอ่อน ปลายแหลม กาบล่าง รูปไข่ ยาวประมาณ 1.6 มม. สีนํ้าตาลหรือสีม่วง มีขนกระจาย รูปไข่ ปลายเรียวแหลม แยกเป็น 3 เส้น เส้นกลางยาวกว่าเส้นข้าง กาบบน เป็นเยื่อบาง กลีบเกล็ด ยาวประมาณ 0.2 มม. ผล รูปกระสวย สีนํ้าตาล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าขนกระต่าย (ตรัง); หญ้าเลือด (เลย)

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- หนาแน่นบริเวณที่ขึ้นลานหินหรือชายป่าเต็งรัง

Aristida setacea Retz. in Obs. Bot. 4: 22. 1786.

หญ้าหลายปี เป็นกอแน่น มีเหง้าแข็ง ผิวเกลี้ยง สูง 90-120 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบ รูปหอก โอบลำแน่น สูง 12-25 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.25-0.5 มม. ยาว 60-120 ซม. ฐานใบมนมีขนกระจาย เส้นใบ เป็นแถบขน ยาว 0.2-0.3 มม. สีขาว หูใบ มีขนเป็นกระจุก ช่อดอก แบบแยกแขนงแคบ ยาว 25-40 ซม. แกนช่อดอก เป็นเหลี่ยม ผิวหยาบ สากมือ ช่อดอกย่อย แบบเดี่ยว สมบูรณ์เพศ สีม่วงจาง รูปไข่ กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก ยาว 7-7.5 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ แผ่นสีม่วงขอบสีชมพู เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางด้านหลังเป็นขนเรียงกันไปจนถึงรยางค์ รยางค์ยาวประมาณ 5.5 มม. เนื้อแข็งมีหนามกระจาย ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 1.5 ซม. เนื้อหยาบ เส้นภายใน 3 เส้น ส่วนบนของแผ่นมีขน ปลายแหลม เป็นรยางค์ยาว 5.5-6 มม. แคลลัส ยาว 0.6-1 มม. ฐานมีขนแข็ง รอบ ดอก สมบูรณ์เพศ จำนวน 1 ดอก เมื่อแก่จะร่วงเหนือกาบช่อย่อย กาบล่าง รูปไข่ เป็นเนื้อบาง ยาว 1.4 ซม. เส้นภายใน 3 เส้น เชื่อมกันไปจนถึงรยางค์แล้วแยกออกเป็นรยางค์ทั้งสามเส้น เส้นกลางยาว 4.2-4.5 ซม. เส้นที่อยู่ด้านข้าง 2 เส้น ยาว 3-3.2

ชม. กาบบน เป็นแผ่นบางรูปหอก ยาว 1-1.5 มม. ส่วนบนแผ่ออกเป็นเยื่อบางปลายตัดตรง กลีบเกล็ด รูปกรวย จำนวน 2 อัน ยาว 1.1-2 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาว 3.5-4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรีหรือรูปกระสวย ยาว 0.5-1 มม. ยอดเกสร สีแดง

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน-มีนาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งชายป่าเต็งรัง

Chloridoideae

รูปวิธานจำแนกเผ่า

- 1. ช่อดอกช่อแยกแขนง ช่อดอกย่อยมีดอกย่อย 1-20 ดอก เป็นดอกสมบูรณ์เพศทั้งหมด กาบล่างไม่มีรยางค์หรือมีจำนวน 3 เส้น หรือ 3 หัก ลีบใบเป็นแถบขน Eragrostideae
- 1. ช่อดอกแบบช่อกระจุกเรียงบนก้านคล้ายนิ้วมือ ช่อดอกย่อยมีดอกย่อยไม่เกิน 3 ดอก ดอกย่อยบนลดรูป ไม่มีเพศ กาบล่างมีรยางค์แข็ง ลีบใบเป็นเยื่อบางปลายแตกเป็นขน Cynodonteae

Eragrostideae

รูปวิธานจำแนกเผ่าย่อย

- 1. ช่อดอกมีจำนวนดอก 2-หลายดอก สมบูรณ์เพศ กาบล่าง ผิวหยาบคล้ายหนัง แบนทางด้านข้าง Eleusininae
- 1. ช่อดอกมี 1 ดอก สมบูรณ์เพศหรือแยกเพศ กาบล่าง ผิวมัน ด้านหลังของแผ่นไม่มีหนาม Sporobolinae

Eleusininae

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง 2
- 1. ช่อดอกย่อยแบบช่อกระจุก 3
- 2. ลำต้นแข็ง สูง 1.5-3 ม. กาบช่อดอกย่อยมีเส้นภายใน 3 เส้น เมื่อแก่ไม่หลุด เส้นข้างของกาบล่างมีขนยาวปลายแหลมเป็นรยางค์ชี้กลับ Neyraudia
- 2. ลำต้นสูงไม่เกิน 1.5 ม. กาบช่อดอกย่อยมีเส้นภายใน 1 เส้น เมื่อแก่จะหลุด กาบล่างที่ขอบมีขนฐานกลมปลายมน Eragrostis
- 3. ช่อกระจุก 1 ช่อ Tripogon
- 3. ช่อกระจุกมากกว่า 2 ช่อ เรียงบนก้านคล้ายนิ้วมือ 4
- 4. ปลายแกนแขนงช่อกระจุก มีดอกสมบูรณ์เพศ เมล็ดรูปรี Eleusine
- 4. ปลายแกนแขนงช่อกระจุก ไม่มีดอกย่อย เมล็ดรูปไต Dactyloctenium

Neyraudia Hook.

Neyraudia reynaudiana (Kunth) Keng ex Hitchc. in Amer. J. Bot. 21. 1934. _____ Arundo reynaudiana Kunth, Rev. Gram. 1: 275, t. 47. 1830.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้า ลำต้นแข็งผิวเกลี้ยง สูง 1-4.5 เมตร. กาบใบ หยาบแข็ง สีขาว ผิวเกลี้ยง ยาว 5-10 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 30-70 ซม. หยาบแข็ง ผิวมัน ฐานใบกว้างหรือมน ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นแผ่นแข็ง ยาว 0.3-0.5 มม. ด้านหลังมีขนแข็ง ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 15-30 ซม. ยาว 40-70 ซม. ช่อดอกย่อย แขนงด้านข้าง เมื่อแก่จะหักเหนือกาบช่อดอกย่อย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปรี ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบทั้งสองโอบเข้าคล้ายกาบเรือ กาบช่อดอกย่อยบน เนื้อบาง รูปหอก เป็นสันชัดเจนขอบมนเข้าปลายเรียวแหลมหรือแยกออกเป็น 2 แฉก ขนาดเล็กเนื้อหยาบคล้ายกระดาษ เส้นสันชัดเจน เส้นข้างไม่ชัดเจน ดอกย่อยล่าง ลดรูป กาบล่างชั้นนอก เรียวยาว รูปขอบขนานหรือเป็นสัน ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบพับที่เส้นข้างไปจนถึงปลายยาวไปจนถึงปลาย รยางค์ ปลายโค้งกลับ ดอกย่อยบน สมบูรณ์เพศ กาบล่างชั้นใน เนื้อหยาบรูปทรงกระบอก ปลายแหลม เป็น 3 แฉก เส้นกลางชัดเจนเป็นสันยาวไปจนถึงรยางค์ กาบบน เนื้อโปร่งบาง รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. ปลายสอบเข้าเหมือนปลายหอกเส้นบริเวณเส้นข้าง 2 เส้น ส่วนบนพับเข้ามีหนามกระจายไปจนถึงปลาย กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเรียวยาว ยาวประมาณ 0.25 มม. ผล รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.5-1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- แคมแห้ง (เที่ยงใหม่)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-มีนาคม

นิเวศวิทยา.- บริเวณที่โล่งชายป่าเต็งรังหรือเชิงเขา

Tripogon Roem. & Schultth.

Tripogon trifidus Munro ex Stapf in Kew Bull.: 85. 1892.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าแข็ง สูง 15-25 ซม. กาบใบ รูปทรงกระบอก ผิวเกลี้ยง ยาว 2-3 ซม. ด้านหลังเป็นสัน แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาว 15-20 ซม. เส้นใบ เป็นเยื่อบาง ขอบมีขน ยาวประมาณ 0.2 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกช่อเดียว ยาว 10-15 ซม. สีชมพู ช่อดอกย่อย รูปหอก กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1-1.3 ซม. มีดอก 5-8 ดอก สีชมพู กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เนื้อบาง ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 2-2.2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายหูก กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก เนื้อบาง ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 3-3.2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายตัด ขอบที่ปลายมีขนละเอียด แคลลัส มีขนสีขาวรอบ กาบล่าง เป็นแผ่นเนื้อบาง รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 7-7.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเส้นไม่จรดกัน ปลายเป็นแฉกเส้นกลาง ยาวขึ้นเป็นรยางค์แหลม กาบบน เป็นเยื่อโปร่งบาง รูปหอก กว้างประมาณ 0.5-0.7 มม. ยาว 2.3-2.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ที่สันมีขนละเอียดเรียวไปจนถึงปลาย กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายตัดตรง ยาวประมาณ 0.1 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 0.5 มม. ยอดเกสร สีแดง

ชื่อพื้นเมือง.- สาวเฒ่าลาน

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน - ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- พบเป็นกลุ่มจำนวนมากบนลานหินที่โล่ง

Eragrostis P. Beauv.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. หญ้าปีเดียว ลำต้นสูง 10-70 ซม. ลำต้นสีม่วงหรือสีชมพู 2

1. หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าแข็ง ลำต้นสูง 80-120 ซม. สีเทาหรือสีเขียวเข้ม เมื่อดอกย่อยแก่จะหลุดจาก
แกนกลางขึ้นบน *E. atrovirens*
2. เมื่อดอกย่อยแก่ ดอกจะร่วงจากแกนช่อดอกย่อย จากกลางขึ้นบน 3
2. เมื่อดอกย่อยแก่ แกนช่อดอกย่อยจะหักจากบนลงล่าง ขอบของกาบบนมีขนยาว *E. tenella*
3. ดอกย่อยแก่จะหลุดจากแกนช่อดอกย่อยทั้งดอก กาบบนรูปรี *E. unioides*
3. ดอกย่อยแก่จะหลุดจากแกนช่อดอกย่อยแต่กาบบนยังอยู่ กาบบนรูปไข่กลับปลายมน *E. cilianensis*

Eragrostis atrovirens (Desf.) Trin. ex Steud. Bot. 2(1): 562. 1840. _____ *Poa atrovirens* Desf. Fl. Atant. 1: 73, t. 14. 1798.

หญ้าหลายปี เป็นกอมีเหง้าสั้นแข็ง ที่โคนลำมีส่วนของ กาบใบ สีเขียวหรือสีเทา ลำต้นสูง 80-120 ซม. กาบใบ ยาว 5-12 ซม. ผิวเรียบ สีชมพูหรือสีม่วง ขอบเรียบแหลมซ้อนกัน แผ่นใบ รูปแถบ ฐานใบกว้าง คอใบ มีขนสีขาวเป็นกระจุก ผิวใบเกลี้ยงสีเทา กว้าง 3-7 มม. ยาว 20-70 ซม. ปลายใบเรียวแหลม แตกข้อที่ ปลายลำ ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 5-10 ซม. ยาว 12-20 ซม. สีเทา ช่อดอกย่อย สีเทา ยาว 3-8 มม. แบนทางด้านข้าง ประกอบด้วยดอกที่เรียงสลับจำนวน 5-15 ดอก เมื่อดอกแก่จะร่วงจากโคนเรื่อยไปจนถึง ปลายช่อ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่แผ่กว้าง สีเขียวเข้ม ขอบเรียบ เป็นเยื่อบาง ยาว 1.4-1.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังเป็นสันมีหนามเรียงกันไปจนถึงปลายที่แหลม กาบช่อดอกย่อยบน เป็นเยื่อบาง รูปรียาว เนื้อบาง ยาว 1.7-1.8 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังของเส้นเป็นสันมีขนเรียงกันไปจนถึงปลาย กาบล่าง เป็นเยื่อบาง รูป ขอบขนาน ยาวประมาณ 2 มม. ขอบเรียบปลายแหลม เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางเป็นสัน ปลาย แหลม กาบบน เป็นเยื่อโปร่งบาง ยาวประมาณ 1.6 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ขอบพับเข้า ปลายแหลม กลีบ เกือบ ขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยม เกสรเพศผู้ สีเหลือง ยาวประมาณ 0.85 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยอดเกสร สีน้ำตาล ผล รูปรี ยาวประมาณ 0.85 มม. ส่วนล่างสีเหลืองส่วนบนสีน้ำตาลเข้ม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าโกรกเขียว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- กระจายในบริเวณริมน้ำ

Eragrostis cilianensis (All.) Vig.-Lut. in Malpighia 18: 386. 1904. _____ *Poa cilianensis* All., Fl. Pedem. 2: 246, t. 91. 1785. (ภาพที่ 64)

หญ้าปีเดียว เป็นกอ ตั้งตรง ลำต้นเป็นข้อแข็ง ผิวเกลี้ยง สีเขียว สูง 18-60 ซม. กาบใบ สีเขียว ยาว 2-5 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3-4 มม. ยาว 11-20 ซม. ขอบใบมีหนามคล้ายฟันเลื่อย ท้องใบสีเขียวหม่น มีขนคล้ายไหมกระจาย ลิ่นใบ เป็นเยื่อบางปลายมีขน ยาว 0.2 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 1.5 ซม. ยาว 4-15 ซม. ก้านช่อดอกย่อยมีหนามสั้น ช่อดอกย่อย รูปหอก กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1.5-3 มม. ส่วนล่าง สีฟ้า ส่วนบนด้านหลังสีเขียวหม่นหรือสีเขียวอ่อน กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก กว้าง 0.2-0.3 มม. ยาว 1.2-1.5 มม. เป็นเยื่อบาง สันกลางชัดเจนปลายแหลม เมื่อแก่หลุดร่วง กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.4-0.5 มม. ยาว 1.2-1.4 มม. ปลายแหลม กาบล่าง รูปหอก กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 1.5-2 มม. ฐานกว้าง เนื้อบาง คล้ายหนัง เส้นภายใน 3 เส้นชัดเจน ปลายเส้นไม่จรดกัน ปลายแถมสีม่วง เส้นกลางส่วนบนมีหนามแข็งจนถึง ปลาย กาบบน รูปไข่กลับ ยาว 1.2-1.5 มม. ปลายมน เส้นขอบ 2 เส้น ยกขอบขึ้นด้านนอกของเส้นมีหนาม หยักฟันเลื่อยละเอียด ตามเส้นตลอดแนว เมื่อแก่จะติดอยู่กับแกนช่อดอก ผล กลม หรือรูปไข่ สีน้ำตาลเข้ม ยาวประมาณ 0.45 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีม่วง เกสรเพศเมีย มียอด สีเหลือง ปลายสีม่วง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าห้วยแล้ง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม - มกราคม

นิเวศวิทยา.- บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ

Eragrostis tenella (L.) P. Beauv. ex Roem. et Schult., Syst. Veg. 2: 576. 1817. _____ *Poa tenella* L., Sp. Pl. 1: 69. 1753.

หญ้าปีเดียว เป็นกอขนาดเล็กแตกแขนงบริเวณข้อต้นๆ ตั้งขึ้น สูง 10-40 ซม. ลำเกลี้ยงข้อสีม่วง นูนชัดเจน กาบใบ โอบลำแบบหหลวงๆ ผิวเกลี้ยง ขอบแผ่ออกเป็นขน สูง 1.5-3 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 4-12 ซม. ฐานใบมน ปลายใบแหลม เส้นใบ เป็นแถบขนสีขาว สูง 0.25 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง รูปรี สีชมพูหรือสีขาว กว้าง 2-4 ซม. ยาว 4-10 ซม. ช่อดอกย่อย ดอกจำนวนถึง 7 ดอก แบนทางด้านข้าง เมื่อแก่แกนจะหักหลุดจากข้างบนสู่ด้านล่าง กาบช่อดอกย่อย เป็นแผ่นเนื้อบางอ่อนนุ่ม สีชมพูหรือสีขาว ยาวประมาณ 0.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เส้นสันยาวไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อย เนื้อโปร่งบางผิวเกลี้ยง รูปไข่ ยาว 0.5-1 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายแหลม กาบล่าง เนื้อบาง โคนสอบ รูปขอบขนาน ยาว 0.5-0.7 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายทั้งสามไม่จรดกัน ปลายมน กาบบน เนื้อโปร่งบาง รูปช้อน ยาว 0.5-0.7 มม. เส้นภายใน 3 เส้น บนเส้นที่ขอบมีขนกระจาย ปลายมน กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายตัด ผิวเกลี้ยง ยาว 0.1-0.3 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.2-0.3 มม. สีชมพู เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาว 0.2-0.3 มม. ยอด สีนํ้าตาล ผล สีนํ้าตาล รูปไข่หรือรี ผิวมัน ยาว 0.3-0.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าผมยุง (ขอนแก่น)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ทั่วไปในที่โล่ง

Eragrostis unioides (Retz.) Nees ex Steud., Syn. Pl. Glum. 1: 264. 1854. _____ *Poa unioides* Retz., Obs. Bot. 5: 19. 1789.

หญ้าปีเดียว เป็นกอเหง้าสั้น แตกแขนงบริเวณโคนต้น สีเขียวหรือสีชมพู ตั้งตรง 10-50 ซม. กาบใบ เนื้อบางสีเขียวอ่อน ยาว 2.5-4 ซม. แผ่นใบ เกลี้ยง รูปหอกหรือขอบขนาน กว้าง 3.5-4 มม. ยาว 5-12 ซม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 3-5 ซม. ยาว 7-9 ซม. ช่อดอกย่อย รูปไข่ กว้าง 2.5-3.5 มม. ยาว 3-7 มม. สีขาวหรือสีชมพู แบนทางด้านข้าง ดอกย่อย มี 10-30 ดอก สีม่วงหรือสีเขียวอ่อน สมบูรณ์เพศ แก่ดอก ร่วง จากล่างขึ้นบน กาบช่อดอกย่อย เนื้อบางมีสันชัดเจน เส้นภายใน 1 เส้น ยาว 1-1.5 มม. ปลายแหลม สีชมพู เส้นกลางสีเขียว กาบช่อดอกย่อย เป็นแผ่นเนื้อบาง ยาว 1-1.5 มม. เส้นกลาง 1 เส้น เป็นสันมีขนขนาดเล็กเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กาบล่าง รูปไข่ ผิวเกลี้ยง ส่วนล่างมีสีเขียวหรือสีจางบริเวณปลาย ส่วนบนมีแถบสีม่วง กว้าง 0.5-1 มม. 1.5-2 มม. เส้นภายใน 3 เส้นชัดเจน เส้นทั้งสาม ปลายติดกัน เส้นกลางด้านล่างมีหนามจนถึงปลาย กาบบน รูปหอก ปลายสีม่วง เนื้อบาง ปลายแหลม 1.5-1.6 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ขอบตั้งขึ้นมีขน ผล กลม สีนํ้าตาล ยาว 0.5-0.6 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.3-0.5 มม. สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไกรกหนู (ตราด); หญ้าข้อ (ตรัง); หญ้าไข่มู หญ้ามั่งกระต่าย (แม่ฮ่องสอน); หญ้าเขียด (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- กระจายในพื้นที่ชุ่มน้ำ

Eleusine Gaertn.

Eleusine indica (L.) Gaertn., Fruct. 1: 8. 1789. _____ *Cynosurus indica* L., Sp. 1: 72. 1753.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ทอดลำไปกับพื้นแล้วตั้งขึ้น แตกแขนงและรากออกบริเวณข้อต้นๆ สูง 30-60 ซม. กาบใบ แบนทางด้านข้างเป็นสัน ผิวเกลี้ยง ยาว 4-8 ซม. ขอบและโคนใบมีขนละเอียด แผ่นใบ รูปขอบขนาน ฐานใบกว้าง กว้าง 0.7-1.5 มม. ยาว 10-25 ซม. ท้องใบมีขนสีขาวอ่อนนุ่มคล้ายไหมกระจาย ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อกระจุก เรียงบนก้านแบบตีนนกที่ปลายจำนวน 4-6 ช่อและมี 1 ช่อ อยู่ข้างล่าง ช่อกระจุก กว้าง 0.7-1.5 มม. ยาว 6-13 ซม. ช่อดอกย่อย แบนด้านข้าง ผิวเกลี้ยง ดอกกลาง สมบูรณ์เพศ มีจำนวน 4-6 ดอก กาบช่อดอกย่อย รูปหอก ยาว 1-1.2 มม. เนื้อหนา เส้นสัน 1 เส้น ด้านหลังเป็นสันและมีขนเรียงกันไปจนถึงปลายที่แหลม กาบช่อดอกย่อย รูปขอบขนาน ยาว 2.2-2.4 มม. เป็นแผ่นเนื้อหนา เส้นภายใน 6 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางมาชนเรียงกันไปจนถึงปลาย กาบล่าง รูปขอบขนานหรือรูปรี ยาว 3-3.5 มม. ขอบเป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 4 เส้น ปลายแหลม กาบบน รูปไข่ เนื้อบาง ยาว 2.2-2.4 มม. มีเส้นภายในเป็นเส้นข้าง 2 เส้น ขอบพับเข้าและมีหนามบนสัน ปลายแหลม เกสรเพศผู้ มีอับเรณู รูปไข่ ยาวประมาณ 0.45 มม. สีเหลือง กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายตัด ยาว 0.3-0.4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยอดเกสร สีม่วง ผล รูปขอบขนานหรือรี ยาวประมาณ 1-1.5 มม. มีเยื่อบางๆ หุ้ม ผิวมีคลื่นตามขวาง สีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- เขอคุม (ฉาน); หญ้าตีนกา หญ้าปากควาย (ภาคกลาง); หญ้าตีนนก (กรุงเทพมหานคร)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งหรือเป็นวัชพืชในพื้นที่เกษตรกรรม

Dactyloctenium Willd.

Dactyloctenium aegyptium (L.) P. Beauv., Ess. Agrost. Expl. Pl.: 15. 1812.

หญ้าหลายปี ลำต้นทอดยาวไปกับพื้น แตกลำและรากที่ข้อแล้วตั้งตรง สูง 15-50 ซม. กาบใบ แบนด้านข้าง เป็นเนื้อหนาชอบเรียบ ยาว 2-5 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน ฐานใบกว้าง มีขนสีขาวยาวกระจาย ผิวเกลี้ยง ยาว 7-15 ซม. ปลายเรียวแหลม เส้นใบ ยาว 1.2-1.3 มม. ช่อดอก จำนวน 3-5 ช่อ ช่อดอกย่อย แบนทางด้านข้าง เรียงทางด้านเดียวบนแกนช่อดอก แกนช่อดอก แบน ยาว 1.5-5 ซม. กาบช่อดอกย่อย เป็นเนื้อบาง แบนทางด้านข้าง ยาว 1.7-1.8 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางมีขนแข็งเรียงไปจนถึงปลายที่มีสีม่วง ปลายแหลมเป็นรยางค์ยาว 2.1-2.2 มม. กาบช่อดอกย่อย เป็นเยื่อบาง แบนทางด้านข้าง ยาว 1.7-1.8 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบพับเป็นสันมีหนามเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายแหลม เป็นรยางค์ยาว 1.2-1.3 มม. กาบล่าง เนื้อโปร่งบาง รูปไข่ ขอบพับเข้า ยาว 2.5-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังเป็นสันที่มีหนามเรียงกันไปจนถึงปลายแหลม กาบบน รูปไข่ เป็นเยื่อบางอ่อนนุ่ม ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 2 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางส่วนบนมีขน ปลายแยกเป็น 2 แฉก กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน ปลายเป็นแฉก ยาว 0.3-0.4 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.6-0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ผล รูปไข่ หรือกลมยาวประมาณ 1.1-1.2 มม. ผิวเป็นคลื่น สีน้ำตาลเข้ม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าปากควาย (สิงห์บุรี); หญ้าปากควาย (ภาคกลาง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่ง

Sporobolinae
Sporobolus R. Br.
 รูปวิธานจำแนกชนิด

1. หญ้าหลายปี ลำเอียงที่ข้อต้น ๆ แล้วตั้งขึ้นสูง 60-80 ซม. กาบช่อย่อยบนสั้นกว่ากาบล่าง แขนงย่อยแตก
 แขนงแบบเวียนสลับ เมล็ดรูปไข่กลับ ภาควัดขวางสี่เหลี่ยม *S. diander*
1. หญ้าปีเดียว ลำตั้งตรงสูง 30-60 ซม. กาบช่อย่อยบนยาวเท่าหรือยาวกว่ากาบล่าง แขนงย่อยช่อดอกแตก
 แขนงแบบเวียนรอบข้อ เมล็ด รูปรีคล้ายเลนส์ *S. harmandii*

Spolobolus diander (Retz.) P. Beauv., Ess. Agrost. 26: 147. 1812. _____ *Agrostis diander* Retz., Obs. Bot. 5: 19. 1789.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ลำเอน 2-3 ข้อแล้วตั้งตรง เกลี้ยง สูง 60-80 ซม. กาบใบ เหนียว โอบลำแบบหลวมๆ โคนโป่งออก สูง 5-15 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน เนื้อหยาบคล้ายแผ่นกระดาษ ผิวเกลี้ยงเป็นพับ กว้าง 0.4-0.7 ซม. ยาว 25-35 ซม. ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง ปลายเป็นแถบขน สูงประมาณ 0.2 มม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงแคบ สีเขียว กว้าง 0.5-2 ซม. ยาว 20-40 ซม. ช่อดอกย่อย ดอกเดี่ยว สมบูรณ์เพศ กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ ยาวประมาณ 0.5 มม. เนื้อโปร่งบาง ปลายมน กาบช่อย่อยบน รูปรี กว้างประมาณ 0.3 มม. ยาว 0.4-0.6 มม. โปร่งบาง ปลายแหลม กาบล่าง รูปรี เนื้อโปร่งบาง กว้าง 0.4-0.6 มม. ยาว 1-1.2 มม. ปลายแหลม เส้นภายใน 3 เส้น ส่วนบนของเส้นกลางพับเป็นสันชัดเจน กาบบน รูปคล้ายเรือ เนื้อบาง ปลายแหลม เส้นภายใน 2 เส้น กว้างประมาณ 0.3 มม. ยาวประมาณ 1.1 มม. กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน ไม่เท่ากัน ยาว 0.2-0.3 มม. ปลายตัดเฉียง เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยาว 0.5 มม. สีเขียวคล้ำ ยอดเกสร สีเหลือง ผล รูปไข่กลับ ยาว 0.4-0.6 มม. ปลายตัดตรง ภาควัดขวางรูปสี่เหลี่ยม เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวเมล็ด

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าหลอกลม (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งทั่วไป

Spolobolus harmandii Henr. in Fedde, Repert. 21: 235. 1925.

หญ้าปีเดียว เป็นกอเหง้าสั้น ตั้งขึ้น แตกแขนงภายในกาบใบ เกลี้ยง สูง 30-60 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง 2-5 ซม. แผ่นใบ ฐานมน รูปขอบขนาน กว้าง 0.4-0.7 มม. ยาว 4-10 ซม. ขอบใบและท้องใบมีขนแข็งกระจาย ลิ่นใบ แถบขน สูงประมาณ 0.4 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง รูปรี สีน้ำตาลหรือสีทอง กว้าง 0.5-2 ซม. ยาว 8-20 ซม. แขนงย่อยแตกแขนงแบบรอบข้อจำนวน 7-20 ข้อ ช่อดอกย่อย มีดอกเดี่ยว รูปรี สีชมพูหรือสีน้ำตาล สมบูรณ์เพศ ยาว 1.5-1.7 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 0.8-1.2 มม. เนื้อบาง สีชมพูอ่อน เส้นภายในไม่ชัดเจน ปลายเรียวแหลม กาบช่อย่อยบน รูปรี ยาว 1.5-1.7 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เป็นแผ่นบาง ปลายแหลม กาบล่าง เนื้อโปร่งบาง ยาว 1.5-1.7 มม. กาบบน รูปหอกหรือรูปคล้ายเรือ ยาว 1.2-1.6 มม. ขอบแผ่กว้าง เมื่อแก่จะแยกบริเวณเส้นสัน กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาวประมาณ 0.2 มม. ปลายตัดหักเล็กน้อย เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่

รูปรี ยาว 0.4-0.5 มม. ยอดเกสร แยกออกเป็น 2 พู่ สีเหลือง ผล รูปรี เนื้อเรียบ เป็นมัน แบนรูปเลนส์ยาว 1.2-1.5 มม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.25 มม. เอ็มบริโอ ยาว 0.4-0.5 มม. หรือยาวประมาณ 1/3 ของความยาวเมล็ด

ชื่อพื้นเมือง.- หล้าทรายทอง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งดินทรายชายป่าดงรัง

Cynodonteae

รูปวิธานจำแนกเผ่าย่อย

- 1. ช่อดอกแบบช่อกระจุกจัดเรียงบนก้านคล้ายนิ้วมือ ช่อดอกย่อยมีดอกย่อย 1-3 ดอก ดอกล่างเท่ากันที่สมบูรณ์เพศ กาบช่อดอกขนาดเล็กไม่มีรยางค์ กาบล่างมีรยางค์หรือไม่มี Chloridineae
- 1. ช่อดอกแบบช่อกระจุก รูปรีคล้ายแปรงล้างขวด ช่อดอกย่อยมีดอก 1 ดอก สมบูรณ์เพศ กาบช่อดอกยาวเท่า กับช่อดอกย่อย Zoysiinae

Chloridineae

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1. ช่อดอกย่อยมีรยางค์ 3 เส้น ดอก 3 ดอก ดอกย่อยล่างที่สมบูรณ์เพศ ดอกบนมีเพียงแผ่นกาบล่าง ... Chloris
- 1. ช่อดอกย่อยไม่มีรยางค์ ดอกเดี่ยว สมบูรณ์เพศ Cynodon

Chloris Sw.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ลำต้นทอดไปกับพื้นที่ข้อต้น ๆ 2-3 ข้อ แล้วตั้งตรง สูง 40-60 ซม. กาบล่างของดอกล่าง รูปไข่กลับ ยาว 2-2.5 มม. เนื้อหยาบ ขอบมีขนสีขาว รยางค์สีแดง C. barbata
- 1. ลำต้นตั้งตรง สูง 10-30 ซม. กาบล่างของดอกล่าง รูปหอก ยาว 1-1.5 มม. ขอบส่วนบนมีขน รยางค์สี เหลือง หรือสีฟ้าขาว C. sp

Chloris barbata Sw., Fl. Ind. Occ. 1: 200. 1797.

หญ้าปีเดียว เป็นกอ ข้อล่างทอดไปกับพื้น 2-3 ข้อ แล้วตั้งตรง แผ่นเรียงกันแบนทางด้านข้าง สูง 40-60 ซม. กาบใบ เป็นสัน ผิวเกลี้ยง ยาว 8-10 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน ฐานกว้างบริเวณคอใบมีขนสีขาว อ่อนนุ่มคล้ายไหม กว้าง 3-5 มม. ยาว 10-35 ซม. ท้องใบมีขนคล้ายไหมกระจาย ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบางขอบมีขน ยาว 0.4-0.5 มม. ช่อดอก แบบกระจุกคล้ายนิ้วมือ 8-15 ช่อ แต่ละช่อยาว 4-8 ซม. ช่อดอกย่อย สีม่วง ยาว 2-3 มม. (ไม่รวมรยางค์) เรียงเป็น 2 แถวบนแกนช่อดอกทางด้านเดียว กาบช่อดอก ล่าง รูปขอบขนาน ยาว 1.2-1.3 มม. เป็นเยื่อบาง สีม่วง เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางมีขนเรียงกัน ไปจนถึงปลายเรียวแหลม กาบช่อดอกบน รูปหอก ยาว 2-2.5 มม. เป็นเยื่อบาง สีม่วง เส้นภายในไม่ชัดเจนมี หนามกระจายทั่วแผ่น ดอกล่าง สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 2.1-2.2 มม. เนื้อหยาบ เส้นภายใน 3 เส้น

ขอบมีขนสีขาวโดยเฉพาะส่วนบนมีขนเป็นแถบปลายเป็นรยางค์แข็งยาว 6-6.2 มม. กาบบน รูปไข่ ยาว 1.4-1.5 มม. เนื้อโปร่งบาง เส้นขอบภายใน 2 เส้น ขอบพับเข้าปลายแหลม กลีบเกล็ด ขนาดเล็ก เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.5-0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอก ยอดเกสรเพศเมีย สีแดง ผล ผิวเกลี้ยง รูปรี ยาว 0.7-1 มม. ปลายมน ภาควัดขวางรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.2-0.3 มม. ดอกบน ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ กลับ สีม่วง 2 อัน ยาวประมาณ 1 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายมีรยางค์ รยางค์ยาวประมาณ 5 มม. สีม่วง ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ารงนก (ภาคกลาง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายเป็นกลุ่มในที่โล่งทั่วไป

Chloris sp.

หญ้าปีเดียว เป็นกอ ตั้งตรง ลำเกลี้ยง สีชมพูหรือสีม่วง สูง 10-30 ซม. ข้อสีม่วงเข้ม กาบใบ รูปกระบอก ยาว 0.5-2 ซม. สีม่วง ขอบมีขนสีขาว แผ่นใบ รูปหอก กว้าง 2.5-5 มม. ยาว 1.5-4 ซม. ฐานมน ผิวเกลี้ยง ขอบสากมือ ปลายแหลมเนื้อหยาบ ลิ่นใบ เป็นเยื่อแข็ง สูง 0.1-0.2 มม. ปลายมีขนเรียงกันเป็นแถบ ด้านหลังมีขนยาวอ่อนนุ่มคล้ายไหม ช่อดอก แบบช่อกระจุกเรียงสลับอยู่บนก้านคล้ายนิ้วมือ จำนวน 5-12 ช่อ แต่ละช่อยาว 3-5 ซม. แกนช่อดอกเรียวยาว สีม่วง ขอบสากมือ ช่อดอกย่อย ช่อเดี่ยว แบนทางด้านข้าง สีม่วง หรือสีชมพู ยาวประมาณ 2.5 มม. มีรยางค์ 3 เส้น ก้านช่อดอกย่อย ยาวประมาณ 0.5 มม. เรียว บนสันมีหนามกระจาย แคลลัส ยาว 0.2-0.3 มม. มีขนสีขาวสลับ กาบช่อดอกย่อย เป็นแผ่นบางเนื้อหยาบ ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังบนสันมีขนเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อย รูปคล้ายเรือ ยาว 2-2.7 มม. เนื้อหยาบ สีม่วง เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังของเส้นกลางมีขนกระจายไปจนถึงปลาย ดอกล่าง สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นเยื่อโปร่งบาง ยาว 1-1.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้นระหว่างเส้นมีขนเป็นแถบ ส่วนปลายเป็นหยักตื้นมีรยางค์ รยางค์ เนื้อแข็ง มีขนตลอดลำ สีเหลือง ยาว 6-8.5 มม. กาบบน เป็นเยื่อโปร่งบาง รูปเรือ สีม่วงขอบพับเข้า ยาว 1-1.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ปลายตัดทู่มีขน กลีบเกล็ด ทรงกรวย ปลายตัด สูง 0.1-0.2 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 0.2-0.3 มม. ปลายแยกเป็น 2 พู่ สีนํ้าตาล ดอกบน จำนวน 2 ดอก ลดรูป กาบล่างเปลี่ยนเป็นเส้น ยาว 5.5-6 มม. ผล รูปกระสวย ยาว 0.7-1 มม. สีเหลือง ภาควัดขวางรูปสามเหลี่ยม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.1-0.2 มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวเมล็ด

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าทรายทอง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- พบทั่วไปในที่โล่ง

Cynodon Rich.

Cynodon dactylon (L.) Pers., Syn. Pl. 1: 85. 1805. _____ *Panicum dactylon* L., Sp. Pl. 1: 58. 1753

หญ้าหลายปี ทอดลำไปกับพื้น แล้วตั้งขึ้น ลำแข็ง ผิวเกลี้ยง สูง 5-20 ซม. กาบใบ เนื้อบาง โอบลำแบบหลวมๆ ขอบแผ่เป็นแผ่นบาง ผิวเกลี้ยง แผ่นใบ เนื้อบางอ่อนนุ่ม ฐานกว้าง กว้างประมาณ 0.2 ซม. ยาว 0.5-1.0 ซม. ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง สูง 0.2-0.3 มม. ปลายมีขนสีขาว ด้านข้างและด้านหลังมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ช่อดอก แบบกระจุกเรียงบนก้านย่อยแบบนี้มีมือ จำนวน 3-6 ช่อ แกนช่อดอกเป็น

สามเหลี่ยม ขอบมีหนามสากมือเรียงไปจนถึงปลาย ช่อดอกย่อย แบบเดี่ยว แบนทางด้านข้างเรียงทางด้านเดียว บนแกนจำนวน 2 แถว กาบช่อย่อยล่าง เป็นเยื่อบางแบนทางด้านข้าง ยาว 1.2-1.3 มม. เส้นภายใน 1 เส้น สันมีขนเรียงกันไปจนถึงปลาย กาบช่อย่อยบน เป็นเยื่อบาง ยาว 1-1.2 มม. กาบบน เป็นเยื่อโปร่งบาง ยาว 2-2.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น สันของเส้นกลางมีขนอ่อนนุ่มเป็นแผงเรียงไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กาบล่าง เป็นเยื่อบางเส้นภายใน 2 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ยาว 1.8-2 มม. ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายตัดเฉียง ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1.25 มม. สีเขียวอ่อน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาว 0.2-0.3 มม. ยอดเกสร สีชมพู

ชื่อพื้นเมือง.- ญ้าแผด (ภาคเหนือ); ญ้าแพรก (ภาคกลาง); หนอเก้เต (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ระยะเวลาออกดอก.- มกราคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งดินทรายทุ่งหญ้าหรือชายฝั่งพื้นที่ชุ่มน้ำ

Zoysinae

Perotis Ait.

Perotis indica (L.) O. Ktze., Rev. Gen. Pl. 2: 787. 1891. _____ *Anthroxanthum indicum* L., Sp. Pl. 1:28. 1753.

หญ้าปีเดียว เป็นกอขนาดเล็ก ทอดลำเอนแล้วตั้งขึ้น ลำเกลี้ยง ข้อสีม่วงสูง 20-50 ซม. กาบใบ เนื้อบาง สีชมพูหรือสีม่วง สูง 1-3 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.7-1 ซม. ยาว 2-6 ซม. ฐานมน เนื้อใบอ่อน สีเขียวอ่อน ปลายแหลม ลิ้นใบ เป็นแผ่นเนื้อหยาบ สีน้ำตาล ยาวประมาณ 0.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก รูปทรงกระบอกเรียว สีขาวหรือสีชมพู กว้าง 0.7-1.5 ซม. ยาว 10-20 ซม. แกนกลางช่อดอก เรียวยาว มีขนแข็งตามสัน ช่อดอกย่อย มีดอกเดี่ยว รูปหอก แบนทางด้านข้าง กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก ยาว 1.8-1 มม. มีขนกระจายทั่วแผ่น แบนทางด้านข้าง เนื้อหยาบ เส้นภายใน 1 เส้น สีเขียวหรือสีม่วง บนสันมีขนแข็งเรียงกันถึงปลายเป็นรยางค์ ยาว 3.5-4 มม. สีม่วง กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาว 1.8-1 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เนื้อหยาบ ปลายเป็นรยางค์ยาว 2.4-2.5 มม. สีม่วง กาบล่าง รูปไข่ ขอบเรียบแผ่แบน ยาว 0.5-0.7 มม. เนื้อบาง เส้นภายใน 3 เส้น กาบบน รูปรี เส้นภายใน 3 เส้น ยาว 0.5-0.6 มม. เนื้อโปร่งบาง ขอบพับเข้าบริเวณสันผิวเกลี้ยง กลีบเกล็ด รูปไข่กลับ เนื้อบาง ยาว 0.2-0.3 มม. ปลายตัดเฉียงแหลม เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลืองเมื่อแก่สีขาว ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยาว 0.2-0.3 มม. สีเขียวหรือสีชมพู ยอดเกสร สีแดง ผล รูปกระสวย ยาว 1.5-2 มม. สีเขียวอ่อน ปลายสีดำ ผิวเรียบ

ชื่อพื้นเมือง.- ญ้าแพ ญ้าหวาน (ทั่วไป) รก ญ้าหางลิง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- กระจายที่โล่งชายป่าเต็งรัง

Panicoideae

รูปวิธานจำแนกเผ่า

1. ช่อดอกย่อยแบบเดี่ยว กาบช่อย่อยเนื้อบางคล้ายเยื่อ มีหรือไม่มีรยางค์ 2
1. ช่อดอกย่อยแบบคู่ ประกอบด้วย ช่อดอกย่อยมีก้านและช่อดอกย่อยไร้ก้าน กาบช่อย่อยล่างเนื้อแข็ง มีหรือไม่มีรยางค์ ถ้ามีรยางค์เกิดจากก้างล่างของดอกบน ลำรยางค์แข็งเป็นข้อ **Andropogoneae**
2. กาบล่างมีหรือไม่มีรยางค์ ถ้ามีลำรยางค์ไม่มีข้อ **Panicaceae**

2. กาบล่างมีรยางค์ 3 เส้น รยางค์เส้นกลางเป็นข้องอและยาวกว่าเส้นข้าง *Arundinelleae*

Paniceae

รูปวิธานจำแนกเผ่าย่อย

1. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านบน-ล่าง ถ้ามีรยางค์เกิดตรงปลายสอบแหลม 2
1. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านข้าง กาบล่างมีรยางค์ที่เกิดตรงปลายแผ่นที่เว้าเข้า *Melinideae*
2. ก้านช่อดอกย่อยมีวงกาบประดับ (involucl) เป็นแผ่นแข็งหรือเป็นขน *Cenchrinae*
2. ก้านช่อดอกย่อยไม่มีวงกาบประดับ 3
3. กาบช่อดอกย่อยและกาบล่างของดอกล่าง ผิวเกลี้ยง กาบล่างของดอกบนเนื้อแข็งปลายเป็นจะงอย *Setariinae*
3. กาบช่อดอกย่อยและกาบล่างของดอกล่างมีขนระหว่างเส้นภายในสลับกันเป็นช่วง ๆ กาบล่างของดอกบนเกลี้ยง ปลายสอบแหลม ไม่มีจะงอย *Digitariinae*

Setariinae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงกว้างหรือแคบหรือช่อกระจุก รูปรีหรือทรงกระบอกหรือช่อเชิงลดรูปรี 2
1. ช่อดอกแบบกระจุกประกอบ หลายช่อประกอบกันเป็นช่อดอกแบบช่อแยกแขนง 6
2. ก้านช่อดอกย่อยมีหนามแข็ง (bristle) *Setaria*
2. ก้านช่อดอกย่อยไม่มีหนาม 3
3. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงกว้าง แผ่นกว้างรูปเจดีย์ 4
3. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงแคบคล้ายช่อดอกแบบช่อเชิงลด รูปรี 5
4. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านบน-ล่าง สมดุลแบบสองข้าง *Panicum*
4. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านข้าง ไม่สมดุล *Cyrtococcum*
5. ช่อดอกย่อยรูปไข่ กาบช่อดอกบนส่วนปลายมีขนฐานกลมกระจายลำต้นไม่มีเซลล์แอแรงคิมา (aerenchyma) *Sacciolepis*
5. ช่อดอกย่อยรูปหอก ผิวเกลี้ยง ลำต้นมีเซลล์แอแรงคิมา *Hymenachne*
6. กาบช่อดอกล่างพัฒนาดีหรือมีขนาดเล็ก 7
6. กาบช่อดอกล่างไม่เจริญ 9
7. กาบช่อดอกบนหรือกาบบนไม่มีรยางค์ *Acroceras*
7. กาบช่อดอกบนและกาบบนมีรยางค์ 8
8. ใบรูปเส้นตรงไม่มีลิ้นใบ *Echinochloa*
8. ใบรูปหอกหรือรูปไข่ ลิ้นใบเป็นเยื่อบาง *Oplismenus*
9. กาบล่างปลายมีรยางค์แข็ง *Eriochloa*
9. กาบล่างปลายแหลมไม่มีรยางค์ *Paspalum*

Oplismenus P. Beauv.

Oplismenus compositus (L.) P. Beauv., Ess. Agrost. 54: 168, 169. 1812. _____ *Panicum compositum* L., Sp. Pl. 1: 57. 1753.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าสั้นทอดเลื้อยไปกับพื้นส่วนปลายตั้งขึ้น แขนงจะแตกออกที่ข้อล่างๆ สูง 30-60 ซม. ลำเกลี้ยง หรือมีขนอ่อนนุ่มบริเวณผิวปล้องส่วนบน กาบใบ สีเขียวมีขนกระจายตามเส้นใบ ขอบมีขนอ่อนนุ่ม บริเวณเส้นข้างจนถึงขอบใบมีขน ยาว 1.7-3.5 ซม. แผ่นใบ รูปหอกหรือรูปไข่ กว้าง 1.0-1.5 ซม. ยาว 3.7-10.7 ซม. เนื้อใบอ่อนนุ่ม ท้องใบและหลังใบมีขนกระจาย ขอบใบมีขนละเอียด ใบแก่จะเปลี่ยนเป็นสีชมพู แผ่นใบทั้งสองข้างไม่เท่ากัน ฐานใบสอบ ปลายแหลม ลิ้นใบ เป็นเยื่อโปร่งบาง ปลายเป็นขน ยาว 1.5-1.6 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกประคบ มีข้อแขนงย่อย 2-10 ข้อ ติดบนแกนกลางช่อดอกแบบสลับ แต่ละข้อ ยาว 0.5-3 ซม. ช่อดอกย่อย เรียงอยู่บนด้านเดียวของแกนกลางข้อแขนงย่อย สีเขียวเข้มมีขนอ่อนนุ่ม กว้าง 1.5-1 มม. ยาว 3-3.5 มม. มีดอก 1 ดอก กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ สีเขียวอ่อน มีขน เส้นภายใน 5 เส้น ความยาวรวมรยางค์ 7.5-8 มม. ปลายมีรยางค์แข็งปลายสีแดง กาบช่อดอกยอบบน รูปหอก เป็นเยื่อโปร่งบางสีเขียวขนาดสั้นกว่ากาบช่อดอกย่อยล่าง เส้นภายใน 7 เส้น ปลายแหลมเป็นรยางค์สั้นความยาวรวมรยางค์ยาว 2.5-3 มม. ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ ส่วนครึ่งบนมีขนกระจาย เส้นภายใน 9 เส้น ขนาด 2.5-3 มม. ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ เนื้อแข็ง ผิวมันสีเขียวอ่อน ขอบมันเข้า ยาว 2-2.2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 0.4 มม. แผ่นบางปลายมน เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปหอก ยาวประมาณ 0.4 มม. ยอดเกสร สีแดง เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีนํ้าตาล ยาว 1.4-1.5 มม. จำนวน 3 อัน ผล สีเหลือง ยาว 1.5-1.7 มม. ภาควัดขวางรูปวงกลม เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวของเมล็ด

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ากระตูดไก่ (นครสวรรค์); หญ้าไข่แมงดา (เลย); หญ้าเหนียวหมา (ระยอง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- กระจายเป็นกลุ่มในป่าดิบแล้งหรือในที่รุ่มป่าไผ่

Panicum L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นแบบทอดเลื้อย มีขน ช่อดอกย่อย รูปรี *P. incommutatum*
1. ลำต้นผิวเกลี้ยง เป็นเหง้ายาวใต้ดิน ช่อดอกย่อย รูปหอก *P. repens*

Panicum incommutatum Trin., Gram. Panic.: 200. 1826.

หญ้าหลายปี ลำต้นแบบทอดเลื้อย เป็นลำเดี่ยว แข็ง สูง 1-1.7 ม. กาบใบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษมีขนกระจาย สูง 4-8 ซม. แผ่นใบ มีเนื้อหยาบแข็ง รูปไข่ กว้าง 1-2.5 ซม. ยาว 5-20 ซม. ฐานมนหรือเว้าตื้น มีขนกระจายทั่วแผ่น ปลายแหลม ลิ้นใบ เป็นเยื่อบาง ผิวเกลี้ยง สูง ประมาณ 0.4 มม. ปลายโค้งและมีขน คอใบ เป็นแผ่นหนาแข็ง สีนํ้าตาลเข้ม ยาว 0.2-0.7 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงเปิด แผ่กว้างทรงเจดีย์ กว้าง 10-20 ซม. ยาว 15-30 ซม. ช่อดอกย่อย รูปรี สีเขียวเข้ม แขนงทางด้านบนและล่าง กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 2-2.25 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ เป็นแผ่นบาง ยาวประมาณ 1.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงปลายเส้นข้างโค้งเข้าเชื่อมกับเส้นกลาง ปลายมีขนกระจาย กาบช่อดอกยอบบน รูปไข่ เป็นแผ่นบาง ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ส่วนบนของแผ่นมีขนกระจาย ปลายแหลม ดอกล่าง ลดรูป มีแต่กาบล่าง รูปไข่ เป็นแผ่นบาง ด้านล่างแบน ยาว 2-2.2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายของแต่ละเส้นเชื่อมติดกัน เส้นกลางยาวไปจนถึงปลาย ดอกบน เพศผู้หรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน

ยาว 1.5-2 มม. ขอบใบเข้าด้านใน เส้นภายในไม่ชัดเจน 3 เส้น ปลายแหลม กาบใบ รูปไข่ เนื้อแข็ง ผิวมัน
ยาว 1.5-2 มม. ด้านหลังแบน ขอบส่วนล่างแผ่อกเหลื่อมซ้อนกันส่วนขอบบนเปิด กลีบเกล็ด รูปกรวย เนื้อ
บาง ยาวประมาณ 0.2-0.3 มม. ปลายตัด เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1.25 มม. สีเหลือง เกสรเพศ
เมีย มีรังไข่ ทรงกระบอก ยาว 0.6-0.7 มม. ยอดเกสรแยกออกเป็น 2 พู่ สีน้ำตาล ผล รูปไข่ ยาวประมาณ 0.5
มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวของผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไข่เหา (ลำปาง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ทั่วไปตามชายป่าดิบแห้ง

Panicum repens L., Sp. Pl. 2: 87. 1762.

หญ้าหลายปี ลำต้นเรียวยาวตั้งขึ้นสูง 20-60 ซม. รากเป็นไหลทอดยาว 1-2 เมตร แตกแขนงที่ข้อล่างตั้ง
ตรง กาบใบ ทรงกระบอก สีฟางข้าว ยาว 5-8 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.4-1 ซม. ยาว 13-20 ซม.
ฐานใบกว้าง ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบาง ยาว 0.5 มม. ข้อดอก แบบข้อแยกแขนงกว้าง กว้าง 8-15
ซม. ยาว 14-25 ซม. ก้านข้อดอกแบนหรือเป็นเหลี่ยม ข้อดอกย่อย รูปหอก ยาว 3-3.5 มม. ผิวเกลี้ยง กว้าง
ประมาณ 1 มม. กาบข้อย่อยล่าง เป็นแผ่นเยื่อบาง ยาวไม่เกินครึ่งหนึ่งของข้อดอกย่อย ยาวประมาณ 0.5 มม.
ขอบเรียบ เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเส้นยาวไม่ถึงปลายแผ่น ปลายมน กาบข้อย่อยบน รูปหอก เป็นแผ่นเนื้อ
บาง ขอบแผ่บาง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 9 เส้น ปลายแหลม ดอกล่าง เพศผู้หรือไม่มี
เพศ กาบล่าง เป็นแผ่นเยื่อบางเหมือนกับกาบข้อย่อยบนบนยาว 2.5-3 มม. กว้าง 1.5-2 มม. เส้นภายใน 9
เส้น กาบบน รูปหอก กว้าง 1 มม. ยาว 2-2.2 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง ขอบพับเป็นสัน 2 สันมีขนเรียงกันไปจน
ถึงปลาย ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นแผ่นเนื้อแข็งผิวมัน เรียบ รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 มม. กว้าง
ประมาณ 1 มม. เส้นภายใน 8 เส้น ส่วนบนของขอบจะแผ่อกเป็นปีกมนเข้าจนถึงปลายดูภายนอกคล้ายปลาย
แหลม กาบบน เป็นแผ่นแข็ง ผิวเกลี้ยงแบนทางด้านล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 1.5-2 มม. ขอบส่วนกลางใบ
เข้าเกือบติดกันส่วนล่างขอบไม่ยื่นเข้ามาจึงเป็นช่อง ปลายยื่นเป็นจงอย กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายแผ่กว้าง
ยาวประมาณ 0.3 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู จำนวน 3 อัน สีน้ำตาลเข้ม ยาวประมาณ 1 มม.
เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงรีหรือไข่กลับ ยาวประมาณ 0.3-0.4 มม. ยอดเกสรสีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- เขมมัน, หญ้าอ่อนน้อย (เชียงใหม่); หญ้าชันกาด (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- กระจายตามพื้นที่ชุ่มน้ำ

Hymenachne P. Beauv.

Hymenachne acutigluma (Steud.) Gilliland in Gard. Bull. Sing. 20: 314. 1964. _____ *Panicum*
acutigluma Steud., Syn. Pl. Gram.: 66. 1854.

หญ้าหลายปี ลำต้นทอดยาว 2-3 ม. ลำต้นเป็นกอหรือแตกบริเวณข้อ สูง 40-60 ซม. ภายในเยื่อ
คล้ายฟองน้ำ กาบใบ ผิวเกลี้ยง ใบยาวแบบหหลวงๆ ยาว 5-12 ซม. ขอบส่วนบนมีขนสั้นๆ เรียงตามขอบ
แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.8-1.5 ซม. ยาว 10-40 ซม. ฐานใบกว้างมีขนคล้ายไหมกระจาย ปลายเรียว
แหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบางแผ่นโค้ง ยาว 0.3-0.5 มม. ผิวเกลี้ยง ข้อดอก แบบข้อแยกแขนงแคบ รูปรี กว้าง 1-

1.5 ซม. ยาว 5-20 ซม. แกนช่อดอกเป็นเหลี่ยม ช่อดอกย่อย รูปหอก กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 3-3.5 มม. สีเขียวเข้ม ช่อแก่เป็นสีฟางข้าวและร่วงจากปลายช่อ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ ยาวประมาณ 1 มม. เส้นภายใน 3-5 เส้น เป็นเยื่อบาง ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง ปลายเส้นไม่จรดกัน ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอกเป็นแผ่นบาง ยาว 2.7-3 มม. เส้นภายใน 3-5 เส้น ด้านหลังส่วนบนมีขนกระจาย เส้นกลางเป็นสันชัดเจนยาวไปจนถึงปลายที่แหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ มีแต่กาบล่าง กาบล่าง รูปหอกหรือรูปไข่ เป็นเยื่อบาง ยาว 2.7-3 ซม. เส้นภายใน 5 เส้น ส่วนบนมีขนเส้นกลางเป็นสัน ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอก เป็นแผ่นแข็ง ยาว 2.5-3 มม. ขอบโอบเข้า ผิวเกลี้ยง ปลายแหลม กาบบน รูปหอก เป็นแผ่นแข็ง ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ขอบโอบเข้า ปลายแหลมมีขน ขอบแผ่เป็นแผ่นบาง กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน รูปกรวยสูง ปลายตัด ยาว 0.4-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1 มม. สีม่วง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยาว 0.4-0.5 มม. ยอดเกสรเพศเมียสีขาว

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าปล้อง (กรุงเทพฯ)

ระยะเวลาออกดอก.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- บริเวณชายน้ำหรือล่อยน้ำ

Sacciolepis Nash

Sacciolepis Nash in Britton

Sacciolepis indica (L.) Chase in Proc. Biol. Soc. Wash. 21: 8. 1908. _____ *Aira indica* L., Sp. Pl. 1: 63. 1753.

รูปวิธานจำแนกพันธุ์

1. ลำต้นสูง 70-90 ซม. ช่อดอก ยาว 5-10 ซม. ก. var. *indica*

1. ลำต้นสูง 5-30 ซม. ช่อดอก ยาว 0.5-3 ซม. ข. var. *turgida*

var. *indica*

หญ้าปีเดียว เป็นกอ ทอดยาวไปกับพื้น ปลายตั้งตรงสูง 70-90 ซม. สีเขียวอ่อน ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 4-7 ซม. โอบลำแบบหหลวง สีเขียวหรือสีเขียวอ่อน ขอบมีขน แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 12-35 ซม. ใบสากมือเกลี้ยง ฐานใบสอบ ปลายใบแหลม ช่อดอก แบบช่อเชิงลด กว้าง 5.5-7 ซม. ก้านดอก ยาว 5-10 ซม. ปลายแผ่ขยายออกเป็นแท่นแบนๆ ช่อดอกย่อย แบบเดี่ยว รูปไข่ กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 2.5-3 มม. ช่อแก่ร่วงทั้งช่อ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ เป็นเยื่อบาง ยาว 1.5-2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายติดกัน ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปไข่ ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เยื่อบาง ปลายแหลม ส่วนบนมีขนกระจาย ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง เนื้อบาง รูปไข่ เส้นภายใน 7-9 เส้น ส่วนบนมีขนกระจาย ปลายแหลม ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอก ผิวมัน เนื้อแข็ง ยาว 1.4-1.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบเรียบโอบเข้า เมื่อแก่จะแตกตามสันตลอดแนวเส้นกลาง ปลายแหลม กาบบน เป็นแผ่นแข็งปลายแหลม ยาว 1.1-1.2 มม. กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายแผ่กว้าง ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. สีเหลือง ผล รูปรี ยาวประมาณ 1 มม. สีเหลืองหรือสีน้ำตาล เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวของผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าปล้องรูป

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- กระจายในพื้นที่ชุ่มน้ำ

var. *turgida* (Ridl.) Gilliland in Gard. Bull. Sing. 20: 314. 1964. _____ *Sacciolepis turgida* Ridl., Mal. Pen. 5: 231. 1925¹.

หญ้าปีเดียว ลำต้นแตกแขนง บริเวณข้อล่าง แผ่นอกในแนวรัศมี ปลายยอดตั้งตรงขึ้น สีม่วงหรือสีเขียวอ่อน ผิวเรียบ ขนาด 5-30 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยงไม่มีขน ยาว 1.6-6.5 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.2-0.3 มม. ยาว 1.5-4 ซม. ปลายใบแหลม ขอบสากมือ ลิ่นใบ เป็นเยื่อบางปลายตัด ยาวประมาณ 0.2 มม. ช่อดอก แบบช่อเชิงลด รูปรี ยาว 0.5-3 ซม. ช่อดอกย่อย ยาว 1 มม. สีเขียวจาง กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปรี เป็นเยื่อบาง ยาวประมาณ 0.3 มม. มีเส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก สีเขียวเนื้อบาง ยาว 2 มม. มีเส้นภายใน 9 เส้น ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปรี ยาวประมาณ 0.2 มม. โคนสอบ เส้นภายในชัดเจน 7 เส้น ปลายเป็นเยื่อบาง ส่วนบนมีขนสีขาวกระจาย ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรี เนื้อแข็ง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 2 มม. เขียวอ่อน หรือสีขาวมัน ปลายแหลม กาบบน แข็งผิวมัน ยาว 0.2 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. สีม่วงหรือสีดำ ผล รูปกระสวย ยาวประมาณ 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าปล้องดอกจุก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- กระจายในที่โล่งบริเวณที่ชุ่มน้ำ

Cyrtococcum Stapf

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ก้านช่อดอกย่อยส่วนใหญ่ยาวกว่าความยาวของช่อดอกย่อย ช่อดอก กว้าง 15-20 ซม. ยาว 20-30 ซม. ลิ่นใบยาว 1.2 มม. *C. accrescens*
1. ก้านช่อดอกย่อยส่วนใหญ่สั้นกว่าความยาวของช่อดอกย่อย ช่อดอก กว้าง 3-5 ซม. ยาว 10-15 ซม. ลิ่นใบยาวน้อยกว่า 1 มม. *C. oxyphyllum*

Cyrtococcum accrescens (Trin.) Stapf in Hook., Ic. Pl.: 1922. _____ *Panicum accrescens* Trin., Sp. Gram. Ic. 1: t. 88. 1828.

หญ้าฤดูเดียว ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ทอดลำไปกับพื้นแล้วตั้งขึ้น สูง 20-40 ซม. กาบใบ โอบลำแบบหลวมๆ ยาว 3-5 ซม. ผิวเกลี้ยงหรือมีขน ฐานกลมกระจาย แผ่นใบ ฐานมน และมีขนฐานกลม รูปขอบขนาน กว้าง 1-1.7 ซม. ยาว 5-12 ซม. มีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหมกระจาย ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง ยาว 1.2 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 15-20 ซม. ยาว 20-30 ซม. ช่อดอกย่อย รูปไข่ แบนทางด้านข้าง ไม่สมดุลง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1.5-1.7 มม. สีม่วงหรือสีชมพู กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ เป็นแผ่นเนื้อบาง ยาว 0.8-1 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นสันชัดเจน กาบช่อดอกย่อยบน รูปขอบขนาน เป็นเยื่อบาง ยาว 1.2-1.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังมีขนฐานกลมกระจาย ปลายมน ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปขอบขนาน เนื้อบาง ยาวประมาณ 1.3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบส่วนบนเป็นเยื่อบางมีขน ปลายมน ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เนื้อแข็ง ผิวมัน แบนทางด้านข้าง ยาวประมาณ 1.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ขอบโอบเข้า ปลายมนหรือเป็นจุดแหลมคล้ายจะงอย กาบบน รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน เนื้อบาง ยาว 1.2-1.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายมน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 0.5-0.7 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่ ยาว

0.2-0.3 มม. ยอดเกสรสีเหลือง ผล ยาว 0.5-0.7 มม. รูปรีหรือรูปกระสวย สีเหลืองเนื้อเรียบ ภาศตัดขวาง เป็นรูปสามเหลี่ยม เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวเมล็ด

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าจืด, หญ้าราด (สตูล)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cyrtococcum oxyphyllum Steud., Syn. Pl. Gram. 1: 65. 1854. _____ *Panicum oxyphyllum* Hochst. ex Steud., Syn. Pl. Gram.: 65. 1854.

หญ้าปีเดียว ลำต้นทอดนอน ปลายตั้งตรง สูง 15-30 ซม. ลำสีเขียว กาบใบ ยาว 2-2.7 ซม. สีเขียวอ่อน หุ้มลำหลวมๆ ขอบมีขนอ่อนนุ่มกระจายตลอดแนวขอบ แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.4-1 ซม. ยาว 2.5-9 ซม. ฐานใบสอบ ลิ่นใบ เป็นเยื่อบางปลายตัด ยาวประมาณ 0.4 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 3-3.5 ซม. ยาว 10-15 ซม. ช่อดอกย่อย รูปรี ไม่สมมาตร กว้าง 0.6-0.8 มม. ยาว 1.5-1 มม. สีเขียวหรือสีม่วง กาบช่อดอกย่อย รูปไข่ เนื้อบางยาวประมาณ 1 มม. เส้นภายใน 3 เส้นชัดเจน ขอบบางแผ่ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อย รูปคล้ายเรือ ยาว 1.2-1.3 มม. เนื้อบาง เส้นสันชัดเจน ขอบเป็นเยื่อบางสีชมพู ปลายทู่หรือเว้าเข้าเป็นหลุม ดอกกลาง ไม่มีเพศ กาบกลาง รูปหอก ยาวประมาณ 1.35 มม. มีเส้นภายใน 5 เส้น ขอบแผ่ ออกไปรับบางปลายทู่หรือเว้า ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบกลาง รูปไข่ ยาว 1-1.3 ซม. กาบบน รูปไข่ ยาวประมาณ 1.3 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เนื้อแข็ง เป็นมัน นูนขึ้นทางด้านหลัง ขอบพับเข้า กลีบเกล็ด ยาว 0.2-0.3 มม. รูปสามเหลี่ยมปลายตัดมีขนสีขาว เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.4-0.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปไข่ ยาวประมาณ 0.5 มม. ยอดเกสร สีเหลือง ผล รูปรี ไม่สมดุลง ยาวประมาณ 1 มม. สีเหลือง เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าผมยู่ (ขอนแก่น)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่ร่มในป่าเต็งรัง

Acroceras Stapf

Acroceras tonkinense (Bal.) Henr. in Blumea 3(3): 451. 1940. _____ *Panicum tonkinense* Bal. in Morot J. de Bot. 4: 40. 1890.

หญ้าหลายปี ลำต้นตั้งตรงหรือทอดยาวไปกับพื้นแล้วชูส่วนปลายตั้งตรง สูง 30-50 ซม. ปล้องมีผิวมันยาว 3-8 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง ขอบมีขนแหลมซ้อนกัน ยาว 3-6 ซม. แผ่นใบ หยาบมีขนกระจายด้านท้องใบ รูปหอกหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1-2.5 ซม. ยาว 10-25 ซม. ฐานเฉียง ชัดเจน จำนวน 8-10 เส้น และมีเส้นขนาดเล็กเชื่อมระหว่างเส้นภายใน ปลายใบแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง ยาว 1-1.5 มม. ขอบโค้ง ปลายขอบมีขน ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง แขนงช่อดอกยาว 30-45 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 12-15 ซม. ก้านดอกย่อย ยาว 5-20 ซม. เป็นสันขอบของสันมีหนามสากมือ ช่อดอกย่อย รูปไข่ ปลายแหลม กว้าง 1.8-2.2 มม. ยาว 3-5 มม. ด้านล่างแบนด้านบนนูน กาบช่อดอกย่อย บาง รูปไข่กลับ กว้าง 2-2.6 มม. ยาว 3.4-3.6 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเส้นยาวไปจนถึงขอบ กาบช่อดอกย่อย รูปไข่ กว้าง 2.4-2.8 มม. ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เป็นเยื่อบาง เส้นกลางยาวไปจนถึงขอบ ปลายแหลม ดอกกลาง ไม่มีเพศ กาบกลาง กว้าง 2-2.6

มม. ยาว 4-4.3 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเส้นข้างโค้งเชื่อมกับเส้นกลาง เนื้อระหว่างเส้นข้างหยาบกว่าบริเวณกลางแผ่น ปลายแยก กาบบน รูปไข่ ยาว 3-3.6 มม. เป็นเยื่อ โปร่งบาง ขอบพับเป็นสัน ดอกบนสมบูรณ์เพศ กาบล่าง กว้างประมาณ 2.3 มม. ยาว 4-4.5 มม. เนื้อแข็งเป็นสันนูน ผิวมัน ขอบพับ เส้นข้าง 3 เส้นไม่ชัดเจน ปลายเป็นจงอยแข็ง กาบบน รูปไข่ เนื้อแข็ง ผิวมันสีขาว กว้าง 1.5-1.8 มม. ยาว 3.5-3.8 มม. ผิวเกลี้ยงเป็นมัน ขอบพับเข้า กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณูรูปกระสวย ยาวประมาณ 2.4 มม. สีนํ้าตาลเข้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปรี ยาวประมาณ 0.6 มม. ยอดเกสรเพศเมีย สีนํ้าตาล ผล รูปรี ยาว 2 มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ากาบไฟ (ประจวบคีรีขันธ์)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ในที่ร่มป่าดิบแล้ง

Echinochloa P. Beauv.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ส่วนของลำต้นที่ชูตั้งขึ้น สูงไม่เกิน 45 ซม. ช่อดอกย่อย กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 2.5-3 มม. กาบล่างของดอกกลางปลายแหลมมีรยางค์ยาวไม่เกิน 0.2 มม. *E. colonum*
1. ลำต้นเป็นกอตั้งตรงหรือเอียงแล้วตั้งตรง สูงเกิน 80 ซม. ช่อดอกย่อย กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 3-3.5 มม. กาบล่างของดอกกลางปลายมีรยางค์ยาว 1.2-1.5 ซม. *E. crus-galli*

Echinochloa colonum (L.) Link, Hort. Berol. 2: 209. 1833. _____ *Panicum colonum* L., Syst. Nat. 10 (2): 870. 1759.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ลำต้นทอดนอน ส่วนลำต้นที่ชูตั้งขึ้น สูง 20-45 ซม. กาบใบ หยาบ ยาว 4-8 ซม. ด้านหลังเป็นสัน แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 5-15 ซม. ปลายเรียวแหลม คอใบ มีขนฐานกลม ช่อดอก แบบช่อกระจุกประกอบ กว้าง 2-4 ซม. ยาว 5-10 ซม. ช่อแขนงมีจำนวน 5-15 ช่อ แต่ละช่อยาว 0.5-2.5 ซม. ก้านช่อดอกมักเป็นสามเหลี่ยม ช่อดอกย่อย รูปไข่ กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 2.5-3 มม. ปลายแหลม สีม่วงหรือสีเขียวเข้มมีขน กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ โอบโคนของช่อดอกย่อย ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 1.5-2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เป็นแผ่นเยื่อบาง ปลายเส้นข้างโค้งเข้าหากัน ด้านหลังมีขนกระจายทั่วแผ่น บนเส้นมีขนเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปไข่ กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 2.2-2.4 มม. เนื้อบาง เส้นภายใน 5 เส้น ส่วนปลายเป็นแผ่นบางม้วนเข้าหากันเป็นปลายแหลม ดอกกลางไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 2.2-2.5 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เป็นแผ่นเยื่อบาง ขอบเรียบ ด้านหลังของแผ่นมีขนกระจาย ขอบและปลายเป็นเยื่อบาง พับเข้าปลายแหลม กาบบน รูปรี ยาว 1.2-1.4 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 2 เส้น บนสันมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ปลายเป็นจุดแหลม ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรี กว้าง 1.3-1.5 มม. ยาว 1.4-1.8 มม. เนื้อแข็ง ผิวเรียบ ขอบโอบเข้า เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเส้นจรดกัน ปลายมีขนกระจายอ่อนนุ่ม กาบบน รูปรี ผิวมัน กว้าง 0.8-0.9 มม. ยาว 1.2-1.6 มม. เป็นแผ่นแข็ง เนื้อหยาบ กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเว้าตื้นเป็นแอ่งขอบไม่เสมอกัน ยาวประมาณ 0.2 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.7-0.8 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาว 0.3-0.4 มม. ยอดเกสรสีน้ำตาล ผล รูปรี ผิวเรียบ ยาว 1.4-1.5 มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวของผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าก๊าก (กรุงเทพมหานคร); หญ้าข้าวนก (สุพรรณบุรี); หญ้านกเขา (นครราชสีมา)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งพื้นที่ชุ่มน้ำ

Echinochloa crus-galli (L.) P. Beauv., Ess. Agrost. 53: 161. 1812. _____ *Panicum crusgalli* L., Sp. Pl. 1: 50. 1753.

หญ้าหลายปี เป็นกอ โคนต้นเอน 2-3 ข้อแล้วตั้งขึ้น สูง 80-150 ซม. ลำเกลี้ยง ข้อโป่งบวม แดง แขนงที่ข้อล่าง กาบใบ ผิวเกลี้ยง ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง เหลื่อมซ้อนกัน ยาว 14-20 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 30-50 ซม. ผิวเกลี้ยง ท้องใบมีขนกระจายโดยเฉพาะบนเส้นใบ ปลายเรียวแหลม ข้อ ดอก แบบข้อกระจะประกอบ กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 12-20 ซม. ข้อกระจะมีจำนวน 12-30 ข้อ แต่ละข้อยาว 1.5-6 ซม. เรียงบนแกนกลางข้อดอกแบบสลับ ข้อดอกย่อย รูปไข่ กว้าง 1.5-1.7 มม ยาว 3-3.2 มม. เรียงบนแกนข้อทางด้านเดียวแบบสลับ ก้านยาวประมาณ 1.3 มม. ฐานมีขนแข็ง 1-3 เส้น ยาวประมาณ 3 มม. กาบข้อล่าง รูปไข่ กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 1.2-1.6 มม. เป็นเยื่อบาง โคนกว้างโอบฐานของข้อดอก เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเส้นข้างไม่จรดกัน ด้านหลังส่วนบนมีขนกระจาย กาบข้อย่อยบน รูปไข่ ยาว 2.2-2.8 มม. เป็นแผ่นเนื้อบาง เส้นภายใน 5 เส้น ด้านหลังของแผ่นและบนเส้นมีขนเรียงไปจนถึงปลาย ปลายเป็นรยางค์แข็ง รยางค์ยาว 1.2-1.4 มม. ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 1.4-1.6 มม. ยาว 3.5-3.7 มม. เนื้อเป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 5 เส้น เส้นข้างจะหาด้านหลังมีขน ปลายแหลมเป็นรยางค์ รยางค์ยาว 1-1.5 ซม. ผิวรยางค์มีหนามขนาดเล็กกระจาย กาบบน รูปรีหรือขอบขนาน เนื้อโป่งบาง ยาว 2.2-2.4 มม. เส้นภายในจำนวน 2 เส้น ที่สันของเส้นมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหมเรียงตามเส้น ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 2.2-2.6 มม. กว้าง 1.2-1.4 มม. เนื้อแข็งแบนทางด้านบนล่าง ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 5 เส้น ขอบโอบเข้า ส่วนปลายแผ่เป็นแผ่นบาง ปลายเป็นจระจอยแข็ง กาบบน รูปรีหรือรูปขอบขนาน เป็นแผ่นแข็ง แบนทางด้านล่าง ยาวประมาณ 2 มม. ปลายเป็นจุดแหลมเส้นภายใน 2 เส้น ขอบโอบเข้าจนถึงปลาย กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายตัดเฉียง ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาว 0.3-0.4 มม. ยอดเกสรสีม่วงเข้ม ผล รูปรี ยาว 1.4-1.5 มม. ผิวเกลี้ยง สีนํ้าตาลหรือสีเหลือง เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าปล้องละมาน (ชลบุรี); หญ้าลิเก (ชัยนาท)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำ

Eriochloa Kunth

Eriochloa procera (Retz.) C.E. Hubb. in Kew Bull.: 256. 1930. _____ *Agrostis procera* Retz., Obs. Bot. 4: 19. 1786.

หญ้าฤดูเดียว เป็นกอ สูง 60-100 ซม. กาบใบ ขอบเรียบ ยาว 4-7 มม. ผิวเกลี้ยง แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 4-8 มม. ยาว 15-25 ซม. ฐานมน ผิวเกลี้ยง ปลายใบเรียวแหลม เมื่อใบแก่ขอบใบจะม้วนเข้าข้างใน ลิ่นใบ เป็นแถบขนเรียงกัน ยาวประมาณ 0.89 มม. ข้อดอก แบบข้อกระจะประกอบ กว้าง 6-10 ซม. ยาว 10-20 ซม. แกนข้อดอกเป็นสามเหลี่ยม ข้อดอกย่อย รูปหอก มีดอก 2 ดอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 3-3.5 มม. ยาว 0.6-2.2 มม. กาบข้อย่อยล่าง เปลี่ยนเป็นกระเปาะกลม คล้ายแคลลัส ยาวประมาณ 0.5 มม. กาบข้อย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.4-0.7 มม. ยาว 3.2-3.5 มม. เป็นแผ่นบาง เส้นภายใน 5 เส้น ด้านหลังมีขน

สีขาวยกระจาย ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง มีลักษณะเหมือนกาบช่อย่อยบนแต่แคบกว่า รูปหอก เส้นภายใน 5 เส้น ด้านหลังมีขนสีขาว ดอกล่าง สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอก ยาวประมาณ 2 มม. เนื้อแข็งผิวมัน ขอบโอบเข้าด้านใน เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเป็นรยางค์แข็งยาวประมาณ 0.3 มม. ลำรางค์มีขน กาบบน รูปรี ยาวประมาณ 1.8 มม. เป็นแผ่นแข็ง เส้นภายใน 2 เส้น ขอบส่วนกลางโอบเข้า ปลายมน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวยหรือรูปขอบขนาน ยอดเกสรสีน้ำตาลเข้ม ผล รูปรีแบนทางด้านข้าง ยาวประมาณ 1 มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้านก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พุศจิกายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- พื้นที่โล่งและชุ่มน้ำ

Paspalum L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ช่อดอกแบบช่อกระจุกประกอบ ช่อแขนงย่อยจำนวน 2 ช่อ ลำต้นเป็นไหลทอดยาว 2
1. ช่อดอกแบบช่อกระจุกประกอบจำนวนมากกว่า 2 ช่อ ลำต้นเป็นกอตั้งตรง สูง 40-50 ซม. *P. plicatulum*
2. กาบช่อย่อยบนกลมหรือรูปรีเนื้อใส ขอบมีขนยาวโดยรอบ ด้านหลังเกลี้ยง *P. conjugatum*
2. กาบช่อย่อยรูปรีหรือรูปหอก เนื้อบางขอบไม่มีขน ด้านหลังมีขนกระจาย *P. distichum*

Paspalum conjugatum Roxb., Fl. Ind. 1: 283. 1820.

หญ้าปีเดียว ลำต้นเป็นไหลทอดยาวขนานกันพื้น ข้อมีรากและแขนงแตกออกภายในกาบใบ ปลายตั้งขึ้น สูง 20-45 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยงแบนทางด้านข้าง ยาว 3-8 ซม. ขอบมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหมเรียงกันไปจนถึงปลาย แผ่นใบ รูปขอบขนานมีขนสีขาวเรียงที่ขอบไปจนถึงปลาย กว้าง 0.5-1.5 มม. ยาว 5-20 ซม. ฐานมนปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบาง ผิวเกลี้ยง ยาว 0.4-0.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกประกอบ มีจำนวน 2 ช่อ แกนแขนงของช่อกระจุกแบน กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 7-12 ซม. ช่อดอกย่อย แบนทางด้านบน-ล่าง อยู่บนแกนแขนงย่อยที่แบน มี 2 แถว กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1.4-1.5 มม. กาบช่อย่อยล่าง ไม่มี กาบช่อย่อยบน รูปไข่หรือรูปรี ยาวประมาณ 2 มม. เป็นแผ่นเยื่อบาง เส้นภายใน 3 เส้น เส้นขอบสีเขียวหนาชัดเจน ขอบมีขนโดยรอบ ดอกล่าง ไม่สมบูรณ์ มีแต่กาบล่าง เป็นแผ่นเนื้อโปร่งบางรูปไข่หรือรูปรี ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายในเป็นเส้นขอบ 2 เส้น ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปมนหรือรี ยาว 1.4-1.5 มม. เป็นแผ่นเนื้อแข็ง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบส่วนล่างโอบเข้าส่วนบนเปิดออก ปลายมนหรือเป็นจุดแหลม กาบบน รูปรี ยาว 1.2-1.3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เป็นแผ่นแบน ผิวเกลี้ยง ขอบส่วนล่างแผ่ออก กลีบเกล็ดรูปกรวย ปลายเว้า ยาวประมาณ 0.3 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณูรูปรี ยาว 0.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่กลม ยาวประมาณ 0.4 มม. ยอดเกสร สีเหลือง ผล แบนคล้ายเลนสนุน ผิวเกลี้ยง ยาว 1.2-1.3 มม. เอ็มบริโอ ยาว 0.2-0.3 มม. หรือประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ามหนอน (ตราด); หญ้าเห็บ (สตูล)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- ที่ชื้นแฉะหรือได้ร่มเงาไม้

Paspalum distichum Sw., Prodr. Veg. Ind. Occ.: 21. 1788.

หญ้าหลายปี ลำต้นทอดนอนปลายตั้งขึ้น สูง 25-40 ซม. ข้อโป่งมีขน กาบใบ ยาว 3-6 ซม. เหลื่อมซ้อนกัน สีชมพู ฐานใบ แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 7-12 ซม. ฐานสอบ ปลายใบแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่นเยื่อบาง ยาว 0.5-0.6 มม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอก แบบช่อกระจุกประอบ มีข้อแขนงจำนวน 2 ข้อ กว้าง 2.-2.1 มม. ยาว 5-7 ซม. อยู่บนแกนกลางช่อดอกยาวประมาณ 0.5 ซม. ช่อดอกย่อย รูปรีหรือรูปหอก เรียงบนแกนแขนงที่แบนจำนวน 2 แถว กาบช่อดอกย่อย มีหรือไม่มี ถ้ามีเป็นเยื่อบางขนาดเล็ก รูปรี ยาว 0.6-0.7 มม. ขอบเส้นภายในไม่ชัดเจน 1 เส้น ปลายสีชมพู กาบช่อดอกย่อย รูปรีหรือรูปหอก เนื้อบาง ยาว 3.1-3.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังมนและมีขนคล้ายไหมกระจาย ดอกกลาง ไม่สมบูรณ์ หรือลดรูป กาบล่าง รูปรี ลักษณะคล้ายกับกาบช่อดอกย่อย เส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรีหรือรูปหอก ยาว 2.4-2.5 มม. เนื้อแข็ง ผิวเกลี้ยงเป็นมัน เส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลม กาบบน รูปรี ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เป็นแผ่นเนื้อแข็ง ปลายมนเป็นจุดแหลม ขอบเอบเข้าไม่จรดกัน กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเว้าตื้นหรือเรียบ ยาว 0.4-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1.6-1.7 มม. สีม่วงหรือสีดำ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยอดเกสรสีม่วงเข้มหรือสีน้ำตาล ผล รูปไข่กลับหรือรูปรี สีน้ำตาลอ่อน ยาวประมาณ 2 มม. เอ็มบริโอ กลม ยาว 0.4-0.5 มม. หรือยาว 1/2 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าสะกาดน้ำเค็ม

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำ

Paspalum plicatulum Michx., Fl. Bor. Amer. 1: 45. 1803.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ลำต้นตั้งสูง 40-50 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง ขอบเป็นเยื่อบางเหลื่อมซ้อนกัน ยาว 5-10 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนานกว้าง 1.2-1.4 ซม. ยาว 25-35 ซม. ฐานใบกว้างมนเส้นกลางใบหนาสาบมีสีเขียว ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบางผิวเรียบ ยาว 0.7-0.8 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกประอบ มีข้อแขนงย่อยจำนวน 2-4 ข้อ อยู่บนแกนกลางช่อดอกแบบสลับ แกนกลางช่อดอกยาว 2-4 ซม. แขนงย่อย กว้าง 1.6-1.7 มม. ยาว 4-7 ซม. ที่โคนก้านมีขนคล้ายไหมกระจาย ช่อดอกย่อย รูปรีหรือกลม แบนทางด้านบน-ล่าง ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อยู่บนแกนช่อดอกที่แบนจำนวน 2 แถว กาบช่อดอกย่อย ไม่มี กาบช่อดอกย่อย กลมหรือรูปรี ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เป็นเยื่อบาง ปลายมนหรือเป็นจุดแหลม ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ดอกกลาง ลดรูป กาบล่าง รูปกลมหรือรี เป็นเยื่อบาง เนื้อย่น ยาว 2.1-2.2 มม. เส้นภายใน 3-5 เส้น ผิวเกลี้ยง ปลายเป็นจุดแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศหรือเพศเมีย กาบล่าง รูปกลมหรือรูปรี ยาว 1.8-1.9 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน กาบบน กลมหรือรูปรี ยาว 1.5-1.6 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน ปลายมนหรือเป็นจุดแหลม ขอบส่วนล่างเอบเข้าเป็นเยื่อบางส่วนปลายเปิด กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายเฉียง ยาว 0.3-0.4 มม. เป็นเยื่อบาง เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.6-0.7 มม. สีม่วงหรือสีดำ เกสรเพศเมีย มีรังไข่กลมหรือรูปไข่ ยาว 0.4-0.5 มม. ยอดเกสรสีม่วงเข้มหรือสีดำ ผล กลม ผิวเกลี้ยงเป็นมัน สีน้ำตาล ยาวประมาณ 1.35 มม. เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/4 ของความยาวผล

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชื้นแฉะ

Setaria P. Beauv.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ช่อดอกแบบช่อกระจະ รูปรีหรือรูปทรงกระบอก กว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-15 ซม. 2
1. ช่อดอกแบบแยกแขนงเปิด กว้าง 10-15 ซม. ยาว 15-20 ซม. ใบพับจีบคล้ายใบปาล์ม *S. palmifolia*
2. ก้านช่อดอกย่อยมีขนแข็งสีม่วงหรือสีแดง 8-12 เส้น หนามบนลำขนลุ้ไปทางปลายขน *S. geniculata*
2. ก้านช่อดอกย่อยมีขนแข็ง 2-5 เส้น โคนแยก หนามบนลำขนลุ้ไปทางโคนขน *S. verticellata*

Setaria geniculata (Lamk.) P. Beauv., Ess. Agrost.: 51. 1812.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าสั้น กอโปร่ง ตั้งตรง ลำสีม่วงหรือสีเขียว เกลี้ยง ผิวมัน สูง 30-120 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยงสีม่วง กาบหุ้มหลวม ข้อเรียบหรือโป่งออกเล็กน้อย ยาว 12-16 มม. มีขนขาวอ่อนนุ่มกระจาย แผ่นใบ รูปแถบ เรียวยาว กว้าง 2-5 มม. ยาว 15-50 ซม. หลังใบสีม่วง ฐานใบสอบขอบใบขนาน ปลายใบ เรียวแหลม ลิ่นใบ เป็นขนเรียงกันเป็นแถบ ยาว 0.5-0.7 มม. มีขนโดยรอบ ช่อดอก แบบกระจະหรือช่อแยก แขนงแคบ รูปรี กว้าง 1.3-1.7 ซม. ยาว 5-9 ซม. สีม่วงหรือสีแดง ข้อแก่สีเหลือง ช่อดอกย่อย ออกเดี่ยว กว้าง 1.2-1.3 มม. ยาว 2.4-2.5 มม. เรียงสลับบนแกนกลางช่อดอก ก้านช่อดอกย่อย ยาว 0.1-0.2 มม. มี ขนแข็ง เป็นกลุ่มๆ ละ 8-12 เส้น สีม่วงหรือสีแดง หนามบนลำขนลุ้ไปทางปลาย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 1-1.5 มม. หรือประมาณ 1/3 ของความยาวช่อดอกย่อย เยื่อบางโปร่ง ที่ขอบมีแถบสีม่วง เส้นภายใน 5 เส้น เส้นข้างปลายโค้งติดกันแต่ไม่ติดกับเส้นกลาง ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปไข่ กว้าง 1.1-5 มม. ยาว 1.2-1.4 มม. เนื้อบางอ่อนนุ่ม ขอบโปร่งบางแผ่ออก เส้นภายใน 7 เส้นชัดเจน เส้นปลายจะ โปร่งออก สีม่วง ดอกกลาง ลดรูป กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 1.2-1.4 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้น ภายในชัดเจน เส้นข้างสีม่วง กาบบน รูปหอกหรือรูปไข่ กว้าง 0.4-0.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น โปร่งบาง สีขาว ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 1-1.3 มม. ยาว 2.2-2.5 มม. สีขาวมีลายบนผิว ด้านนอกขน ปลายมีสันเป็นจอย ขอบโอบเข้าเล็กน้อย กาบบน รูปไข่ กว้างประมาณ 1.2 มม. ยาว 1.5-2 มม. เนื้อแข็ง สี ขาว เส้นภายใน 2 เส้น เส้นทางด้านข้างปลายติดกัน ขอบพับ มีรอยย่นระหว่างเส้นข้าง ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปหอกปลายแหลม ยาว 0.8-0.9 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 1 มม. ผล รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. ผิวเป็นคลื่นสีน้ำตาลหรือสีดำ

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าหางหมาจิ้งจอก (กรุงเทพฯ)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Setaria palmifolia (Koenig) Stapf in J. Linn. Soc. (Bot.) 42: 186. 1914. _____ *Panicum palmifolium* Koenig in Naturf. 23: 208. 1788.

หญ้าหลายปี เป็นกอโปร่ง ข้อล่างเอน 2-5 ข้อ แล้วตั้งขึ้นสูง 90-120 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบ โอบลำ แบบหลวม ๆ ยาว 5-12 ซม. ส่วนบนของขอบมีขนสีเทา แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 2-5 ซม. ยาว 12-30 ซม. เนื้อหยาบ เส้นใบพับจีบคล้ายพัด ผิวใบมีขนฐานกลมกระจาย ฐานสอบ ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่น เนื้อหยาบสีน้ำตาล ผิวเกลี้ยง ปลายเป็นขนละเอียด ยาว 1.5-1.6 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 10-15 ซม. ยาว 15-20 ซม. มีแกนกลางช่อดอกเป็นสามเหลี่ยมขนสากมือ ช่อดอกย่อย เพศผู้หรือสมบูรณ์เพศ รูปไข่หรือรูปรี แบนด้านบนล่าง ยาว 3-3.2 มม. ก้านช่อดอกย่อย เป็นสามเหลี่ยม 1-5 มม. มีขนแข็งยาว 7-12 มม. ที่โคนมีหนามละเอียดลุ้ไปทางปลาย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ กว้างประมาณ 1.2 มม. ยาว 1.2-1.4 มม.

เนื้องาง สีเขียว เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเส้นจรดกันที่ปลาย ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปไข่ กว้างประมาณ 2 มม. ยาว 2-2.2 มม. เนื้องาง เส้นภายใน 7 เส้น เส้นข้างจะยาวประมาณครึ่งหนึ่งของ เส้นภายในทั้งหมด ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 1.2-1.4 มม. ยาว 3-3.2 มม. เส้น ภายใน 5 เส้น เนื้อโปรงบาง ปลายแผ่เป็นเยื่อบาง ม้วนเป็นท่อปลายแหลม กาบบน รูปหอกหรือรูปรี เป็นเยื่อ บาง ยาว 1-1.5 มม. เนื้องางคล้ายเยื่อ ขอบพับเข้าปลายแหลม ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรีหรือรูปหอก กว้าง 1.2-1.4 มม. ยาว 2.2-2.6 มม. เนื้อแข็ง เส้นภายใน 5 เส้น ผิวนอกเป็นคลื่น ปลาย แหลมเป็นจอยแข็ง กาบบน รูปไข่ กว้างประมาณ 1.2 มม. ยาว 2.2-2.4 มม. เนื้อแข็ง ผิวมัน ขอบส่วนล่าง ของแผ่นโอบเข้าไม่จรดกัน เส้นภายใน 2 เส้น ระหว่างเส้นข้างด้านหลังของแผ่นเป็นแฉ่งยาวไปจนถึงปลาย ปลายแหลม กลีบเกล็ด ปลายเฉียง ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาว 1.4-1.5 มม. เกสร เพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาว 1.5-1.6 มม. ยอดเกสร สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- ญ่ากาบไผ่ (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- ชายป่าดิบแล้งหรือหุบเขา

Setaria verticillata (L.) P. Beauv., Ess. Agrost. 51: 178. 1812. _____ *Panicum verticillatum* L., Sp. Pl. 2: 82. 1762.

หญ้าปีเดียว ลำต้นทอดยาวไปกลับพื้น ปลายตั้งขึ้น สูง 90-150 ซม. อาจยาวได้ถึง 3 ม. กาบใบ แบนทางด้านข้าง ด้านหลังส่วนบนเป็นสัน ยาว 6-10 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.5-3.5 ซม. ยาว 15-45 ซม. ฐานสอบ ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบาง ผิวเรียบ ด้านหลังมีขนคล้ายไหมกระจาย ยาว 2-2.3 มม. เส้นน้ำตาลหรือสีชมพู คอใบ เป็นแผ่นแข็งยาวประมาณ 4 มม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงแคบ รูปทรง กระบอกหรือรูปรี กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 6-15 ซม. ก้านช่อดอกย่อยมีขนโคนแยก 2-5 เส้น ยาวประมาณ 8.5 มม. ปลายสีชมพู นามบนลำขนลุไปทางโคนขน ช่อดอกย่อย รูปรีหรือรูปหอก กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาว 1.8-2 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ เป็นแผ่นเนื้อโปรงบาง เส้นภายใน 3 เส้น เส้นข้างปลายยาวจรดกับเส้นกลาง กาบช่อย่อยบน รูปไข่หรือรูปหอก กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาว 1.5-2 มม. เนื้อโปรงบาง ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบ ล่าง รูปหอก กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาวประมาณ 2 มม. เป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 5 เส้น ดอกบน สมบูรณ์เพศ หรือเพศผู้ กาบล่าง รูปรี เป็นแผ่นเนื้อแข็ง ผิวด้านนอกขรุขระเส้นภายใน 5 เส้น กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาว 1.5-1.6 มม. ปลายมน เป็นจอยแหลม กาบบน รูปรี ยาว 1.3-1.4 มม. เป็นแผ่นแข็งผิวเรียบ เส้นขอบ 2 เส้น ระหว่างเส้นผิวเป็นคลื่น กลีบเกล็ด ขนาดเล็ก ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1-1.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยอดเกสรสีแดง หรือสีม่วง ผล รูปไข่ ยาว 1.4-1.5 มม. ผิวเรียบ สีเหลือง หรือสีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าโขม (กาญจนบุรี); หญ้าคาย (เชียงใหม่); หญ้าหมาติดแก้ง (สิงห์บุรี); หญ้าทางกระรอก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Melinideae

Rhynchelytrum Nees

Rhynchelytrum repens (Willd.) C.E. Hubb. in Kew Bull.: 110. 1934. _____ *Saccharum repens* Willd., Sp. Pl. 1: 322. 1798.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ลำเลียงสีเทา สูง 40-80 ซม. กาบใบ ด้านหลังกลมมีขนสีขาวกระจายทั่วแผ่น ยาว 8-12 ซม. สีเทาหรือสีขาว แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.8-1.2 มม. ยาว 20-40 ซม. ฐานใบมน ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นแถบขนสีขาวปลายตัดตรง ยาว 1-1.5 มม. คอใบ ด้านหลังมีขนสีขาวกระจาย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง สีแดง กว้าง 10-14 ซม. ยาว 15-20 ซม. แกนกลางช่อดอกเป็นสามเหลี่ยม ช่อดอกย่อยออกเป็นคู่ที่มีเพศและขนาดเท่ากัน ก้านช่อดอกย่อย เป็นเส้นกลมเรียว ยาว 3 มม. มีขนสีแดง กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปขอบขนาน ด้านหลังมีขนสีแดง ยาว 0.7-0.8 มม. ปลายมนหรือปลายตัดและมีขนเป็นแถบที่ขอบด้านบน กาบช่อดอกย่อยบน เนื้อบางรูปหอกหรือรูปไข่ กว้าง 0.2-0.4 มม. ยาว 3.2-3.4 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ด้านหลังมีขนสีแดงยาวประมาณ 4 มม. ปลายเป็นรยางค์ยาว 0.8-0.9 มม. ดอกล่าง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง คล้ายกับกาบช่อดอกย่อยบน กาบบน รูปหอกหรือไข่กลับ ยาว 2.3-2.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 2 เส้น ผิวเกลี้ยง ขอบด้านหลังมีขนสีขาวเรียงบนเส้นส่วนบน ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปทรงกระบอกขอบขนานเนื้อแข็ง ผิวเกลี้ยง ยาว 2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ส่วนปลายแผ่เป็นแผ่นเยื่อบาง ปลายเว้าลึก กาบบน รูปหอก ยาว 1.4-1.7 มม. เนื้อแข็งผิวมัน ปลายเว้า กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.2-4 มม. ปลายมน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 2 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 0.2-0.3 มม. ยอดเกสร ผล รูปกระสวย ยาว 1-1.2 มม. สีน้ำตาลผิวเกลี้ยงเป็นมัน ปลายแหลม เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าตาแดง (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ที่โล่ง

Digitariinae

Digitaria Heist. ex Fabricius

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. แกนช่อดอกรูปสามเหลี่ยมหรือค่อนข้างกลม ช่อดอกย่อยแบบเดี่ยวทั้งหมด 2
1. แกนช่อดอกแบน ช่อดอกมี 2 แบบ กาบช่อดอกย่อยล่างเส้นภายใน 2 เส้น *D. dispar*
2. หญ้าปีเดียว กาบช่อดอกย่อยล่างไม่มี กาบล่างของดอกล่างยาว 1.5-2 มม. *D. siamensis*
2. หญ้าหลายปี กาบช่อดอกย่อยล่างรูปลิ้น กาบล่างของดอกล่างยาว 3-3.7 มม. *D. setifolia*

Digitaria dispar Henr. in Blumea 1: 97. 1934.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าสั้น ทอดเลื้อยยาวหลายข้อ แตกแขนงและรากที่ข้อต้นๆ ปลายตั้งชันสูง 40-60 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบ ส่วนล่างมีขนฐานกลมกระจาย ขอบแผ่เป็นเยื่อบางเหลื่อมซ้อนกัน ยาว 4-12 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 4-10 ซม. ฐานมนมีขนสีขาวคล้ายไหมกระจายทั่วแผ่น ปลายแหลม เส้นใบ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ผิวเกลี้ยงปลายตัดตรง ยาว 1.7-1.8 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจะมีแขนงช่อดอกย่อย 3-7 ช่อ เรียงสลับบนแกนกลางช่อดอกคล้ายนิ้วมือ แกนกลางแขนงช่อดอกย่อย ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง กว้าง 1.2-1.3 มม. ยาว 6-12 มม. ช่อดอกย่อย มี 2 แบบ ก้านสั้นและก้านยาว เรียงอยู่บนแกนกลางแขนงช่อดอกย่อยด้านเดียว ช่อดอกย่อย ก้านสั้น รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 3.5-4 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอกหรือรูปลิ้น ยาว 2-2.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 2 เส้น ระหว่างเส้นและขอบมีขนสีขาวหนาแน่น ปลายแหลมมีขน กาบช่อดอกย่อยบน

รูปไข่ ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบโอบเข้าคล้ายกาบเรือ ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปหอก ผิวเกลี้ยง ยาว 2.4-2.5 มม. เนื้อแข็ง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง โอบเข้า ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอกหรือรูปไข่ ยาวประมาณ 2 มม. เนื้อแข็ง ผิวเรียบ เส้นภายใน 2 เส้น ส่วนล่างขอบแผ่เป็นเยื่อบางจรดกัน ปลายมนหรือปลายตัดเฉียง กาบบน รูปหอก ยาวประมาณ 1.6 มม. กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายเว้า ยาวประมาณ 0.1 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. สีม่วงหรือสีชมพู เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปรี ยาวประมาณ 0.5 มม. สีชมพูหรือสีม่วงเข้ม ช่อดอกย่อย ก้านยาว สมบูรณ์เพศมีลักษณะคล้ายช่อดอกก้านสั้นแต่บางข้อบริเวณขอบของกาบล่างชั้นนอกมีขนสีขาว ผลรูปหอก ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล เอ็มบริโอ กลม ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Digitaria setifolia Stapf in This-Dyer, Fl. Cap. 7(2): 376. 1898.

หญ้ามลายปี เป็นกอ รากเป็นเหง้าแข็ง สูง 60-100 ซม. ตั้งตรงสีเขียวหรือสีฟ้า กาบใบ สีเขียวผิวเรียบหรือมีขนอ่อนนุ่ม หรือกระจายที่โคน ยาว 10-30 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3-5 มม. ยาว 13-20 ซม. ฐานสอบ เนื้อใบอ่อน มีขนอ่อนนุ่มหรือขนแข็ง ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อกระจจะประกอบ มีแขนงช่อย่อย 3-5 ช่อ เรียงสลับบนแกนกลางช่อแบบสลับคล้ายนิ้วมือ ช่อดอกย่อย ออกเดี่ยว ยาว 3.5-4 มม. สีม่วง กาบช่อย่อยล่าง รูปลิ้ม เยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 3 เส้น กาบช่อย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 3-3.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 3-5 เส้น ระหว่างเส้นและขอบมีขนสีนํ้าตาล ทำให้เห็นเส้นภายในไม่ชัดเจน ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง เป็นเยื่อบาง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 3-3.7 มม. เส้นภายใน 7 เส้น ระหว่างเส้นมีขนสีนํ้าตาลหนาแน่น ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 2.5-3 มม. เนื้อหยาบ สีนํ้าตาล รูปหอก เส้นภายใน 3 เส้น ขอบทั้งสองโอบเข้าแผ่เป็นเยื่อบางสีขาว ปลายแหลม กาบบน รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ สีนํ้าตาล ขอบเนื้อบางโอบเข้า ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเรียบ เกสรเพศผู้ กลม ยาวประมาณ 0.2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่ ยอดเกสรสีเหลือง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กรกฎาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Digitaria siamensis Henr. Monogr. Gen. Digitaria: 692. 1950.

หญ้ามลายปี ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ลำต้นตรง สูง 40-70 ซม. แขนงแตกภายในกาบใบ กาบใบ เนื้อหยาบ มีขนกระจายระหว่างเส้นลำเลียง โดยเฉพาะส่วนบนของแผ่น สูง 5-10 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้างประมาณ 0.5 ซม. ยาว 20-30 ซม. เนื้อหยาบ ท้องใบมีขนกระจาย ปลายเรียวแหลม ลิ้นใบ เป็นแผ่นเนื้อหยาบขอบมีขน สูง 2.2-2.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจจะประกอบ มีแขนงช่อย่อยช่อคล้ายนิ้วมือ จำนวน 4-15 ช่อ เรียงบนแกนแขนงย่อยแบบสลับ ช่อดอกย่อย แขนงทางด้านบน-ล่าง สมบูรณ์เพศ กาบช่อย่อยล่าง ลดรูป กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เป็นแผ่นบาง ระหว่างเส้นภายในและขอบมีขนหนาแน่น ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปหอกหรือรีเนื้อบาง ยาว 1.8-1.9 มม. เส้นภายใน 7 เส้น ระหว่างเส้นและขอบมีขนหนาแน่น ดอกย่อยบน สมบูรณ์เพศ กาบล่างชั้นนอก เป็นแผ่นเนื้อแข็งสีดำ ผิวเกลี้ยง รูปรี ยาวประมาณ 1.8 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังโค้งมน กาบบนชั้นนอก เป็นเนื้อหยาบรูปหอกหรือรี ยาว 1.3-1.5 มม. ขอบส่วนล่างแผ่เป็นเยื่อบางจรดกัน ปลายมน กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายตัดตรง ยาว

ประมาณ 0.3 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 1 มม. จำนวน 3 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอกหรือไข่กลับ ยาว 0.6 มม. ปลายเกสรแยกเป็น 2 พู่ คล้ายขนนก สีน้ำตาลเข้มหรือสีดำ

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Cenchrinae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ก้านช่อดอกย่อยมีวงกาบประดับเป็นแผ่นเนื้อหยาบแข็ง ปลายแหลม *Cenchrus*
1. ก้านช่อดอกย่อยมีวงกาบประดับเป็นขน *Pennisetum*

Cenchrus L.

Cenchrus echinatus L., Sp. Pl. 1: 1050. 1753.

หญ้าหลายปี ทอดลำไปกับพื้นแล้วตั้งตรง แตกแขนงบริเวณข้อต้นๆ ลำเกลี้ยง สีชมพู สูง 60-100 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบคล้ายหนัง ผิวเกลี้ยง โอบลำหุ้มๆ ขอบเป็นแผ่นบาง สูง 4-16 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.8-1.5 ซม. ยาว 15-35 ซม. ฐานใบมน เนื้อหยาบเปราะ ขอบสากมือ ปลายสอบแหลม คอใบ ชัดเจน ช่อดอก แบบกระจุก รูปรีหรือทรงกระบอก ยาว 3-6 ซม. สีขาว ช่อเมื่อแก่เป็นสีม่วง ช่อดอกย่อย ดอกคู่ ที่มีลักษณะคล้ายกัน มีกาบรองเป็นแผ่นหนารองรับ ปลายเป็นหนามโอบแน่น ด้านในกาบประดับย่อยเกลี้ยง กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 3-3.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 3 เส้น ขอบโอบ ปลายเรียวแหลม ดอกล่างลดรูป ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 4-4.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ สีเขียว ปลายเรียวแหลม กาบบน รูปไข่ เนื้อโปร่งบาง ยาว 4.5-5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น โคนโอบเหลื่อมซ้อนกัน กลีบเกล็ด รูปทรงกระบอก เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1.25 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาวประมาณ 0.8 มม. ยอดเกสรสีม่วง ผล รูปไข่ยาว 2-2.5 มม. สีน้ำตาลเข้ม เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/4 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าขี้ครอก (กรุงเทพฯ), หญ้าสอนกระจับ (ประจวบคีรีขันธ์)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่ง

Pennisetum Rich.

Pennisetum polystachyon (L.) Schult., Syst. Veg. Mant. 2: 146. 1824. ----- *Panicum polystachyon* L., Syst. Nat. 10(2): 870. 1759. (ภาพที่ 67)

หญ้าปีเดียว ลำต้นเป็นกอ สูง 1-2 ม. กาบใบ ผิวเกลี้ยงหรือตามขอบมีขนกระจาย สูง 6-12 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 15-45 ซม. ฐานใบมน ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อบางขอบ มีขน สูง 2.3-2.4 มม. ช่อดอก แบบกระจุก รูปรี กว้างประมาณ 2 ซม. ยาว 8-15 ซม. สีม่วง ช่อดอกย่อย ออกเดี่ยว มีดอก 2 ดอก ที่แคลลัสมีวงกาบประดับเป็นขน ขนยาว 0.5-1.5 ซม. สีม่วง เมื่อแก่จะเป็นสีเทา กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ เนื้อโปร่งบาง ยาว 0.6-0.7 มม. กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก เป็นแผ่นเนื้อหยาบ กว้าง

1.1-1.2 มม. ยาว 4.1-4.2 มม. ปลายหักแหลม ดอกกลาง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง เนื้อโปร่งบาง ยาว 2.1-2.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น กาบบน รูปหอก ยาวประมาณ 0.5 มม. เนื้อโปร่งบาง เส้นภายใน 2 เส้น เกสรเพศผู้ ยาว 2.2-2.3 มม. สีเหลือง ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่หรือรูปหอก กว้าง 0.4-0.5 มม. ยาว 2.1-2.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ผิวเกลี้ยงเป็นมัน กาบบน รูปหอก ยาว 2.1-2.2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน กลีบเกล็ด ไม่มี เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่ ยาวประมาณ 0.5 มม. เมล็ด รูปรี ยาว 1.7-1.8 มม. สีน้ำตาลหรือสีเทา เอ็มบริโอ ยาวประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าजरจบ (ภาคกลาง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่ง

Arundinelleae

Arundinella Rassi

Arundinella setosa Trin., Gram. Panic.: 63. 1826.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าแข็ง ลำเกลี้ยง ตั้งตรง เป็นกอ สูง 90-120 ซม. กาบใบ เนื้อแข็ง มีขนฐาน กลมกระจาย ยาว 5-12 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 4-7 มม. ยาว 27-60 ซม. ฐานมนมีขนแข็งขอบสากมี ปลายเรียวแหลม เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ลิ่นใบ เป็นแถบขนสีขาว หรือเนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบเป็นขน ยาว 1.5-2 มม. สีขาว ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง รูปเจดีย์ กว้างประมาณ 2 ซม. ยาว 3-10 ซม. ช่อดอกย่อย มี 2 ดอก สมบูรณ์เพศหรือเพศเมีย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 5-5.5 มม. ขอบส่วนล่าง จรดกัน เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อโปร่งแข็งเปราะ สีชมพูหรือสีฟ้าเมื่อแก่ ปลายเรียวแหลม กาบช่อดอกบน รูป หอก กว้าง 1.3-1.4 มม. ยาว 6.2-6.3 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายสอบแหลมเรียวยาว ผิวเกลี้ยง ดอกกลาง ลดรูป กาบล่าง รูปหอก กว้าง 0.5-0.8 มม. ยาว 3.3-3.6 มม. เนื้อโปร่ง เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเรียวแหลม กาบบน รูปไข่กลับหรือคล้ายเรือ กว้าง 0.1-0.2 มม. ยาว 2.5-3 มม. เยื่อบาง ปลายแหลม ดอกบน เพศผู้ หรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 0.2-0.4 มม. ยาว 2-2.3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ปลาย แยกเป็นรยางค์ 3 เส้น เส้นกลางยาวที่สุด ยาว 2-2.1 มม. เส้นข้าง 2 เส้น ยาวเท่ากัน ยาวประมาณ 1 ซม. กาบ บน รูปเรือ ยาวประมาณ 2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เป็นเยื่อบาง กลีบดอก รูปกรวยยาวปลายแหลม ยาว 0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1.2-1.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1 มม. ยอดเกสรเพศเมีย สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ากาย (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Andropogoneae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ช่อดอกย่อยแบบคู่ ประกอบด้วยช่อดอกย่อยมีก้านและช่อดอกย่อยไร้ก้าน 2
1. ช่อดอกย่อยแบบเดี่ยว แบนทางด้านข้าง *Dimeria*
2. ช่อดอกเพศผู้และเพศเมียแยกกัน *Polytoca*

2. ช่อดอกเพศเดียวหรือสมบูรณ์เพศในช่อเดียวกัน	3
3. คู่ของช่อดอกย่อยมีรูปร่างและเพศเหมือนกัน	4
3. คู่ของช่อดอกย่อยมีรูปร่างและเพศแตกต่างกัน	7
4. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงกว้างหรือแคบรูปรี	5
4. ช่อกระจะ จำนวน 1 ช่อถึงหลายช่อ	6
5. ช่อแยกแขนงกว้าง ช่อดอกย่อยไร้ก้านเมื่อแก่จะหักหลุดพร้อมกับแกนแขนงช่อดอก	Saccharum
5. ช่อแยกแขนงแคบ รูปรี เมื่อแก่ช่อดอกย่อยจะหักหลุดจากแขนงย่อยของช่อดอก	Imperata
6. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านข้าง กาบช่อดอกย่อยบนมีรยางค์เรียงยาว ช่อกระจะเดี่ยว ออกที่ปลายช่อ	Pogonatherum
6. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านบน-ล่าง กาบช่อดอกย่อยบนไม่มีรยางค์ ช่อกระจะ 1 ช่อถึงหลายช่อเรียงสลับ คล้ายนิ้วมือ	Eulalia
7. ช่อดอกย่อยไร้ก้านมีเพศเดียวหรือลดรูป ช่อดอกย่อยที่มีก้านสมบูรณ์เพศ	8
7. ช่อดอกย่อยไร้ก้านสมบูรณ์เพศ ช่อดอกย่อยมีก้านเพศผู้หรือลดรูป	9
8. ช่อดอกย่อยไร้ก้านเพศผู้หรือลดรูป กาบล่างของดอกบนในช่อดอกย่อยมีก้าน มีรยางค์แข็ง	Germainia
8. ช่อดอกย่อยไร้ก้านเพศเมียกบาล่างของดอกบนในช่อดอกย่อยก้านไม่มีรยางค์	Apocopis
9. ก้านช่อดอกย่อยเรียวกกลมหรือแบน กาบล่างของดอกบนในช่อดอกย่อยไร้ก้านมีรยางค์	10
9. ก้านช่อดอกย่อย เป็นเหลี่ยมหรือกลมภายในเป็นโพรง มีขนาดใหญ่กว่าช่อดอกย่อย	
(ยกเว้น สกุล <i>Eremochloa</i>)	22
10. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ก้านแขนงย่อยของช่อกระจะเรียงรอบช่อ ไม่มีกาบประดับรองรับ	11
10. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงประกอบด้วยช่อกระจะมีกาบประดับหรือวงช่อดอกย่อยรองรับ	16
11. ก้านช่อดอกย่อยกลมเรียวยาว	12
11. ก้านช่อดอกแบนเรียวยาวเป็นร่อง	15
12. รยางค์มีขน	Heteropogon
12. รยางค์ผิวเกลี้ยง	13
13. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านบน-ล่าง	Sorghum
13. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านข้าง	14
14. ช่อดอกย่อยมีก้าน จำนวน 1 ช่อ	Vetiveria
14. ช่อดอกย่อยมีก้านจำนวน 2 ช่อ	Chrysopogon
15. ก้านช่อดอกเป็นร่องระหว่างร่องเป็นเยื้องบาง	Capilipedium
15. ก้านช่อดอกย่อยเป็นร่องแต่ไม่มีเยื้องบาง	Bothriochloa
16. ช่อกระจะมีวงประดับเป็นช่อดอกย่อยจำนวน 4 ดอก	Themeda
16. ช่อกระจะมีวงประดับเป็นกาบรองรับ	17
17. กาบล่างของดอกบนมีรยางค์เกิดที่รอยเว้าลึกไม่ถึงฐาน	18
17. กาบล่างของดอกบนมีรยางค์เกิดที่รอยเว้าลึกถึงฐาน	Arthraxon
18. ช่อดอกแบบช่อกระจะแบบช่อคู่	19
18. ช่อดอกแบบช่อกระจะเดี่ยว	21
19. กาบช่อดอกย่อยล่างของช่อดอกย่อยไร้ก้านเป็นร่องระหว่างสันหรือเว้าตื้นส่วนบนของแผ่นแผ่เป็นปีก	20
19. กาบช่อดอกย่อยล่างของช่อดอกย่อยไร้ก้านนูน ปลายสอบไม่แผ่เป็นปีก	Hyparrhenia
20. ช่อดอกย่อยในแต่ละช่อกระจะมีเพศแตกต่างกัน	Andropogon

20. ช่อดอกย่อยในช่อกระจะสมบูรณ์เพศ ช่อดอกย่อย โคนช่อเท่านั้นที่เป็นคู่ *Cymbopogon*
21. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านบน-ล่าง ขอบของกาบช่อดอกแผ่เป็นปีก *Sehima*
21. ช่อดอกย่อยแบนทางด้านข้างหรือกลม *Schizachyrium*
22. ช่อดอกย่อยไร้ก้าน ดอกย่อยล่างเพศผู้ ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่างมีรยางค์ 23
22. ช่อดอกย่อยไร้ก้าน ดอกล่างไม่มีเพศ ดอกบนสมบูรณ์เพศและกาบล่างในไม่มีรยางค์ 24
23. ช่อดอกแบบช่อกระจะ จำนวน 2 ช่อ แต่ละช่อมีหลายข้อปล้อง ไม่มีวงประดับรองรับช่อดอก .. *Ischaemum*
23. ช่อกระจะ จำนวน 1 ช่อ มีปล้องเดียว มีวงกาบประดับคล้ายเรือ *Apluda*
24. กาบช่อดอกย่อยล่างมีหนามแข็งเรียงกันที่ขอบคล้ายฟันหมี ช่อดอกที่มี ก้านลดรูปเหลือเพียงก้าน.. *Eremochloa*
24. กาบช่อดอกย่อยล่างไม่มีหนามแข็งหรือถ้ามีอยู่ก็ฐานหรือด้านหลังของแผ่น 25
25. ช่อดอกย่อยมีก้านลดรูป ก้านช่อดอกย่อยเชื่อมกับปล้องของแกนกลางช่อดอก *Mnisithea*
25. ช่อดอกย่อยเพศผู้ ก้านช่อดอกย่อยไม่เชื่อมกับแกน *Rottboellia*

Saccharinae

Saccharum L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นเป็นเหง้าสั้น เป็นกอตั้งตรง สูง 3-5 ม. ตารากจำนวน 1 แถว ก้านช่อดอกเกลี้ยง กาบช่อดอกแบนเนื้อบางเป็นเนื้อเดียวกัน เส้นภายใน 5 เส้น *S. arundinaceum*
1. ลำต้นเป็นไหลทอดยาว ปลายตั้งขึ้นสูง 1.5-3 ม. ตารากจำนวน 2 แถว ก้านช่อดอกมีขนสีขาว กาบช่อดอกแบนส่วนล่างเนื้อหยาบแข็ง ส่วนบนโปร่งบาง เส้นภายใน 3 เส้น *S. spontaneum*

Saccharum arundinaceum Retz., Obs. Bot. 4: 14. 1786.

หญ้าหลายปี เป็นกอขนาดใหญ่ ลำต้นแข็ง สูง 3-5 ม. ช่อมีตาราก 1 แถว กาบใบ เนื้อหนา โคนเกลี้ยง ส่วนบนมีขนหนาแน่น ขอบเป็นเยื่อบาง ยาว 30-60 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.3-5 ซม. ยาว 1-2 ม. ฐานใบกว้าง มีขนสากมือ เส้นใบ เป็นแผ่นแข็งขอบโค้ง ยาว 2.5-3 มม. สีน้ำตาล ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง รูปรี กว้าง 10-30 ซม. ยาว 30-80 มม. สีขาวหรือสีเทา ก้านช่อดอก กลม ผิวเกลี้ยง ยาวถึง 1 ม. แกนกลางช่อดอก ผิวเกลี้ยง แขนงช่อดอกมีขนสีขาว ช่อดอกย่อย แบบคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปรี แคลลัส มีขนสีขาวคล้ายไหมรอบ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอกหรือรูปคล้ายเรือ กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 3.2-3.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น สีเทา เนื้อบาง ขอบใบเข้าด้านใน ด้านหลังส่วนล่างมีขนสีขาวคล้ายไหม ปลายเรียวแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปคล้ายเรือ ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เนื้อบาง ด้านหลังเกลี้ยง เส้นกลางยาวถึงปลายที่ขอบมีขนเล็กน้อย ปลายแหลม ดอกล่าง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง รูปเรือหรือรูปหอก ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เนื้อบางคล้ายเยื่อ สีชมพู ขอบแผ่นบางมีขนเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นแผ่นบาง ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจนขอบมีขน ปลายมีรยางค์แหลม กาบบน เนื้อบางเป็นแผ่นแบน ยาว 1.3-1.5 มม. ส่วนปลายของขอบมีขนคล้ายไหม กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.3-0.4 มม. ปลายเว้าลึก ขอบเฉียง เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีม่วง ยาว 2 มม. จำนวน 3 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปกระสวย ปลายเกสรแยกเป็น 2 พู ช่อดอกย่อยที่มีก้าน คล้ายกับช่อดอกย่อยไร้ก้าน ก้าน กลมเรียวเป็นเส้น ยาว 2.2-2.4 มม. มีขนสีขาวคล้ายไหม

ชื่อพื้นเมือง.- แคม (ทั่วไป); ตะโป (กระเหรี่ยง); แตร้ง (เขมร-สุรินทร์); ปง (ภาคเหนือ)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พุศิจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งเชิงเขาหรือชายป่าเต็งรัง

Saccharum spontaneum L., Mant. Alt.: 183. 1771.

หญ้าหลายปี เป็นไหลทอดยาวเนื้อแข็ง ลำต้นแตกแขนงที่ข้อตั้งขึ้นสูง 1.5-3 มม. ที่ข้อมีตารากจำนวน 2 แถว กาบใบ เนื้อหนา ผิวเกลี้ยง ขอบมีขนสากมือ สีชมพูหรือสีแดง ยาว 10-15 ซม. ที่ปลายแผ่นมีขน แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.5-1.5 ซม. ยาว 60-100 ซม. ฐานสอบ เส้นใบหนาสีขาวชัดเจน ขอบใบมีขนสากมือ ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นแผ่นแข็งขอบโค้ง ยาว 3.2-3.6 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก กว้าง 10-20 ซม. ยาว 30-50 ซม. สีขาวหรือสีเทา ก้านช่อดอกและแกนช่อดอกมีขนสีขาว ช่อดอกย่อยไร้ก้าน เพศเมีย รูปหอก ยาว 3.5-3.7 มม. แคลลัส มีขนสีขาวคล้ายไหมโดยรอบ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปรี กว้างประมาณ 0.75 มม. ยาว 3-3.2 มม. ผิวเกลี้ยง ส่วนล่างเนื้อแข็งส่วนบนโปร่งบาง ขอบมีขนคล้ายไหม เส้นภายใน 2 เส้น ปลายเว้าตื้นมีขนที่ขอบ กาบช่อดอกย่อยบน รูปรี ส่วนล่างเนื้อแข็งส่วนบนโปร่งบางมีขนคล้ายไหมกระจาย เส้นภายใน 3 เส้น ปลายแหลมมีขน ดอกกลาง เพศผู้ กาบล่าง รูปรี เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายในไม่ชัดเจนขอบและส่วนบนมีขนคล้ายไหม กาบบน รูปไข่ ยาว 0.8-0.9 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจน เป็นแผ่นบาง ขอบมีขนเรียงไปจนถึงปลาย กลีบเกล็ด รูปกรวยทรงสูง ยาวประมาณ 2 มม. ปลายเป็นขน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาว 0.7-0.8 มม. ยอดเกสรสีม่วงหรือชมพู เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. สีเหลือง จำนวน 3 อัน ช่อดอกย่อยมีก้าน คล้ายกับช่อดอกย่อยไร้ก้าน ก้าน กลมเรียวยาวมีขนคล้ายไหมกระจาย ยาว 1.5-1.8 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เขมดอกขาว คาหลวง (เชียงใหม่); คาหลง พง เล่า (ทั่วไป); อ้อยเลา (ลพบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำ ริมคลอง

Imperata Cyr.

Imperata cylindrica (L.) P. Beauv., Ess. Agrost.: 165. 1812. ----- *Lagurus cylindricus* L., Syst. Nat. 10: 878. 1759.

หญ้าหลายปี เป็นกอมีไหลแข็งทอดยาว สูง 30-150 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยงเป็นมันรูปทรงกระบอก สูง 10-35 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.5-1.5 ซม. ยาว 30-75 ซม. ฐานใบเรียวสอบ ก้านใบแข็ง เนื้อใบ หยิบคล้ายแผ่นกระดาษ เส้นใบ เป็นแผ่นเนื้อแข็ง ขอบมีขน สูง 3-3.2 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงแคบ รูปรี กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 6-15 ซม. เมื่อดอกบานจะแตกปุยเป็นสีขาว ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปไข่ ฐานมีขนสีขาวคล้ายไหมหนาแน่น กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปคล้ายรี ยาว 3.2-3.6 มม. เส้นภายใน 6 เส้น เนื้อบางคล้ายเยื่อ สีชมพูหรือสีขาว ฐานมีขนสีขาวคล้ายไหม ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปคล้ายรี ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อบางคล้ายเยื่อ โปร่งบาง มีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ขอบเรียบ ด้านหลังมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ปลายเรียวแหลม กาบล่าง รูปหอก ยาวประมาณ 2 มม. เนื้อโปร่งบาง ผิวเกลี้ยง ปลายแยกออกเป็น 2 แฉก กาบบน รูปทรงกระบอก ยาวประมาณ 1.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ โปร่งบาง ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยาวประมาณ 0.5 มม. ยอดเกสรสีม่วงหรือสีน้ำตาลเข้ม ช่อดอกย่อยมีก้าน คล้ายกับช่อดอกย่อยที่ก้าน เรียวยาวประมาณ 1 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เกือฮิ (กระเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน); ลาลาง (มาเลเซีย); ลาลเล (ยะลา); หญ้าคา (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอก.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- พบขึ้นหนาแน่นมีไหลแข็งแรงสามารถทนต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดี

Eulalia Kunth

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ช่อกระจะประกอบ จำนวนมากกว่า 2 ช่อ แขนงเรียงบนก้านช่อดอกคล้ายนิ้วมือ 2
1. ช่อกระจะมี 1 ช่อ สีทองหรือสีน้ำตาลเข้ม *E. monostachya*
2. โคนต้นมีขนสีทองหรือสีน้ำตาลเข้มหนาแน่น *E. siamensis*
2. โคนต้นเกลี้ยงสีน้ำตาล 3
3. กาบช่อย่อยล่างยาวน้อยกว่า 2 มม. ส่วนบนของแผ่นมีขนแข็ง สีขาวเป็นกลุ่ม *E. bicornuta*
3. กาบช่อย่อยล่างยาวมากกว่า 3 มม. ส่วนล่างของแผ่นมีขนสีทองหรือสีน้ำตาลหนาแน่น *E. trispicata*

Eulalia bicornuta Bor in Kew Bull.: 258. 1950.

หญ้าหลายปี เป็นกอขนาดเล็ก ลำตรง ผิวเกลี้ยง สูง 20-50 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยง แบนทางด้านข้าง ยาว 1.5-3.5 มม. เส้นสันชัดเจน แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 8-20 ซม. ท้องใบมีขนอ่อนคล้ายไหมหนาแน่น หลังใบเกลี้ยง เนื้อหยาบเหนียว เส้นใบ เป็นแถบขน สูงประมาณ 0.3 มม. สีขาวช่อดอก แบบช่อกระจะประกอบ มีจำนวน 4-10 ช่อ แต่ละช่อขนาด 3-6 ซม. เรียงบนก้านแขนงช่อดอกคล้ายนิ้วมือ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 2-2.5 มม. เนื้อแข็ง ผิวเกลี้ยงเป็นมัน เส้นภายใน 2 เส้น ขอบยกคล้ายกาบเรือ ส่วนบนมีขนเป็นแถบอยู่ระหว่างเส้นภายใน ปลายเป็นแฉกและเรียวแหลม กาบช่อย่อยบน รูปไข่ ยาวประมาณ 2 มม. เนื้อแข็ง ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ปลายตัด ดอกกลาง เพศผู้ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 2-2.5 มม. เนื้อแข็งคล้ายกระดาษ ผิวมัน สีน้ำตาลเข้ม เส้นภายใน 2 เส้น เส้นกลางยาวถึงปลาย ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบบน ลดรูปเป็นแผ่นบาง ติดที่โคนของรยางค์ รยางค์ เป็นลำแข็ง ยาวประมาณ 3 ซม. โคนสีน้ำตาลปลายสีเหลือง กาบบน ยาวประมาณ 1 มม. เยื่อโปร่งบาง ปลายแหลม กลีบเกสรตัวผู้ รูปรี ยาวประมาณ 0.4 มม. ปลายตัด เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 0.5-0.6 มม. สีม่วง ผล รูปกระสวย สามเหลี่ยม ยาว 1.5 มม. เอ็มบริโอ ยาว 1/3 ของความยาวผล ช่อดอกย่อยมีก้าน สมบูรณ์เพศคล้ายกับช่อดอกย่อยไร้ก้าน ก้าน เนื้อแข็ง ยาว 0.2-0.3 มม. มีขนสีขาวโดยรอบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Eulalia siamensis Bor in Kew Bull.: 499. 1954.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าแข็ง กอหนา สูง 1.8-2.2 ม. ตั้งตรง โคนต้นมีขนสีทองหนาแน่น ปล้องเรียบ สีเหลือง ข้อเรียบมีแถบขน เมื่อแก่จะมีสีม่วงหรือสีน้ำตาลเข้ม กาบใบ โคนมีขนสีทองเนื้อหยาบเหนียว ยาว 15-30 ซม. ส่วนบนของแผ่นมีขนสีขาวหนาแน่น แผ่นใบ ฐานสอบ รูปขอบขนาน ใบมีขนสีขาว กว้าง 6-7 มม. ยาว 40-60 ซม. เส้นกลางใบสีขาวชัดเจน หลังใบมีขน ปลายแหลม เส้นใบ เป็นแผ่นบาง เนื้อแข็ง ปลายเป็นขน ยาว 1.2-1.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจะ ยาว 16-20 ซม. จำนวน 3-4 ช่อ ติดกับก้านช่อดอกแบบสลับคล้ายนิ้วมือ สีทองหรือสีน้ำตาล ช่อดอกย่อย แบบคู่ ช่อดอกย่อยที่ไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปหอก สีน้ำตาล

เข้มหรือสีดำ ปลายสีเหลืองหรือสีทอง กาบช่อย่อยล่าง เนื้อแข็งแบนทางด้านหลัง ขอบคล้ายกาบเรือ ยาว 5.5-6 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ปลายตัดเป็นเยื้องบางๆ กาบช่อย่อยบน รูปเรือ เนื้อหยาบแข็ง ยาว 4.5-5 มม. ที่สันมีแถบขนสีทอง เส้นภายใน 3 เส้น ปลายแหลม กาบล่าง เป็นเยื้องบางโปร่ง ยาว 4-5 ซม. ปลายเป็นรยางค์แข็ง โคนสีน้ำตาลเข้ม ส่วนบนสีทอง ผิวเกลี้ยง กาบบน เนื้อบาง แข็งสีน้ำตาลเข้ม ฐานเป็นเยื่อโปร่งสีขาวแข็งปลายค่อนข้างบาง ยาว 5.5-6 มม. ขอบโอบเข้า ปลายเรียวยาวมีขน กลีบเกล็ด มีเนื้อบาง โคนสอบปลายกว้างออกเป็นหยักยาว 0.5-1 มม. จำนวน 2 อัน รังไข่ ยาว 0.5-1 มม. ก้านเกสรเพศเมียแตกออกเป็น 2 พู คล้ายขนนก ยาว 3.5-4 มม. ช่อดอกย่อยที่ไร้ก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบช่อย่อยล่าง เนื้อแข็งรูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 5-5.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น สีน้ำตาลเข้มปลายเป็นเยื้องบาง ด้านหลังส่วนล่างมีขนสีทองหนาแน่น กาบช่อย่อยบน เนื้อแข็ง สีน้ำตาลหรือสีดำ กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 6-7 มม. ผิวมัน มีขนสีน้ำตาล ขอบพับเข้าคล้ายกาบเรือ ปลายเป็นเยื้องบางๆ สันกลางนูน กาบล่าง เป็นเยื้องบาง ยาว 3.5-4 มม. พันรอบปลายรยางค์ยาวประมาณ 3 ซม. โคนสีน้ำตาลปลายสีทอง กาบบน เยื้องบาง สีน้ำตาลส่วนล่างโปร่งบาง กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาว 5-5.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ขอบพับเข้าด้านใน ปลายหู่ กลีบเกล็ด สีน้ำตาล 2 อัน ปลายเว้าลึกเป็น 2 แฉก ยาว 0.5-7 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ สีน้ำตาลเข้ม รูปทรง 3 เหลี่ยม ยาวประมาณ 6-6.2 มม. ยอดเกสร สีน้ำตาลหรือสีแดง ก้าน รูปสามเหลี่ยม ยาว 3.5-4 มม. มีขนสีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- หล้ากาย (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Eulalia monostachya (Bal.) A. Camus in Lecomte, Fl. Gén. I.-C. 7: 254. 1922. _____ *Pollinia monostachya* Bal. in Morot, J. de Both. 4: 81. 1890.

หญ้าหลายปี เป็นกอมีเหง้าแข็ง สูง 30-70 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 3-7 ซม. ผิวเกลี้ยง มีขนกระจาย แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 3-4 มม. ยาว 10-17 ซม. ฐานสอบ ผิวเกลี้ยง ลิ่นใบ เป็นเยื่อแข็งปลายโค้ง มีขนละเอียดตามขอบ ยาวประมาณ 0.4 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกเดี่ยว ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 4-4.5 มม. มีขนสีทอง ปลายเป็นแฉกหรือตัด กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ส่วนล่างของแผ่นมีขน ปลายพับเข้า กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เป็นเยื้องบาง ส่วนบนมีขนสีทอง ดอกกลาง เพศผู้ กาบล่าง เป็นเยื้องบางติดกับรยางค์ รยางค์ เป็นเส้นเรียว ยาว 2-2-2.3 ซม. สีทอง ช่อดอกย่อยมีก้าน รูปหอก เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ ก้าน ยาว 2.4-2.6 มม. รูปสามเหลี่ยม ขอบมีขนสีทองหรือสีน้ำตาลเข้ม กาบช่อย่อยล่าง เป็นเยื้องบาง ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ส่วนล่างมีขนสีทอง กาบล่าง ติดกับรยางค์ ปลายแยกออก กาบบน เป็นเยื้องบาง ยาว 2 มม. ยอดเกสรเพศเมีย สีม่วงหรือสีม่วง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Eulalia trispicata (Schult.) Henr. in Blumea 3: 453. 1940. _____ *Andropogon trispicatus* Schult., Syst. Veg. 2: 452. 1824.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอ ตั้งตรง โคนต้นผิวเกลี้ยง สูง 70-150 ซม. กาบใบ กลม ผิวเกลี้ยง ยาว 10-20 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ ผิวเกลี้ยง กว้างประมาณ 5 มม. ยาว 20-30 ซม. ลิ่นใบ เนื้อเยื่อคล้ายเยื่อ ยาว 0.3-0.5 มม. ด้านหลังมีขนกระจาย ช่อดอก แบบช่อกระจุกเรียงบนก้านช่อดอกคล้ายนิ้วมือ จำนวน 2-8 ช่อ

แต่ละช่อยาว 10-15 ซม. ปล้องของแกนช่อดอกขอบมีขน ยาว 6-8 มม. ปลายตัดเฉียง ช่อดอกย่อย สมบูรณ์เพศ ขนาดและรูปร่างเหมือนกัน ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 7 มม. สีนํ้าตาลเข้ม กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 6 มม. ด้านหลังเป็นร่อง ขอบมีขนกระจาย ปลายสอบตัดตรง กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาวประมาณ 6 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นสันมีขนสีขาวกระจาย กาบล่าง เนื้อบาง ปลายเป็นรยางค์แข็ง รยางค์ยาว 3-5 ซม. โคนสีนํ้าตาลปลายสีทอง กาบบน รูปหอก กว้าง 0.3 มม. ยาวประมาณ 5 มม. เนื้อบาง คล้ายเยื่อ สีนํ้าตาล ปลายเป็นเยื่อบางมีขนกระจาย กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาวประมาณ 0.7 มม. ขอบเป็นหยัก เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาวประมาณ 1 มม. ยอดเกสร สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน มีเพศและขนาดคล้ายกับกับช่อดอกย่อยไร้ก้าน ก้าน ยาวประมาณ 3-3.5 มม. ขอบมีขนกระจาย

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Pogonatherum P. Beauv.

Pogonatherum crinitum (Thunb.) Kunth in Enum. Pl. 1: 478. 1833. _____ *Andropogon crinitus* Thunb., Fl. Jap. 40. 1784.

หญ้าหลายปี เป็นกอแน่น ลำเกลี้ยง สีเหลือง สูง 20-35 ซม. กาบใบ ทรงกระบอก ผิวเกลี้ยงสูง 1-2 ซม. แผ่นใบ รูปขอบขนาน ฐานสอบมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม กว้าง 0.1-0.2 มม. ยาว 3-5 ซม. ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อกระจุกมีช่อเดียว สีเหลือง ยาว 2-2.5 ซม. ช่อดอกย่อย แบนทางด้านข้างฐานมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ช่อดอกย่อยไร้ก้าน ดอกสมบูรณ์เพศ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เส้นภายใน 1 เส้น ยาว 0.4-0.6 มม. ปลายตัดตรง ขอบมีขน กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก เส้นภายใน 1 เส้น ยาวประมาณ 1 มม. มีรยางค์ยาว 13-15 มม. ดอกล่าง เพศผู้ กาบล่าง รูปเรือ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 12-15 มม. ปลายเป็นรยางค์ กาบบน รูปเรือ ยาว 0.4-0.6 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ผล รูปหอก ยาว 0.4-0.5 มม. สีนํ้าตาล อับเรณู จำนวน 1 อัน ยาว 0.4-0.6 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน สมบูรณ์เพศ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก ยาว 0.4-0.8 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 1 เส้น มีหนามเรียงกันไปจนถึงปลาย ปลายตัดทู่ มนหรือเว้า สีนํ้าตาล กาบล่าง เนื้อบางคล้ายเยื่อ กาบบน เยื่อโปร่งบาง เส้นภายในจำนวน 1 เส้น ก้านช่อดอกย่อย เป็นเหลี่ยมมีขนคล้ายไหมกระจาย ยาวประมาณ 0.6 มม. ก้าน เป็นเหลี่ยมมีขนคล้ายไหมกระจาย ยาว 0.4-0.6 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไผ่หยอง หญ้าขี้ (เชียงใหม่); หญ้าไผ่จืด (ขอนแก่น)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- สิงหาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ลานหินที่เป็นลำธาร

Germainiinae

Apocopis Nees

Apocopis collina Bal. in Morot, J. de Both.: 84. 1890.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าสั้น ลำเกลี้ยง ตั้งตรง สูง 40-60 ซม. กาบใบ กลมโอบลำแบบหหลวง ยาว 2-6 ซม. ส่วนบนมีขนกระจาย แผ่นใบ รูปขอบขนานหรือรูปแถบ กว้าง 2.5-3 มม. ยาว 6-12 ซม. ท้องใบมีขน

กระจาย ลั่นใบ เป็นแผ่นแข็ง ยาว 1-1.5 มม. ปลายโค้งมีขน ช่อดอก แบบช่อกระจจะ จำนวน 2 ช่อ ช่อดอกย่อย แบบคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปรีหรือรูปหอก แคลลัส ยาวประมาณ 0.2 มม. มีขนแข็ง สีนํ้าตาลหรือสีทอง กาบช่อย่อยล่าง รูปรีหรือรูปหอก เป็นแผ่นแข็ง เนื้อหยาบ กว้าง 2.3-3 มม. ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 7 เส้น ขอบโอบเข้า ปลายมนมีขน กาบช่อย่อยบน รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ด้านหลังเป็นสันส่วนบนมีขนกระจาย ดอกล่าง เพศผู้ กาบล่าง รูปรี กว้าง 0.5-0.8 มม. ยาว 4-5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบเรียบส่วนบนมีขน กาบบน รูปรี เนื้อโปร่งบาง เส้นภายในเป็นเส้นข้าง 2 เส้น กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาว 4.5-5 มม. อับเรณู รูปรี ยาวประมาณ 1.8 มม. สีเหลืองหรือสีนํ้าตาล ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นเยื่อบาง ผิวเกลี้ยง ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบเรียบ ปลายมน มีขน กาบบน รูปรี เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาวประมาณ 3.6 มม. กลีบเกล็ด ไม่มี อับเรณู จำนวน 2 อัน ยาวประมาณ 2 มม. สีนํ้าตาล ช่อดอกย่อยมีก้าน ลดรูปเหลือเพียงก้านที่มีขนสีนํ้าตาลหรือสีทอง ยาว 2.5-2.6 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Germainia

Germainia pilosa Chai-Anan, Thai For. Bull. 6: 39, f. 3. 1972.

หญ้าหลายปี ลำเดี่ยวหรือแตกแขนงบริเวณโคนต้น สูง 7-15 ซม. สีเขียวหรือสีนํ้าตาล กาบใบ ช่อนกันที่โคนต้น ยาว 3-6.5 มม. เรียบโอบลำต้นหลวมๆ อ่อนนุ่ม ด้านหลังมีขนฐานกลมกระจาย ขอบเป็นเยื่อบาง แผ่นใบ สีเขียวเข้มเมื่อแก่สีนํ้าตาล รูปหอก กว้าง 0.5-2.5 มม. ยาว 1.5-2 ซม. ยาว ขอบมีขนฐานกลม เรียงกันห่างๆ เส้นใบมีหนามขนาดเล็กลากมือ ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อกระจจะ ช่อดอกย่อยที่ไร้ก้าน รูปทรงกระบอก ยาว 5-5.6 มม. กาบช่อย่อยล่าง เป็นแผ่นบางสีนํ้าตาล ยาว 4-4.5 มม. ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 7 เส้น ปลายตัดหรือเว้า กาบช่อย่อยบน เนื้อโปร่งบาง ยาว 4.5-5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เกลี้ยง ปลายมีขนเล็กน้อย ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปหอก ยาว 5-5.5 มม. เนื้อโปร่งบาง เส้นภายใน 3 เส้น ปลายแหลมตอนบนมีขนกระจายปลายห่อหรือปลายตัด กาบล่าง รูปรี เป็นเยื่อบาง ยาว 5-5.2 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน รูปหอก ยาว 3.9-4 มม. ก้าน สีเขียวมีขนกระจาย ยาว 1.2-1.4 มม. แคลลัส ยาว 0.7-0.8 มม. ปลายแหลมมีขนสีนํ้าตาลทอง ผิวมีขนสีขาวคล้ายไหมกระจาย สีนํ้าตาลหรือสีเหลืองทอง กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก กว้าง 0.3-0.4 มม. ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น สีเหลือง ขอบโอบเข้า ส่วนบนมีขนคล้ายไหมกระจาย ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ปลายมีขนกระจาย ส่วนบนโดยเฉพาะบริเวณเส้นกลางมีขนกระจาย ดอกล่าง ไม่มีเพศ ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง โปร่งบางใส ยาว 2-2.2 มม. กาบบน เป็นรยางค์ มีขาวคล้ายเส้นไหมกระจาย ยาว 3-3.2 ซม. โคนสีดำปลายสีนํ้าตาลทอง ผล ยาว 1.3-1.4 มม. สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าชุมศรี

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำหรือบริเวณลานหิน

Sorghinae

Sorghum Moench

Sorghum nitidum (Vahl) Pers., Syn. Pl. 1: 101. 1805. ----- *Holcus nitidus* Vahl, Symb. Bot. 2: 102. 1791.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ตั้งตรง ข้อเรียบ ไม่มีขน สูง 120-160 ซม. กาบใบ เนื้อหยาบคล้าย กระดาษ สูง 8-15 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3-5 มม. ยาว 40-60 ซม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ท้องใบสีขาวมีขน กระจาย หลังใบสีเขียว ขอบใบสากมือ ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เป็นแถบขน ยาวประมาณ 0.25 มม. สีขาว ข้อ ดอก แบบข้อแยกแขนง แขนงย่อยติดรอบข้อ รูปเจดีย์ กว้าง 5-8 ซม. ยาว 14-30 ซม. ก้านช่อดอกย่อย ยาว 1.5-9 ซม. เรียวยาวมีขนสีทองหนาแน่น ช่อดอกย่อย รูปไข่ แบนทางด้านบน-ล่าง สีดำมีขนสีน้ำตาล ผิวมัน ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปรีหรือรูปไข่ สีดำผิวมัน มีขนสีน้ำตาลหรือสีทอง แคลลัส มีขนแข็งสีน้ำตาลรอบ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปรี เนื้อแข็งผิวมัน ยาว 5-5.5 มม. เส้นภายใน 7 เส้น ด้านหลังมีขนสีทองหรือสีน้ำตาลเข้ม ขอบ เป็นเยื่อบาง ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปคล้ายเรือ เนื้อแข็ง ผิวมันสีดำ ส่วนบนมีขน ยาว 5-5.5 มม. เส้น ภายใน 5 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงปลายที่แหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ มีแต่กาบล่าง กาบล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 5-5.3 มม. เนื้อแข็ง ปลายมีขนแข็ง ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นเยื่อบาง รูปเรือ ยาว 4-4.2 มม. ขอบแข็งส่วนบนเป็นเยื่อบาง บริเวณรอยพับของขอบมีขนคล้ายไหม รยางค์ เกิดที่ปลายของกาบล่าง เนื้อ แข็ง สีน้ำตาล ปลายสีเหลือง ยาว 2-2.2 ซม. กาบบน รูปไข่หรือรูปหอก ยาวประมาณ 2.2 มม. กลีบเกล็ด รูป กรวยปลายตัด ยาวประมาณ 0.4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาวประมาณ 0.75 มม. ยอดเกสร แยก สีม่วงหรือสีน้ำตาลเข้ม ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ก้าน แบนทางด้านข้าง ยาว 2-2.3 ซม. แคลลัส มีขนสีน้ำตาลรอบ กาบช่อดอกย่อยล่าง เป็นแผ่นบางคล้ายแผ่นกระดาษ รูปไข่ ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 7 เส้น ด้านหลังของแผ่นมีขนสีทองหนาแน่น ขอบมันพับเข้า ปลายแหลม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าหางหมา (เพชรบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่ง

Vetiveria Bory

Vetiveria nemoralis (Bal.) A. Camus in Lecomte, Fl. Gén. I-C. 7: 329. 1922. ----- *Andropogon nemoralis* Bal. in Morot, J. de Bot.: 113. 1890.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอแน่นสูง 80-120 ซม. กาบใบ เป็นแผ่นแบน ผิวเกลี้ยง ข้องันเป็นแผง คล้ายพัด ยาว 15-40 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ ฐานมนมีขน กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 30-90 ซม. เส้นกลางใหญ่ ขอบและเส้นใบมีหนามสากมือ ลิ่นใบ เป็นแผ่นเยื่อบาง ขอบมีขนละเอียด ยาว 0.5-0.8 มม. ช่อดอก แบบข้อ แยกแขนงกว้าง กว้าง 8-15 ซม. ยาว 10-28 ซม. สีแดงหรือสีฟ้าแกมกลางช่อดอก กลม สีม่วง ช่อดอก ย่อย แบบคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปหอก สีม่วงหรือสีฟ้า ปลายแหลม มีขนกระจายทั่วแผ่น กาบ ช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ เนื้อแข็ง ผิวหยาบ ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 4 เส้น ด้านหลังมีขนแข็ง กาบช่อดอกย่อยบน รูป เรือ สีม่วง เนื้อหยาบแข็ง ยาว 3.8-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อโปร่งบาง ปลายเรียวแหลม เส้น กลางยาวไปจนถึงปลาย ดอกล่าง ไม่มีเพศหรือเพศผู้ ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปเรือ เป็นเยื่อโปร่งยาว ประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางชัดเจน ขอบบางใส มีขนคล้ายไหม ปลายเป็นแฉกมีขน กาบบน รูปเรือ ยาว 1.7-2 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบมีขนกระจายปลายมน กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายตัดเฉียง ยาว 0.3-0.4 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1.8-2 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาว 0.5-0.6

มม. ยอดเกสร สีม่วง ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ มีขนาดเท่ากับช่อดอกย่อยไร้ก้าน ก้าน ยาว 2.7-3 มม. แบน ทางด้านบนล่าง

ชื่อพื้นเมือง.- แผลกตอน (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ทั่วไปในป่าเต็งรัง

Chrysopogon Trin.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นทอดนอน ปลายตั้งขึ้น สูง 30-45 ซม. แผ่นใบ รูปหอก เป็นคลื่น ปลายแหลม ช่อดอก กว้าง 4-6 ซม. ยาว 5-10 ซม. กาบช่อดอกย่อย ยาว 2.7-3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น *C. aciculatus*
1. ลำต้น ตั้งตรง สูง 1.5-2 ม. แผ่นใบ รูปขอบขนานเป็นร่องชัดเจน ปลายเรียวแหลม ช่อดอกกว้าง 8-12 ซม. ยาว 15-25 ซม. กาบช่อดอกย่อย ยาว 5.8-6 มม. เส้นภายใน 5 เส้น *C. orientalis*

Chrysopogon aciculatus (Retz.) Trin., Fund. Agrost.: 188. 1820. _____ *Andropogon aciculatus* Retz., Obs. Bot. 5: 22. 1789.

หญ้าหลายปี ลำต้นทอดยาวขนานกับพื้น ตั้งลำขึ้นแตกแขนงที่ข้อ สูง 30-45 ซม. กาบใบ เรียงซ้อนกัน สีชมพู ขอบมีขนคล้ายไหม ผิวเกลี้ยง สูง 3-6 ซม. แผ่นใบ รูปหอก เนื้อบาง บริเวณเส้นข้างเป็นคลื่นขอบมีขน กว้าง 0.6-1.2 ซม. ยาว 5-12 ซม. ปลายใบแหลม ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 4-6 ซม. ยาว 5-10 ซม. แกนกลางช่อ เรียบ สีชมพูหรือสีแดง แขนงช่อดอกยาว 0.7-2.5 ซม. เรียงรอบข้อเป็นชั้น 5-10 ชั้น ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปหอก กว้าง 0.5-0.8 มม. ยาว 3-3.2 มม. อยู่บนแคลลัสที่มีขนสีขาวยาว 0.3 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 2 เส้น บนเส้นมีขน ปลายเว้ามีขน กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก เนื้อแข็ง ยาว 2.7-3 มม. ขอบพับมีขนคล้ายไหม เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเป็นรยางค์แหลมยาวประมาณ 0.6 มม. ดอกกลาง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง รูปหอก เป็นเยื่อบาง ไม่มีเส้นภายใน ยาว 2.6-3 มม. ปลายแหลม ขอบปลายมีขน กาบล่าง เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบเป็นเยื่อโปร่งบาง ปลายเป็นรยางค์แข็ง ยาว 4.7-5 มม. บนลำมีขนสากมือ ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปรีแคบๆ กว้าง 0.2-2.5 มม. ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจน 3 เส้น ปลายแหลม กาบล่าง เป็นแผ่นเยื่อโปร่งบาง ขอบมีขนคล้ายไหม เส้นภายใน 3 เส้น ปลายแหลม กาบบน เป็นแผ่นแคบ รูปขอบขนาน ขอบเกลี้ยง ยาว 1.6-2 มม. กลีบเกล็ด รูปกรวย จำนวน 2 อัน ยาวประมาณ 0.4 มม. ปลายตัดเว้าตื้นๆ เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลือง จำนวน 3 อัน ยาว 2 มม. สีเหลือง กลีบเกล็ด รูปกรวยสูงปลายเป็นคลื่นหรือหยักตื้นๆ ยาวประมาณ 0.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ กลม ยาวประมาณ 0.6 มม. ยอดเกสร สีขาว ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ จำนวน 2 ช่อ ก้าน เป็นเส้นเรียวยาว ยาว 3-3.2 มม. ปลายตัดเฉียงขอบมีขน กาบช่อดอกย่อยล่าง เป็นแผ่นบาง รูปรี เส้นภายใน 3 เส้น มีรยางค์สั้นๆ ความยาวรวมรยางค์ 5-6 มม. สีม่วงหรือสีแดง กาบช่อดอกย่อยบน รูปรีหรือรูปหอก ยาว 4.8-5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เป็นแผ่นบางสีม่วงเข้มขอบแผ่เป็นเยื่อบางมีขนโดยเฉพาะส่วนปลายของขน

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ากร่อน หญ้าขี้ครอก หญ้าเจ้าชู้ หญ้านกคุ้ม หญ้าก่อน (ภาคเหนือ); หญ้ากะเตรย หญ้าขี้เตรย(ภาคใต้); หญ้าน้ำลึก (ตราด)

ระยะเวลาออกดอก.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- เป็นวัชพืชกระจายข้างทางหรือที่โล่งทั่วไป

Chrysopogon orientalis (Desv.) A. Camus in Lecomte, Fl. Gén. I. -C. 7: 332. 1992. _____ *Rhaphis orientalis* Desv., Opusc.: 69. 1831.

หญ้าหลายปี เป็นกอเหง้าแข็ง ตั้งขึ้นสูง 1.5-2 ม. โคนมีขน กาบใบ เป็นแผ่นหยาบแข็งมีขนสีขาว สูง 4-10 มม. ขอบเกลี้ยงแผ่เป็นเยื่อบาง แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 15-25 มม. ยาว 35-60 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ช่อดอก แบบช่อแยกแขนงกว้าง กว้าง 8-12 ซม. ยาว 15-25 ซม. สีทองหรือสีน้ำตาลเข้ม แขนงช่อย่อย เรียวยาวเป็นเส้นแตกจากแกนกลางแบบเวียนรอบข้อหรือเอียงเล็กน้อย ช่อดอกย่อยไว้ก้าน สมบูรณ์เพศ หรือเพศเมีย ยาว 6.2-6.3 มม. สีชมพูหรือสีเหลือง มีแคลลัส ยาว 2-2.5 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปเรือหรือรูปหอก เนื้อแข็ง ขอบโอบเข้าแคบ กว้าง 0.5-0.6 มม. ยาว 5.8-6 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายมีขนแข็งเป็นแผง ปลายเว้าเป็นแฉก กาบช่อย่อยบน รูปหอกยาว 5.8-6 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ด้านหลังมีขน ปลายเป็นแฉกเว้า รยางค์สามเหลี่ยม 1 เส้น แข็ง ยาว 11-11.5 มม. มีขนเรียงกันไปจนถึงปลายที่เรียวแหลม ดอกกลาง ไม่มีเพศหรือลดรูป ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบบน เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 1 เส้น ส่วนบนเป็นรยางค์แข็ง ยาว 4-5 ซม. สีน้ำตาลเข้ม ขนละเอียด กาบบน รูปเรือ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบมีขนคล้ายไหมเรียงไปจนถึงปลาย ปลายมนหรือเว้า กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.5-0.6 มม. ปลายเฉียง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาว 0.5-0.6 มม. ยอดเกสรสีดำหรือสีน้ำตาลเข้ม เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 2.6-3 มม. สีเหลือง ผล รูปรี ยาว 3-3.5 มม. ปลายแหลม เอ็มบริโอ ยาว 2 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ รูปขอบขนานหรือรูปหอก กว้าง 1 มม. ยาว 8.5-9 มม. สีเขียว ก้าน เป็นเส้นแบน เนื้อแข็ง ยาว 3-3.5 มม. แบนทางด้านบนล่าง ขอบมีขนสีทองเป็นแถบไปจนถึงขอบเว้าหรือแหลมเป็นแฉก กาบช่อย่อยล่าง รูปเรือ ยาว 7.5-8 มม. เนื้อบาง ผิวเกลี้ยง ขอบโอบเข้าด้านในคล้ายกาบเรือ เส้นภายใน 7 เส้น ปลายมีรยางค์แข็ง ยาว ประมาณ 1.2-1.3 มม. สีทองบนลำมีขนเรียงไปจนถึงปลาย กาบช่อย่อยบน รูปเรือหรือรูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 8.5-9 มม. เส้นภายใน 3 เส้น สีม่วง ขอบโอบเข้ามีขน คล้ายไหม ปลายแหลม ดอกกลาง ลดรูป ดอกบน เพศผู้ กาบล่าง รูปเรือ เนื้อบางคล้ายเยื่อ โปรงบาง กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาว 6-6.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ขอบมีขน สีม่วง กาบบน รูปเรือ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบเป็นแผ่นบาง ปลายเรียวแหลม สีม่วง อับเรณู ยาว 3.4-3.5 มม. สีเหลือง

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Capillipedium Stapf

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. หญ้าหลายปี ก้านช่อดอกย่อยผิวเกลี้ยง กาบล่างชั้นในมีรยางค์ ยาวไม่เกิน 2 ซม. *C. assimile*
1. หญ้าปีเดียว ก้านช่อดอกย่อยมีขนฐานกลมกระจาย กาบล่างชั้นในมีรยางค์ยาวมากกว่า 3 ซม.
..... *C. longisetosum*

Capillipedium assimile (Steud.) A. Camus in Lecomte, Fl. Gén. I. -C. 7: 314. 1922. _____
Andropogon assimile Steud. in Zoll., Syst. Verz.: 58. 1854.

หญ้าหลายปี เป็นกอทอดนอน มีรากค้ำที่ข้อต้นๆ ปลายตั้งขึ้น กลมหรือเป็นร่องข้างหนึ่ง สูง 1-1.6 ม. กาบใบ สีเขียวเมื่อแก่สีชมพู ผิวเกลี้ยง โอบปล้องแบบหลวมๆ ยาว 5-8 ซม. แผ่นใบ มีฐานใบสอบ รูปขอบขนาน กว้าง 2.5-7 มม. ยาว 10-16 ซม. ปลายเรียวแหลม ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง กว้าง 1.5-2.5 ซม.

ยาว 5-7.5 ซม. ข้อของแกนกลางและแขนงย่อยมีขนสีขาวคล้ายไหม ลิ่นใบ ยาว 1.1-1.2 มม. ผิวด้านหลังมีขนยาว คล้ายไหม ข้อดอกย่อย ออกคู่ ข้อดอกย่อยไร้ก้าน รูปหอก สีเขียวอ่อน ข้อแก่สีจางจนเป็นสีขาวที่ฐานมีขนโดยรอบ กาบข้อย่อยล่าง เนื้อโปร่งบาง กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 2.2-2.5 มม. ขอบและส่วนบนของกาบข้อย่อยล่างมีขนแข็งกระจาย ขอบทั้งสองพับเข้า เส้นภายในชัดเจนสีเขียว กาบข้อย่อยบน เนื้อบางคล้ายเยื่อ กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 2.4-2.6 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบพับเข้า กลางแผ่นเนื้อแข็งเป็นสันนูน ปลายแยกออกเป็น 2 แฉก ซึ่งมีขนกระจาย ดอกล่าง ไม่มีเพศมี กาบล่าง รูปหอก เนื้อโปร่งบาง ยาว 1.4-1.5 มม. ไม่มีเส้นภายใน ส่วนล่างพับเข้าตอนบนเปิด ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็ง รยางค์ ยาว 1.3-1.4 ซม. มีหนามขนาดเล็กตลอดลำ ส่วนล่างสีทองปลายสีเหลืองอ่อน กาบบน ไม่มี กลีบเกล็ด ยาว 0.1-0.2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 0.5-0.6 มม. ยอดเกสรสีน้ำตาล ข้อดอกย่อยมีก้าน จำนวน 2 ข้อ ดอกล่างลดรูปเหลือเพียงกาบข้อย่อยล่าง กาบข้อย่อยล่าง รูปหอก มีเส้นภายใน 5 เส้น ส่วนปลายมีขน ปลายแหลม ก้านข้อดอกย่อย แบน ยาว 1-1.5 มม. มีขนกระจายสีขาวคล้ายไหม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ายุ้ง (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอก.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- พบกระจายในที่โล่งเชิงเขา

Capillipedium longisetosum Bor in Brittonia 16: 227. 1964.

หญ้าปีเดียว ลำต้นตั้งตรง เป็นกอหรือเดี่ยวแตกแขนงที่โคนลำต้นสูง 40-60 ซม. ลำเกลี้ยง ขมพูหรือม่วง ที่ข้อมีขนสีอ่อนนุ่มคล้ายไหม กาบใบ ยาว 3.5-7.5 ซม. สีม่วงหรือสีเขียวอมชมพู ผิวเกลี้ยง หรือมีขนกระจายเล็กน้อย โอบลำต้นหลวมๆ เส้นกลางใบสีขาวชัดเจน ขอบสีน้ำตาลหรือสีฟ้าเยื่อบาง ส่วนบนมีขนกระจาย แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3.2-5 มม. ยาว 15-35 ซม. เส้นกลางใบชัดเจนสีขาวเนื้อใบสีเขียวเข้ม เมื่อแก่สีชมพูหรือสีแดง มีขนสาบมือ ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง ส่วนปลายด้านหลังของลิ่นใบมีขนเป็นแผง ข้อดอก แบบข้อแยกแขนง กว้าง 2.5-3.5 ซม. ยาว 7-12 ซม. ข้อดอกย่อย ออกคู่ ข้อดอกย่อยไร้ก้าน จำนวน 1 ข้อ กว้าง 0.4-0.6 มม. ยาว 4-4.2 มม. (ความยาวไม่รวมรยางค์) กาบข้อย่อยล่าง รูปหอก กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 3.2-3.5 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ สีเขียว ด้านหลังส่วนบนมีขนขนาดเล็กกระจาย ขอบโอบเข้ามีขน ขอบคล้ายกาบเรือ เส้นภายในสีเขียว 5 เส้น แต่ละเส้นยาวไม่ถึงปลายและจรดกัน กาบข้อย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.9 มม. ยาว 4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เป็นเยื่อบาง ด้านข้างของเส้นกลางยุบลง สันของเส้นกลางนูนขึ้นยาวไปจนถึงปลาย ขอบเยื่อบาง ปลายยาวมีขน ดอกล่าง ลดรูป กาบล่าง รูปไข่ ยาว 2.4-2.6 มม. กาบบน ลดรูป ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็ง รยางค์ ผิวเรียบ โคนสีน้ำตาลปลายสีทอง ยาว 3-3.5 ซม. ผลรูปรีหรือทรงกระบอก กว้าง 0.5-0.6 มม. ยาว 1.5-1.7 มม. ข้อดอกย่อยมีก้าน รูปหอก กว้าง 0.7-0.8 มม. ยาว 3.4-3.5 มม. เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบข้อย่อยล่าง รูปหอก เส้นภายใน 9 เส้น ปลายแหลม เส้นข้างด้านขอบมีสีม่วงและมีขนกระจายตามเส้นขอบ กว้าง 0.4-0.7 มม. ยาว 3-3.2 มม. กาบข้อย่อยบน รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เยื่อโปร่งบางเส้นภายในชัดเจน 5 เส้น ขอบพับเข้า ปลายแหลม กาบล่างและกาบบน ลดรูป ก้านข้อดอกย่อย เป็นเส้นแบน ยาว 2.2-2.4 ซม. ตรงกลางมีเยื่อบาง ขนสีขาวอ่อนนุ่มคล้ายไหม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าผมหอม (นครราชสีมา)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งป่าเต็งรัง

Bothriochloa pertusa (L.) A. Camus in Ann. Soc. Linn. Lyon: 76: 164. 1931. _____ *Holicus pertusus* L., Mant. Alt.: 301. 1771.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าสั้น ลำต้นตั้งขึ้นมีรากออกที่ข้อต้นๆ สูง 30-60 ซม. กาบใบ แบนด้านข้างด้าน หลังเป็นสันนูน โอบลำแบบหลวมๆ สูง 3-7 มม. ขอบเป็นเยื่อบาง แผ่นใบ รูปแถบ ฐานสอบ กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 10-25 ซม. ขอบซากมือ ท้องใบบริเวณโคนมีขนฐานกลมสีขาวกระจาย เส้นใบ เป็นแผ่นเยื่อบาง ขอบ มีขน ยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอก แบบแยกแขนงประกอบ มีช่อกระจจะ จำนวน 3-10 ช่อ ช่อกระจจะล่างสุดยาว กว่าแกนกลางช่อดอก ช่อดอกย่อยไร้ก้าน มีรยางค์ รูปหอก กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 2.5-3 มม. แคลลัส มีขน ยาวหนาแน่น กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก ยาวประมาณ 3 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เนื้อหยาบผิวมัน ด้านหลังมีขนสี ขาวกระจาย มีรอยเว้ากลม 1 รอย ปลายแผ่ออก แยกเป็น 2 แฉก กาบช่อย่อยบน เนื้อคล้ายเยื่อโปร่งบาง ผิว เกลี้ยง ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นสันมีขน ขอบแผ่เป็นเยื่อบางปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปหอก เนื้อเยื่อโปร่งบาง ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ปลายมนหรือตัดตรง ดอกบน สมบูรณ์ เพศ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็ง ยาว 0.9-1.2 ซม. กาบบน ไม่มี กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเว้า ยาว 0.4-0.5 มม. จำนวน 2 อัน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีเหลืองหรือสีน้ำตาลเข้ม ยาว 1.4-2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปรี ยาวประมาณ 0.5 มม. ช่อดอกย่อยที่มีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบช่อย่อยล่าง เป็นแผ่นเนื้อบาง รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 11 เส้น ขอบส่วนบนสีม่วงมีขนแข็ง ปลายมน กาบช่อย่อยบน เป็นแผ่นเยื่อบาง รูปหอก ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบโอบเข้าคล้ายกาบเรือ ขอบทั้งสองจรดกัน มีขนคล้ายไหม ก้าน ช่อดอกย่อย รูปแถบปลายเรียว ยาวประมาณ 2 มม. ขอบเป็นเหลี่ยมมีขนแข็ง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าตดเลือด หญ้าหอม (กรุงเทพฯ); หญ้าหางหมา (นครราชสีมา)

ระยะเวลาออกดอก.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- พื้นที่โล่งข้างทาง

Ischaeminae

Ischaemum L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. เส้นใบยาวมากกว่า 3 มม. ขอบเชื่อมต่อกับขอบของกาบใบ 2
- 1. เส้นใบยาวไม่เกิน 1.5 มม. ขอบแผ่นไม่เชื่อมกับขอบของกาบใบ กาบช่อย่อยล่างด้านหลังเรียบ ... I. indicum
- 2. ช่อดอกย่อยที่ไร้ก้าน ยาว 8-8.5 มม. ด้านหลังมีตุ่มหรือเป็นคลื่น 3-6 อัน ไม่เชื่อมกัน I. barbatum
- 2. ช่อดอกย่อยที่ไร้ก้าน ยาว 4-4.2 มม. ด้านหลังเป็นร่องตามขวาง 6-8 คลื่น I. rugosum

Ischaemum barbatum Retz. in Obs. Bot. 6: 35. 1791.

หญ้าหลายปี เป็นกอ สูง 70-110 ซม. ตั้งตรงหรือทอดไปกับพื้น 2-3 ปล้องแล้วตั้งตรง กาบใบ ทรงกระบอกโอบลำหลวมๆ โคนเกลี้ยงส่วนบนมีขนฐานกลมกระจาย สูง 6-15 ซม. แผ่นใบ มีฐานสอบ เนื้อ หยาบ เกลี้ยง กว้าง 0.4-1.1 ซม. ยาว 9-35 ซม. ขอบซากมือ ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อแข็ง เนื้อหยาบ ยาว 3.5 มม. หรือมากกว่า ปลายตัดหรือเว้า ช่อดอก ประกอบด้วยแบบช่อกระจจะ 2 ช่อ ยาว 7-14 ซม. ช่อแก่ แยกออกจากกัน แกนกลางช่อดอก เรียว แต่ละปล้องยาว 4.5-5 มม. ด้านในเป็นเยื่อโปร่งบาง สีเหลืองหรือสี ม่วง รูปสามเหลี่ยม ผิวมัน รอบข้อและสันมีขนสีเข้มสีขาว แคลลัส ยาว 1.7-1.8 มม. ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูป

หอก ผิวเกลี้ยง ยาว 7.5-8 มม. ปลายเฉียง กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก เนื้อหยาบคล้ายหนัง ยาว 8-8.5 มม. เส้นภายใน 13 เส้น ขอบมีตุ่มที่ไม่เชื่อมกัน 3-6 อัน ปลายแผ่เป็นเยื่อบาง กาบช่อย่อยบน เนื้อหยาบแข็ง ผิวมัน ยาว 7-7.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลมมีขนกระจาย ดอกล่าง เพศผู้ กาบล่าง รูปเรือ ยาว 6-6.5 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ เส้นภายใน 3 เส้น กาบบน รูปขอบขนาน ยาว 5.5-6 มม. ขอบพับเป็นสันและมีเส้นภายใน 2 เส้น ปลายแหลม ดอกบน เพศเมียหรือสมบูรณ์เพศ กาบล่าง เนื้อบางคล้ายเยื่อ โคนแผ่กว้าง รูปไข่ ยาวประมาณ 5.5 มม. ปลายแยกเป็นสองแฉกระหว่างแฉกมีรยางค์แข็งยาวประมาณ 1.8 ซม. กาบบน รูปหอก เนื้อโปร่งบาง ยาว 3.5-4 มม. กลีบเกล็ด เนื้อบางปลายตัด ยาวประมาณ 0.6 มม. ช่อดอกย่อยมีก้านลดรูป เหลือเพียงก้าน ยาว 7.5-8 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ายอนหู หญ้าหวาย (ตรัง); หญ้าหางค่าง (เลย)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำ

Ischaemum indicum (Houtt.) Merr. in J. Arn. Arb. 19: 320. 1938. _____ *Phleum indicum* Houtt., Nat. Hist. 2(13): 198. 1782.

หญ้าหลายปี เป็นกอ ทอดไปกับพื้นแล้วตั้งขึ้น ขั้วมีขนสีขาวเป็นแถบ กาบใบ เรียงซ้อนกันที่โคนคล้ายพัด ยาว 3-10 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ กว้าง 0.4-0.7 มม. ยาว 8-28 ซม. ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง สีน้ำตาลเข้ม ปลายโค้งผิวเกลี้ยง สูง 1.2-1.3 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ยาว 8-28 ซม. ช่อดอกย่อยไร้ก้าน แบนด้านบนล่าง สมบูรณ์เพศ มีรยางค์แข็ง กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 3.4-3.6 มม. เนื้อแข็งคล้ายหนัง เส้นภายใน 6-10 เส้น ส่วนปลายแผ่เป็นปีก ผิวเรียบ ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปไข่หรือรูปรี ยาว 5.2-5.6 มม. เป็นแผ่นแข็ง หนา ผิวมันเกลี้ยง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบส่วนบนของแผ่นแผ่ออกเป็นปีกบางๆ ปลายเรียวแหลมเป็นรยางค์แข็ง ดอกล่าง เพศผู้ กาบล่าง รูปกระสวย คล้ายเรือ ยาวประมาณ 3.5 มม. ผิวมัน เกลี้ยง ขอบแผ่นแยกออกเป็น 2 แฉก มีรยางค์แข็งที่กลางแฉก รยางค์ยาว 3.5 มม. เนื้อแข็ง สีน้ำตาล ผิวมันเกลี้ยง ขอบมีขนแผ่กว้าง กาบบน เกสรเพศผู้ จำนวน 3 อัน สีเหลือง ยาว 1.4-1.6 มม. กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน รูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 0.3 มม. อับเรณู จำนวน 3 อัน สีเหลือง ยาวประมาณ 1.6 มม. ช่อดอกย่อยที่มีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ก้าน รูปสามเหลี่ยมยาว 3-3.5 มม. เป็นสันมีขนสีขาวหนาแน่น กาบช่อย่อยล่าง เป็นแผ่นเนื้อแข็ง รูปไข่ ยาวประมาณ 4 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายด้านหนึ่งเฉียงแผ่เป็นปีก ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน เนื้อแข็ง ผิวมัน รูปไข่ ยาว 4-4.5 มม. กาบล่าง เป็นแผ่นเนื้อแข็งส่วนบนแผ่เป็นปีก เส้นภายใน 2 เส้น มีรยางค์แข็งยาว 8-8.5 มม. เกสรเพศผู้ จำนวน 3 อัน สีเหลือง ยาว 3-3.5 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ริมน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ

Ischaemum rugosum Salisb., Ic. Stirp. Rar.: 1. 1791.

หญ้าปีเดียว เป็นกอ ทอดเอียง 2-3 ข้อแล้วตั้งตรง สูง 50-75 ซม. ลำสีเหลือง ผิวเกลี้ยง รอบขั้วมีขนแข็งสีขาว กาบใบ เนื้อหยาบ ยาว 7-15 ซม. ส่วนบนของแผ่นมีขนกระจาย แผ่นใบ รูปแถบ ด้านหลังมีขนกว้าง 0.5-1.0 ซม. ยาว 6-30 ซม. ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง สีน้ำตาล ยาว 4-4.2 มม. ขอบเชื่อมกับขอบของกาบใบ ด้านบนผิวเกลี้ยงด้านหลังมีขน ช่อดอก แบบช่อกระจุก ยาว 4-7 ซม. จำนวน 2 ช่อ ช่อแก่แยกออกจากกัน แกนกลางช่อดอก เป็นปล้องหนา ยาว 3-3.2 มม. เป็นรูปสามเหลี่ยม ฐานแคบปลายโค้งออก กลวง มีขนสีน้ำตาลกระจายโดยเฉพาะด้านหลังที่เป็นเยื่อโปร่งบาง ปลายเฉียงรอบแคลลัสและสันมีขนแข็ง ช่อ

ดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ ยาว 4.8-5 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก เป็นแผ่นเนื้อหยาบคล้ายหนัง ยาว 4-4.2 มม. ขอบเรียบปลายตัดเฉียงแผ่เป็นปีก บริเวณขอบมีขนกระจาย ส่วนล่างผิวเกลี้ยงมีรอยย่นเป็นคลื่น 6-8 คลื่น ส่วนปลายเป็นแผ่นบาง เส้นภายในจำนวน 8-10 เส้น เชื่อมด้วยเส้นขวาง กาบช่อย่อยบน รูปไข่ เนื้อแข็ง เป็นสัน เส้นภายใน 3 เส้น กลางแผ่นแผ่คล้ายปีก ปลายเรียวแหลม ดอกล่าง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 4.5-5 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบพับคล้ายกาบเรือ ปลายแหลม กาบบน เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 3 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ขอบยกคล้ายกาบเรือ ปลายหุ้ม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เนื้อโปร่งบาง ยาว 3-3.5 มม. ปลายแยกเป็นแฉกเว้าลึก มีรยางค์แข็ง ยาว 1.5-2 ซม. โคนสีน้ำตาล ลำเกลี้ยง ปลายสีขาว กาบบน รูปหอก ยาว 3 มม. เนื้อโปร่งบาง มีเส้นภายใน 3 เส้น ที่ขอบ ปลายแหลม กลีบเกล็ด เป็นเยื่อรูปกรวย ยาวประมาณ 0.7-0.8 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 1.2 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปกระสวย ยาว 2.8-3 มม. ยอดเกสร สีน้ำตาลเข้ม ผล รูปกระสวย สีน้ำตาล ยาว 1.2-1.3 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน ไม่มีเพศหรือเพศผู้ ก้าน เป็นรูปสามเหลี่ยมฐานแคบปลายโป่งออก ยาว 1.5-1.7 มม. ขอบและสันด้านนอกมีขนแข็ง กาบช่อย่อยล่าง เป็นแผ่นเนื้อแข็งหยาบ รูปหอก ยาว 3.8-4 มม. ขอบเป็นตุ่ม 2-3 ตุ่ม เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเฉียง กาบช่อย่อยบน เป็นเนื้อหยาบแข็ง รูปไข่ ยาว 3.6-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ส่วนกลางของสันเป็นแผ่นพับเข้า ปลายแหลม

ชื่อพื้นเมือง.- กะเดือยหนู หญ้ากระดุกไก่ (ชัยนาท); หญ้าแดง หญ้านกสีชมพู หญ้าแพรกแดง (อ่างทอง)

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- ไร่ร้างน้ำ

Apluda L.

Apluda mutica L., Sp. Pl. 1: 82. 1753.

หญ้าหลายฤดู เป็นลำเดี่ยวๆ หรือแตกแขนงบริเวณโคนต้น ลำแข็ง ผิวเกลี้ยงทอดไปกับพื้น แล้วตั้งขึ้น สูง 60-120 ซม. สีชมพูอ่อน กาบใบ รูปทรงกระบอก ผิวเกลี้ยง สูง 4-9 ซม. ขอบเป็นเยื่อบาง แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.2-6.5 มม. ยาว 7-25 ซม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ปลายแหลม เส้นใบ เป็นเยื่อโปร่งบาง สูงประมาณ 1.3 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ยาว 5-10 ซม. ออกข้างกิ่งหรือปลายกิ่ง มีกาบรูปเรือรองรับ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ แบนทางด้านล่าง กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก ยาว 3.5-4 มม. เนื้อหยาบแข็ง เส้นภายใน 11 เส้น ขอบมีขนกระจาย ปลายมน กาบช่อย่อยบน รูปเรือ เป็นเยื่อเนื้อบาง ยาว 1.5-2 มม. เส้นภายใน 5 เส้น เชื่อมกันที่ปลาย ดอกล่าง เพศเมีย กาบล่าง เป็นเยื่อโปร่งบาง ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเรียวแหลม กาบบน รูปเรือ เป็นแผ่นบาง เส้นภายใน 2 เส้น รังไข่ รูปไข่กลับ ยอดเกสรเพศเมีย สีน้ำตาล ผล รูปกระสวย สีเหลือง ยาวประมาณ 1.7 มม. ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปเรือ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 3.5-4 มม. ขอบส่วนล่างของแผ่นแผ่ออกเป็นปีก กาบบน รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 2 เส้น ปลายแหลม เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1.7 มม. สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ เป็นแผ่นเนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายในสีเขียวชัดเจนจำนวน 12 เส้น ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปเรือ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาวประมาณ 4 มม. ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 11 เส้น ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ เนื้อโปร่งบาง ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบางคล้ายปีก กาบบน เนื้อโปร่งบาง ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ดอกบน เพศเมีย กาบล่าง รูปเรือ ยาว 3-3.5 มม. เนื้อโปร่งบาง เส้นภายใน 5 เส้น ปลายแหลม กาบบน รูปเรือ ยาว 2-2.5 มม. เนื้อโปร่งบาง

เส้นภายใน 2 เส้น ด้านหลังแบน ขอบยกคล้ายกานเรือ ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเฉียง 2 อัน ยาวประมาณ 0.3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาว 1-1.5 มม. ยอดเกสร สีนํ้าตาล

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไฟ (กรุงเทพฯ); หญ้าพริกพราน (อ่างทอง)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตลอดปี

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Sehima Forssk.

Sehima nervosum (Rottl.) Stapf in Fl. Trop. Afr. 9: 36. 1917. _____ *Andropogon nervosus* Rottl. apud Willd. in Verh. Ges. Naturf. Freund. Berlin, New Sch. 4: 28. 1806.

หญ้าหลายปี เป็นกอ สูง 30-115 ซม. ลำเกลี้ยง ตั้งตรง สีเหลือง เมื่อแก่กลายเป็นสีชมพู กาบใบ รูปทรงกระบอก โอบลำหุ้มๆ สูง 7-14 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.5-3 ซม. ยาว 25-45 ซม. เนื้อหยาบ คล้ายแผ่นกระดาษ ขอบสากมือ ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อกระจุกช่อเดี่ยว ยาว 10-15 มม. ออกตามข้อ หรือปลายลำ สีเหลืองหรือสีฟ้า ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ แคลลัส ยาว 0.5-0.6 มม. มีขนสีขาว กาบช่อดอกย่อย รูปหอก ยาว 4.5-5 มม. เนื้อแข็ง เส้นภายในเป็นเส้นข้างจำนวน 2 เส้น ส่วนกลางของแผ่นเป็นร่องลึกยาวจนถึงปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน เนื้อหยาบคล้ายหนัง แบนทางด้านข้าง ยาว 3.5-4 มม. กลางแผ่นร่องลึก เส้นภายในจำนวน 1 เส้น ดอกกลาง ไม่มีเพศมีเพียงกาบล่าง กาบล่าง รูปหอก ยาว 3-3.5 มม. เยื่อโปร่งบาง มีเส้นภายใน 2 เส้น ด้านหลังแบนขอบเรียบ ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็รูปหอก ยาว 2-2.5 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังของแผ่นเป็นร่องลึก กาบบน เกือบเยื่อบาง ปลายเป็นแฉกเว้าลึก มีรยางค์แข็ง รยางค์ ยาว 2.5-3 ซม. เนื้อหยาบ แข็ง บิดเป็นเกลียว โคนสีนํ้าตาล ปลายสีเหลือง กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.4-0.5 มม. ปลายแหลมมีขน เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีนํ้าตาล ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาว 1-2 มม. ยอดเกสร สีนํ้าตาลหรือสีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน ไม่มีเพศ ก้านช่อดอกย่อย รูปสามเหลี่ยม ผิวมัน ขอบมีขนกระจายจนถึงปลาย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปเรือ ยาว 6.5-7 มม. เนื้อหยาบคล้ายหนัง เส้นภายในจำนวน 15 เส้น เส้นกลางยาวไปจนถึงรยางค์ ปลายแยกออกเป็นรยางค์จำนวน 3 เส้น รยางค์ ยาว 6.5-7 มม. กาบช่อดอกย่อยบน รูปเรือ ยาว 5-5.5 มม. เนื้อบาง คล้ายเยื่อ โปร่ง เส้นภายใน จำนวน 3 เส้น กาบล่าง รูปไข่ เป็นเนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายในไม่ชัดเจน 3 เส้น ปลายแหลม

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Dimeriinae

Dimeria R. Br.

Dimeria kurzii Hook. f., Fl. Brit. Ind. 7: 103. 1896.

หญ้าปีเดียว เป็นกอตั้งตรง สูง 10-30 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง สีชมพูหรือสีฟ้า ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง สูง 2-3 ซม. แผ่นใบ มีฐานกว้าง รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 0.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกออกที่ปลายช่อเดี่ยวสีชมพู กว้าง 1.2-1.5 มม. ยาว 3.5 ซม. ช่อดอกย่อย แบนทางด้านข้าง รูปขอบขนาน กว้าง 0.5-0.7 มม. ยาว 2.5-2.8 มม. เรียงบนแกนกลางช่อดอกทางด้านเดียว ดอกเดี่ยวมีรยางค์ มีขนสีขาวกระจาย กาบช่อ

ย่อยล่าง รูปขอบขนาน เนื้อบาง แบนทางข้าง กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 3-3.2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลัง มีขนสีขาว ปลายเป็นเนื้อแข็ง กาบช่อย่อยบน รูปขอบขนาน แบนทางข้าง กว้าง 0.3-0.5 มม. ยาว 3-3.2 มม. เส้นภายใน 1 เส้น ด้านหลังมีขนสีขาวปลายเป็นแผ่นสีเขียว กาบล่าง รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบเรียบ ยาว 3-3.2 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจน ปลายเป็นรยางค์เนื้อแข็ง รยางค์ยาว 1-1.2 ซม. กาบบน รูปหอก กว้าง ประมาณ 0.1 มม. ยาว 2-2.2 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ กลีบเกล็ด ยาว 0.2 มม. เป็นเส้นเรียวยาวปลายเฉียงแหลม เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 5-5.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1.5-2 มม. ยอดเกสร สีเหลือง ผล รูปขอบขนาน ยาว 2-2.2 มม. สีเหลือง ภาคตัดขวางรูปรี เอ็มบริโอ ยาว ประมาณ 1/3 ของความยาวผล

ชื่อพื้นเมือง.- หล้าหางกระรอกเผือก

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Andropogoninae

Andropogon L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ลำต้นสูง 2-2.5 ม. กาบช่อย่อยล่างของช่อดอกย่อยไว้ก้านมีรยางค์ 2 เส้น กาบช่อย่อยล่างของช่อดอกย่อยมก้าน มีเส้นภายในไม่เกิน 9 เส้น A. ascinodis
- 1. ลำต้นสูง 1-1.5 ม. กาบช่อย่อยล่างของช่อดอกย่อยไว้ก้านมีรยางค์ 1 เส้น กาบช่อย่อยล่างของช่อดอกย่อยที่มีก้านมีเส้นภายในมากกว่า 13 เส้น A. fastigiatus

Andropogon ascinodis C.B. Clarke in J. Linn. Soc. Bot. 25: 87. 1889.

หญ้าปีเดียว โคนต้นมีขน ลำเกลี้ยง สีเหลือง สูง 2-2.3 ม. กาบใบ มีเนื้อหยาบ รูปทรงกระบอก หุ้ม ลำแบบหลวมๆ สูง 19-28 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ เนื้อแข็ง กว้าง 4-6 มม. ยาว 40-60 ซม. ขอบสากมือ ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่นแข็ง เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ สูง 3.4-3.5 มม. สีน้ำตาล ช่อดอก แบบช่อกระจจะ ช่อดอกย่อยไว้ก้าน แบนทางด้านข้าง แคลลัส มีขนสีขาวรอบ กาบช่อย่อยล่าง เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายในจำนวน 6 เส้น ปลายแยกออกเป็นเส้นรยางค์ 2 เส้น เส้นกลางยาว 5.5-5.6 มม. กาบช่อย่อยบน เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาว 4-4.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ด้านหลังเป็นร่องลึกตลอดไปจนถึงปลาย ขอบแผ่เป็นเยื่อบางคล้ายปีก ปลายเรียวแหลมเป็นรยางค์แข็ง ดอกบน เพศเมีย กาบล่าง รูปไข่ เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจน กาบบน เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 2-2.5 มม. ปลายเป็นรยางค์แข็ง รยางค์ เนื้อแข็ง โคนสีน้ำตาล ปลายสีเหลือง ยาว 2.5-3 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาว 1-1.5 มม. ยอดเกสร ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ ลดรูป ก้าน รูปทรงกระบอก ส่วนล่างมีขน กาบช่อย่อยล่าง รูปรี ยาว 4-4.5 มม.เนื้อหยาบคล้ายหนัง กาบช่อย่อยบน รูปหอก ยาว 3.5-4 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ กาบล่าง รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เป็นแผ่นบาง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Andropogon fastigiatus Sw., Prodr. Veg. Ind Occ.: 26. 1788.

หญ้าปีเดียว เป็นกอ สูง 60-100 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง สูงประมาณ 6 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3-7 มม. ยาว 7-40 ซม. ลิ่นใบ เป็นเยื่อบาง เรียงยาว ยาว 1-1.5 ซม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ยาว 4-7 ซม. แยกแขนงออกตามข้อหรือที่ปลายลำต้น ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศมีรังไข่ 2 อัน แบนทางด้านข้าง กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ กว้างประมาณ 0.3 มม. ยาว 4-5 มม. เส้นภายใน 5 เส้น ปลายเป็น 2 แฉก กาบช่อดอกย่อยบน รูปไข่ ขอบใบเข้าแคบ ยาวประมาณ 4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเรียวแหลมเป็นรยางค์ กาบล่าง รูปหอก เนื้อโปร่งบาง ปลายเรียวแหลมเป็นรยางค์ กาบบน รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาวประมาณ 2.5 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน ลดรูป เหลือเพียงกาบช่อดอกย่อยล่าง ยาวประมาณ 6.5 มม. ปลายเรียวแหลมเป็นรยางค์ ยาวประมาณ 5 มม. ก้าน ยาวประมาณ 3 มม. รูปกระบอก ขอบมีขนสีขาว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cymbopogon Spreng.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นเป็นลำเดี่ยวแตกแขนง โคนกาบใบไม่ซ้อนกัน ลำท่อนอน ยาว 2-4 ม. สีเหลืองหรือสีฟางขาว กาบใบไม่มีขน *C. cambogiensis*
1. ลำต้นเป็นกอแน่นตั้งตรง สูง 1-1.5 ม. โคนกาบใบซ้อนกันคล้ายหัวนม กาบใบจะม้วนลง ใบและลำต้นสีแดงหรือสีชมพู *C. flexuosus*

Cymbopogon cambogiensis (Bal.) A. Camus & E.G. Camus in Lecomte, Fl. Gén. I.-C. 7: 351. 1722.
----- *Andropogon cambogiensis* Bal. in Morot, J. de Bot. 4: 114. 1890.

หญ้าหลายปี ลำต้นเกลี้ยง เหง้าสั้น สีเขียวอ่อนหรือสีเหลือง ลำต้นเอนสูง ยาว 2-4 เมตร ช่อยาว ลำต้นเป็นกอขนาดเล็ก โปร่งบาง 2-4 ลำ กาบใบ รูปทรงกระบอก ยาว 5-8 ซม. ผิวเกลี้ยง โคนไม่มีขน สีม่วงหรือสีม่วงแก่ เส้นภายในชัดเจน แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.8-1.5 ซม. ยาว 22-30 ซม. ฐานใบกว้าง ขอบใบสากรอบ ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เนื้อเยื่อแข็งปลายโค้งคล้ายปลายเล็บ เกลี้ยง ยาว 0.4-0.5 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุกแยกออกเป็น 2 ช่อ แขนงจะหักกลับ เป็นคู่ มีกาบใบประดับย่อย ยาว 1.5-1.6 ซม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สีเขียวจาง กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 4-4.5 มม. ส่วนปลายที่สันข้างหลังเป็นแผ่นเป็นแผงคล้ายครีบก้น ส่วนบนชัดเจนปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.4-0.5 มม. ยาว 4-4.3 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบยกขึ้นเล็กน้อยมีขน รยางค์ โคนสีน้ำตาล ปลายสีทองหรือสีน้ำตาลเข้ม ยาว 1.5-1.7 ซม. กลีบเกล็ด เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ยาวประมาณ 0.4 มม. ช่อดอกย่อยมีก้าน รูปหอก กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 5-5.5 มม. ก้าน ยาว 2.4-2.5 มม. แบนทางด้านหนึ่ง ที่สันมีขนสีขาวแข็ง กาบช่อดอกย่อยล่าง เป็นแผ่นบางคล้ายกระดาษ รูปหอก กว้าง 1.6-2 มม. ยาว 4.5-5 มม. เส้นภายใน 11 เส้นโปร่งสีเหลือง ส่วนปลายประมาณ 1/3 สันจะแผ่ออกคล้ายปีกขอบจะมีขนเรียงกันแบบฟันเลื่อยขนาดเล็ก ไปจนถึงปลาย กาบช่อดอกย่อยบน เนื้อบาง กว้าง 0.8-0.9 มม. ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 3

เส้น ไม่ชัดเจน ขอบมีขนกระจาย ปลายแหลม กาบล่าง เป็นเยื่อโปร่งบาง รูปไข่กลับ กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาว 3.5-4 มม. ขอบยกเป็นสันชั้นเล็กน้อย ขอบมีขนกระจายสีขาว เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 2.2-2.4 มม. สีน้ำตาลเข้ม กลีบเกสรตัวเมีย ยาว 0.3-0.4 มม. สีเขียว ผล รูปกระสวย ผิวเรียบ โคนสีน้ำตาล

ชื่อพื้นเมือง.- ตะไคร้คลาน

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤศจิกายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Cymbopogon flexuosus (Nees ex Steud.) Wats. in Atkins., Gaz. N.W. Prov. Ind.: 392. 1882. _____
Andropogon flexuosus Nees ex Steud., Syn. Pl. Glum. 1: 388. 1854.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอ ลำสีเขียวเมื่อแก่สีแดง ลำเกลี้ยง ข้อมีขนโดยรอบ สูง 1.2-1.6 ซม. กาบใบ ทรงกระบอกเนื้อเหนียว ฐานแผ่กว้างออก ยาว 8-22 ซม. กาบใบแก่สีแดง ปลายแยกออกโอบลำแบบ หลวมๆ แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 4.5-6.5 มม. ยาว 50-80 ซม. ฐานใบสอบท้องใบเขียวทึบ ขอบปากมีขน ตามเส้นใบมีหนามละเอียด สีเขียวเข้มเนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยง ใบแก่สีม่วงหรือสีแดง ปลายเรียวแหลม เส้นใบ เนื้อเยื่อบาง ปลายเป็นแฉก รูปทรงกระบอกปลายแหลม ยาว 3.5-4 มม. ช่อดอก แบบกระจุกประคบ มีกาบรองรับ ออกช่อที่ปลายและซอกใบ ที่ข้อมีขนสีขาว แต่ละช่อมีดอกย่อย 3-4 ช่อ สีแดง ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไว้ก้าน กว้าง 0.8-0.9 มม. ยาว 5-5.1 มม. ส่วนล่างสีขาวส่วนบนสีแดง แคลลัส มีขนสีขาวโดยรอบ กาบช่อย่อยล่าง รูปเรือ กว้าง 0.5-2 มม. ยาว 5-5.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบคล้ายกระดาษขอบทั้งสองพับเข้าหากัน ครึ่งล่างสีขาวด้านหลังเป็นคลื่น 2-3 คลื่น ปลายสีแดงปีกแผ่นแบนปลายแยกกันเป็น 2 แฉก กาบช่อย่อยบน รูปหอก กว้าง 0.4-0.5 มม. ยาว 3.5-4 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบโอบเข้า กาบล่าง เป็นรยางค์ เกิดแตกยาวประมาณ 1.2 มม. โคนสีน้ำตาล ปลายสีทอง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอก 0.9-1 มม. สีน้ำตาล เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 1.2 มม. สีน้ำตาลเข้ม กลีบเกสรตัวเมีย เป็นเยื่อบาง ช่อดอกย่อยมีก้าน ก้านเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมเป็นสันชัดเจน มีขนสีขาวเรียงกันตามแนวสัน ก้านยาว 1.7-2.6 มม. กาบช่อย่อยล่าง กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 4.5-5 มม. เส้นภายใน 11 เส้น เส้นกลางชัดเจน ที่ขอบส่วนบนจะพับเข้าและสันจะมีขนแข็งจนถึงปลายเนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง สีแดงหรือสีชมพูอ่อน กาบช่อย่อยบน รูปเรือ เนื้อหยาบคล้ายหนัง กว้างประมาณ 0.6 มม. ยาว 4-4.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางชัดเจน ขอบโอบเข้าหากัน ตอนปลายมีขน ปลายแหลม กาบล่าง รูปหอก เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ กว้าง 0.5-0.6 มม. ยาว 4.8-5 มม. ขอบโอบเข้าหากันส่วนปลายแยกออก กาบบน ลดรูปเหลือเพียงแผ่นที่ซ้อนกันอยู่ กลีบเกสรตัวเมีย รูปกรวย ปลายแตกเป็นขน ยาว 0.5-0.6 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ตะไคร้แดง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งชายป่าเต็งรัง

Schizachyrium Nees
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. หญ้าปีเดียว สูง 10-75 ซม. ปลายใบมนหรือเป็นติ่งแหลม S. brevifolium
- 1. หญ้าหลายปี สูงมากกว่า 90 ซม. ปลายใบเรียวแหลม 2
- 2. แผ่นใบ กว้าง 2.5-5 มม. กาบช่อย่อยล่างมีเส้นภายใน 2 เส้น S. exile

2. แผ่นใบ กว้าง 5-8 มม. กาบช่อย่อยล่างมีเส้นภายใน 5 เส้น *S. sanguinum*

Schizachyrium brevifolium (Sw.) Nees, Agrost. Bras.: 332. 1829. _____ *Andropogon brevifolium* Sw., Prodr. Veg. Ind. Occ.: 26. 1788.

หญ้าปีเดียว ลำต้นเป็นกอ ลำต้นตรง สูง 10-75 ซม. สีเขียวอ่อน เมื่อแก่มีสีน้ำตาลหรือแดง ช่อล่างมีรากค้ำจุน กาบใบ แบนด้านข้างหุ้มลำแบบหลวมๆ ยาว 1.1-2.5 ซม. เส้นกลางเป็นสันนูนขึ้นชัดเจน แผ่นใบฐานมนสีเขียวอ่อน มีคอใบชัดเจน กว้าง 2-5 มม. ยาว 2-5 ซม. เส้นภายใน 8 เส้น ใบรูปขอบขนานปลายมนหรือเป็นติ่งแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่นโปร่งบาง ผิวเรียบ ยาวประมาณ 0.6 มม. ช่อดอก แบบกระจจะ เป็นลำเดี่ยวๆ แตกช่อออกบริเวณซอกใบหรือปลายลำ มีกาบประดับรองรับ ช่อดอกย่อย ประกอบด้วยช่อดอกย่อยไว้ก้านกับช่อดอกย่อยมีก้าน ช่อดอกย่อยไว้ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปไข่ กาบช่อย่อยล่าง รูปเรือ กว้าง 0.4-0.5 ซม. ยาว 2.5-2.8 มม. เส้นภายใน 4 เส้น เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ปลายแหลมขอบพับเข้าเล็กน้อยหรือแยกเป็น 2 แฉก กาบช่อย่อยบน รูปเรือ กว้างประมาณ 0.1 มม. ยาว 2.2-2.8 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ด้านหลังเป็นร่องสันชัดเจนส่วนบนของขอบมีขนตามแนว ดอกล่าง ลดรูป ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เนื้อบางโปร่ง ยาว 1.9-2 มม. ขอบพับเข้าและมีขนปลายเว้าเป็นรยางค์ รยางค์ ยาว 7-7.2 มม. เนื้อแข็ง ปลายแหลม กาบบน เนื้อโปร่งบาง กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.2-0.3 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 0.4-0.5 มม. สีม่วงเข้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอก ยาว 0.5-1 มม. สีม่วง ยอดเกสร สีแดง ช่อดอกย่อยมีก้าน ไม่มีเพศหรือลดรูปเหลือเป็นแผ่นกาบช่อย่อยปลายแหลมยื่นเป็นรยางค์ ยาว 0.5-1 มม. สีม่วง ผิวหยาบ ก้าน ยาว 2-2.3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้ารังตึกแดน

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ชายป่าเต็งรัง

Schizachyrium exile (Hochst.) Stapf in Fl. Trop. Afr. 9: 191. 1917. _____ *Andropogon exilis* Hochst. in Flora 27: 241. 1844.

หญ้าหลายปี เป็นกอ สูง 90-150 ซม. สีม่วงหรือสีเหลือง กาบใบ แบนทางด้านข้างหุ้มลำหลวมๆ เหลื่อมซ้อนกันบริเวณโคนสีเขียวหรือสีม่วงมีขนกระจาย เนื้อหยาบ ยาว 10-15 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ สีม่วงหรือสีเขียวเข้ม กว้าง 2-5 มม. ยาว 20-30 ซม. เนื้อหยาบ หลังใบที่ขอบมีขนฐานกลมกระจาย ปลายแหลม ลิ่นใบ เป็นแผ่นเนื้อแข็ง สีม่วงเข้ม ปลายเรียบ ยาวประมาณ 1.6 มม. ช่อดอก แบบกระจจะคล้ายเชิงลด เป็นลำเดี่ยวๆ แขนกลางช่อกระจจะ สีม่วง ภาคเมื่อตัดตามขวางเป็นรูปครึ่งวงกลม กาบรองช่อดอก ยาว 3.5-4.5 ซม. แต่ละช่อของแกนกลางช่อดอกยาว 0.8-1 ซม. ภายในกลางสีม่วง ผิวมัน รอบช่อมีขนแข็งสีขาว ปลายเป็นแฉก ช่อดอกย่อยที่ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปหอก ส่วนล่างสีม่วง ปลายแหลมสีเขียวเข้ม แคลลัส ยาว 1.5-2 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปหอก สีม่วง ยาว 8-8.1 มม. กว้าง 7-7.5 มม. เนื้อหยาบแข็งคล้ายแผ่นหนัง เส้นภายใน 2 เส้น ขอบพับเข้า กาบช่อย่อยบน รูปขอบขนาน ยาว 7.5-8 มม. เส้นภายใน 1 เส้น เนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง สีม่วง เนื้อแข็ง แบนทางด้านข้าง บริเวณสันมีหนามจนปลาย ดอกล่าง ลดรูป กาบล่าง เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีรยางค์ที่แฉก รยางค์ เป็นลำ เรียวแข็ง ยาว 1.7-2 ซม. สีน้ำตาลเข้ม กาบบน รูปเรือ กว้าง 0.4-0.5 มม. ยาว 0.5-0.6 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายเป็นแฉก ยาว 0.5-0.6 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 2.4-2.5 มม. สีเหลืองหรือสีม่วงเข้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกรวย ยาว 0.5-0.6 มม. ยอดเกสรสีม่วงหรือสีแดง ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ลดรูปอาจเหลือเพียงกาบช่อย่อยบน

กาบช้อยย่อยบน รูปไข่ปลายแหลมสีม่วงเข้มหรือสีเขียวน้ำตาล เนื้อหยาบ ปลายแหลมความยาวรวมรยางค์ 0.6-0.7 ซม. ก้าน ยาว 4.7-5 ซม. รูปทรงกระบอก ขอบล่างและเหลี่ยมส่วนล่างมีขน
 ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-มกราคม
 นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Schizachyrium sanguineum (Retz.) Alst., Suppl. Fl. Ceyl. 6: 334. 1931. _____ *Rottboellia sanguinea* Retz. in Obs. Bot. 3: 25. 1783.

หญ้าหลายปี เป็นกอแน่น สีชมพูหรือสีม่วง สูง 1.5-2 ม. กาบใบ ยาว 9-12 ซม. สีม่วงหรือน้ำตาล ใบเรียงกันแน่นบริเวณโคนต้น โอบรอบลำต้นแบบหุ้ม ผิวเกลี้ยง แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 5-8 มม. ยาว 16-35 ซม. สีเขียวหรือม่วง เนื้อใบแข็ง สันหลังใบชัดเจน ขอบขนานสากมือ ผิวใบเกลี้ยง ปลายเรียวแหลม เส้นใบ ยาว 1.4-1.5 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง สีขาวหรือสีน้ำตาล ช่อดอก แบบกระจุกคล้ายช่อเชิงลด ช่อเดี่ยวออกข้างกิ่งหรือปลายกิ่ง สีเหลือง แขนกลางช่อดอก รูปทรงกระบอก ยาว 0.8-1 มม. เรียวยาว ขอบ เป็นเหลี่ยมและมีขนสีขาวกระจาย สีม่วงหรือสีเหลือง ข้อส่วนล่างมีขนแข็งสีขาวโดยรอบ ขอบเป็นแฉก ช่อดอก ย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ กาบช้อยย่อยล่าง รูปหอก ยาว 0.8-1 ซม. สีเหลืองหรือสีเขียวน้ำตาล เนื้อหยาบแข็งคล้ายแผ่นหนัง เส้นภายใน 5 เส้น ขอบพับตามเส้นและมีเยื่อแผ่ออกคล้ายปีกจนถึงปลายทั้งสอง ข้าง ปลายเว้าแยกเป็นสองแฉกแหลม กาบช้อยย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 9 มม. เป็นแผ่นเนื้อโปร่งบาง ขอบ พับเข้าคล้ายกาบเรือ เส้นภายใน 2 เส้น ส่วนบนของเส้นกลางเป็นสันแข็งยาวถึงปลาย ปลายแหลม กาบล่าง เป็นเยื่อโปร่งบาง ยาว 5-5.2 มม. สีม่วงหรือสีชมพู เป็นแฉกเว้าลึกมีรยางค์ รยางค์ เป็นลำแข็ง บิดเป็นเกลียว ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 1.5-2 ซม. โคนสีทอง ปลายสีขาว กาบบน รูปหอก ยาว 0.5-0.8 มม. เนื้อโปร่งบาง สี ม่วง ขอบมีขน เส้นภายใน 2 เส้น กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.5-0.6 มม. สีขาว ขอบส่วนปลายเป็นแฉก เกสร เพศผู้ มีอับเรณู รูปกระสวย ยาว 3-4 มม. สีเหลืองหรือสีน้ำตาล เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระบอก ยาว 0.7-0.8 มม. ยอดเกสร สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน สมบูรณ์เพศหรือเพศผู้ ก้านช่อดอกย่อย แบน โค้งนูนทางด้าน นอกผิวมัน ขอบมีขนสีขาว ยาว 5-5.2 มม. ส่วนปลายยกขอบสูงเป็นแฉก กาบช้อยย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 7-7.2 มม. เนื้อหยาบแข็งคล้ายกระดาษ ขอบส่วนบนแผ่ออกคล้ายปีกแคบๆ เส้นภายใน 13 เส้น ปลายเรียวแหลม เป็นรยางค์ กาบช้อยย่อยบน รูปไข่ ยาว 6-6.3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อบางคล้ายเยื่อโปร่งบาง ขอบเรียบ ปลายแหลม กาบล่าง เนื้อโปร่งบาง รูปไข่ ยาว 5.5-6 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ขอบมีขน ปลายเรียวแหลม
 ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-มกราคม
 นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Arthraxon P. Beauv.

Arthraxon hispidus (Thunb.) Makino in Bot. Mag. Tokyo 26: 214. 1912.

หญ้าปีเดียว ลำต้น ทอดนอน ปลายตั้งตรง สูง 7-1 ม. ลำต้นเกลี้ยง กาบใบ โอบลำแน่น เนื้อแข็ง ยาว 2-6 ซม. เส้นภายในชัดเจน มีขนฐานกลมกระจาย ระหว่างเส้นกลางใบ ขอบใบมีขนอ่อนนุ่ม แผ่นใบ รูป หอก กว้าง 0.3-0.7 ซม. ยาว 2.5-5 ซม. ตามขอบมีขนฐานกลมกระจาย ปลายแหลม เส้นใบ เนื้อบางคล้าย เยื่อ ยาว 1.8-1.9 มม. ปลายเป็นขน ช่อดอก แบบช่อกระจุกคล้ายช่อเชิงลดจัดเรียงบนก้านคล้ายนิ้วมือ จำนวน 2-3 ช่อ แต่ละช่อยาว 1.5-2.5 ซม. ก้านสีม่วงเข้ม มีขนสีขาวกระจาย ช่อดอกย่อย แบบคู่ ช่อดอกย่อยที่ไร้

ก้าน สีเขียวหรือสีดำ เนื้อแข็ง รูปหอก ความยาวไม่รวมรยางค์ประมาณ 3.5 มม. กว้างประมาณ 1 มม. แคลล์ มีขนสีขาวเรียงโดยรอบ กาบช่อย่อยล่าง รูปรี ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 6 เส้น มีหนามอ้วน ปลายตัดตรง กาบช่อย่อยบน รูปไข่ ยาว 3.5-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง เส้นกลางไม่ชัดเจน ขอบ และปลายแผ่นมีหนามอ้วนเรียงกัน ดอกล่าง ลดรูป กาบล่าง รูปหอก ยาว 2.6-3 มม. กว้าง 0.1-0.2 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ สีม่วง เส้นภายใน 3 เส้น ขอบเป็นเยื่อบางโอบเข้าหากัน กาบบน เนื้อบางสีม่วงเข้ม ส่วนกลาง เว้าลึก ขอบแผ่ออกคล้ายปีก ยาว 2.2-3 มม. มีรยางค์ออกจากรอยเว้า ยาว 8.4-8.5 มม. โคนสีม่วงปลายสี เหลือง กาบบน ไม่มี เกสรเพศผู้ จำนวน 3 อัน อับเรณู สีเหลือง ยาวประมาณ 2 มม. กลีบเกล็ด จำนวน 2 อัน เนื้อโปร่งบางรูปหอกปลายแหลม โคนโปร่งบาง ปลายสีม่วง ยาวประมาณ 1.4-1.5 มม. ช่อดอกย่อยที่มีก้าน ลดรูปลงมากเหลือเพียงก้านกับกาบช่อย่อยล่างที่ไม่ชัดเจน ยาวประมาณ 0.6 มม. หรือประมาณ 1/3 มม.ของ ช่อดอกไร้ก้าน สีม่วงหรือสีดำ ปลายมีขน

ชื่อพื้นเมือง.- หนุ่ยรักไพร (กาญจนบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา.- พื้นที่ชุ่มน้ำ

Anthistiriinae

Hyparrhenia Fourn.

Hyparrhenia rufa var. *siamensis* W.D. Clayton in Kew Bull. 2: 66. 1969.

หญ้าหลายปี เป็นกอหรือเป็นลำเดี่ยวๆ สีแดงหรือสีชมพู ผิวเกลี้ยง สูง 1-2.5 เมตร กาบใบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ผิวเกลี้ยง สีเขียวหรือสีฟ้า สูง 10-18 ซม. แผ่นใบ รูปหอก มีคอใบเชื่อมระหว่างกาบใบ กับแผ่นใบฐานใบมน ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.5-0.8 มม. ยาว 30-70 ซม. ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ ยาว 2.7-3 มม. เป็นแผ่นหยาบเนื้อแข็ง ผิวเกลี้ยง ปลายแหลม ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ยาว 6-12 ซม. ห้อยลง ประกอบด้วยช่อกระจุกหลายช่อ มีกาบประดับย่อยรูปเรือรองรับ ยาว 1.5-4 ซม. ผิวเกลี้ยง ช่อกระจุก ยาว 1.5-4 ซม. ก้านช่อ เรียวยาว มีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหมกระจาย ยาว 2-5 ซม. แยกออกเป็น 2 ช่อ แต่ละช่อยาว ไม่เท่ากัน ช่อดอกย่อยที่คล้ายกัน รูปหอกยาว 4.5-5 มม. มีขนสีขาวกระจาย ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปหอก กาบช่อย่อยล่าง รูปเรือ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ มีขนสีทอง ยาวประมาณ 3.5 มม. เส้นภายในจำนวน 9 เส้น ด้านหลังแบน ขอบโอบคล้ายกาบเรือ ปลายตัดตรงหรือเว้า กาบช่อย่อยบน รูปหอก เนื้อบางคล้ายเยื่อ ผิวเกลี้ยง ยาว 3.7-4 มม. เส้นภายในจำนวน 7 เส้น ขอบแผ่เป็นเยื่อบาง ตามแนวขอบมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหม ปลายแหลม ดอกล่าง สมบูรณ์เพศ กาบล่าง ลดรูปเหลือเป็นเยื่อบางติดที่ปลายรยางค์ รยางค์ ยาว 2.5-3 มม. กาบบน รูปหอก เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ยาวประมาณ 3 มม. ส่วนล่างสีม่วง ขอบมีขนสีขาวอ่อนนุ่มคล้ายไหม กระจาย ปลายมน เป็นลำแข็ง โคนสีน้ำตาลบิดเป็นเกลียวปลายสีทองทั้งลำมีขนสีทองกระจาย กลีบเกล็ด เป็นเยื่อบาง ปลายแฉก ยาว 0.4-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู สีน้ำตาลเข้ม จำนวน 2 อัน ยาว 0.5-1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ปลายเกสรแยกออกเป็น 2 พู่ คล้ายขนนก ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ ก้านดอก แบน เรียวยาว ด้านนอกมีขนสีทอง ยาว 2.1-2.2 มม. ปลายแผ่ออก กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่ เนื้อหยาบคล้ายแผ่นกระดาษ ยาว 3.7-4 มม. มีขนสีทอง ปลายแหลม กาบช่อย่อยบน รูปหอก เนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยงเป็นมัน ยาว 3.2-3.5 มม. ขอบด้านในมีขนอ่อนนุ่มคล้ายไหมกระจาย ปลายแหลม กาบล่าง เป็นเยื่อบางปลายเว้าลึกเกือบ ถึงฐานแต่ละข้างรูปกระบอง กาบบน รูปหอก เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ยาว 3.2-3.3 มม. เส้นภายในจำนวน 2 เส้น ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาวประมาณ 0.5 มม. ปลายตัด อับเรณู ยาว 1.4-1.5 มม. สีเหลือง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าแสงคำ (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- ตุลาคม-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ไร่ข้างทาง

Heteropogon Pers.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นสูงไม่เกิน 1.2 ม. กาบใบยาว 5-7 ซม. ลิ้นใบ เป็นเยื่อบางยาวน้อยกว่า 1.2 มม. ช่อดอกยาว 4-6 ซม. **H. contortus**
1. ลำต้นเป็นกอใหญ่สูง 1.5-3 ม. กาบใบยาว 10-40 ซม. ลิ้นใบ เนื้อหยาบยาว 2.5-3 มม. ช่อดอกย่อยยาว 20- 25 ซม. **H. triticeus**

Heteropogon contortus (L.) P. Beauv. ex Roem. et Schult., Syst. Veg. 2: 836. 1817. _____
Andropogon contortus L., Sp. Pl. 1: 1045. 1753.

หญ้าหลายปี เป็นกอ สูง 25-100 ซม. ข้อล่างเฉียงเล็กน้อยแล้วตั้งขึ้น กาบใบ เป็นแผ่นแบน ส่วนบน มีขนฐานกลมกระจาย ยาว 5-7 ซม. แผ่นใบ ฐานใบกว้าง ขอบใบขนานยาว 10-25 ซม. กว้าง 0.4-0.8 มม. ห่องใบมีขนกระจาย ปลายเรียวแหลม ลิ้นใบ ยาวประมาณ 1 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ปลายมีขน ช่อดอก แบบช่อกระจุกคล้ายช่อเชิงลด ยาว 4-6 ซม. กว้างประมาณ 4 มม. มีขนกระจาย ก้านช่อดอกสากมือ ช่อดอกย่อยคู่เหมือน ประกอบด้วย ช่อดอกย่อยไร้ก้าน เพศผู้ รูปหอก กว้าง 1.2-1.3 มม. ยาว 7.2-7.5 มม. แนวทางด้านบน-ล่าง ด้านหลังมีขนฐานกลมกระจาย กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอกหรือรูปรี กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 7.1-7.2 มม. เนื้อหยาบแข็ง ขอบพับ เส้นภายใน 15 เส้น ปลายเฉียง ขอบส่วนปลายแผ่ออกเป็นซี่คม กาบช่อดอกย่อยบน รูปรีหรือรูปหอก ยาว 6.8-7 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ขอบมีขนคล้ายไหมกระจาย เส้นภายใน 3 เส้น ส่วนปลายแผ่ออกและแหลม ส่วนบนเป็นสันมีหนามเรียงจนถึงปลาย กาบล่าง ยาว 6.1-6.2 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ปลายแหลม เส้นภายใน 2 เส้น ขอบมีขนคล้ายไหม กาบบน รูปขอบขนาน ขนาดประมาณ 5 มม. เนื้อโปร่งบาง เส้นภายในไม่มี ขอบมีขนคล้ายไหมยาวไปจนถึงปลาย กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.4-0.5 มม. ปลายหยักหรือเป็นแฉก อับเรณู ยาว 3.4-3.5 มม. สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ มีลักษณะและขนาดคล้ายกับช่อดอกย่อยมีก้าน ก้าน ยาว 4 มม. ช่อดอกย่อยคู่ต่าง อยู่ส่วนบนของช่อกระจุก จำนวน 6-9 คู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน เพศเมีย ยาวประมาณ 2 มม. อยู่บนแคลลัสยาวประมาณ 2 มม. ที่มีขนสีดำหรือสีน้ำตาลเข้ม กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปทรงกระบอก กว้าง 1.4-1.5 มม. ยาว 4.4-4.5 มม. เนื้อหยาบคล้ายหนัง เส้นภายใน 12 เส้น ปลายเป็นเยื่อบางโค้ง กาบช่อดอกย่อยบน รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 4 มม. ผิวมีขนสากมือปลายมน เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็งยาว 8-10 ซม. ปลายรยางค์เป็นเยื่อบาง ปลายมีรยางค์ลำของ รยางค์มีขนสากสากมือ ส่วนล่างสีน้ำตาลเข้มส่วนบนสีเหลืองหรือสีฟ้า กาบบน รูปขอบขนาน เนื้อบางคล้ายเยื่อ ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ลักษณะเหมือนกับช่อดอกย่อยไร้ก้านของกลุ่มช่อดอกย่อยที่ไม่มีรยางค์

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าฟุ้งชู (ประจวบคีรีขันธ์); หญ้าลูกหนอง หญ้าหนวดฤๅษี (ทั่วไป); หญ้ารังตึกแตน (ชุมพร); หญ้าเหล็ม หญ้าเหล็ม (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ไร่ข้างทาง

Heteropogon triticeus (R. Br.) Stapf ex Craib in Kew Bull.: 432. 1912. ----- *Andropogon triticeus* R. Br., Prodr.: 201. 1810.

หญ้าหลายปี เป็นกอแน่น โคนแผ่ออกคล้ายพัดเนื่องจากกาบใบเรียงซ้อนกัน สูง 1.5-2.8 ซม. ลำ
แข็งสีเหลือง กาบใบ เรียงซ้อนกันบริเวณโคนคล้ายพัดและตามข้อ เนื้อหยาบ ยาว 10-40 ซม. มีขนฐานกลม
แข็งกระจายทั่วแผ่น ขอบสากมือ แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 0.2-1 ซม. ยาว 70-120 ซม. เนื้อหยาบ ฐานสอบ
เส้นกลางใบขนาดใหญ่ เส้นข้างมีขนฐานกลมกระจายตามเส้นใบ เส้นใบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาว 2.5 มม.
ข้อดอก แบบกระจุกคล้ายข้อเชิงลด ยาว 20-25 ซม. ข้อดอกย่อยคู่เหมือน จำนวน 20-25 คู่ เพศผู้ กาบข้อ
ย่อยล่าง รูปหอก ขนาด 1.2-1.5 ซม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ขอบพับเข้าและแผ่คล้ายปีก ปลายแหลม กาบ
ย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 1.2 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 3 เส้นขอบแผ่อกและ
มีขนคล้ายไหม กาบบน รูปไข่กลับ ยาว 8.5-9 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 1 เส้น กาบบน เนื้อโปร่ง
บาง คล้ายเยื่อ ยาว 2-2.5 มม. ขอบมีขน ข้อดอกย่อยคู่ต่าง จำนวน 4-8 คู่ ข้อดอกย่อยไร้ก้าน เพศเมีย
ทรงกระบอก ยาวประมาณ 1.5 ซม. สีนํ้าตาลเข้ม แคลลัส เรียวยาว ยาว 4-4.5 มม. มีขนสีนํ้าตาลทองหนา
แน่น กาบข้อย่อยล่าง รูปทรงกระบอก ยาว 8-9 มม. สีนํ้าตาลเข้ม เนื้อหยาบคล้ายแผ่นหนัง มีขนสีนํ้าตาลหนา
แน่น ขอบโอบเข้า ส่วนกลางของแผ่นเป็นร่องตามยาวไปจนถึงปลาย เส้นภายใน 9 เส้น ส่วนปลายแผ่เป็นเยื่อ
บาง กาบข้อย่อยบน ทรงกระบอก ยาว 8-9 มม. เนื้อหยาบแข็งคล้ายแผ่นหนัง สีนํ้าตาล ด้านหลังเป็นสันนูน
แข็งเป็นร่องยาวจากโคนถึงปลาย เส้นภายในจำนวน 3 เส้น ปลายของเส้นกลางและเส้นข้างมีเส้นตามขวางเชื่อม
ปลายมนแผ่เป็นเยื่อบางๆ กาบล่าง รูปหอกหรือไข่กลับ ยาว 4.5-5 มม. เป็นเยื่อบาง ส่วนบนด้านหลังของ
แผ่นมีขนกระจาย กาบบน รูปไข่ ยาว 2-2.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ ขอบและปลายเป็นขน กลีบเกล็ด รูปกรวย
สูง 1.2-1.5 มม. รังไข่ ยาว 2-2.5 มม. ยอดเกสร สีม่วงเข้ม รยางค์ เนื้อหยาบแข็งมีขน ยาว 12-15 ซม.
ปลายมีขนสีทอง ข้อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้ รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. กาบข้อย่อยล่าง รูปหอก ยาว 2.5-3 ซม.
เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ปลายแหลม กาบข้อย่อยบน รูปขอบขนาน เนื้อโปร่งบาง ยาวประมาณ 2 ซม. ปลาย
แหลม ด้านในมีขนคล้ายไหมกระจาย ปลายเส้นกลางโค้งออกเชื่อมกับเส้นข้างเส้นภายในและขอบมีขน ดอก
ล่าง ไม่มีเพศหรือเพศผู้ กาบล่าง รูปรี ยาว 1.2-1.5 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง เส้นภายใน 1 เส้น ขอบมีขนอ่อน
นุ่มคล้ายไหม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่กลับ ยาว 1.2-1.5 ซม. เส้นภายใน 1 เส้น ขอบมีขนคล้าย
ไหม กาบบน รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายในจำนวน 3 เส้น ขอบและปลายมีขนยาวคล้าย
ไหม กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาวประมาณ 1 มม. ปลายแผ่อก อับเรณู ยาว 7-8 มม. สีม่วงหรือสีนํ้าตาล
ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าลูกน้อง หญ้าหนอง (ปราจีนบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Themeda Frossk.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นเป็นกอแน่น สูงมากกว่า 3 ม. ฐานของคู้วงข้อดอกย่อยประดับไม่ตรงกัน กาบล่างมีขนสีทองหนาแน่น
..... *T. arundinacea*
1. ลำต้นเป็นกอโปร่ง สูงไม่เกิน 2.5 ม. ฐานของคู้วงข้อดอกย่อยประดับตรงกัน กาบล่างมีขนฐานกลมเฉพาะ
ส่วนปลายเท่านั้น 2
2. รยางค์ สีนํ้าตาลเข้ม ยาวมากกว่า 8 ซม. *T. triandra*
2. รยางค์สั้นกว่า 5 ซม. *T. quadrivalvis*

Themeda arundinacea (Roxb.) Ridl. in Trans Linn. Soc. 2(3): 401. 1893. _____ *Anthistiria arundinacea* Roxb., Fl. Ind. 1: 256. 1820.

หญ้าหลายปี เป็นกอขนาดใหญ่ สูง 1.5-3.6 ม. ช่อดอก แบบแยกแขนงเทียม ประกอบด้วยช่อกระจะ ช่อกระจะ ยาว 4.5-6.8 ซม. กาบรองช่อกระจะ ยาว 3-4 ซม. ผิวเรียบ เกลี้ยง ก้านช่อมีขนสีเหลืองหนาแน่น วงช่อดอกย่อยประดับ เพศผู้ จำนวน 4 ช่อ ฐานแต่ละช่อตำแหน่งไม่เท่ากัน กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก กว้าง 0.2 ซม. ยาว 1.3 ซม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ปลายแหลม ขอบพับเข้า เส้นภายในไม่ชัดเจน ด้านหลังมีขนสีทองหนาแน่น กาบช่อดอกย่อยบน รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 1.1 ซม. รูปรี ยาวปลายแหลมเส้นภายใน 2-4 เส้น ขอบมีขนสีขาวอ่อนนุ่ม กาบล่าง รูปหอก ยาวประมาณ 12 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ กาบบน เนื้อบางคล้ายเยื่อ กว้าง 0.8 มม. ยาว 8 มม. ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ ปลายแหลมมีขนหนาแน่นรอบแคลลัส กาบช่อดอกย่อยล่าง เนื้อแข็ง รูปหอก ยาว 6-7 มม. ด้านหลังมีขนสีดำหรือสีน้ำตาลเข้ม กาบช่อดอกย่อยบน รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 9 มม. เนื้อหยาบคล้ายหนัง ด้านหลังมีขน กาบบน เป็นเยื่อโปร่งบาง กว้าง 1.4 มม. ยาว 5-5.7 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจน 3 เส้น ขอบส่วนบนพับเข้าหากัน กาบบน รูปขอบขนาน กว้าง 2-2.5 มม. ยาว 3-3.5 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายแหลม ยาว 1.5 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 2 มม. ยอดเกสรสีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ กว้าง 1.2-1.3 มม. ยาว 1.5-2 ซม. มีขนฐานกลมสีทอง ก้านยาว 2.2-2.5 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอก กว้าง 0.6-0.8 ซม. ยาว 1.2-1.3 ซม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ มีขนกระจายตามขอบ เส้นภายใน 3 เส้น ขอบยกขึ้นบริเวณปลาย ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปรี ยาวประมาณ 1-1.2 ซม. กาบบน รูปคล้ายเรือ กว้าง 0.2-0.3 ซม. ยาว 0.8 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 4.1-4.2 มม. กลีบเกล็ด ยาว 1.4-1.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- แคมหลวง (เชียงใหม่); แฝก; แฝกน้ำ (นครศรีธรรมราช); โสมงแดง (นครราชสีมา); หญ้าโขม (ชัยภูมิ); หญ้าแฝก (เชียงใหม่); หญ้าแพะทุ่ง (ชุมพร)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งชายป่าเต็งรัง

Themeda quadrivalvis (L.) O. Ktze., Rev. Gen. Pl. 2: 794. 1891. _____ *Anthistiria ciliata* L.f., Suppl.: 113. 1781.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอ ตั้งตรงมีเหง้าแข็ง ลำสีเหลืองหรือม่วง ผิวเกลี้ยง สูง 1.2-1.5 ม. กาบใบเป็นแผ่นแข็ง ยาว 5-15 ซม. แข็ง สีเหลือง ขอบเหลื่อมซ้อนกัน เป็นสันชัดเจน มีขนแข็งฐานกลมกระจาย แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 2.8-5.6 มม. ยาว 20-45 ซม. ขอบใบสาก คล้ายรางน้ำ ใบแก่จะมีขนบริเวณโคนใบ ปลายใบเรียวแหลม ลิ่นใบ เนื้อแข็งคล้ายกระดาษ ขอบมนมีขน ยาว 1.4-1.5 มม. ช่อดอก ยาว 15-20 ซม. ช่อกระจะยาว 2.2-7.5 ซม. กาบรองช่อกระจะยาว 3.7-8.2 ซม. วงช่อดอกย่อยประดับ จำนวน 4 ช่อ เพศผู้หรือไม่มีเพศ ฐานของแต่ละเสมอกัน ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ ยาว 6-7 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปหอกหรือรูปรี ยาว 6-7 มม. เนื้อหยาบแข็ง เส้นภายใน 7 เส้น ส่วนบนมีขนสีน้ำตาลกระจาย ด้านหลังขน กาบช่อดอกย่อยบน รูปหอกหรือไข่กลับ ยาว 6-6.2 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ขอบมีเยื่อบางโปร่งแผ่ออกเป็นปีก ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปทรงกระบอก ยาว 3.5-4 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง ดอกบน

สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็ง ยาว 3-4.5 ซม. กาบบน รูปเรือ เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ยาว 1.2-1.3 มม. กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายหยัก ยาว 1.1-1.2 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าไก่ (กำแพงเพชร)

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งชายป่าเต็งรัง

Themeda triandra Forssk., Fl. Aegypt.-Arab.: 178. 1775.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอหรือลำเดี่ยว สูง 90-120 ซม. กาบใบ รูปทรงกระบอกขอบเรียบเส้นกลางหนาเป็นสัน ส่วนบนมีขนแข็งฐานกลมกระจาย ขอบเรียบ แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 3.5-4.6 มม. ยาว 15-35 ซม. ฐานใบเป็นติ่ง ปลายแหลม เนื้อใบหยาบ ลึนใบ มีเนื้อหยาบคล้ายกระดาษ ยาว 0.7-0.8 มม. สีนํ้าตาลเข้ม ข้อดอก แบบข้อกระจะ ยาว 5-13 ซม. แต่ละข้อกาบรองรับ ยาว 3-10 ซม. วงข้อดอกย่อยประดับ เพศผู้ ยาว 9-10 มม. แต่ละคู่อยู่ในตำแหน่งไม่เท่ากัน ก้านข้อกระจะรูปสามเหลี่ยม หรือแบนทางด้านหนึ่ง ยาว 0.3-1 มม. ปลายก้านมีขนสีขาว ข้อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศหรือเพศเมีย กาบข้อย่อยล่าง รูปขอบขนาน ยาว 7-7.5 มม. ส่วนปลายมีขนฐานกลมกระจาย ปลายหูก กาบข้อย่อยบน รูปหอก ยาวประมาณ 7 มม. เนื้อหยาบแข็ง เส้นภายใน 3 เส้น ผิวมัน ขอบพับส่วนบนแผ่เป็นปีก ดอกกลาง ไม่มีเพศ กาบล่าง เป็นรยางค์แข็ง ยาว 0.8-1.3 ซม. เป็นเยื่อบาง เส้นภายใน 10 เส้น ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 4.5-4.7 มม. ส่วนบนมีขนนุ่มกระจาย กาบบน เนื้อโปร่งบาง ยาวประมาณ 3 มม. กลีบเกล็ด ยาว 1.2-1.3 มม. เกสรเพศผู้มีอับเรณู ยาว 2-2.2 มม. ข้อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ยาว 8-8.5 มม. รูปยาวรี ก้าน ยาว 2.5-2.7 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าเจ้าชู้ (นครราชสีมา)

ระยะเวลาออกดอก.- ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Rottboelliinae

Eremochloa Buse

Eremochloa ciliaris (L.) Merr. in Philipp. J. Sci. 1 (Suppl. 4): 331. 1906. _____ *Nardus ciliaris* L., Sp. Pl. 1: 53. 1753.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอ ตั้งตรง ส่วนล่างมีขน สูง 30-65 ซม. กาบใบ สีเขียว พับคล้ายรวงน้ำ แฉกๆ เรียงที่โคนคล้ายพัด กาบใบ มีขนแข็งกระจาย ผิวด้านนอกเกลี้ยง ยาว 3.5-7 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.8-1.9 มม. ยาว 10-24.5 ซม. ผิวด้านในมีขนแข็งกระจาย ปลายมีรอย ปลายแหลม ท้องใบมีขนฐานกลม ลึนใบ เนื้อบางคล้ายเยื่อ ยาว 0.5 มม. ปลายมีขน ข้อดอก แบบข้อกระจะคล้ายข้อเชิงลาด ยาว 2.5-3 ซม. สีเขียวขอบสีม่วง ข้อดอกย่อย แบบคู่ ข้อดอกย่อยไร้ก้าน แบนทางด้านบน-ล่าง สมบูรณ์เพศ กาบข้อย่อยล่าง รูปทรงไข่หรือรูปหอก กว้าง 2-2.1 มม. ยาว 3.9-4 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ มีขนสีขาว เส้นภายใน 11 เส้น ขอบมีหนาม กาบข้อย่อยบน รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1.2 มม. ยาวประมาณ 3.8 มม. เนื้ออ่อนนุ่มคล้ายกระดาษ ส่วนกลางบางกว่าขอบโอบเข้าข้างใน เส้นภายใน 7 เส้น เส้นกลางชัดเจนด้านหลังมีสันเป็นแผง ดอกกลาง เพศผู้หรือไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 0.9-1 มม. ยาว 3.4-3.5 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นสัน 2

เส้น ขอบยกพับเข้าคล้ายกาบเรือ ปลายแหลม ดอกบน สมบูรณ์เพศหรือเพศเมีย กาบล่าง รูปไข่ กว้าง 0.6-0.7 มม. ยาว 2.9-3 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ กาบบน กว้าง 0.5 -1 มม. ยาวประมาณ 3 มม. เป็นเยื่อโปร่งบาง กลีบเกล็ด ยาว 0.4-0.5 มม. ปลายตัดเฉียง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปหอก ยาว 1-1.5 มม. ยอดเกสรสีเหลือง ข้อดอกย่อยมีก้าน ลดรูปเหลือเพียงกาบข้อย่อยที่ต่อกับก้าน สีม่วง ยาว 3.4-3.5 มม. ปลายแหลม

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าขนดาวัว

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Rottboellia L.f.

Rottboellia exaltata L.f., Nov. Gram. Gén.: 40, t. 1. 1779.

หญ้าปีเตี้ย กอตั้งตรง สูง 80-170 ซม. กาบใบ ยาว 10-20 ซม. เนื้อหยาบ มีขนแข็งกระจายทั่วแผ่น แผ่นใบ รูปแถบ ยาว 20-45 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ขอบขนานสากมือ ท้องใบมีขน ปลายแหลม เส้นใบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษขอบมีขน ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาล ข้อดอก แบบข้อกระจะคล้ายข้อเชิงลด เป็นแท่ง รูปรี ยาว 8-12 ซม. กว้างประมาณ 3 มม. แกนกลางข้อดอกเป็นข้อต่อกันประมาณ 16-25 ข้อ เมื่อแก่จะหักตามข้อ ข้อดอกย่อย ออกคู่ ข้อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ ฝังอยู่ด้านข้างของแกนกลางข้อดอกแต่ละปล้อง กาบข้อย่อยล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 4.5-5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. เนื้อหยาบแข็งคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 11 เส้น ปลายแผ่เป็นปีกและเว้าตรงกลาง กาบข้อย่อยบน รูปไข่ ยาว 4.5-5 มม. กว้าง 4.2-5 มม. เส้นภายใน 10-12 เส้น เป็นแผ่นแข็งปลายโค้งเป็นจุดแหลมขอบโอบเข้าด้านในเนื้อแข็ง ดอกล่าง เพศผู้ กาบล่าง รูปคล้ายเรือ ยาว 3-4 มม. กว้าง 1.4-1.5 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 3 เส้น เส้นข้างของขอบพับเป็นสัน ปลายแหลม กาบบน รูปไข่หรือรูปเรือ ยาว 4-4.5 มม. กว้าง 1.6-1.7 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ขอบพับเข้า ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวยปลายแหลมขอบเรียบ จำนวน 2 อัน ยาว 0.4-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. สีน้ำตาลเข้ม ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 3-3.5 มม. กว้าง 3.5-4 มม. เนื้อหยาบคล้ายกระดาษหรือบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 3 เส้น รูปไข่ ขอบแผ่กว้าง กาบบน รูปหอกหรือรูปเรือ ยาว 2.5-3 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 2 เส้น ปลายแผ่เป็นเยื่อบาง อับเรณู ยาว 2.3-3 มม. จำนวน 3 อัน สีม่วงหรือสีน้ำตาล เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 1.8-2 มม. ยอดเกสรแยกออกเป็น 2 พู่ สีม่วงเข้ม ผล รูปไข่ มีเยื่อสีน้ำตาลหุ้ม เอ็มบริโอ ยาว ประมาณ 1/3 ของผล ข้อดอกย่อยมีก้าน เพศผู้หรือไม่มีเพศ ลดรูปเหลือขนาดเล็ก ยาว 3.5-4 มม. กาบล่าง เนื้อแข็ง รูปหอกปลายแบนแผ่ออกคล้ายปีก ก้าน เป็นแผ่นเนื้อแข็งด้านข้างจะเชื่อมกับแกนของข้อดอก ยาวประมาณ 3-3.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าโขย่ง (ทั่วไป)

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กันยายน-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- เป็นวัชพืชกระจายในที่โล่ง

Mnesithea Kunth

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ข้อดอกย่อยที่ไร้ก้านรูปไข่ 2

1. ข้อดอกย่อยที่ไร้ก้านรูปทรงกระบอก *M. laevis*

2. ด้านหลังของกาบช่อย่อยล่าง มีร่องเป็นช่วงๆ ภายในมีหนามแข็ง *M. striata*
 2. ด้านหลังไม่มีร่องแต่มีตุ่มหรือหนามที่ขอบ *M. glandulosa*

Mnisithea glandulosa (Trin.) Koning & Sosef in Blumea 31(2): 1986. _____ *Rottboellia glandulosa* Trin. in Mem. Acad. Sci. Petersb. Ser. 6(2): 520. 1833.

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นกอ ตั้งตรง สูง 1-1.5 ม. กาบใบ รูปกระบอก ผิวเกลี้ยง ยาว 7-15 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.2-1.5 ซม. ยาว 30-45 ซม. ฐานใบมน ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบ เป็นเนื้อบางคล้ายเยื่อ ปลายตัดตรง ยาวประมาณ 2 มม. ขอบมีขน ช่อดอก ออกที่ข้อหรือปลายลำต้น รูปรีเรียว กว้างประมาณ 0.3 มม. ยาว 5-8 ซม. ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ แบนทางด้านบน ล่าง กว้าง 1.6-1.7 ม. ยาว 4.7-5 มม. กาบช่อย่อยล่าง รูปไข่หรือรูปหอก กว้าง 1.6-2 มม. ยาว 4.7-5 มม. เนื้อหยาบแข็ง เป็นมัน เส้นภายใน 9 เส้น ขอบส่วนล่างมีตุ่มหรือขนแข็งส่วนบนแผ่เป็นเยื่อคล้ายแผ่นหนังสีน้ำตาล กาบช่อย่อยบน รูปหอก เนื้อหยาบแข็ง ผิวเกลี้ยง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 3.7-4 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางส่วนบนยกเป็นสันคล้ายครีบลาย ดอกล่าง ไม่มีเพศหรือเพศผู้ กาบล่าง รูปหอก เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ โปรงบาง กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 2.5-3 มม. ปลายสอบแล้วตัดตรง กาบบน รูปหอกเป็นเยื่อบาง ยาว 2-2.5 มม. ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอก เนื้อโปรงบางคล้ายเยื่อ ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น ปลายสอบแหลม กาบบน รูปหอก ยาว 2.5-3 มม. เนื้อโปรงบางคล้ายเยื่อ กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 1.2-1.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอก ยาว 0.1-1.2 มม. ยอดเกสรแยก สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน ไม่สมบูรณ์หรือลดรูปเหลือเพียงก้าน ก้าน ยาว 3.5 มม. ผิวเกลี้ยง

ชื่อพื้นเมือง.- หญ้าข้าวป่า (กาญจนบุรี)

ระยะเวลาออกดอก.- พฤศจิกายน-มกราคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Mnesithea laevis (Retz.) Kunth, Rev. Gram. 1: 154. 1829. _____ *Rottboellia laevis* Retz. in Obs. Bot. 3: 11. 1783.

หญ้าหลายปี เป็นกอ มีเหง้าแข็ง สูง 100-150 ซม. กาบใบ รูปทรงกระบอก เนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยง สูง 6-18 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ เนื้อหยาบคล้ายกระดาษ กว้าง 2-3.5 มม. ยาว 60-75 ซม. ขอบเรียบ ท้องใบสีขาว เส้นใบ เนื้อบางคล้ายเยื่อ สูง 0.3-0.4 มม. ปลายตัด ด้านหลังมีขน ช่อดอก ยาว 10-15 ซม. ออกที่ปลายหรือซอกกาบใบ เป็นข้อปล้องแต่ละปล้องยาว 4.3-4.5 มม. ช่อดอกย่อย ฝังอยู่ในแกนช่อดอกแบบเดี่ยวจัดเรียงแบบตรงข้ามหรือเวียนสลับบนแกนกลางช่อดอก ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปทรงกระบอก กาบช่อย่อยล่าง รูปขอบขนาน ยาว 3.5-4 มม. เนื้อแข็งคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยงและเรียบ เส้นภายใน 7 เส้น ขอบเรียบ ปลายเฉียง กาบช่อย่อยบน รูปทรงกระบอก ยาว 3.5-4 มม. เนื้อโปรงบางคล้ายเยื่ออยู่ติดทางด้านในของแกนกลางช่อดอก เส้นภายในจำนวน 3 เส้น ดอกล่าง ไม่มีเพศหรือเหลือเพียงกาบล่าง กาบล่าง รูปหอกเป็นเยื่อโปรงบาง ผิวเกลี้ยง ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ปลายเฉียง ดอกบน สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปทรงกระบอก ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายในจำนวน 3 เส้น เนื้อโปรงบางคล้ายเยื่อ กาบบน รูปทรงกระบอก เนื้อโปรงบางคล้ายเยื่อ ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายในไม่ชัดเจนจำนวน 3 เส้น ปลายเป็น 2 แฉก เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 0.5 มม. สีเหลือง ยอดเกสร สีเหลือง ช่อดอกย่อยมีก้าน ลดรูป ก้านเชื่อมติดกับแกนกลางช่อดอก

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งในป่าเต็งรัง

Mnesithea striata (Steud.) Koning & Sosef in Blumea 31(2): 292. 1986. _____ *Rottboellia striata* Nees ex Steud., Syn. 1: 361. 1854.

หญ้าหลายปี เป็นเหง้าแข็ง ลำเกลี้ยงหรือสีม่วงเข้ม สูง 1-2.5 ม. กาบใบ เนื้อหยาบ ผิวเกลี้ยง ยาว 7-18 ซม. ขอบมีขนนุ่มสีขาว แผ่นใบ รูปแถบ กว้าง 1.5-4.5 ซม. ยาว 30-80 ซม. ขอบมีขนอ่อนนุ่มกระจาย สากมือ ปลายเรียวแหลม ลิ่นใบ เนื้อบางโปร่งคล้ายเยื่อ ยาว 3.1-3.2 มม. ขอบมีปลายขน ช่อดอก ออกตามข้อหรือปลายกิ่ง ยาว 8-15 ซม. รูปรีเรียวยาว สีม่วงหรือสีเขียวยาวเข้ม ช่อดอกย่อย ออกคู่ แบนทางด้านข้าง ช่อดอกย่อยไร้ก้าน สมบูรณ์เพศ รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 5-6 มม. ด้านข้างของแกนกลางช่อดอก ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 4.1-4.2 มม. เส้นภายใน 7 เส้น เนื้อหยาบแข็งคล้ายหนัง ผิวเกลี้ยง ด้านหลังมีร่องเป็นช่วงๆ ปลายแหลม กาบช่อดอกย่อยบน รูปไข่ ยาว 3.5-4 มม. เนื้อแข็งคล้ายหนัง ขอบพับแคบ ผิวเกลี้ยงเป็นมัน เส้นภายใน 3 เส้น เส้นกลางเป็นสันแข็งยาวไปจนถึงปลาย ปลายแหลม ดอกล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปไข่ ยาว 3-3.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เป็นแผ่นเนื้อโปร่งบาง ขอบมีขนเรียงไปจนถึงปลายจนถึงปลาย กาบบน รูปหอก ยาว 1.6-2 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ดอกบน สมบูรณ์เพศหรือเพศผู้ กาบล่าง รูปคล้ายเรือ ยาว 2.5-3 มม. เส้นภายใน 3 เส้น เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ ขอบมีขนกระจาย ปลายแหลม กาบบน รูปคล้ายเรือ ยาว 2-2.5 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เนื้อโปร่งบาง กลีบเกล็ด รูปกรวย ยาว 0.4-0.5 มม. เกสรเพศผู้ มีอับเรณู ยาว 2-2.5 มม. สีเหลือง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระสวย ยาว 0.3-0.4 มม. ยอดเกสร สีม่วงหรือสีน้ำตาล ช่อดอกย่อยมีก้าน ลดรูปและไม่มีเพศ กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น ปลายแผ่เป็นปีก ก้าน แบนทางด้านข้าง เนื้อหยาบแข็ง ยาว 3.5-4 มม. ปลายเรียวแคบเป็นแฉกแหลม ช่อดอก.- หญ้าขน (นครราชสีมา)

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ที่โล่งป่าเต็งรัง

Chionachninae

Polytoca R. Br.

Polytoca digitata (L.f.) Druce in Rep. Bot. Exch. Club, Brit. Isles 4: 641. 1916. _____ *Apluda digitata* L. f. suppl. Pl.: 434. 1781. (ภาพที่ 68)

หญ้าหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าแข็ง โคนมีรากค้ำยัน ลำแข็ง สูง 80-150 ซม. รอบข้อมีขนสีขาวเรียงเป็นแถบ กาบใบ เนื้อหยาบแข็งส่วนบนมีขนกระจาย ยาว 6-20 ซม. แผ่นใบ รูปแถบ ยาว 20-60 ซม. กว้าง 1.3-3 ซม. เนื้อหยาบผิวเกลี้ยงหรือมีขนแข็งเรียงเป็นแถวตามเส้นใบ เส้นกลางใบแข็งและหนา ลิ่นใบ เป็นแผ่นแข็ง ยาว 2.4-3 มม. สีนํ้าตาล ช่อดอก เพศผู้และเพศเมียแยกกัน ช่อดอกเพศผู้ แบบช่อกระจจะ จำนวน 2-5 ช่อ อยู่ส่วนบนของลำต้น เรียงสลับ ช่อดอกย่อย ออกคู่ ช่อดอกย่อยไร้ก้าน รูปขอบขนาน ยาว 8.2-8.5 มม. กาบช่อดอกย่อยล่าง รูปคล้ายเรือ ยาว 8.3-8.4 มม. กว้าง 1.8-2 มม. เป็นแผ่นเนื้อหยาบ ด้านหลังมีขนอ่อนนุ่มกระจาย ขอบพับเข้ามีเส้นภายใน 8-11 เส้น ปลายเรียวขอบทุ กาบช่อดอกย่อยบน รูปเรือ กว้าง 1.7-2 มม.

ยาว 7.3-7.5 มม. เนื้อโปร่งบางนุ่ม เส้นภายใน 7 เส้น ขอบเป็นเยื่อบางพับเข้าคล้ายกาบเรือ ปลายแหลม ดอก
 ล่าง ไม่มีเพศ กาบล่าง รูปเรือ ยาว 6.5-7 มม. เนื้อโปร่งบางคล้ายเยื่อ เส้นภายใน 3 เส้น ปลายเป็นเยื่อบาง
 โอบเข้าซ้อนทับกัน กาบบน ยาว 6-6.2 มม. เส้นภายใน 2 เส้น เนื้อโปร่ง ปลายแหลม กลีบเกล็ด รูปกรวย
 ปลายตัด เป็นเยื่อใส ยาว 0.4-0.5 มม. ปลายเป็นหยักตื้นๆ เกสรเพศผู้ ยาว 2-2.4 มม. สีเหลือง ดอกบน
 สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปเรือ ยาว 4.5-5 มม. ขอบพับเข้าแคบ ไม่เหลื่อมซ้อนกัน เนื้อโปร่งบาง เส้นขอบภายใน
 2 เส้น ปลายแหลม กาบบน รูปเรือ ยาว 6.2-6.4 มม. เส้นภายใน 1 เส้น กลีบเกล็ด รูปกรวย ปลายตัด
 ยาว 0.2 มม. ช่อดอกเพศเมีย ออกตามข้อมีกาบใบหุ้มอยู่ ช่อดอกย่อยมีก้าน ไม่สมบูรณ์ อวัยวะเพศลดรูป
 กาบช่อย่อยล่าง กว้าง 3.5-4 มม. ยาวประมาณ 12 มม. เนื้อบางคล้ายเยื่อแผ่นกว้างโอบช่อดอกย่อยไว้ก้าน
 ขอบและผิวด้านหลังมีขนนุ่มทั่วแผ่น ปลายตัดเฉียง กาบช่อย่อยบน ลดรูป ขนาดเล็กเรียวยาวขอบแคบ ยาว
 4.2-4.5 มม. ก้านช่อดอกย่อยยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอกย่อยไว้ก้าน รูปทรงกระบอก ปลายแหลม เนื้อแข็ง
 ด้านหลังมีขนอ่อนนุ่ม ปลายเป็น 2 แฉก กาบช่อย่อยล่าง รูปขอบขนานหรือรูปไข่ ยาว 8-8.5 มม. ส่วนล่างมี
 ขนหนาแน่น ส่วนปลายผิวเกลี้ยงขอบแผ่เป็นปีกเรียวยาวแหลม เส้นภายในมากถึง 30 เส้น กาบช่อย่อยบน
 รูปไข่ ยาว 7.5-8 มม. เส้นภายใน 15 เส้น เนื้อหยาบแข็ง ผิวเกลี้ยง ปลายเรียวยาวแหลม ดอกล่าง ลดรูป ดอกบน
 สมบูรณ์เพศ กาบล่าง รูปหอก ยาว 2.8-3 มม. เนื้อบาง ปลายเรียวยาวแหลม เส้นภายใน 3 เส้น กลีบเกล็ด รูป
 ไข่หรือรี ยาว 5-5.2 มม. ผิวเกลี้ยง เส้นภายใน 11 เส้น เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยอดเกสร ยาว
 ประมาณ 3 ซม. สีม่วง

ชื่อพื้นเมือง.- ข้าวโพดผี (เชียงใหม่)

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา.- ไร่ร้างเขาชายป่าเต็งรัง หรือไร่ร้าง

Smilacaceae

Smilax

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ลำต้นเป็นเหลี่ยม ไม่มีหนาม *S. siamensis*
1. ลำต้นกลม มีหนาม *S. verticalis*

Smilax siamensis T. Koyama in Brittonia 26: 136, f. 2. 1974.

ไม้เลื้อย มีเนื้อไม้ ลำต้นเป็นเหลี่ยม ยาว 2-8 เมตร ใบ เดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบแผ่เป็นปีกรูปไข่ ยาว
 10-15 มม. กว้าง 5-6 มม. ใบรูปรีหรือรูปรีแคบ ยาว 10-14 ซม. กว้าง 4-8 ซม. ปลายใบมน มีติ่งแหลม
 ฐานใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนา ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีซีดกว่าด้านบน เส้นกลางใบ 5 เส้น เส้นใบใกล้
 ขอบใบไม่ชัด เส้นกลางใบมี 3 เส้นชัดเจน ผล เป็นผลเนื้อสด รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- เขียงสยาม เขียงแดง

ระยะเวลาออกผล.- พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Smilax verticalis Gagnep. in Bull. Sco. Bot. France 81: 74. 1934.

ไม้เลื้อย ลำต้นมีหนาม ยาวประมาณ 1 มม. ใบ เดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบ ยาว 8-12 มม. รูปรีแคบหรือรูปขอบขนาน ยาว 10-14 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ปลายใบมน มีติ่งแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนา เส้นกลางใบ 5 เส้น ตรงกลางเส้นใบ มี 3 เส้น โค้นเชื่อมกัน เส้นใบย่อยแบบร่างแห ช่อดอก ออกตรงซอกใบ 1-2 ช่อ ช่อซี่ร่ม ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 2 ซม. ก้านดอกย่อย ยาว 3-10 มม. โพรฟีลล์ ยาว 5-7 มม. กลีบเลี้ยง แยก 5 กลีบ กลีบด้านนอก รูปขอบขนาน ยาว 3-4 มม. กว้าง 1-1.5 มม. กลีบด้านในรูปแถบ ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.5 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน ก้านชูอับเรณูยาวประมาณ 3 มม. ติดที่โคนกลีบเลี้ยง อับเรณูรูปขอบขนาน ยาว 1-1.2 มม. กว้าง ประมาณ 0.5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เครือดำ

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Stemonaceae

Stemona tuberosa Lour., Fl. Coch.; 404. (ภาพที่ 71)

ไม้เลื้อย ใบ เดี่ยวออกสลับกัน รูปใบคล้ายใบพลู ยาว 6-10 ซม. กว้าง 4-6 ซม. ปลายใบแหลม แผ่นใบเป็นคลื่น เส้นใบขนานเด่นชัด ฐานใบเว้า ดอก เดี่ยว ออกบริเวณซอกใบ กลีบดอกด้านนอกสีเขียว ด้านในสีแดง ผล แห้งแล้วแตก ลำต้นบนดินจะพักตัวฤดูแล้ง และงอกเมื่อฤดูฝนและออกดอก ลำต้นใต้ดินมีรากออกเป็นพวงลักษณะเป็นรูปกระสวยคล้ายกระชาย

ชื่อพื้นเมือง.- หนอนตายหยาก (แม่ฮ่องสอน)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Taccaceae

Tacca leontopetaloides (L.) O. Ktze, Rev. Gén. Pl. 2: 704. 1891. (ภาพที่ 72)

ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน ใบ เดี่ยวลักษณะคล้ายใบประกอบแบบนิ้วมือที่มีใบย่อย 3 ใบ หรือเป็นพู่ลึก ขอบใบบางส่วน ปลายแหลมรูปคล้ายใบหอก แผ่นใบเรียบ ยาว 20-50 ซม. กว้าง 20-80 ซม. ก้านใบยาวประมาณ 170 ซม. ช่อดอก 1-2 ช่อ ความยาวของช่อดอกใกล้เคียงกับก้านใบ มี 20-40 ดอก ดอกสมบูรณ์เพศ ใบประดับมี 2 แบบ แบบแผ่นรูปไข่กลับแกมขอบขนานปลายแหลมยาวประมาณ 3 ซม. แบบเส้นยาวประมาณ 10 ซม. กลีบเลี้ยง มี 6 กลีบ รูปไข่แกมขอบขนาน ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 4 มม. เกสรเพศผู้ มี 6 อัน ติดอยู่บนโครงสร้างที่เป็นกระเปาะ และมีก้านของกระเปาะติดบนส่วนล่างของกลีบเลี้ยง อับเรณูยาวประมาณ 1.6 มม. มี 2 ช่องแตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่ใต้ฐานรองดอก มีอวุลจำนวนมาก ติดบริเวณผนังรังไข่ ก้านชูเกสรยาวประมาณ 4 มม. มีขน ยอดเกสรมี 3 ยอด แผ่นเป็นแผ่นแบนคล้ายรูปหัวใจยาวประมาณ 2.5 มม. ผล กลมแกมรี เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 2 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- เท้ายายม่อม (ภาคกลาง); บุกรอ (ตราด); สิงโตดำ (กรุงเทพฯ)

ระยะเวลาการออกดอกและผล.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Xyridaceae

Xylis L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบไม่มีขน มีต่อมสีเหลือง X. cf. *pauciflora*
1. ใบมีขนแบบปุ่มเล็ก ไม่มีต่อมสีเหลืองปุ่ม X. cf. *wallichii*

Xyris cf. *pauciflora* Willd., Phytogr. 1: 2, t. 1. 1794.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นสั้น ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบ แบนด้านข้าง ยาว 3-5 ซม. กว้าง 2-5 มม. ปลายแหลมเบี้ยว โค้งเข้าหาก้านช่อดอก ใบเกลี้ยง มีต่อมสีเหลืองปุ่ม กาบใบ ยาว 1-4.5 ซม. เกลี้ยง ช่อดอก รูปคล้ายไข่ ยาว 7-13 มม. กว้าง 5-8 มม. ก้านช่อดอก กลม สูง 10-21 ซม. กว้าง 0.8-1.5 มม. ใบประดับช่อดอก 4-5 ใบ สีน้ำตาล รูปรีกว้าง หรือรูปกลม ยาว 3-5 มม. กว้าง 3-5 มม. ปลายกลมมน โคนกลม ขอบสีเหลืองใส ใบประดับดอก รูปกลม ยาว 4-6 มม. กว้าง 4-6 มม. ปลายกลมมน มีกลุ่มปุ่มสีเงินรูปสามเหลี่ยม ยาว 1.2-1.8 มม. กว้าง 1-1.2 มม. ขอบเรียบ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ มี 2 กลีบ ใส รูปคล้ายเรือ ยาว 3-4 มม. กว้าง ประมาณ 1 มม. มีปีกที่สั้นกว้างประมาณ 0.5 มม. ปลายหยัก อีก 1 กลีบ คล้ายรูปค้อน คลุมกลีบดอก กลีบดอก 3 กลีบ เชื่อมกันที่โคน สีเหลือง รูปไข่กลับ ปลายหยักซี่ฟัน เกสรเพศผู้ 3 อัน เรียงตรงข้ามกับกลีบดอก ก้านเกสรแบน เกสรเพศผู้เป็นหมันมี 3 อัน เรียงสลับกับกลีบดอก ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีขน เกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 3 แฉก รังไข่ 1 ห้อง รูปรี ผล แห้งแตก ยาว 3-4 มม. กว้าง 2-2.5 มม. เมล็ด จำนวนมาก แบนด้านข้าง รูปรี ยาวประมาณ 0.5 มม. สีเหลือง

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Xyris cf. *wallichii* Kunth, En. Pl. 4: 16. 1843.

ไม้ล้มลุก ปีเดียว ลำต้นสั้น ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบ แบนด้านข้าง ยาว 2-6 ซม. กว้าง 0.5-1 มม. ปลายมน แหลมเบี้ยว โค้งออกจากก้านช่อดอก ผิวใบขรุขระ มีขนแบบปุ่มเล็ก กาบใบ ยาว 1-3.5 ซม. ขอบสีน้ำตาล มีขนสีแดง ก้านช่อดอก ค่อนข้างกลม สูง 9-18 ซม. กว้าง 0.3-1 มม. ช่อดอก รูปรี ยาว 4-8 มม. กว้าง 2-5 มม. ใบประดับช่อดอก 4 ใบ สีน้ำตาล รูปไข่กว้าง หรือรูปกลม ยาว 3-4 มม. กว้าง 2-3 มม. ปลายเว้าตื้น โคนกลม ขอบสีเหลืองใส ใบประดับดอก รูปกลม ยาว 4-5 มม. กว้าง 3-4.5 มม. ปลายกลมมน หรือเว้าตื้น มีกลุ่มปุ่มสีเงินรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-1.2 มม. กว้าง 0.7-1 มม. กลีบเลี้ยง 3 กลีบ มี 2 กลีบ ใส รูปคล้ายเรือ ยาว 3-4 มม. กว้าง ประมาณ 2 มม. อีก 1 กลีบ คล้ายรูปค้อน คลุมกลีบดอก กลีบดอก 3 กลีบ เชื่อมกันที่โคน สีเหลือง รูปสามเหลี่ยมกลับ ปลายหยักซี่ฟัน เกสรเพศผู้ 3 อัน เรียงตรงข้ามกับกลีบดอก ก้านเกสรแบน เกสรเพศผู้เป็นหมันมี 3 อัน เรียงสลับกับกลีบดอก ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีขน เกสรเพศเมีย ปลายแยกเป็น 3 แฉก รังไข่ 1 ห้อง รูปรี ผล แห้งแตก ยาว 3-4 มม. กว้าง 1-1.5 มม. สีน้ำตาลเข้ม มีแถบสีดำ 3 แถบ เมล็ด จำนวนมาก แบนด้านข้าง รูปรี ยาวประมาณ 0.5 มม. สีเหลือง

นิเวศวิทยา.- ลานหินค่อนข้างชื้น

Zingiberaceae

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. ก้านเกสรเพศเมียยื่นยาวเหนืออับเรณูและมีสันเหนืออับเรณูหุ้ม ยาว มีลักษณะโค้งลง โคนก้านใบโป่งพอง Zingiber
1. ก้านเกสรเพศเมียไม่ยื่นยาวเหนืออับเรณูมาก สันเหนืออับเรณูไม่มีหรือถ้ามีไม่หุ้มก้านเกสรเพศเมียโคน ก้านใบไม่โป่งพอง 2
2. รังไข่มีห้องเดียว ออวุลติดแบบพลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ก้านเกสรเพศผู้ยื่นยาวและโค้งเป็น คันธนู ด้าน ข้างอับเรณูมีรยางค์ 1-2 คู่ Globba
2. รังไข่มี 3 ห้อง มีออวุลติดแบบพลาเซนตาตรงรอบแกนร่วม หรือลดรูปไป 2 ห้อง เหลือห้องเดียว มีออวุลติด แบบพลาเซนตาที่ฐาน ก้านเกสรเพศผู้สั้นหรือไม่มีรยางค์ติดที่ด้านข้างอับเรณู .. 3
3. ด้านข้างของใบประดับบริเวณกลางถึงโคนช่อดอก แต่ละใบเชื่อมกัน และทำให้ใบประดับมีลักษณะเป็นอุ้ง หรือกระเปาะ Curcuma
3. โคนใบประดับไม่เชื่อมกัน 4
4. ใบประดับหนึ่งใบรูปประฆังล้อมรอบช่อดอกไว้ Stahlianthus
4. ใบประดับเป็นแบบอื่น 5
5. แนวการเรียงของใบขนานกับเหง้า เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ลักษณะคล้ายกลีบดอก เป็นอิสระ โดยไม่ติดกับ กลีบปาก 6
5. แนวการเรียงของใบตั้งฉากกับเหง้า เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันมีขนาดเล็กเป็นดั่งแหลมติดอยู่ที่โคนกลีบปาก หรือบางชนิดลดรูป 7
6. ช่อดอกเกิดขึ้นก่อนลำต้นเหนือดินจากเหง้าหรือหลังลำต้นเหนือดินจากปลายยอดของลำต้น กลีบปากกว้าง และแผ่แบน ปลายกลีบแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกถึงกลางหรือโคนกลีบ ดอกล่างของช่อดอกบาน ก่อน Kaempferia
6. ช่อดอกเกิดขึ้นหลังลำต้นเหนือดินจากปลายยอดของลำต้น กลีบปากไม่แผ่แบน ลักษณะคล้ายถุง ปลาย กลีบแหลมหรือมนหรือหยักมน ดอกบนของช่อดอกบานก่อน Boesenbergia
7. ช่อดอกเกิดจากปลายยอดลำต้นเหนือดิน Alpinia
7. ช่อดอก เกิดจากเหง้าแยกจากโคนของลำต้นเหนือดิน 8
8. ใบประดับย่อยเชื่อมกันเป็นหลอด Amomum
8. ใบประดับย่อยไม่เชื่อมกันเป็นหลอด Elettariopsis

Alpinia Roxb.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบผิวใบด้านล่างของส่วนฐานใบมีขนสั้นประปราย กลีบปาก สีเขียวอ่อน และกลางกลีบปากมีกลุ่มต่อลำเลียงสีชมพูถึงแดงอ่อน A. galanga
1. ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น กลีบปากสีเหลืองอ่อนและกลางกลีบสีเหลืองเข้ม A. zerumbet

Alpinia galanga (L.) Willd., Sp. Pl. 1: 12. 1797. _____ *Maranta galanga* L., Sp. Pl. 2: 3. 1762.

ลำต้นเหนือดิน สูง 1-2 ม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 5 ใบ ผิวเกลี้ยง ใบ เรียงสลับ รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 60 ซม. กว้าง 6-8 ซม. ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบเกลี้ยงทั้งสองด้านยกเว้นผิวใบด้านล่างบริเวณเส้นกลางใบของส่วนฐานใบมีขนสั้นประปราย ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ก้านใบ ยาวประมาณ 7 มม. มีขนสั้น กาบใบ ผิวเกลี้ยงยกเว้นส่วนที่ติดกับก้านใบมีขนสั้น ลิ่นใบ สูง 7-10 มม. เนื้อบาง ผิวมีขนสั้น ช่อดอก ชูตั้งตรง แบบช่อแยกแขนง ออกจากปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ช่ออ่อนหุ้มด้วยกาบใบ 2 ใบและภายหลังกาบใบเปิดออกแล้วแผ่กว้างไป ก้านช่อดอกยาว 7-10 ซม. ผิวเกลี้ยง แกนกลางช่อสีเขียวอ่อน มีขนสั้น แขนงช่อมีจำนวนมาก แตกรอบๆ แกนกลางช่อ ยาวประมาณ 2 ซม. ก้านแขนงช่อยาว 2-10 มม. มีขนสั้นแต่ละแขนงมีดอก 1-5 ดอก ใบประดับ ไม่มี ใบประดับย่อย รูปแถบ ยาว 10-12 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สีขาว เมื่อยังอ่อนหุ้มแขนงช่อดอก ดอก สีขาว ก้านดอก ยาว 5-7 มม. สีเขียวอ่อน มีขนสั้น หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1.2 ซม. สีขาว หรือเขียวอ่อน โคนกลีบเชื่อมเป็นหลอดมีขนสั้นที่ปลายหลอด ปลายหลอดแยกเป็น 3 แฉกและมีรอยเว้าลึกมากที่สุดด้านเดียวลึกถึงกลางหลอด หลอดกลีบดอก สีขาว ยาวประมาณ 1.5 ซม. แฉกบนรูปรีแคบ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.8 ซม. ปลายรูปค้อม ผิวเกลี้ยง สีเขียวอ่อน แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย ยาวประมาณ 1.8 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง สีเขียวอ่อน กลีบปาก รูปไข่ กว้าง ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ขอบหยัก สีเขียวอ่อน ปลายแบ่งเป็น 3 พู พูกลางมีสีแดง กลางกลีบปากมีกลุ่มต่อลำเลียงสีชมพูถึงแดงอ่อน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปดิ่งแหลมติดอยู่ที่โคนกลีบปาก ยาว 3-5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สีแดงอ่อน เกสรเพศผู้ สีเหลืองอ่อน ก้านเกสรเนื้อบาง ยาวประมาณ 1.3 ซม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 9 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ไม่มีสันเหนืออับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปไข่ ผิวเกลี้ยง สีเขียว ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. มี 3 ห้อง ต่อมำน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 ซม. ผล ผลอ่อนสีเขียว กลม ปลายผลมีส่วนประกอบของดอกติดอยู่ ผิวเกลี้ยง เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มม. ผลแก่กลม สีแดง ปลายมีติ่งแหลมเล็กๆ ผิวเกลี้ยง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- ข่า ข่าป่า

ระยะเวลาออกดอกและผล.- เมษายน-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Alpinia zerumbet (Pers.) Burt & R.M. Smith in Notes Roy. Bot. Gard. Edinb.: 31. 1972. _____
Costus zerumbet Pers., Syn. 1: 3. 1805.

ลำต้นเหนือดิน เรียวยาว สูง 2-3 ม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 5 ใบ ผิวนอกมีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น ใบ มี 8-18 เรียงสลับ รูปขอบขนาน ยาว 40-60 ซม. กว้าง 8-10 ซม. ขอบใบเป็นคลื่นมีขนสั้น ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น ปลายใบมีติ่งแหลมสั้น ฐานใบสอบแคบเป็นรูปลิ้น ก้านใบ ยาวประมาณ 2.5 ซม. มีขนสั้นสีน้ำตาล กาบใบ ผิวนอกมีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น ลิ่นใบ ยาวประมาณ 1.2 ซม. มีขนสั้น ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ชูตั้งตรง ออกจากปลายยอดลำต้นเหนือดิน ยาว 20-30 ซม. ช่ออ่อนมีกาบใบ 2 ใบหุ้ม แกนกลางช่อมีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น ก้านช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. มีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น ใบประดับ ไม่มี ใบประดับย่อย ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. สีขาวบริเวณปลายมีสีชมพู แต่ละแขนงช่อมีประมาณ 1 ดอก ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2 ซม. แฉกกลีบดอกสีขาว ขอบแฉกมีขนสั้น แฉกบนรูปรี ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. แฉกข้างมี 2 แฉกแคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย กลีบปาก รูปไข่ ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 3.5 ซม. ขอบกลีบหยัก สีเหลืองอ่อน กลางกลีบปากสีเหลืองเข้ม ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 1 ซม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปแถบ ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 4 มม. เกสรเพศผู้ สีครีมปนขาว ก้านเกสรยาวประมาณ 1 ซม. อับเรณูยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณูสั้นมากหรือไม่มี เกสรเพศ

เมีย มีรังไข่ ที่มีขนสั้นหนาแน่น ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ต่อมน์้ำด้อย ยาวประมาณ 7 มม. ผลอ่อน กลม สีเขียว ปลายมีติ่งแหลมเล็ก ๆ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 ซม. มีขนสั้นสีน้ำตาลหนาแน่น
ชื่อพื้นเมือง.- ชำคม
ระยะเวลาออกดอกและผล.- มีนาคม-เมษายน
นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Amomum Roxb.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีน้ำตาล และมีกลิ่นหอมมาก A. sp.
- 1. ผิวใบด้านบนเกลี้ยงเป็นมัน ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล หรือผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน 2
- 2. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ใบประดับสีแดง กลีบปากรูปไข่กลับคล้ายพัดเกือบกลม ยาว ประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ปลายปากมีลักษณะเป็น 3 พู A. hastilabium
- 2. ผิวใบด้านบนเกลี้ยงหรือเป็นมัน ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล ใบประดับตอนแรกมี สีชมพู แก่แล้ว เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอ่อน กลีบปากรูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายโค้งเข้าข้างใน A. uliginosum

Amomum hastilabium Ridl. in J. Str. Br. Roy. Asiat. Soc. 32: 137. 1899. (ภาพที่ 75)

ลำต้นเหนือดิน สูง 1.5-2.5 ม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 4-5 ใบ ยาว 50-90 ซม. สีเขียว ผิวเกลี้ยง ใบ มี 8-23 ใบ รูปรี หรือรูปขอบขนาน ยาว 20-30 ซม. กว้าง 5-8 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนสีเขียวเป็นมัน ก้านใบ ยาว 2-3 ซม. โคนก้านใบสีแดง กาบใบ ยาว 1-2.3 ม. ผิวเกลี้ยง สีเขียว โคนกาบสีแดง ลิ่นใบ เนื้อบาง ยาวประมาณ 5 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู ช่อดอกเกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน โดยมีบางส่วนฝังอยู่ในดิน แบบช่อกระจะ รูปไข่กลับ ยาว 5-7 ซม. กว้าง 3.5-4 ซม. ตั้งตรง ก้านช่อดอก ยาว 5-7.5 ซม. แขนงช่อดอกมีเพียงดอกเดียว ใบประดับ อัดแน่นทุกใบมีขนาดใกล้เคียงกัน รูปไข่กลับ ยาว 2-3.5 ซม. กว้าง 1-2.5 ซม. สีแดง ปลายมีติ่งแหลม รองรับจนผลแก่ ใบประดับย่อย ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ดอก สีขาว ก้านดอกสั้นยาวประมาณ 3 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1.5 ซม. หลอดกลีบดอก ยาว 10-12 มม. แฉกบน ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. รูปขอบขนาน ผิวเกลี้ยง ปลายรูปค้อม โค้งเข้าข้างในดอก แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง กลีบปาก รูปไข่กลับ คล้ายพัดเกือบกลม ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ปลายแบ่งเป็น 3 พู ระหว่างพุมีรอยเว้าตื้น ๆ สีขาว บริเวณกลางกลีบปากมีแถบสีเหลืองและมีกลุ่มท่อลำเลียงสีแดงกระจายทั่วไป เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน เป็นดิ่งสั้น ปลายแหลม ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 1 ซม. อับเรณู ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 5 มม. กว้าง 7-8 มม. มี 3 พู ระหว่างพุมีรอยเว้าตื้น ๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่รูปทรงกระบอก ผิวขรุขระ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ต่อมน์้ำด้อย ยาวประมาณ 2 มม. ผล ผิวขรุขระเป็นหนาม ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2.2 ซม. ก้านผล ยาวประมาณ 3 ซม.
ชื่อพื้นเมือง.- แหน่ง หมากแหน่ง
ระยะเวลาออกดอกและผล.- เมษายน-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Amomum uliginosum Koenig in Retz., Obs. 3: 56. 1783.

ลำต้นเหนือดิน สูง 2.5-4 ม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 5-6 ใบ สีเขียว มีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล ยาวที่สุดประมาณ 1.5 ม. ใบ มี 16-24 ใบ รูปขอบขนาน หรือรูปหอก ยาว 40-60 ซม. กว้าง 7-10 ซม. ปลายใบแหลมมีติ่งแหลม โค้งลงข้างล่าง ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง สีเขียวมัน ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นสีน้ำตาล ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ยาว 1.8-3.8 ม. ผิวมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล เส้นใบ เนื้อบาง ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพู่ต้น ปลายพุ่มน ยาวประมาณ 7 มม. ผิวเกลี้ยง หรือมีขนสั้นสีน้ำตาลประปราย ช่อดอก แบบช่อกระจุก เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน โดยก้านช่อดอกฝังอยู่ในผิวดิน ช่อดอกรูปไข่กลับ มีขนาดเล็ก มีดอกประมาณ 15 ดอก ช่อดอกเจริญเต็มที่ยาว 3-5 ซม. กว้างประมาณ 3 ซม. ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 10 ซม. เรียวผอม มีกาบใบหุ้ม เรียงสลับ รูปไข่ สีชมพูแก่ถึงแดง แขนงช่อดอกเดี่ยว ใบประดับอัดแน่น ทุกใบมีขนาดใกล้เคียงกัน มีสีชมพูแก่แล้วเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอ่อน รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ปลายมน มีขนประปราย รองรับจนผลแก่ ใบประดับย่อย มีขนจากปลายถึงฐาน ยาว 2-2.5 ซม. ดอก สีขาว ก้านดอกสั้น ยาวประมาณ 3 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2.5 มม. สีขาวปนชมพูอ่อน มีขน หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2 ซม. กว้าง 2.5-5 มม. แฉกบน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. รูปขอบขนาน ปลายรูปค้อน โค้งเข้าข้างใน ผิวเกลี้ยง แฉกข้าง รูปแถบ ปลายเว้าเข้าโอบหุ้มด้านข้างของปาก ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. สีขาวปนชมพูอ่อน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายเว้าเข้าข้างใน โคนสีขาว อาจจะมีหรือไม่มีจุดสีแดงเข้ม 2 จุด แผ่นกลีบปากสีขาว บริเวณกลางกลีบปากเป็นแถบสีเหลืองเข้ม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ติดอยู่ที่ฐานของปาก ยาวประมาณ 4 มม. กว้าง 1.5-2 มม. ปลายมน สีขาว หรือลดรูป เกสรเพศผู้ มีก้านเกสรมี ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สีขาวมีสีชมพูอ่อนอยู่ที่โคน อับเรณู ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. สันเหนืออับเรณู ปลายแบ่งเป็น 3 พู ระหว่างพู่มีรอยเว้าตื้นๆ สีขาว พูที่อยู่ด้านข้างแผ่กว้างออก ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 มม. พูตรงกลางโค้งไปทางด้านหลังของอับเรณู ยาวประมาณ 2.5 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายพู่ตัด เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปทรงกระบอก ผิวขรุขระ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ต่อมมน้ำต้อย ยาวประมาณ 2 มม. ผล ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ผิวขรุขระคล้ายหนามเรียวแหลม ก้านผล ยาวประมาณ 2 ซม.

ชื่อพื้นเมือง.- กระวาน แหน่ง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- เมษายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Amomum sp.

ลำต้นเหนือดิน สูง 70-110 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ประมาณ 4 ใบ สีเขียว มีขนนุ่มสีน้ำตาล ยาว 40-50 ซม. ใบ มี 4-12 ใบ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 8-36 ซม. กว้าง 2.5-7 ซม. มีกลิ่นหอมมาก ผิวใบมีขนนุ่มสีน้ำตาลทั้งสองด้าน ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ก้านใบ ยาว 2-3 ซม. มีขนนุ่มสีน้ำตาล กาบใบ ยาว 15-90 ซม. มีขนนุ่มสีน้ำตาล เส้นใบ เนื้อบาง มีลักษณะเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพู่ต้น ปลายพุ่มน ยาวประมาณ 5 มม. ผิวมีขน ช่อดอก ไม่พบ

ชื่อพื้นเมือง.- แหน่ง

ระยะเวลาออกดอก.- เมษายน-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Boesenbergia O. Kuntze

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. รั้งไขมี 1 ห้อง ออวุลติดแบบพลาเซนตาที่ฐาน B. parvula
1. รั้งไขมี 3 ห้อง ออวุลติดแบบพลาเซนตารอบแกนร่วม 2
2. ช่อดอกอัดแน่น ถูกหุ้มด้วยกาบใบ ไม่ยื่นยาวออกมาเหนือกาบใบแต่มีเฉพาะดอกที่ยื่นออกมาเหนือ
กาบใบ B. rotunda
2. ช่อดอกยืดยาวหรือค่อนข้างอัดแน่น ถูกหุ้มด้วยกาบใบ แต่มีส่วนยื่นออกมาเหนือกาบใบ 3
3. ผิวใบด้านบนเกลี้ยง บริเวณเส้นกลางใบส่วนมากมีแถบสีม่วงหรือแดงเข้ม และผิวใบด้านล่างมีขนสั้น
ล้นใบมีขน B. pulcherrima
3. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ล้นใบเกลี้ยง 4
4. ผิวใบด้านล่างมีสีแดงเข้ม ดอกมีลักษณะคว่ำลง ช่อดอกรูปกระสวย และทั้งช่อยื่นออก มาเหนือกาบใบ
ลำต้นเหนือดินสูงประมาณ 80 ซม. B. xiphostachya
4. ผิวใบด้านล่างมีสีเขียวปนขาว ดอกมีลักษณะเปิดขึ้น ช่อดอกรูปทรงกระบอก มีบางส่วนของช่อยื่นออกมา
เหนือกาบใบลำต้นเหนือดินสูง 24-39 ซม. B. baimaii

Boesenbergia baimaii S. Saensouk & K. Larsen, Nord. J. Bot., 21(6): 2002. (ภาพที่ 76)

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 24-39 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ ยาว 6-12 ซม. ผิวเกลี้ยง สีเขียว ใบ มี 4-6 ใบ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 13.5-24 ซม. กว้าง 7-11 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนสีเขียว ผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว ก้านใบ ยาว 3-16 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 6-12 ซม. ผิวเกลี้ยง ล้นใบ รูปขอบขนาน ยาว 5-7 ซม. ปลายมี 2 พู ผิวเกลี้ยง ช่อดอก ค่อนข้างอัดแน่น รูปทรงกระบอก ยาว 9.5-11.5 ซม. แกนกลางช่อดอกสั้น และมีใบประดับเรียงสลับแน่น ก้านช่อดอก ยาว 1-2 ซม. ใบประดับ ยาว 3.8-5 ซม. กว้าง 0.5-2.5 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบประดับย่อย มีขนาดใกล้เคียงกับใบประดับ มีขนสั้นประปราย ดอก มีลักษณะเปิดขึ้น มีประมาณ 10 ดอก สีชมพู หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 11 มม. มีขนสั้นประปราย หลอดกลีบดอก ยาว 6.5-7.5 ซม. แฉกบน รูปรีถึงรูปขอบขนาน สีชมพู ปลายค่อนข้างแหลม โค้งเข้าข้างใน ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. แฉกข้าง รูปรีถึงรูปขอบขนาน ปลายค่อนข้างแหลม โค้งเข้าข้างใน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. กลีบปาก รูปไข่กลับ ปลายสีชมพู กลางกลีบปากสีชมพูเข้ม ปลายมน ขอบปากจักฟันเลื่อยและย่น ยาว 2.3-2.5 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ที่โคนกลีบปากมีต่อมประปราย เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีชมพู รูปหอกกลับ ปลายมน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.8 ซม. เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 5 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. สันเหนืออับเรณู มี 3 พู โค้งออกด้านนอก ยาวประมาณ 2 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 6 มม. มี 3 ห้อง ผิวเกลี้ยง ออวุลมีจำนวนมาก ติดแบบพลาเซนตารอบแกนร่วม ต่อมมน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กระชายวิสุทธิ์

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Boesenbergia parvula (Wall. ex Bak.) Kuntze, Rev. Gen. Pl.: 685. 1891. _____ *Gastrochilus parvula* Wall. ex Bak. in Hook., Fl. Br. Ind. 6: 218. 1890.

เหง้า ไม่พบ ลำต้นเหนือดิน สูง 7-13 ซม. โคนต้นส่วนมากแตกสาขาได้ กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาว 3-4 ซม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง ใบ มี 5-6 ใบ รูปไข่ถึงรูปรี ยาว 5-8.5 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ปลายใบแหลม ถึงเรียวแหลม ฐานใบมนถึงรูปลิ้น ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนยาวประปราย ก้านใบ ยาว 7-15 มม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 2.5-3 ซม. ผิวเกลี้ยง ลิ้นใบ มี 2 พู รูปสามเหลี่ยมกว้าง ปลายมน เนื้อบาง ยาว 1-2 มม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอก ยาวประมาณ 3 ซม. ก้านช่อดอก สั้นมาก ยาวประมาณ 1 มม. ใบประดับ รูปขอบขนาน มีขนประปราย ปลายแหลมถึงเรียวแหลม ยาวประมาณ 2.8 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. ใบประดับย่อย ขอบพับเข้า ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. มีขน ปลายใบมีขนครุยดอก คว่ำลง สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 9 มม. ปลายตัด ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาว 1.8-2 ซม. แฉกบนและแฉกข้าง รูปขอบขนาน ปลายมนโค้งเข้าข้างใน ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ผิวเกลี้ยง สีขาวนวล กลีบปาก สีค่อนข้างขาวนวล กลางกลีบปากมีแถบสีชมพูแดง รูปไข่ถึงรูปขอบขนาน มีลักษณะเป็นถุง ปลายหักมน ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. โคนมีขนเล็กสีน้ำตาล เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบขนาน ปลายมน ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 4 มม. มีขนประปราย อับเรณู ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณู มี 2 พู โค้งออกด้านนอก ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. มี 1 ห้อง ออวุลติดแบบพลาเซนตาที่ฐาน ต่อมน้ำต้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Boesenbergia pulcherrima (Wall.) Kuntze, Rev. Gén. Pl.: 685. 1891. _____ *Gastrochilus pulcherrima* Wall., Pl. Asiat. Rar. 1: 22. 1829.

เหง้า สีเหลืองเข้ม ลำต้นเหนือดิน สูง 70-80 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 6-7 ใบ ยาว 19.5-21 ซม. สีเขียว มีขนสั้น ใบ มี 5-6 ใบ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 20-27 ซม. กว้าง 4-10 ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่ม ก้านใบ ยาว 5-9 ซม. มีขนสั้นประปราย กาบใบ ยาว 19.5-21 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ลิ้นใบ รูปขอบขนานกว้าง ปลายเว้าเป็น 2 แฉก ยาว 1-1.7 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. มีขนสั้น ช่อดอก ยาว 6-7 ซม. แฉกกลางช่อดอกสั้นและมีใบประดับเรียงสลับแน่น ก้านช่อดอก ยาว 1.5-2 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบประดับ ยาวประมาณ 4.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบประดับย่อย ยาวประมาณ 3.5 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. มีขนสั้นประปราย ดอก คว่ำลง มี 7 ดอก สีขาวปนชมพูแดง หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1.5 ซม. หลอดกลีบดอกยาว 4-5 ซม. แฉกบน รูปหอก สีขาว ปลายแหลมโค้งเข้าข้างในดอก ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. แฉกข้าง รูปหอก ปลายแหลมโค้งเข้าข้างใน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. กลีบปาก สีชมพูปนแดงที่ปลายสีจางลงจนเป็นสีขาวที่โคนกลีบปาก กลางกลีบปากมีขนสั้น รูปไข่กลับ ปลายแหลม ขอบจักฟันเลื่อยและย่น ยาว 2.3-2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน สีขาว รูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ปลายมน ยาวประมาณ 1.4 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. เกสรเพศผู้ ก้านเกสรเพศผู้ ยาวประมาณ 4 มม. มีขนสั้นที่ด้านหลัง อับเรณู ยาวประมาณ 4 มม. สันเหนืออับเรณู มี 3 พู ยาวประมาณ 1 มม. เนื้อบาง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. ผิวเกลี้ยง มี 3 ห้อง ออวุลมีจำนวนมาก ติดแบบพลาเซนตารอบแกนร่วม ต่อมน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- บุษบง

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ

Boesenbergia rotunda (L.) Mansf., Kulfurpfl. 6: 239. 1958. _____ *Curcuma rotunda* L., Sp. Pl. 1: 2. 1753.

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 50 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ สีแดง ยาว 8-15 ซม. ผิวเกือบเกลี้ยง ใบ มี 3-5(-7) ใบ แผ่นใบ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 15-30(-40) ซม. กว้าง 6-10(-15) ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนสั้น เมื่อแห้งแล้วร่วงง่าย ก้านใบ ยาว 5-10 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 10-20 ซม. ผิวเกือบเกลี้ยง ลิ่นใบ กว้าง รูปขอบขนาน ยาว 2-6 มม. ปลายมน เนื้อบาง มีขนสั้น ช่อดอก ยาว 5-6 ซม. แกนกลางช่อดอกสั้นไม่ยืดยาว และมีใบประดับเรียงสลับแน่น ก้านช่อดอก ยาว 1-2 ซม. ใบประดับ ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบประดับย่อย ลักษณะและขนาดใกล้เคียงกับใบประดับ ดอก คว่ำลงมี 10 ดอก สีขาวปนชมพู หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1.7 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 5.5 ซม. แฉกบน สีชมพู รูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนงอเข้าในดอก ยาวประมาณ 1.6 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. แฉกข้าง สีชมพู รูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนงอเข้าในดอก ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.4 ซม. กลีบปาก บริเวณปลายมีสีแดงและสีจางลงไปจนถึงโคน รูปไข่กลับ ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. มีลักษณะคล้ายถุง ปลายแบ่งเป็น 2 พู และโค้งออกด้านนอกดอก ปลายพู่จักฟันเลื่อย ผิวเกลี้ยงและมีต่อมเล็กๆ กระจายทั่วไป เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีชมพู รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายมน เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 5 มม. มีขนสั้นอยู่ที่ด้านหลัง อับเรณู ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู มี 2 พู ยาวประมาณ 1 มม. ผิวด้านหลังมีขนครุย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง มี 3 ห้อง ออวุลจำนวนมากติดแบบพลาเซนทารอบแกนร่วม ต่อมน์ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กระชาย

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ

Boesenbergia xiphostachya (Gagnep.) Loes. in Pflanzenfam. 2: 568, 15a. 1930. _____ *Gastrochilus xiphostachyum* Gagnep. in Lecomte Fl. Gén. I-C. 6: 55. 1908. (ภาพที่ 77)

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 80 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 7 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 23 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 4-5 ใบ รูปรีหรือรูปหอก ยาว 18-25 ซม. กว้าง 5-7.5 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างสีแดงเข้ม ก้านใบ ยาว 2-6 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาวประมาณ 25 ซม. ผิวเกลี้ยงสีม่วง ลิ่นใบ รูปขอบขนาน ปลายแบ่งเป็น 2 พู ยาว 5-10 มม. ผิวเกลี้ยง สีม่วง ช่อดอก รูปกระสวยก้านช่อดอกถูกโอบหุ้มโดยกาบใบ ยาว 11-20 ซม. แขนงช่อดอกมี 1 ดอก ใบประดับ เรียงสลับเป็นสองแถว รูปรีถึงรูปหอก ยาว 4-4.5 ซม. กว้าง 2-5 ซม. ผิวเกลี้ยง สีม่วงปนเขียว ใบประดับย่อย ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. มีขนสั้น ดอก คว่ำลง มีมากกว่า 20 สีเหลืองอ่อน หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 7-9 มม. มี 3 พูเด่นชัด มีขน หลอดกลีบดอก ยาว 2-2.8 ซม. แฉกกลีบดอกมีสีเหลืองอ่อน รูปรีถึงขอบขนาน ผิวเกลี้ยง แฉกบนปลายมน โคนงอเข้าใน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. แฉกข้าง

ปลายมน โค้งเข้าข้างใน ขนาดใกล้เคียงกับแฉกบน กลีบปาก สีแดงที่ปลายและสีจางลงไปเรื่อย ๆ ถึงโคน รูปไข่กลับ มีลักษณะเป็นตุ่ง ปลายหยักมน ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง มีต่อมชัดเจน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีเหลืองอ่อน รูปหอกกลับ ผิวเกลี้ยง มีต่อมกระจาย เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 4 มม. มีขนสั้น อับเรณู ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. มีขนสั้น สันเหนืออับเรณู แบ่งเป็น 2 พู ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 5 ซม. กว้างประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมมน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม. ผล แบบแคปซูล รี ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. แตกกกลางพู ระยะเวลารอกดอกและผล.- สิงหาคม
นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ

Curcuma L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. โคนอับเรณูมีเดือย 2
1. โคนอับเรณูไม่มีเดือย 7
2. ช่อดอกเกิดจากปลายยอดลำต้นเหนือดิน 3
2. ช่อดอกเกิดก่อนลำต้นเหนือดินจากตาข้างของเหง้า 6
3. ไม่มีใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอก *C. stenochila*
3. มีใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอก 4
4. ใบประดับที่โคนช่อดอกสีเขียวอ่อน และที่ปลายช่อดอกใบประดับสีขาวปนชมพู ใบประดับที่รองรับดอกสีขาวแผ่นใบยาว 60-75 ซม. กว้าง 14-20 ซม. *C. cf. longa*
4. ใบประดับที่ปลายช่อดอกสีชมพูหรือแดงเลือดหมู ใบประดับที่รองรับดอก สีเขียวเข้ม แผ่นใบ ยาว 18-40 ซม. กว้าง 10-20 ซม. 5
5. กลีบปาก สีม่วง กลางกลีบปากมีเส้นสีขาว เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว *C. alismatifolia*
5. กลีบปาก สีเหลือง กลางกลีบปากมีแถบหนาสีเหลือง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีเหลือง *C. sessilis*
6. กลีบปากและเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันมีสีเหลือง มีใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอก *C. sessilis*
6. กลีบปากสีขาวกลางกลีบปากมีแถบสีเหลืองเข้ม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีขาว ไม่มีใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอก *C. cf. oligantha*
7. ใบประดับที่ปลายช่อดอกสีขาว 8
7. ใบประดับที่ปลายช่อดอกสีเขียว *C. gracillima*
8. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีขาว *C. parviflora*
8. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีม่วง *C. thorelii*

Curcuma alismatifolia Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 49: 259. 1902.

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 60-85 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาว 4-14 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 4-6 ใบ ยาว 4-14 ซม. ผิวเกลี้ยง รูปรี ยาว 18-25(-40) ซม. กว้าง 10-15 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง บริเวณเส้นกลางใบบางครั้งมีแถบสีม่วงหรือสีแดง ด้านล่างเกลี้ยงหรือมีขน สีเขียว ก้านใบ ยาว 2-6 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 12-18 ซม. ลั่นใบ เนื้อบาง โค้งมน ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอก แบบช่อเชิงลด รูปทรงกระบอก ยาว 11-20 ซม. กว้าง

6.5-8 ซม. ออกที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ก้านช่อ ยาว 35-45 ซม. ผิวเกลี้ยง มีใบประดับ 10-20 ใบ
 แขนงช่อดอกมีจำนวน 5-6 ดอก ใบประดับ รูปไข่กลับหรือรูปรี บริเวณโคนช่อยาว 3-3.5 ซม. กว้าง 3.5-4
 ซม. ปลายแหลม มีติ่งเล็กๆ โค้งออกด้านนอก ผิวเกลี้ยง สีเขียว บริเวณปลายช่อใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอก
 ไม่รองรับดอก ยาว (2.6-)8.5-10 ซม. กว้าง (1-)2.5-4.6 ซม. ปลายแหลม สีชมพู โค้งออกนอกช่อดอก
 ผิวเกลี้ยง ใบประดับย่อย รูปรี ยาว 6-10 มม. กว้าง 3-8 มม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง ดอก สีขาว
 หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 8-12 มม. ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาว 15-18 มม. แฉกกลีบดอกรูปขอบขนาน
 แฉกบนยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ผิวเกลี้ยง ปลายรูปค้อม แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย
 ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 8 มม. ปลายโค้งมน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.8 ซม. กว้าง
 ประมาณ 1.5 ซม. สีม่วง มีเส้นสีขาวบริเวณกลางกลีบปาก เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว
 15-17 มม. กว้างประมาณ 7 มม. ปลายแหลม สีขาว เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาว 8-10 มม. กว้าง 3-5 มม.
 ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง อับเรณู ยาว 7-8 มม. กว้าง 3-5 มม. ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 1
 มม. เนื้อบาง ปลายโค้งมน โคนอับเรณูมีติ่งสั้น เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 3
 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน้ำด้อย ลดรูป ผล รูปไข่ ผิวเกลี้ยง

ชื่อพื้นเมือง.- ปทุมมา กระเจียว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Curcuma gracillima Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 50: 161. 1903.

เหง้า ขนาดเล็ก สีครีม ลำต้นเหนือดิน สูง 15-25 ซม. ใบ มี 2-4 ใบ ยาวประมาณ 14 ซม. กว้าง
 ประมาณ 3 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวเกลี้ยง สีเขียว ก้านใบ ยาวประมาณ 11.5
 ซม. กาบใบ ผิวเกลี้ยง ล้นใบ เนื้อบาง ยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอก แบบเชิงลด รูปทรงกระบอก ยาว 3-4.5
 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ออกที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ก้านช่อยาว 10-14 ซม. ใบประดับ มีจำนวน 5-7
 ใบ รูปไข่กลับ ยาว 1.5-2.2 ซม. กว้าง 1.8-2.2 ซม. ปลายมน ที่ผิวด้านนอกเป็นติ่งแหลมเล็กๆ แขนงช่อดอก
 มีดอก 3-4 ดอก ใบประดับทั้งหมดสีเขียว บริเวณปลายช่อเป็นกระจุกและมีขนาดเล็กกว่าบริเวณโคนช่อดอก
 เล็กน้อย ผิวเกลี้ยง ใบประดับย่อย รูปรี ปลายมน ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สีม่วงอ่อน ดอก สีม่วง หลอดกลีบเลี้ยง
 ยาวประมาณ 5 มม. ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สีขาวปนม่วง หลอดกลีบดอก ยาว 1-1.2 ซม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน รูป
 ไข่กลับถึงรูปรี ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง ปลายรูปค้อม แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนเล็ก
 น้อย กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาว 5-7 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายแยกเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึก
 ประมาณ 2 มม. มีกลุ่มต่อมคล้ายบริเวณกลางปากเป็นเส้นสีม่วงเข้ม ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบ
 ขนาน หรือรูปรี ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สีม่วง เกสรเพศผู้ ก้านเกสรยาวประมาณ 3 มม.
 กว้างประมาณ 2 มม. เนื้อบาง มีลายจุดเล็กๆ อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 1 มม. สันเหนืออับ
 เรณู ยาวประมาณ 1.5 มม. รูปสามเหลี่ยม เนื้อบาง ปลายค่อนข้างแหลม ผิวเกลี้ยง โคนอับเรณูไม่มีติ่ง เกสร
 เพศเมีย รังไข่ ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน้ำด้อย ลดรูป ผล รูปไข่ ผิวมีลายจุด
 สีแดง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Curcuma cf. longa L., Sp. Pl. 1: 2. 1753.

เหง้า สีเหลือง ลำต้นเหนือดิน สูง 70-100 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวที่สุดประมาณ 15 ซม. สีเขียว มีขน ใบ มีประมาณ 6 ใบ เรียงสลับ รูปรี ยาว 60-75 ซม. กว้าง 14-20 ซม. ปลายใบยาวคล้ายหาง ฐานใบสอบเรียว ผิวใบด้านบนมีขนประปรายและบริเวณเส้นกลางใบมีแถบสีแดงเข้ม ด้านล่างมีขนหนาแน่นกว่าผิวใบด้านบน ก้านใบ ยาว 15-20 ซม. มีขน กาบใบ ยาว 25-40 ซม. สีเขียว มีขน เส้นใบ ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 ซม. เนื้อบาง มีขน ปลายมี 2 พู ปลายพุ่มน ช่อดอก เกิดจากปลายยอดของลำต้นเหนือดิน รูปทรงกระบอก ยาวประมาณ 20 ซม. กว้างประมาณ 8 ซม. มีใบประดับประมาณ 48 ใบ แขนงช่อดอกมีดอกประมาณ 10 ดอก ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 20 ซม. ผิวมีขน สีเขียวอ่อน ใบประดับบริเวณปลายช่อดอกมีขนาดยาวมากกว่าโคนช่อดอก บริเวณโคนช่อดอกใบประดับลักษณะเป็นรูปไข่ สีเขียวอ่อน ยาว 5-6 ซม. กว้าง 3.5-4 ซม. ปลายแหลมโค้งออกนอกช่อดอก ผิวมีขนทั้งสองด้าน ส่วนกลางช่อดอกถึงปลายช่อดอกมีใบประดับรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน สีขาวปนชมพู ยาว 4.5-8 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ปลายแหลมโค้งออกนอกช่อดอก ผิวมีขนทั้งสองด้าน ใบประดับย่อย รูปรีหรือรูปไข่ สีขาว ยาวประมาณ 3.2 ซม. กว้างประมาณ 1.6 ซม. ปลายมนโค้งเข้าหาช่อดอก ผิวมีขนทั้งสองด้าน ดอก สีครีม หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 12 มม. กว้างประมาณ 5 มม. มีขนสั้น หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2 ซม. ปลายหลอดแผ่กว้างออกประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน รูปไข่ ยาวประมาณ 13 มม. กว้างประมาณ 12 มม. มีขน ปลายรูปคู้ม สีขาว แฉกข้าง รูปหอกถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 12 มม. กว้างประมาณ 7 มม. ปลายมน ผิวเกลี้ยง สีขาว กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.7 ซม. ปลายมี 3 พู ขอบหยักมน พูกลางมี 2 พูย่อยและรอยเว้าระหว่างพูย่อยเล็กประมาณ 3 มม. สีเหลือง กลางกลีบปากมีแถบสีเหลืองเข้มและมีขนที่ขอบแถบ เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ผิวเกลี้ยง ขอบหยักมน เกสรเพศผู้ ก้านเกสรเพศผู้ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. โคนอับเรณูมีเดือย 2 อัน ยาวประมาณ 3 มม. สันเหนืออับเรณูยาวน้อยกว่า 1 มม. ปลายโค้งมน ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 3 มม. มีขน ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ขมิ้น ขมิ้นป่า

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Curcuma cf. oligantha Trimen, J. Bot.: 245. 1894. (ภาพที่ 78)

ลำต้นเหนือดิน สูง 20-40 ซม. เจริญขึ้นในที่ชื้นหรือพร้อมๆกับช่อดอก กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาว 5-15 ซม. กว้าง 8-21 ซม. ผิวอาจสั้น สีเขียว ใบ เรียงสลับ ยาว 25-38 ซม. กว้าง 15-20 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปปลีม ขอบใบเรียบ ผิวเกลี้ยง มีขนนุ่มที่ผิวใบทั้งสองด้านสีเขียว บริเวณเส้นกลางใบอาจสีม่วงหรือสีแดง ก้านใบ ยาว 3-5 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 8-20 ซม. เส้นใบ แคบขนาดเล็กยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอก แบบเชิงลด รูปทรงกระบอก ยาว 5-7.7 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ก้านช่อ ยาว 5-11 ซม. หุ้มด้วยกาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ใบประดับมี 10-20 ใบ แขนงช่อดอกมีดอก 6-7 ดอก ใบประดับ ไม่กระจุกที่ปลายช่อดอก รูปรี ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ปลายแหลมโค้งออกนอกช่อดอก สีเขียว ใบประดับย่อย รูปรี ยาว 10-20 มม. กว้าง 5-7 มม. ปลายแหลม เนื้อบาง ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. มีขนสั้น ประปราย หลอดกลีบดอก ยาว 2.5-3 ซม. แฉกบน ยาวประมาณ 2.2 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. มีขนสั้น ปลายรูปคู้ม แฉกข้างแคบกว่าเกือบครึ่ง กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. สีขาว บริเวณกลางกลีบปากมีแถบหนา สีเหลือง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.6 ซม. กว้างประมาณ 8 มม. สีขาว มีขนสั้น เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 5 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 5 มม. โคนอับเรณูเรียวแหลมเป็นเดือย 2 อัน ไม่มีสันเหนืออับเรณู เกสร

เพศเมีย รังไข่ มีขนสั้นสีแดง ยาวประมาณ 1 มม. ต่อมน์น้ำต้อย ยาวประมาณ 7 มม. ผล รูปไข่ มี 3 พู มีขนหนาแน่น

ชื่อพื้นเมือง.- กระเจียวขาว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มีนาคม-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Curcuma parviflora Wall., Pl. Asiat. Rar. 1: 47. 1830.

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 40-60 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาว 4-12 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 2-3 ใบ เรียงสลับ รูปรี หรือรูปไข่ ยาว 8-25 ซม. กว้าง 4-8 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบมน หรือรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่ม สีเขียว ก้านใบ ยาว 2-10 ซม. กาบใบ ยาว 4-10 ซม. ลิ่นใบ เนื้อบาง ยาวประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ขอบมีขนครุย ช่อดอก แบบช่อเชิงลด เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน รูปทรงกระบอก ยาว 4-5.5 ซม. กว้าง 2.5-4.5 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 18-27 ซม. ใบประดับ มี 16-32 ใบ บริเวณโคนก้านช่อดอกมีรูปไข่กลับ ยาว 2-3 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ปลายโค้งออกจากช่อดอก สีเขียว ใบประดับบริเวณปลายช่อดอกมีขนาดเล็กกว่าบริเวณโคนก้าน ช่อดอกเล็กน้อย สีขาว แขนงช่อดอกมี 3-4 ดอก สำหรับบริเวณปลายช่อแต่ละแขนงไม่มีดอก ใบประดับย่อย รูปไข่กลับถึงรูปรี ยาว 8-9 มม. กว้าง 4-5 มม. เนื้อบาง เกลี้ยง ปลายค่อนข้างแหลม ดอก สีม่วงปนขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 5-6 มม. เกลี้ยง เนื้อบาง หลอดกลีบดอก ยาว 7-12 มม. สีขาว แฉกบน ยาวประมาณ 6 มม. กว้าง 2-4 มม. มีขนสั้น ปลายรูปคู้ม แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาว 9-10 มม. กว้าง 5-6 มม. สีม่วง ขอบปากสีขาว ปลายแยกเป็น 2 พู ผิวมีขนสั้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบขนานถึงรูปรี ปลายมน สีขาว ยาวประมาณ 10 มม. กว้าง 2-3 มม. เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 1 มม. เนื้อบาง อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. โคนอับเรณูไม่มีเดือย สันเหนืออับเรณู รูปขอบขนาน ปลายมน ยาวประมาณ 1 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 1-2 มม. กว้าง 1-2 มม. ต่อมน์น้ำต้อย ลดรูป

ชื่อพื้นเมือง.- กระเจียวโคก กระเจียวขาว

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Curcuma sessilis Gage in Rec. Bot. Surv. India. 3: 106. (ภาพที่ 79)

เหง้า สีครีมหรือเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 40-60 ซม. เจริญพันธุ์พื้นดินก่อนหรือพร้อมกับช่อดอก กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ ยาว 7-20 ซม. เกลี้ยง หรือมีขน ใบ เรียงสลับ รูปรี หรือรูปขอบขนาน ยาว 30-40 ซม. กว้าง 15-20 ซม. ปลายใบรูปลิ้น ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ สีเขียว ผิวเกลี้ยง หรือมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน บริเวณเส้นกลางใบมีแถบสีม่วงหรือแดง ก้านใบ ยาว 4-6 ซม. กาบใบ ยาว 8-20 ซม. ลิ่นใบ เนื้อบาง แคบ ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอก แบบช่อเชิงลด รูปทรงกระบอก ยาว 10-20 ซม. กว้าง 4-10 ซม. เกิด 2 ช่วง ช่วงแรกเกิดจากตาของเหง้าบริเวณโคนลำต้นเหนือดิน ช่วงที่สองเกิดบริเวณปลายยอดลำต้นเหนือดิน ก้านช่อ ยาว 15-25 ซม. มีใบประดับ 11-24 ใบ แขนงช่อดอกมีดอก 6-7 ดอก ใบประดับรูปไข่กลับ ยาว 3-4 ซม. กว้าง 2.6-3.6 ซม. ปลายแหลม โค้งออกนอกช่อดอก ใบประดับกระจุกที่ปลายช่อดอกไม่รองรับดอก สีแดงเข้มหรือสีชมพูอ่อนปนขาว ส่วนใบประดับที่โคนช่อดอกรองรับดอก สีเขียว ผิวด้านบนมีขน และมีขนาดสั้นกว่าใบประดับที่ปลายช่อดอก ใบประดับย่อย รูปรี ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายแหลม เนื้อบาง ดอก สีเหลือง หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1 ซม. เนื้อบาง มีขนสั้น หลอดกลีบ

ดอก ยาว 1-2 ซม. มีขน แฉกบนรูปรี ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 8 มม. ผิวเกลี้ยง ปลายรูปคุ่มและโค้งเข้าตัวในดอก แฉกข้างแคบกว่าเล็กน้อย ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายมนโค้งเข้าใน มีขน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. สีเหลือง กลางกลีบปากมีแถบหนา สีเหลือง ปลายแยกเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 1 มม. ขอบเรียบ ขนสั้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ หรือรูปรี ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 4 มม. สีเหลือง มีขนสั้น เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. กว้าง 2-5 มม. มีจุดสีแดงเล็กๆ จำนวนมาก อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. โคนอับเรณูเรียวแหลมเป็นติ่ง 2 อัน โค้งเข้าหากัน ไม่มีสันเหนืออับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 2-3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. มีขนสั้นหนาแน่น ต่อมมน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม. ผล รูปไข่ ผิวมีขนหนาแน่น ชื่อพื้นเมือง.- กระเจียวแดง ว่านมหาเมฆ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มีนาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- พุ่มหญ้าป่าเต็งรัง

Curcuma stenocheila Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 52: 543. 1905. (ภาพที่ 80)

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 20 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาว 2-15 ซม. มีขน ใบ มี 4-6 ใบ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ก้านใบ ยาว 6-17 ซม. มีขน กาบใบ ยาว 11-18 ซม. มีขน เส้นใบ มี 2 พู รูปสามเหลี่ยมถึงรูปกึ่งวงกลม ปลายพุ่มน มีขนหนาแน่น ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดแบบช่อเชิงลด ยาวประมาณ 7 ซม. กว้างประมาณ 4 ซม. ไม่มีใบประดับกระจุกอยู่ปลายช่อดอก ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 3 ซม. มีขน ใบประดับ ไม่กระจุกที่ปลายช่อดอก รูปไข่ ยาว 3.5-4.5 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ปลายเรียวแหลม มีขน ใบประดับย่อย ไม่มี หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2.4 ซม. มีขน หลอดกลีบดอก ยาว 3.8-4 ซม. สีแดง มีขน แฉกบน รูปขอบขนาน สีแดง ยาวประมาณ 2.4 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. ปลายรูปคุ่ม แฉกข้าง รูปขอบขนาน สีแดง ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. ปลายรูปคุ่ม กลีบปาก รูปไข่กลับ สีเหลือง กลางปากมีแถบสีเหลืองเข้ม ยาว 3.5-4 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ปลายปากแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 5 มม. ปลายพู่แหลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่หรือรูปรี สีเหลือง ยาวประมาณ 2.2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขน เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 4 มม. มีขน อับเรณู ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ด้านหลังอับเรณูมีขน สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. รูปค่อนข้างกลม ปลายมน มีขน โคนอับเรณูมีติ่ง 2 อัน ยาวประมาณ 4 มม. มีขน เกสรเพศเมีย รังไข่ ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 3 มม. มีขนหนาแน่น ต่อมมน้ำต้อย ลดรูป

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Curcuma thorelii Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 54: 406. 1907.

เหง้า สีเหลืองอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 30-50 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ ยาว 5-22 ซม. เกลี้ยง ใบ มี 4-5 ใบ รูปรีถึงขอบขนาน ยาว 12-20 ซม. กว้าง 3-3.5 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้น สีเขียว ก้านใบ ยาว 3-10 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 5.5-12 ซม. ผิวเกลี้ยง เส้นใบ เป็นแผ่นบางประมาณ 5 มม. ปลายโค้งมน ผิวเกลี้ยง ช่อดอก แบบช่อเชิงลด ออกที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน รูปทรงกระบอก ยาว 6.5-9 ซม. กว้าง 4-5 ซม. ก้านช่อดอกยาวประมาณ 17 ซม. มีขน ใบประดับ ที่บริเวณปลายช่อดอกถึงขอบขนาน สีขาว ลักษณะแข็ง ปลายแหลม ยาว 1.7-3.8 ซม. กว้าง 0.8-3 ซม. ผิวเกลี้ยง ไม่มีดอกเกิดที่บริเวณปลายช่อ ใบประดับที่บริเวณโคนช่อดอกรูปไข่กลับ สีเขียวเข้ม ยาว

ประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 2.4 ซม. เกสรเพศผู้ ปลายมน ผิวด้านนอกเป็นดิ่งแหลมเล็ก ๆ แขนงช่อดอกมีดอก 4-5 ดอก ใบประดับย่อย รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 12 มม. กว้างประมาณ 8 มม. ปลายมน ผิวเกลี้ยง เนื้อบางสีขาว ดอก สีขาวปนม่วง หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 5-6 มม. ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาว 1-1.2 ซม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 6 มม. ผิวมีจุดเล็ก ๆ กระจาย ปลายรูปค้อม แฉกข้าง รูปรี ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 3 มม. กลีบปาก สีม่วง รูปไข่กลับถึงรูปลิ้น ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแยกเป็น 2 พู ขอบเป็นคลื่นไม่สม่ำเสมอ เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีม่วง รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาว 2-3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. เกสรเพศเมีย สั้นเหนืออับเรณู ยาว 1 มม. ปลายมี 3 พู มีขนสั้นติดอยู่ด้านข้างและหลังอับเรณู เนื้อบาง โคนอับเรณูไม่มีเดือย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน้ำต้อย ลดรูป ผล รูปไข่ ผิวเกลี้ยง

ชื่อพื้นเมือง.- บัวขาว

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กรกฎาคม- กันยายน

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Elettariopsis Bak.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. กาบใบโอบหุ้มกันอย่างหลวม ๆ เป็นลำต้นเหนือดิน แผ่นใบผิวใบด้านบนมัน E. cf. burtiana
- 1. กาบใบโอบหุ้มกันแน่นเป็นลำต้นเหนือดิน แผ่นใบผิวไม่มัน ผิวใบด้านล่างมีนวลแป้ง E. triloba

Elettariopsis cf. burtiana Kam in Notes R. Bot. Gard. Edinb. 40(1): 144. 1982. (ภาพที่ 81)

เหง้า ผิวด้านนอกสีแดง ลำต้นเหนือดิน สูง 20-50 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ สีเขียว ยาวที่สุดประมาณ 10 ซม. เกสรเพศผู้ ใบ มี 3-5 ใบ เรียงสลับ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 17-47 ซม. กว้าง 7-13 ซม. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ก้านใบ ยาว 3-10 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 8-13 ซม. ผิวเกลี้ยง ลิ่นใบ ยาวประมาณ 4 มม. เนื้อบาง เกสรเพศผู้ มีลักษณะเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูต้น ปลายพุ่มน ช่อดอก แบบช่อกระจุก เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน โดยก้านช่อดอกเลื้อยไปตามผิวดิน ช่อดอกตั้งตรงขึ้นเหนือพื้นดิน รูปกรวยแคบถึงทรงกระบอก ยาว 4-5 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ก้านช่อ ยาว 12-15 ซม. เรียวพอม สีแดง ผิวเกลี้ยง มีข้อปล้องชัดเจน มีกาบใบสีแดงโอบหุ้มบริเวณข้อ เรียงสลับ แขนงช่อมี 4-6 ดอก ใบประดับ เรียงอย่างหลวม ๆ รูปขอบขนานถึงรูปไข่กลับ ยาว 1.5-2.5 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ใบประดับที่อยู่โคนช่อมีขนาดใหญ่ ปลายเว้าตื้น และมีดิ่งแหลม สีแดง เกสรเพศผู้ ส่วนใบประดับบริเวณปลายช่อมีขนาดเล็กกว่าโคนช่อ ปลายมน สีแดง ผิวเกลี้ยง ร่องรับจานผลแก่ ใบประดับย่อย รูปไข่ ยาวประมาณ 10 มม. กว้าง 5-10 มม. ปลายแหลม ขอบมีขนเล็กน้อย ดอก สีขาว ยาว 3-3.5 ซม. ก้านดอก ยาว 2-3 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 12 มม. กว้างประมาณ 3 มม. มีขนสั้น หลอดกลีบดอก สีขาว ยาว 1-1.5 ซม. แฉกบน รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 8 มม. ปลายรูปค้อม โค้งเข้าข้างใน ผิวเกลี้ยง สีขาว แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง สีขาว กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.8 ซม. สีขาว บริเวณกลางกลีบปากมีแถบสีเหลือง มีกลุ่มต่อลําเลียงสีแดงกระจายทั่วไป โคนกลีบมีจุดสีแดง 2 จุด ปลายปากมีลักษณะเป็น 3 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 3 มม. ปลายของพูกลางมี 2 พูย่อยเล็ก ๆ รอยเว้าตื้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน เป็นดิ่งเล็ก ๆ เกสรเพศ

ผู้ ก้านเกสร ยาว 1-1.5 ซม. อับเรณู ยาว 7-10 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณู สีขาว ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 8 มม. ปลายมี 3 พู ระหว่างพุมิรอยเว้าตื้น เกสรเพศเมีย รังไข่ รูปทรงกระบอก หลายเหลี่ยม มีขนสั้น ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ก้านเกสร ผิวเกลี้ยง ยอดเกสรเกลี้ยง ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 4 มม. ผลอ่อน แบบแคปซูล รูปรี เป็นร่อง ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 10 มม. สีแดง มีขนสั้น ก้านผลยาวประมาณ 4 มม. สีแดง มีขนสั้น

ระยะเวลาออกดอกและผล.- เมษายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Elettariopsis triloba (Gagnep.) Loes. in Pflanzenfam. Ed. 2: 603. 15a. 1930. _____ *Amomum trilobum* Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 51: 453. 1904.

เหง้า ผิวด้านนอกสีเขียวเข้ม ผิวด้านในสีขาวปนเขียวอ่อน ลำต้นเหนือดิน สูง 30-70 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 15 ซม. สีเขียว เกลี้ยง ใบ มี 3-7 ใบ รูปรี หรือรูปหอก ยาว 12-25 ซม. (ไม่รวมหางใบ) กว้าง 3-7 ซม. ปลายใบยาวคล้ายหาง หางใบยาว 2-4 ซม. ฐานใบสอบเรียวหรือรูปลิ้น ผิวใบเกลี้ยงทั้งด้าน ผิวใบด้านบนสีเขียว ด้านล่างมีนวลแป้ง ก้านใบ ผอม เรียว ยาว 2-15 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ เกลี้ยง โคนกาบสีแดง ล้นใบ เกลี้ยง รูปสี่เหลี่ยม เนื้อบาง ยาว 3-5 มม. กว้าง 5-6 มม. ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพู่ตื้น ช่อดอก แบบกระจจะ รูปทรงกระบอกหรือปลายกลม ยาว 5-6 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. เกิดจากเหง้าที่โคนของลำต้นเหนือดิน ก้านช่อดอกทอดเลื้อยขนานไปตามผิวดิน ยาว 8-10 ซม. สีขาวปนเขียว เกลี้ยง มีข้อปล้องชัดเจนและมีกาบใบสีแดง เรียงสลับ ปลายก้านช่อดอกมีช่อดอกตั้งตรงขึ้นที่ระดับผิวดินหรือเหนือผิวดินเล็กน้อย แขนงช่อดอกมีดอก 1 ดอก ใบประดับ บริเวณโคนช่อดอกมีขนาดเล็กกว่าบริเวณปลายช่อดอกและไม่รองรับดอก ขอบมีขนหนาแน่น ส่วนบริเวณปลายช่อดอกรองรับดอก รูปไข่ ยาว 2.5-3 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ผิวด้านนอกและขอบมีขนหนาแน่น ปลายมีติ่งแหลม ใบประดับย่อย รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 1.7-2.5 ซม. กว้าง 0.5-1.3 ซม. ผิวนอกมีขนหนาแน่น ปลายมีติ่งแหลมหรือมน ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 3-3.5 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายหลอดมี 2 แฉกผิวนอกมีขนหนาแน่น หลอดกลีบดอก ยาว 2-2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 มม. สีขาว มีขนหนาแน่น แฉกบน รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. สีขาว ปลายรูปคู้ม มีขนหนาแน่น แฉกข้าง รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. สีขาว ปลายรูปคู้ม มีขน กลีบปาก รูปไข่กลับ สีขาว ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. มีขนหนาแน่น ปลายมี 3 พู ขนาดเท่ากัน แต่ละพูยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 7 มม. โดยพูนสุดมีสีเหลือง มีกลุ่มท่อลำเลียงสีแดง และพูข้างมี 2 พู สีขาว ทั้ง 3 พูปลายหักมน ปลายพูโค้งออกข้างนอก มีขนหนาแน่นจากกลางกลีบปากถึงโคนกลีบปาก เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ลดรูปไป เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาว 6-7 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ผิวด้านในมีขนหนาแน่นมากกว่าด้านนอก ปลายก้านโค้งเข้าหาปาก ผิวด้านนอกมีสัน อับเรณู ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ผิวด้านหลังเป็นสันและมีขนประปราย สันเหนืออับเรณู มีขน ยาวประมาณ 23 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพู่เล็กน้อยกว่า 1 มม. ปลายพูน ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 3 มม. มีขนหนาแน่น มี 9 แฉก 3 ห้อง ก้านเกสร มีขน ยอดเกสร มีขนหนาแน่น อยู่เหนืออับเรณูประมาณ 3 มม. ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- เมษายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Globba L
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. อับเรณูมีรยางค์ 1 คู่ G. panicoides
- 1. อับเรณูมีรยางค์ 2 คู่ 2
- 2. ใบประดับอัดแน่นเป็นกระจุก ใบประดับและใบประดับย่อยสีส้มหรือสีแดงเข้ม G. annamensis
- 2. ใบประดับไม่อัดแน่นเป็นกระจุก ใบประดับและใบประดับย่อย สีขาว สีเขียว สีชมพูปนแดง 3
- 3. ช่อดอกตั้งขึ้น ชอกใบประดับส่วนมากรองรับห้วย่อยหรือหน้อย่อย ใบประดับสีเขียว G. marantina
- 3. ช่อดอกโค้งงอ ไม่มีห้วย่อยหรือหน้อย่อยในช่อดอก ใบประดับสีขาว สีเขียว สีชมพูปนแดง 4
- 4. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ใบประดับสีชมพูปนแดง G. winitii
- 4. ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือแบบช่อเชิงลด ใบประดับสีเขียวหรือสีขาว 5
- 5. ช่อดอกแบบช่อกระจุก โค้งเล็กน้อย ใบประดับสีเขียว G. barthei
- 5. ช่อดอกแบบช่อเชิงลด โค้งลงพื้นดิน ใบประดับสีขาว G. laeta

ข้อสังเกต G. sp. ไม่พบดอก จึงไม่นำมารวมในรูปวิธาน

Globba annamensis Gagnep. in Lecomte, Fl. Gén. I-C. 6: 36. 1908. (ภาพที่ 82)

ลำต้นเหนือดิน สูง 20-50 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 4 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 10 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 4-7 ใบ รูปรี หรือรูปไข่ถึงรูปหอก ยาว 5-18 ซม. กว้าง 2-4 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวด้านบนเกลี้ยง สีเขียว ด้านล่างมีขนสั้น สีเขียวปนขาว ก้านใบ สั้นมากหรือไม่มี กาบใบ ยาว 15-30 ซม. เกลี้ยง ลิ่นใบ ยาวประมาณ 2 มม. เนื้อบาง มีขนสั้น ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรงหรือโค้งงอเล็กน้อยเป็นแบบช่อเชิงลดอัดแน่นเป็นกระจุก ยาว 2-2.5 ซม. กว้างประมาณ 3 ซม. ก้านช่อ ยาวประมาณ 2 ซม. สีเขียว ผิวเกลี้ยง แกนกลางช่อดอกสั้นมาก แต่ละช่อมีใบประดับ 7-12 ใบ ใบประดับ รูปไข่กลับ ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 1.3-1.5 ซม. ปลายแหลม สีส้มถึงสีแดงเข้ม มีขน ใบประดับย่อย รูปรี ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ขนาดเล็กกว่าใบประดับ แขนงช่อดอกแต่ละแขนงมี 4-5 ดอก ดอก สีเหลืองส้ม หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 5 มม. เนื้อบาง หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2 ซม. แฉกบน รูปรี ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายเป็นติ่งแหลมโค้งเข้าข้างใน ขอบพับเข้าข้างในคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง มี 2 แฉก รูปรี แคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ลักษณะเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 2 มม. แต่ละพูปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพู ตื้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรี ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 2.5 มม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ก้าน เกสร ยาวประมาณ 1.5 ซม. อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. รยางค์ด้านข้างอับเรณูมี 2 คู่ เรียวแหลม ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. สันเหนืออับเรณูไม่มี เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 มม. มีขนสั้น ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Globba barthei Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 48: 208. 1901.

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 65 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 14 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบ มี 7 ใบ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 5-20 ซม. กว้าง 1.5-5 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง สีเขียว ด้านล่างมีขนสั้น สีเขียวปนขาว ก้านใบ ยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นประปราย กาบใบ ยาว 23-55 ซม. มีขนสั้นประปราย ลิ่นใบ แคบ ยาว 1-2 มม. เนื้อบาง ปลายตัด ขนสั้น ช่อดอก แบบช่อกระจุก เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน โคงงอลงเล็กน้อย ยึดยาวเล็กน้อย ยาว 6-8 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 5-10 ซม. สีเขียว มีขนสั้น แกนกลาง ช่อดอกสั้นยาวประมาณ 5 มม. มีขนสั้น ใบประดับ มี 15-25 ใบ รูปไข่ ยาว 5-20 มม. กว้าง 5-10 มม. บริเวณโคนหุ้มมีขนาดใหญ่และยาวมากกว่าบริเวณปลายช่อ ปลายมนหรือแหลมถึงเรียวแหลม สีเขียว มีขนสั้น ใบประดับย่อย รูปรีถึงรูปไข่ ขนาดเล็กกว่าใบประดับ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายเรียวแหลม มีขนสั้น มีสัน แขนงช่อดอกมีประมาณ 2 ดอก ดอก สีเหลือง ก้านดอก ยาวประมาณ 2 มม. มีขนสั้น หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 5 มม. เนื้อบาง มีขนสั้นและมีจุดสีแดงเล็กๆ กระจาย หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 10 มม. มีขนสั้น แฉกบน รูปรี ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายแหลมมีลักษณะเป็นติ่งโค้งเข้าข้างใน มีขนสั้น ขอบพับเข้าข้างในคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง รูปรี ปลายมน มีขนสั้น กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายมีลักษณะเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 2 มม. ปลายพูแหลมเล็กน้อย มีขนสั้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรี ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ปลายแหลมเล็กน้อย มีขนสั้น เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นประปราย อับเรณู ยาวประมาณ 1.5 มม. กว้างประมาณ 1 มม. รยางค์ที่ด้านข้างอับเรณูมี 2 คู่ รูปเรียวแหลม ยาว 2-3 มม. กว้าง 0.5-1 มม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สันเหนืออับเรณู เนื้อบาง สันมาก เกสรเพศเมีย รังไข่ รูปขอบขนาน หลายเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 1 มม. มีขนสั้นประปราย ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Globba laeta K. Larsen in Bot. Tidsskr. 31. 2: 234. 1972.

ลำต้นเหนือดิน สูง 20-40 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 4 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 10 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 6 ใบ รูปไข่ถึงรูปหอก ยาว 5-14.5 ซม. กว้าง 2.8-6.9 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน สีเขียว ก้านใบไม่มี กาบใบ ยาว 21 ซม. ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ลิ่นใบ เนื้อบาง ปลายมีขนสั้น ยาวประมาณ 1 มม. ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน โคงงอขึ้นพื้นดิน แบบช่อ เชิงลด ยาวประมาณ 6 ซม. กว้างประมาณ 3.8 ซม. ก้านช่อ ยาวประมาณ 2 ซม. สีเขียวปนขาว มีขน แกนกลางช่อดอก ยาวประมาณ 5 มม. มีขน ใบประดับ รูปไข่ ยาว 2.0-2.2 ซม. กว้างประมาณ 1.7 ซม. สีขาว ปลายแหลมเล็กๆ ลักษณะคล้ายรูปเรือ มีขน ใบประดับย่อย รูปไข่ขนาดเล็กกว่าใบประดับ ไม่ร่วงง่าย มีขน แขนงช่อดอกมีดอก 4 ดอก ดอก สีเหลือง หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 5 มม. มีขน หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2.3 ซม. แฉกบน รูปไข่ ยาวประมาณ 4 มม. กว้าง 4 มม. ปลายเป็นติ่งแหลมโค้งเข้าข้างใน มีขน ขอบพับเข้าข้างในคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบน รูปไข่กลับแคบถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. มีขน ขอบเรียบ กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 แฉกรอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 5 มม. แต่ละแฉกปลายแหลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรี ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ปลายแบ่งเป็น 3 พู ต้นๆ ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 1.6 ซม. อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. รยางค์ด้านข้างอับเรณูมีข้างละ 2 อัน รูปเรียวแหลม ยาว 2-3 มม. กว้างน้อยกว่า 1 มม. เกลี้ยง เนื้อบาง สันเหนืออับเรณูไม่มี เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 มม. มีขน ต่อมน้ำด้อย ลดรูป

ชื่อพื้นเมือง.- กระชายขาว กระทือขาว

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

1

Globba marantina L., Mant. 2: 170. 1771.

ลำต้นเหนือดิน สูง 30-50 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 5 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 10 ซม. มีขนสั้น ประปราย ใบ มี 7-8 ใบ รูปหอก หรือรูปขอบขนาน ยาว 1.5-12 ซม. กว้าง 1-4.5 ซม. ปลายใบแหลมถึง ติ้วแหลม ฐานใบแหลมเล็กน้อย ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนสั้นทั้งสองด้าน ผิวด้านบนสีเขียว ผิวด้านล่างสีเขียว ปนขาว ก้านใบ ยาวประมาณ 5 มม. กาบใบ ยาว 10-25 ซม. มีขนสั้น เส้นใบ แคบ ยาว 1-2 มม. เนื้อบาง ปลายมนหรือมีรอยเว้าตื้น มีขนสั้น ช่อดอก แบบช่อกระจุก เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรงหรือโค้ง งอเล็กน้อย ยาวประมาณ 5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. บริเวณโคนช่อดอกมีโครงสร้างสะสมอาหารเรียกว่า หัว ย่อยหรือหน่อย่อย ซึ่งมีใบประดับย่อยรับ 1 ใบ ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 8 มม. สีเขียว มีขน ก้าน ช่อยาว 1-2 ซม. สีเขียว มีขน แกนกลางช่อดอกสั้นมาก ใบประดับ รูปไข่ ยาว 6-10 มม. กว้าง 5-10 มม. ปลายแหลม สีเขียว ผิวด้านบนและบริเวณขอบมีขนสั้น แต่ละช่อมีใบประดับ 5-10 ใบ อยู่คงทนจนติดผล ใบประดับย่อย รูปไข่ ขนาดเล็กกว่าใบประดับ มีขนสั้น แขนงช่อดอกมี 4 ดอก ดอก สีเหลืองส้ม ก้านดอก ยาว ประมาณ 2 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 3 มม. เนื้อบาง มีขนสั้น หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 15 มม. มีขนสั้น แฉกบน รูปไข่ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแหลมมีลักษณะเป็นติ่งโค้งเข้า ข้างใน มีขนสั้น ขอบพับเข้าข้างในคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง รูปไข่กลับแคบ มีขน สั้น ปลายมน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้า ระหว่างพูลึกประมาณ 3 มม. ปลายพูค่อนข้างแหลม มีขนสั้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบขนาน ยาว ประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายค่อนข้างแหลม มีขนสั้น เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 15 มม. มีขนสั้นประปราย อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. รางค์ด้านข้างอับเรณูมี 2 คู่ รูป ติ้วแหลม ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สันเหนืออับเรณู เนื้อบาง สันมาก หรือไม่มี เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 1.5 มม. กว้างประมาณ 1 มม. มีขนสั้น ต่อมหน้าดอวย ยาว ประมาณ 2.5 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Globba panicoides Miq., Fl. Ind. Bot. Suppl.: 614.

ลำต้นเหนือดิน สูง 27-35 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 10 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 6-10 ใบ แผ่นใบ รูปรี หรือรูปหอก ยาว 3-10 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน สีเขียว ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ยาว 15-20 ซม. ผิวเกลี้ยง เส้นใบ แคบ ยาว ประมาณ 1 มม. ช่อดอก ชูตั้งตรง ออกที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน แบบช่อแยกแขนง ยาว 6-8 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 24 ซม. แขนงช่อดอกมีดอก 4-7 ดอก ใบประดับ รูปรี ยาวประมาณ 6 มม. กว้าง ประมาณ 4 มม. ปลายแหลม ร่วงง่าย ดอก สีส้ม ก้านดอกยาว 2-4 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 1-1.3 ซม. มี ขนสั้น หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 1.3 ซม. แฉกบน ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 3 มม. มีขนสั้น ประปราย เนื้อบาง ปลายเป็นติ่งแหลมโค้งเข้าข้างใน ลักษณะคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง รูปหอก แคบกว่าแฉกบน ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. ปลายค่อนข้างมน มีขน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาว 5-6 มม. กว้าง

3-3.5 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 1.5 มม. สีส้ม แต่ละพูปลายมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรียาวแหลม ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 1 มม. มีขน ปลายแหลม เกสรเพศผู้ ก้านเกสรยาว 1-1.3 ซม. ผิวเกลี้ยง รยางค์ด้านข้างอับเรณูมี 1 คู่ รูปรียาวแหลม ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ไม่มีสันเหนืออับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมνάต้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Globba winitii C.H. Wright in Kew Bull.: 173. 1926.

ลำต้นเหนือดิน สูง 25-40 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-4 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 20 ซม. มีขนประปราย ใบ มี 3-5 ใบ แผ่นใบ รูปหอก ยาว 1-5 ซม. กว้าง 3-8 มม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน สีเขียวปนขาว ก้านใบไม่มี กาบใบ ยาว 10-35 ซม. มีขนสั้น ลิ่นใบ มีลักษณะเป็นขนสั้นเรียงเป็นแถว ยาวประมาณ 1.5 มม. ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ยึดยาว เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดินโค้งงอ ยาว 5-7 ซม. ก้านช่อ ยาว 3-5 ซม. สีเขียว มีขน แกนกลางช่อดอกยาว 1-3 ซม. ใบประดับ มี 5-10 ใบ รูปไข่ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2.5 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ปลายแหลมถึงปลายเรียวแหลม สีชมพูปนแดง มีขนสั้น ใบประดับย่อย รูปไข่ ขนาดเล็กกว่าใบประดับ มีขนสั้น แขนงช่อดอกมี 4 ดอก ดอก สีเหลือง ก้านดอก ยาว 2-3 มม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 5 มม. เนื้อบาง ผิวนอกมีลักษณะเป็นเดือย มีขนสั้นประปราย หลอดกลีบดอก ยาว 10-20 มม. มีขนสั้น แฉกบน รูปไข่ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายแหลมโค้งเข้าข้างใน ที่ผิวนอกมีลักษณะเป็นเดือยแหลมโค้งออกด้านนอก มีขนสั้น ขอบพับเข้าข้างในคล้ายรูปเรือ แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบนประมาณครึ่งหนึ่ง รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 2 มม. มีขนสั้น ปลายค่อนข้างแหลม ขอบเรียบ กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 3 มม. ปลายพูแหลมถึงเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายมน ขอบเรียบ ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 13 มม. มีขนสั้นประปราย อับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. รยางค์ด้านข้างอับเรณูมี 2 คู่ เรียวแหลม ยาวประมาณ 1.5 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สันเหนืออับเรณูเนื้อบาง สันมากหรือไม่มี เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 1.5 มม. กว้างประมาณ 1.5 มม. ผิวขรุขระ ต่อมνάต้อย ยาวประมาณ 3 มม. ผล ไม่พบ

ระยะเวลาออกดอกและผล.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้าที่ชุ่มน้ำ

Globba sp.

ลำต้นเหนือดิน สูง 15-35 ซม. สีแดงเลือดหมูปนเขียว กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 7 ซม. มีขนสั้นประปราย ใบ มี 3-5 ใบ รูปรี หรือรูปขอบขนาน ยาว 6-18 ซม. กว้าง 2.5-5 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนมีขนสั้นประปราย สีเขียว ใบด้านล่างมีขนสั้นประปราย สีแดงเลือดหมูปนเขียว ก้านใบ ยาวประมาณ 3 มม. มีขนสั้นประปราย กาบใบ ยาว 8-25 ซม. มีขนสั้นประปราย สีแดงเลือดหมูปนเขียว ลิ่นใบ แคบ ยาวประมาณ 1 มม. เนื้อบาง ปลายตัด ขนครุยเรียงเป็นแถว ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรงหรือโค้งงอเล็กน้อย ยึดยาวเล็กน้อย ยาว 3-5 ซม. กว้าง

ประมาณ 2.5 ซม. ก้านช่อ ยาวประมาณ 6 ซม. สีเขียว มีขนสั้น แขนกลาง ช่อดอกสั้น ยาว 2-5 ซม. มีขนสั้น ใบประดับ มี 15 ใบ สีเขียว รูปขอบขนานถึงรูปไข่ ยาว 7-15 มม. กว้าง 5-10 มม. ติดคงทนจนเป็นผล บริเวณโคนช่อมีขนาดใหญ่และยาวมากกว่าบริเวณปลายช่อ ปลายมนหรือแหลมถึงเรียวแหลม มีขนสั้น โคนช่อดอกบริเวณช่อใบประดับล่างสุดมีลักษณะคล้ายหัวย้อยหรือหนอย้อย ดอก ไม่พบ

ชื่อพื้นเมือง.- ชิงแดง
ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม
นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Kaempferia L.
รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1. ใบตั้งตรง 2
- 1. ใบแบนราบติดกับพื้นดิน 4
- 2. แผ่นใบ รูปเส้นด้าย *K. filifolia*
- 2. แผ่นใบ รูปหอกกว้าง รูปรีกว้าง หรือรูปขอบขนาน 3
- 3. ช่อดอกเกิดจากตาเหง้าก่อนลำต้นเหนือดิน สันเหนืออับเรณูรูปขอบขนาน ยาว 9-12 มม. กว้าง 3-4 มม. มี 3 พู พูกลางสั้น พูขอบยาวเรียวแหลม *K. rotunda*
- 3. ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน โดยมีกาบใบ 2 ใบโอบหุ้มอยู่ สันเหนืออับเรณู รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 5 มม. มี 3 พู พูกลางยาวกว่าพูขอบ เล็กน้อย ปลายพุ่มน *K. cf. elegans*
- 4. สันเหนืออับเรณูปลายหยักตื้น 4-5 หยัก ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่ม ขอบใบเป็นคลื่นและมีสีแดง *K. laotica*
- 4. สันเหนืออับเรณู ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยแหว่ระหว่างพูลึกเกือบถึงโคนหรือถึงโคนสั้น ผิวใบด้านล่างมีขนหรือไม่มีขน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นและมีสีม่วงแดง ขาว หรือลายจุดดำ 5
- 5. กลีบปากมีรอยแหว่ระหว่างพูลึกถึงโคน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ หรือรูปหอกกลับ ยาว 1.5-3 ซม. กว้าง 0.7-1.5 ซม. 6
- 5. กลีบปาก มีรอยแหว่ระหว่างพูลึกถึงกลางกลีบปาก เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.5-1 ซม. 7
- 6. ขอบใบสีขาว *K. galanga*
- 6. ขอบใบสีม่วงแดง *K. marginata*
- 7. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม บางครั้งมีลายขาวสลับเขียวเข้มตามแนวยาว ขอบใบมีจุดดำจำนวนมาก และผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว มีจุดดำจำนวนมากจากปลายใบถึงกลางใบ ขอบใบมีจุดดำจำนวนมาก *K. siamensis*
- 7. ผิวใบด้านบนสีเขียว ขอบ และปลายใบมีจุดสีดำจำนวนมาก *K. aff. siamensis*

Kaempferia cf. elegans Wall. ex Bak. in Hook., Fl. Br. Ind. 6: 222. 1890.

ลำต้นเหนือดิน สูง 10-15 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ส่วนมากมี 1 ใบ ยาว 2-3 ซม. มีขนสั้น ประปราย ใบ มี 2 ใบ ตั้งตรงเหนือพื้นดิน รูปรี หรือรูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 10-15 ซม. กว้าง 4-9 ซม. ปลายแหลมหรือมีลักษณะเป็นติ่งแหลม ฐานใบรูปปลีมี ผิวใบด้านบนมีขนสั้นประปราย ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น สีเขียว อาจมีสีแดงปนเขียว ก้านใบ ไม่มี เส้นใบ เนื้อบาง ยาวประมาณ 2 มม. ปลายมีลักษณะเป็นพูเล็กๆ ช่อดอก ชูตั้งและประกบด้วยกาบใบ เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน ก้านช่อ ยาวประมาณ 1 ซม. มีขน

สั้น ช่อดอกยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ใบประดับ รูปหอก ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 1.7 ซม. ปลายแหลม สีเขียวปนแดง ใบประดับย่อย มีขนาดเล็กกว่าใบประดับ รูปหอก ยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ดอก มีประมาณ 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. มีขนสั้นประปราย หลอดกลีบดอก ยาว 4-5 ซม. แฉกบนและแฉกข้างมีขนาดใกล้เคียงกัน ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. รูปหอกถึงรูปแถบ แฉกบนสีขาว ปลายขอบเชื่อมติดกัน ลักษณะคล้ายถุง เรียวแหลม แฉกข้างปลายมน มีจุดสีแดงเล็ก ๆ กระจาย กลีบปาก สีขาว รูปไข่กลับ ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 3-3.5 ซม. ปลายมีลักษณะเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกถึงโคนประมาณ 1.5 ซม. แต่ละพูรูปไข่กลับ ปลายพูหัยกมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.8 ซม. ปลายหัยกมน เกสรเพศผู้ มีก้านเกสรสั้นมาก อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ปลายมี 3 พู รอยเว้าระหว่างพูเว้าตื้นหรือไม่เว้า เกสรเพศเมีย มีรังไข่ มีขนสั้น ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ต่อมน้ำด้อย ไม่มี

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะ วานตูปหมบ

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา.- พุ่มหญ้าป่าเต็งรัง

Kaempferia filifolia K. Larsen in Bot. Tidsskr. 58: 201. 1962. (ภาพที่ 83)

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 10 ซม. ใบ มีประมาณ 10 ใบ ตั้งตรงเหนือผิวดิน รูปเส้นด้าย ยาว 5-10 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. เกือบ ปลายรูปค้อม กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวที่สุดประมาณ 7 ซม. ลิ่นใบ ไม่มี ช่อดอก ตั้งตรง เกิดจากปลายยอดลำต้นเหนือดิน แต่ละช่อมีดอกไม่มาก ไม่มีก้านช่อดอก ดอก สีขาว ใบประดับ รูปแถบ ยาวประมาณ 9 ซม. ปลายแหลม มีขนสั้น ใบประดับย่อย รูปแถบ ยาวประมาณ 2.5 ซม. หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 7 ซม. สีขาว หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 13 ซม. แฉกบน รูปแถบ ยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายรูปค้อมและมีรยางค์แข็ง ไม่มีแฉกข้าง กลีบปาก รูปไข่กลับ สีขาว ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกถึงโคนกลีบปาก แต่ละพูรูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาว 2-2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายหัยกึ่งพื้น เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว รูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายมี 2 พู ขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศผู้ ไม่มีก้านเกสร อับเรณู ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวประมาณ 3 มม กว้างประมาณ 1 มม. ปลายมี 2 พูขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะ

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ลานหินในทุ่งหญ้ามีน้ำไหลผ่าน

Kaempferia galanga L., Sp. Pl.: 2. 1753.

ลำต้นเหนือดิน สูง 2-6 ซม. ใบ ส่วนมากมี 2 ใบ แบนราบติดกับพื้นดิน รูปไข่ถึงกึ่งวงกลม หรือรูปรี ทั้ง 2 ใบมีขนาดไม่เท่ากัน ยาว 10-18 ซม. กว้าง 8-10 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลม ฐานใบมนถึงรูปลิ้น ผิวด้านบนเกลี้ยง ผิวด้านล่างมีขนสั้นนุ่ม ขอบใบสีขาว ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ยาวประมาณ 5 ซม. ผิวเกลี้ยง ลิ่นใบ เนื้อบาง รูปสามเหลี่ยม ปลายมน ยาวประมาณ 3 มม. มีขนสั้น ช่อดอก เกิดจากปลายยอด ลำต้นเหนือดิน ไม่มีก้านช่อดอก ใบประดับ รูปหอก ยาว 2-3 ซม. กว้าง 0.7-1.3 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง ใบประดับ

ย่อย รูปแถบ กลางใบเป็นรอยพับตามยาว ดอก มีจำนวนมากว่า 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง สีขาว ยาวประมาณ 2 ซม. หลอดกลีบดอก สีขาว ยาว 3-4 ซม. แฉกบน รูปหอก ยาว 1.5-2 ซม. กว้างประมาณ 0.4 ซม. ปลายมีรยางค์แข็ง แฉกข้าง รูปหอก ยาว 1.4-1.8 ซม. กว้างประมาณ 0.4 ซม. ปลายหุบ กลีบปาก สีม่วง กลางกลีบปากสีม่วงเข้ม ยาวประมาณ 1.8 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกถึงฐาน แต่ละพูรูปไข่กลับ ปลายพูหักมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับถึงรูปลิ้น หรือรูปหอกกลับ ปลายหักมน ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.7-1.2 ซม. เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาว 3-4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู ยาว 4-5 มม. หักแยกเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 3 มม. แต่ละพูรูปหอก ปลายพูแหลม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 3-4 มม. กว้างประมาณ 2.5 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน์น้ำต้อย ยาว 3-5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะหอม ว่านตูบหมูป

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Kaempferia laotica Gagnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 54: 166. 1907.

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 4 ซม. ใบ มี 2 ใบ แบนราบติดกับพื้นดิน รูปค่อนข้างกลม ยาว 6-13 ซม. กว้าง 7-11 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลม ฐานใบมนถึงรูปลิ้น ผิวด้านบนเกลี้ยง สีเขียว ผิวด้านล่างมีขนนุ่ม สีเขียวอ่อน ขอบใบเป็นคลื่นมีสีแดง ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ยาว 3-5 ซม. มีขน ลิ่นใบ รูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 7 มม. เนื้อบาง มีขน ช่อดอก ยาวประมาณ 4 ซม. เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน ก้านช่อดอกสั้นมากหรือไม่มี ใบประดับ รูปหอก ยาว 2-2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแหลม เนื้อบาง ใบประดับย่อย รูปหอกแคบ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 7 มม. ขนาดเล็กกว่าใบประดับ ดอก มี 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2.5-3 ซม. เนื้อบาง ปลายแหลม เกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาว 3.5-4 ซม. แฉกบน และแฉกข้างรูปแถบมีขนาดใกล้เคียงกัน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2.3 ซม. สีขาว บริเวณกลางกลีบปากสีม่วงเข้ม ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกมากประมาณ 2 ซม. แต่ละพูรูปไข่กลับ ปลายพูหักมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว รูปไข่กลับถึงรูปลิ้น ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู เว้าตื้น เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 10 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายหักตื้น 4-5 หัก เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน์น้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะเถื่อน เปราะ ว่านตูบหมูป

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Kaempferia marginata Caery in Roscoe, Monandr, Pl.: 93. 1898.

ลำต้นเหนือดิน สูง 3-7 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ ยาวประมาณ 3 ซม. ใบ มี 2 ใบ รูปกลม ยาว 8-16 ซม. กว้าง 6-12 ซม. ปลายใบแหลมหรือมีติ่งแหลม ฐานใบมนหรือรูปลิ้น ขอบใบเรียบ สีม่วงแดง ผิวด้านบนเกลี้ยง ผิวด้านล่างสีม่วงแดง มีขนสั้นนุ่มสีขาว แบนราบแนบชิดพื้นดิน ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ยาวประมาณ 5 ซม. ลิ่นใบ รูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 4 มม. ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน ยาว 5.5-6 ซม. กว้าง 1.3-1.6 ซม. ก้านช่อ ยาวประมาณ 1 ซม. ใบประดับ รูปหอก ยาว 3.5-3.8 ซม. กว้าง

ประมาณ 1 ซม. ปลายเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง สีเขียว ใบประดับย่อย รูปแถบ ยาว 3-3.2 ซม. กว้างประมาณ 0.3 ซม. ดอก มี 6-8 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 2.5-3 ซม. หลอดกลีบดอก ยาว 3-4 ซม. แฉกบน รูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายรูปค้อม เรียวแหลม แฉกข้าง รูปรี ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 0.3 ซม. ปลายมน กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาว 3.5-4 ซม. กว้าง 3.5-3.7 ซม. ปลายมี 2 พูขนาดใกล้เคียงกัน รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 1.7 ซม. ปลายพูหยักมน ขอบสีขาว กลางกลีบปากมีสีม่วง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ปลายค่อนข้างแหลม สีขาว เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณู รูปกึ่งสี่เหลี่ยมจตุรัส ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สีขาว ปลายมน ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 5 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 2-3 มม. กว้าง 3-4 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน้ำต้อย ไม่มี

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะป่า เปราะเถื่อน ตูบหมอบ เสน่ห์จันทร์หอม

ระยะเวลาออกดอก.- มิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Kaempferia rotunda L., Sp. Pl.: 3. 1753.

ลำต้นเหนือดิน สูง 20-30 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาว 4-6 ซม. มีขน ใบ มี 2-4 ใบ ตั้งตรง เรียงสลับ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 15-25 ซม. กว้าง 5-8 ซม. ปลายแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบด้านบน เกลี้ยง ด้านล่างมีขน ก้านใบ ยาว 1-2 ซม. มีขน กาบใบ ยาว 6-10 ซม. มีขน ลิ่นใบ เนื้อบาง รูปสามเหลี่ยม กว้าง ยาว 3-4 มม. มีขนสั้น ช่อดอก เกิดจากตาของเหง้า เกิดก่อนลำต้นเหนือดิน ก้านช่อดอกสั้น มีกาบใบหุ้ม ช่อดอก 2-3 ใบ ใบประดับ รูปหอก ยาว 2-4 ซม. กว้าง 1-2 ซม. มีสัน มีขน ปลายมีติ่งแหลมและมีขนครุยที่ ปลายติ่ง ใบประดับย่อย รูปหอก ยาว 1.8-2.3 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. มีสัน มีขนสั้น ปลายแหลมและมีขน ครุยที่ปลาย ดอก มีประมาณ 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาว 3-5 ซม. มีขนสั้นประปราย ปลายแบ่งเป็น 2 แฉก หลอดกลีบดอก สีขาว ยาว 5-5.5 ซม. แฉกบน สีขาว ยาว 4-5 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. ปลายรูปค้อม มีรยางค์แข็ง แฉกข้าง สีขาว ยาว 3.5-4 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายมีรยางค์แข็ง กลีบปาก สีม่วง ยาวประมาณ 4 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. แบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกมาก แต่ละพูรูปรี ปลายมน ขอบไม่เรียบ เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว หรือสีม่วงอ่อน รูปขอบขนาน ยาว 3-4 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายมนกลม เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 5 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 3 มม. สันเหนืออับเรณู รูปขอบขนาน ยาว 9-12 มม. กว้าง 3-4 มม. ปลายมี 3 พู พูด้านข้างรูปเรียวแหลม ยึดยาว ส่วน พูกลางมี 1 พูสั้นกว่าพูด้านข้าง ปลายหยัก เกสรเพศเมีย รังไข่ ยาว 4-6 มม. กว้าง 2-4 มม. มีขนสั้น ต่อมน้ำ ต้อย ลดรูป

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะ วานหวานอน

ระยะเวลาออกดอก.- มีนาคม-เมษายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

Kaempferia siamensis P. Sirirugsa in Nord. J. Bot. 9(3): 257. 1989. (ภาพที่ 84)

ลำต้นเหนือดิน สูง 3-4 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 2 ใบ ยาว 2-4.5 ซม. ผิวเกลี้ยง มีแถบสีแดง สันกระจายตามแนวยาว ใบ มี 1 ใบ แบนราบติดกับพื้นดิน รูปกึ่งกลม หรือรูปขอบขนาน ยาว 8-15 ซม. กว้าง 5-10 ซม. ปลายใบมีติ่งแหลมเล็กๆ ฐานใบมนถึงรูปลิ้น เกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม อาจมีสี

เขียวลายแถบขาวตามยาว ขอบใบมีจุดสีดำเล็กๆ หนาแน่น ผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว มีจุดสีดำเล็กๆ หนาแน่น ก้านใบ ไม่มี กาบใบ มีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว ลิ่นใบ ไม่มี ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน ไม่มีก้านช่อดอก ใบประดับ รูปสามเหลี่ยม หรือรูปหอก หลังใบประดับเป็นสัน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแหลม มีขนครุยจำนวนมาก มีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว ใบประดับย่อย รูปแถบ ความยาวใกล้เคียงกับใบประดับ แต่แคบกว่าประมาณครึ่งหนึ่ง ผิวเกลี้ยง ดอก มีประมาณ 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 3 ซม. ผิวเกลี้ยง ผิวนอกมีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว หลอดกลีบดอก ยาว 3-3.5 ซม. แฉกบนและแฉกข้างมีขนาดใกล้เคียงกัน ยาว 2-2.3 ซม. กว้างประมาณ 0.3 ซม. รูปขอบขนาน ปลายรูปค้อม เรียวแหลม โค้งเข้าด้านใน ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว กลีบปาก สีม่วง หรือสีขาวปนม่วง บริเวณกลางกลีบปากมีสีม่วงเข้ม รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ขอบเรียบ ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกถึงครึ่งหนึ่งของปากประมาณ 1.3 ซม. แต่ละพูรูปไข่กลับ ปลายพุ่มน ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีม่วง รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายมน ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู มีขนาดเท่ากัน รอยเว้าระหว่างพูลึกมากประมาณ 4 มม. แต่ละพูรูปหอกกลับ ปลายพู่มี 4 แฉก ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง มีแถบสีแดงสั้นหนาแน่นตามแนวยาว ต่อมมน้ำด้อย ยาวประมาณ 3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะตูบหมูป

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ

Kaempferia aff. siamensis P. Sirirugsa in Nord. J. Bot. 9(3): 257. 1989.

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 2.5 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 2 ใบ ยาว 1.5-2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ผิวนอกมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาวในบริเวณปลายกาบใบ ปลายแหลมโค้งออกด้านนอก ใบ มี 1 ใบแบนราบติดกับพื้นดิน รูปกึ่งกลม ยาวประมาณ 7 ซม. กว้างประมาณ 9 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลม ฐานใบมน หรือเว้าเล็กน้อย ใบด้านบนเกลี้ยง สีเขียว ขอบใบเป็นคลื่นและมีจุดสีดำโดยเฉพาะบริเวณปลายใบ ผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว ไม่มีจุดสีดำ ก้านใบ ไม่มี กาบใบ มี 1 ใบ ยาวประมาณ 2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ลิ่นใบ ไม่มี ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดลำต้นเหนือดิน ยาวประมาณ 2 ซม. ไม่มีก้านช่อดอก ใบประดับ รูปสามเหลี่ยมถึงรูปหอก หลังใบประดับเป็นสัน ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายแยกเป็น 2 แฉกหรือแหลม ผิวนอกมีขนครุยจำนวนมาก มีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว ใบประดับย่อย รูปสามเหลี่ยม หลังใบประดับย่อยเป็นสัน ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง มีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว ดอก มีประมาณ 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 3 ซม. ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว แฉกบนและแฉกข้างมีขนาดใกล้เคียงกัน ยาว 2-2.3 ซม. กว้างประมาณ 4 มม. รูปขอบขนาน ปลายรูปค้อม โค้งเข้าด้านใน ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว กลีบปาก สีม่วงหรือสีขาวปนม่วง บริเวณกลางกลีบปากมีสีม่วงเข้ม รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 8 มม. แต่ละพูรูปไข่กลับ ปลายพู่มี 2 แฉก ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีม่วง รูปไข่กลับถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายมน ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 6 มม. กว้างประมาณ 4 มม. ปลายแบ่งเป็น 2 พู มีขนาดเท่ากัน รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 4 มม.

แต่ละพुरुปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว เกสรเพศเมีย รังไข่ ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยงและมีแถบสีแดงสั้นประปรายตามแนวยาว ต่อมหน้าต้อย ยาวประมาณ 3 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- เปราะตูปหมูป

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Stahlianthus Schum.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ช่อดอกเกิดก่อนลำต้นเหนือดิน จากตาข้างเหง้า และมีใบเกิดขึ้นพร้อมกับช่อดอก 1 ใบ แผ่นใบรูปรี หรือรูป ขอบขนาน ยาว 6-18 ซม. กว้าง 1.5-3.5 ซม. เส้นกลางใบของผิวใบด้านล่างมีขนประปราย ใบประดับ ย่อยไม่มีสันและปลายเรียวแหลม กลีบเลี้ยงปลายแฉกมีขนครุย แฉกบนปลายมีขนครุย สันเหนืออับเรณู รูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า *S. campanulatus*
1. ช่อดอกเกิดหลังลำต้นเหนือดินและเกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ทุกส่วนของลำต้น เหนือดินมีขนสาก ผิวใบด้านล่างมีสันชัดเจน แผ่นใบรูปรีถึงรูปแถบ หรือรูปแถบ ยาว 9.5-10 ซม. กว้างประมาณ 0.8 ซม. ใบประดับย่อยมีสันและปลายแหลม กลีบเลี้ยงปลายแฉกเกลี้ยง แฉกบนปลายไม่มีขนครุยสันเหนืออับเรณู รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน *S. sp.*

Stahlianthus campanulatus O. Kunt ze, Revisio Gen. Plant. II. 697.

ลำต้นเหนือดิน เกิดขึ้นหลังช่อดอก สูง 10-40 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวประมาณ 4.5 ซม. สีเขียวปนแดง ผิวเกลี้ยง ปลายมีติ่งแหลม ใบ เรียงสลับรูปรีกว้างหรือรูปขอบขนาน ยาว 6-18 ซม. กว้าง 1.5-3.5 ซม. ปลายใบแหลมบางครั้งเป็น 2 แฉกและมีขนครุย ฐานใบเรียวเข้าสู่ก้านใบเป็นคียบยาว ผิวด้านบนใบ เกลี้ยง มีแถบสีแดงบริเวณเส้นกลางใบ หรือด้านบนสีเขียวด้านล่างมีขนที่เส้นกลางใบประปราย มีสีแดงปนม่วง หรือมีสีแดงปนม่วงทั้งสองด้าน ก้านใบ ยาว 3-12 ซม. สีแดงปนม่วง หรือเขียว ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาว 4-12 ซม. สีแดงปนม่วง ผิวเกลี้ยง ลิ่นใบ มี 2 พู แต่ละพูยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ปลายมน ขอบมี ขนครุย ช่อดอก เกิดก่อนลำต้นเหนือดินจากด้านข้างของเหง้า และมีใบเกิดขึ้นมาพร้อมกับช่อดอก 1 ใบ สีแดง ปนม่วง ขนาดสั้นกว่าใบของลำต้นเหนือดิน แผ่นใบ รูปรี ประมาณ 8 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. ขอบเรียบ ผิวใบ ด้านบนมีขนสั้น ก้านใบ ยาวประมาณ 3 ซม. ผิวเกลี้ยง กาบใบ ยาวประมาณ 2 ซม. ลิ่นใบ มี 2 พู แต่ละพูสูง ประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง ช่อดอกรูปประฆัง ยาว 3.5-4 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านช่อ ยาว 2.5-4 ซม. ผิวเกลี้ยง สีแดง ใบประดับ เป็นรูปประฆัง ยาว 1.5-2.5 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก แต่ละแฉกโค้งออกด้านนอก ยาวประมาณ 2 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. รูปไข่ มีขนครุยปลายแหลม สีแดง หรือสีแดงปนเขียว ผิวด้านในเกลี้ยง ใบประดับย่อย เนื้อบาง รูปไข่ ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ปลายเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง ดอก มีประมาณ 20 ดอก สีขาว หลอดกลีบเกลี้ยง สีขาว ยาวประมาณ 8 มม. ผิว เกลี้ยง ปลายแฉกกลีบเลี้ยงมีขนครุย หลอดกลีบดอก สีขาว ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิว เกลี้ยง แฉกบนรูปขอบขนาน ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 1.3 ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. ปลายรูปค้อมเรียวแหลม มีขนครุยประปราย แฉกข้างมีรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายมน ผิวเกลี้ยง กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.8 ซม. ปลายแยกเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึก ประมาณ 7 มม. ขอบหยักมน กลางกลีบปากมีสีเหลือง และมีขนยาว เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีขาว รูปไข่กลับ

ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 3.5 มม. กว้างประมาณ 2.5 มม. รูปสี่เหลี่ยม หักแยกเป็น 2 พู ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปกระบอก ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ต่อมำน้ำต้อย ไม่มี

ชื่อพื้นเมือง.- จอกแดง

ระยะเวลาออกดอกและผล.- มีนาคม-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Stahlianthus sp.

ลำต้นเหนือดิน เกิดขึ้นหลังช่อดอก สูง 17-20 ซม. มี 2-6 ใบ กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาว 2.5-8.5 ซม. สีเขียว บริเวณโคนกาบสีม่วงแดง มีขน ปลายแหลม ใบ เรียงสลับ ทุกส่วนมีขนสาก รูปรีแคบถึงรูปแถบ ยาว 9.5-10 ซม. กว้างประมาณ 0.8 ซม. สีเขียว ใบด้านบนบริเวณเส้นกลางใบส่วนมากมีแถบสีแดง ผิวใบด้านล่างเป็นสันชัดเจน ปลายใบแหลมและมีขนครุย ฐานใบสอบเรียว ก้านใบ ยาวประมาณ 3.5 ซม. สีเขียว กาบใบ ยาว 3-5 ซม. สีเขียว เส้นใบ มี 2 พู แต่ละพูยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 3 มม. เนื้อบาง มีขนประปราย ช่อดอก เกิดที่ปลายยอดของลำต้นเหนือดิน ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 5 ซม. สีเขียว มีขน ช่อดอกรูปทรงระฆัง ยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. ใบประดับ สีแดง เป็นรูปประฆัง ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. มีขนสาก ปลายแยกเป็น 2 แฉก ปลายแฉกโค้งออกด้านนอกยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. รูปไข่ ปลายแหลม ใบประดับย่อย ผิวเกลี้ยง เนื้อบาง มีสัน ปลายเรียวแหลม ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ดอก มีดอกประมาณ 10 ดอก สีขาว หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก สีขาว ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายรูปค้อมเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง สีขาว แฉกข้าง รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ปลายมน ผิวเกลี้ยง สีขาว กลีบปาก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 6 มม. ปลายหยักมน กลางกลีบปากมีแถบสีเหลือง และมีขน ยาว เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 1.3 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. ปลายหยักมน สีขาว ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 2 มม. กว้างประมาณ 3 มม. รูปสี่เหลี่ยม ขนมเปียกปูน หักแยกเป็น 2 พู รอยเว้าระหว่างพูตื้นประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมำน้ำต้อย ไม่มี

ชื่อพื้นเมือง.- จอกแดง

ระยะเวลาออกดอก.- มีนาคม-เมษายน

นิเวศวิทยา.- ทุ่งหญ้าป่าเต็งรัง

Zingiber Boehm.

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ก้านช่อดอกชูตั้งตรงจากตาเหง้า ใบประดับเรียงตัวซ้อนเหลื่อมกันหรือเรียงสองแถว ช่อดอกแบบช่อเชิงลด
รูปกระสวย หรือรูปทรงกระบอก 2
1. ก้านช่อดอกทอดนอนจากตาเหง้า ใบประดับเรียงตัวค่อนข้างซ้อนเหลื่อมกัน ช่อดอกแบบช่อเชิงลด รูปรี
รูปทรงกระบอก อัดแน่นหรือหลวม 1
2. ช่อดอกรูปกระสวย ใบประดับเรียง 2 แถว สีเขียว ผิวด้านนอกมีนวลแป้ง *Z. junceum*
2. ช่อดอกรูปทรงกระบอก ใบประดับเรียงตัวซ้อนเหลื่อมกัน สีเขียวเข้มปนแดงเข้ม สีเหลืองอ่อนสีครีมหรือ
เขียวอ่อนแล้วตอนแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง 3
3. ช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. กว้างประมาณ 6 ซม. ใบประดับสีเขียวเข้ม ลำต้นเหนือดินสูงประมาณ 2 ม.
แผ่นใบยาว 30-45 ซม. กว้าง 5-25 ซม. *Z. zerumbet*
3. ช่อดอกยาว 6-15 ซม. กว้าง 3.5-5 ซม. ใบประดับสีครีมหรือสีเหลืองอ่อน หรือเขียวแล้วตอนแก่เปลี่ยน
เป็นสีแดง ลำต้นเหนือดินสูง 0.6-1.70 ม. แผ่นใบ ยาว 10-35 ซม. กว้าง 2-8 ซม. 4
4. ใบประดับสีเหลืองอ่อน ปลายใบประดับมีจุดสีแดงเล็ก ๆ ดอกสีครีม หรือสีเหลืองอ่อน กลีบปากสีแดง
ลายจุดสีเหลืองอ่อน *Z. chrysostachys*
4. ใบประดับสีครีม หรือตอนแรกสีเขียวอ่อน แล้วตอนแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง ดอกสีครีม หรือสีเหลืองอ่อน
กลีบปากสีครีม 5
5. ใบประดับตอนแรกสีเขียวอ่อน แล้วตอนแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง *Z. zerumbet*
5. ใบประดับสีครีม *Z. sp.* 2
6. ใบประดับสีเขียวปนน้ำตาล ปลายช่อดอกกว้างกว่าโคนช่อดอก ปลายช่อดอก *Z. cf. panduratum*
6. ใบประดับสีแดงสด ปลายช่อดอกแคบกว่าโคนช่อดอก ปลายช่อแหลม กลีบปากสีครีม และกลางกลีบปาก
มีแถบสีม่วง 7
7. กลีบปากและเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีขาวลายสีส้ม *Z. mekongense*
7. กลีบปากสีครีม กลางกลีบปากมีแถบสีม่วง และเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีเหลืองอ่อน *Z. rubens*

ข้อสังเกต *Z. sp.*1 ไม่พบช่อดอก จึงไม่นำมารวมในรูปวิธาน

Zingiber chrysostachys Ridl. in J. Straits. Brch. Roy. Asiat. Soc. 32: 129. 1899.

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 170 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มีประมาณ 6 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 4.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ปลายมีขนครุย ใบ มีประมาณ 30 ใบ รูปรี ยาว 10-22 ซม. กว้าง 2-4.5 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ก้านใบ สั้นมาก ยาวประมาณ 2 มม. กาบใบ สีเขียว ผิวเกลี้ยง ลื่นใบ สูงประมาณ 5 มม. ผิวเกลี้ยง ปลายมี 2 พู แต่ละพูรูปสี่เหลี่ยมปลายตัด ช่อดอก ตั้งตรง เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนรอบลำต้นเหนือดิน แบบช่อเชิงลด รูปไข่ หรือรูปรี ยาว 7.5-12 ซม. กว้าง 3.5-4 ซม. ปลายช่อแหลม แขนงช่อดอกมีเพียงดอกเดียว ก้านช่อดอก ยาว 20-40 ซม. ผิวเกลี้ยง มีกาบใบเรียงสองแถวสลับกัน สีเขียว ยาว 4-8.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ปลายกาบเป็นดิ่งแหลมและมีลายจุดสีแดง ใบประดับ มี 25-40 ใบ รูปไข่ กลีบ ยาว 2.5-3.5 ซม. กว้าง 2.3-2.8 ซม. ปลายโค้งเข้าไปในช่อ มีดิ่งแหลม สีเหลืองอ่อนและมีจุดสีแดง ผิวเกลี้ยง ใบประดับย่อย รูปรีกว้าง ยาวประมาณ 3.2 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. สีครีม ปลายแหลมโค้งเข้าข้างใน และมีจุดสีแดง ดอก สีครีม หรือสีเหลืองอ่อน หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 1.2 ซม. สีครีม ผิวเกลี้ยง ปลายมีขนครุย หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2.3 ซม. สีครีม หรือสีเหลืองอ่อน ผิวเกลี้ยง แฉกบน สีครีม รูปหอก ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง แฉกข้าง รูปหอก ยาวประมาณ 2 ซม. กว้าง

ประมาณ 7 มม. สีครีม ปลายเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง กลีบปาก รูปไข่ สีแดงสด ลายจุดเหลืองอ่อน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. ปลายหยักมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปหอก ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. ปลายหยักมน เกสรเพศผู้ ไม่มีก้านเกสร อับเรณู ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 4 มม. รยางค์ที่ปลาย อับเรณู เรียวยาว ยาวประมาณ 1.2 ซม. ขอบหุ้มก้านเกสรเพศเมีย ปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ต่อมน้ำต้อย ยาวประมาณ 6 มม. ผล รูปไข่กว้าง ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ผิวเกลี้ยง ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่

ชื่อพื้นเมือง.- ชิงกระต่าย

ระยะเวลาออกดอกและผล.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

Zingiber junceum Gapnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 53: 149. 1906.

ลำต้นเหนือดิน สูง 1-1.5 ม. ทุกส่วนมีนวลแป้ง กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 4 ใบ เรียงสองแถวสลับกัน ยาวที่สุดประมาณ 50 ซม. ผิวเกลี้ยง สีเขียวปนขาว ใบ มี 30-45 ใบ รูปขอบขนานแคบ หรือเรียวยาว ยาว 10-23 ซม. กว้าง 1-2.5 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมนถึงแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน สีเขียว ก้านใบ ไม่มี กาบใบ เรียงสองแถวสลับกัน สีเขียวปนขาว เส้นใบ ยาว 3-5 ซม. เว้าเป็น 2 แฉก เนื้อบาง ช่อดอก เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรง แบบช่อเชิงลด รูปรี ยาว 10-17 ซม. กว้าง 2-3 ซม. ปลายแหลม ก้านช่อดอก ยาว 15-27 ซม. ตั้งตรง มีกาบใบ 3-4 ใบ ยาวมากที่สุดประมาณ 4 ซม. เรียงสองแถวสลับกัน มีสีเขียวปนขาว แขนงช่อดอกลดรูปเหลือดอกเพียงดอกเดียว ใบประดับ มี 16-20 ใบ รูปรี ยาว 3-8 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ปลายแหลม สีเขียว ผิวด้านนอกนวล ลักษณะเป็นรูปเรือ ใบประดับย่อย รูปรี หันหน้าเข้าหาใบประดับ แคบกว่าใบประดับ ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. เนื้อบาง ปลายแหลม ติดอยู่จนเป็นผล ดอก สีเหลือง เริ่มบานจากโคนช่อดอก ร่วงง่าย หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 7 มม. เนื้อบาง ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบนครึ่งหนึ่ง กลีบปาก รูปไข่ หรือรูปรี ยาวประมาณ 1.6 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปขอบขนาน ปลายมน ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 5 มม. เกสรเพศผู้ ไม่มีก้านเกสร อับเรณู ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 1 มม. ปลายเรียวแหลมโค้งลงเล็กน้อย มีขอบหุ้มส่วนบนของก้านเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมน้ำต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- ชิงกระต่าย

ระยะเวลาออกดอก.- สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง

Zingiber mekongense Gapnep. in Bull. Soc. Bot. Fr. 54: 168. 1907.

ลำต้นเหนือดิน สูง 70-90 ซม. โคนต้นมีสีแดงเข้มปนเขียว กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวที่สุดประมาณ 80 ซม. สีแดงเข้มปนเขียว มีขนประปราย ปลายมีติ่งแหลม ขอบเป็นแผ่นบาง ใบ มีประมาณ 14 ใบ เรียงสลับ รูปรี ยาว 15-50 ซม. กว้าง 4-10 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ใบด้านบนเกลี้ยง ใบด้านล่างมีขน ขอบใบบางและมีขน ก้านใบ ไม่มีหรือยาวถึง 5 มม. ผิวมีขน โป่งพองสีแดง กาบใบ สีแดงปนเขียวหรือเขียว ผิวมีขน เส้นใบ แบ่งเป็น 2 แฉกยาว 2-5 ซม. เนื้อบาง มีขน ขอบเรียบ ปลายมน ช่อดอก เกิดจากเหง้าบริเวณโคนลำต้นเหนือดิน เฝ้ายทอดนอนไปตามผิวดิน ช่อดอกทรงกระบอกระจุกแน่น ยาวประมาณ 5 ซม. กว้าง 2-

2.5 ซม. ปลายตัดก้านช่อดอก สีแดง เอียงทอดนอนไปตามผิวดิน ยาวประมาณ 1 ซม. มีกาบใบสีแดง ยาว 1.5-2 ซม. มีขน ใบประดับ สีแดง ช้อนเหลื่อมกันอย่างหลวมๆ รูปแถบ รูปหอก หรือรูปไข่ ยาว 3-5 ซม. กว้าง 1-2 ซม. มีขนยาว หรือมีขนสั้นประปราย ปลายเรียวแหลม ขอบบาง ใบประดับย่อย รูปแถบ ยาวประมาณ 4 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. มีขนยาวประปราย ปลายเรียวแหลม ดอก สีครีม หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2.5 ซม. สั้นกว่าใบประดับย่อย ปลายมี 3 พู รอยเว้าระหว่างพูต้นลึกประมาณ 1 มม. ปลายพวงมน สีครีม ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 6 ซม. สีขาว ผิวเกลี้ยง แฉกบน ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. รูปหอก ปลายรูปคู้ม สีแดงเรื่อ แฉกข้างมีขนาดเล็กกว่าแฉกบนเล็กน้อย ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. รูปแถบ ปลายแหลม สีแดงเรื่อ กลีบปาก รูปไข่ ยาวประมาณ 25 มม. กว้างประมาณ 15 มม. สีขาวลายส้มปลายแหลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน เชื่อมติดกับปาก ปลายแหลม รูปไข่ หรือรูปรี สีขาวลายส้ม เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 3 มม. กว้างประมาณ 2 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 2 มม. สีแดงเรื่อ สันเหนืออับเรณูหุ้มก้านเกสรเพศเมีย มีสีครีมปนแดง ยาวประมาณ 1.6 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาว 4-6 มม. กว้างประมาณ 5 มม. มีขน ต่อมน้ำต้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ อีทือ

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

Zingiber cf. panduratum Roxb., Fl. Ind. 1: 55. 1820.

ลำต้นเหนือดิน สูง 60-90 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3-5 ใบ สีเขียว ผิวเกลี้ยง ใบ เรียงสลับ รูปขอบขนาน ยาว 15-35 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ก้านใบ ไม่มี กาบใบ ผิวเกลี้ยง สีเขียว ล้นใบ เนื้อบาง มี 2 พู ปลายมีขนครุย ยาวประมาณ 5 มม. ช่อดอกเกิดจากตาเหง้าที่โคนลำต้นเหนือดิน เฉียงกับพื้นดิน ปลายตัดและกว้างกว่าโคนช่อ ใบประดับ รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 3 ซม. ปลายมีติ่งแหลม สีเขียวปนน้ำตาล มีขนสาก ใบประดับย่อยและดอกไม่พบ

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Zingiber rubens Roxb., Asiatic Res. 11: 348. 1810.

ลำต้นเหนือดิน สูง 90-130 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 3 ใบ เรียงสลับ ยาวที่สุดประมาณ 30 ซม. ผิวเกลี้ยง สีแดง ใบ มี 10-20 ใบ รูปหอกกลับ หรือรูปขอบขนาน ยาว 40-50 ซม. กว้าง 10-13 ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบเรียวแหลมมีสีแดง ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มมากกว่าผิวใบด้านล่าง ก้านใบ ไม่มี กาบใบ เรียงสองแถวสลับกัน สีแดง ล้นใบ ยาวประมาณ 1 ซม. เนื้อบาง ช่อดอกเกิดจากตาที่เหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรง แบบช่อเชิงลด รูปไข่ ยาว 5-10 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ปลายช่อเรียวแหลม ก้านช่อดอก อวบ เรียวยาว 4-8 ซม. ทอดราบไปตามพื้นผิวดิน สีแดง ผิวเกลี้ยง มีกาบใบ 3 ใบ ยาวมากที่สุดประมาณ 4 ซม. เรียงสลับ ผิวเกลี้ยง สีแดง แขนงช่อดอกลดรูปเหลือดอกเพียงดอกเดียว ใบประดับ มีประมาณ 10 ใบ รูปรี ยาว 3-3.5 ซม. กว้าง 2.3-2.5 ซม. ปลายแหลม สีแดงสด ผิวเกลี้ยง อวบ ใบประดับย่อย รูปรี หันหน้าเข้าหาใบประดับ แคบกว่าใบประดับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. เนื้อบาง ปลายแหลม ติดอยู่จนเป็นผล ดอก สีเหลืองอ่อน เริ่มบานจากโคนช่อดอก ร่วงง่าย หลอด

กลีบเลี้ยง สีเหลือง ยาวประมาณ 1 ซม. สั้นกว่าใบประดับย่อย เนื้อบาง ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก สีเหลือง ผิวเกลี้ยง ยาวประมาณ 2.5 ซม. แฉกบน สีเหลือง รูปรี ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 8 มม. แฉกข้างแคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย กลีบปาก รูปรี สีเหลืองอ่อน กลางปากมีแถบสีม่วง ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. มีรอยเว้าระหว่างพูต้นๆ เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน สีเหลืองอ่อน รูปขอบขนาน ปลายค่อนข้างแหลม ยาวประมาณ 15 มม. กว้างประมาณ 7 มม. เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร สั้นมาก ยาวประมาณ 1.5 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 4 มม. สันเหนืออับเรณู ยาวประมาณ 1 ซม. สีส้ม ปลายเรียวแหลม โค้งลงเล็กน้อย ขอบหุ้มส่วนบนของก้านเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่ ยาวประมาณ 8 มม. กว้างประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง ต่อมνάต้อย ยาวประมาณ 4 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- อีทื่อ

ระยะเวลาออกดอก.- กันยายน-ตุลาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

Zingiber zerumbet (L.) Smith, Exot. Bot. 2: 103. 1804. _____ *Amomum zerumbet* L., Sp. Pl. 1: 1. 1753.

ลำต้นเหนือดิน สูง 60-1.5 ม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 4 ใบ ยาวที่สุดประมาณ 80 ซม. ผิวเกลี้ยง ใบ มี 17-22 ใบ รูปหอกกลับ ยาว 25-35 ซม. กว้าง 5-8 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ผิวใบด้านบนสีเขียวมัน ผิวใบด้านล่างสีเขียวปนขาว ก้านใบ สั้นมาก ยาวประมาณ 5 มม. มีขนสั้น กาบใบ ผิวเกลี้ยง สีเขียวปนแดง ลิ่นใบ ยาว 1-2.5 ซม. เนื้อบาง มีขนสั้นประปราย ปลายมน ช่อดอก เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน ตั้งตรง แบบช่อเชิงลด รูปไข่ถึงรูปทรงกระบอก ยาว 6-15 ซม. กว้าง 3.5-5 ซม. ปลายมน ช่ออ่อนมีสีเขียวพองช่อดอกแก่มีสีแดง (เริ่มแดงจากขอบของใบประดับ) ก้านช่อดอก ยาว 15-45 ซม. ตั้งตรง มีกาบใบ เรียงสลับ มีสีแดงปนเขียว ยาวมากที่สุดประมาณ 5 ซม. มีขนสั้น ปลายมน ขอบมีแผ่นบาง ใบประดับ มี 10-25 ใบ รูปไข่กลับ ยาว 3-3.5 ซม. กว้างประมาณ 2.5 ซม. ปลายมน ขอบพับเข้าด้านใน ใบอ่อนมีสีเขียวและเจริญเต็มที่เปลี่ยนเป็น สีแดงเข้ม ภายในมีเมือกเหนียว ผิวนอกมีขนสั้นประปราย ใบประดับย่อย รูปรีถึงรูปไข่ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. เนื้อบาง ปลายแหลม ดอก สีครีม หรือเหลืองอ่อน หลอดกลีบเลี้ยง สีครีม ยาวประมาณ 1 ซม. ปลายมี 2 พู ผิวเกลี้ยง หลอดกลีบดอก สีครีม ผิวเกลี้ยง ยาว 3-3.5 ซม. แฉกบน สีครีม รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. ปลายแหลม แฉกข้าง แคบกว่าแฉกบนเล็กน้อย ปลายรูปคู้ม กลีบปาก รูปไข่กลับ สีครีม ยาว 1.8-2 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. ปลายมี 2 พู รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 5 มม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรี ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. สีครีม ปลายมน เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร สั้นมาก ยาวประมาณ 2 มม. อับเรณู ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้างประมาณ 5 มม. สันเหนืออับเรณู เรียวยาว ยาวประมาณ 8 มม. โค้งลงเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ รูปไข่ ยาวประมาณ 5 มม. กว้างประมาณ 5 มม. สีครีม ผิวเกลี้ยง ต่อมνάต้อย ยาวประมาณ 5 มม.

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

Zingiber zerumbet (L.) Smith, Exot. Bot. 2: 103. 1804. _____ *Amomum zerumbet* L., Sp. Pl. 1: 1. 1753.

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 2 เมตร โคนต้นมีสีแดงเข้ม กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวที่สุดมีประมาณ 70 ซม. สีแดงปนเขียว มีขน ใบ มีประมาณ 45 ใบ รูปรี ยาว 30-45 ซม. กว้าง 5-25 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้นหรือมน ใบด้านบนเกลี้ยง ใบด้านล่างมีขน ขอบใบมีขน ก้านใบ มีขนหนาแน่น ยาวประมาณ 5 มม. กาบใบ สีเขียวเข้มปนแดง หรือสีเขียวเข้ม มีขนหนาแน่น ลิ่นใบ เนื้อบาง ยาวประมาณ 2 มม. มีขนหนาแน่น ปลายหยักมน ช่อดอก ตั้งตรง เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนรอบลำต้นเหนือดิน แบบช่อเชิงลด รูปทรงกระบอก ปลายช่อแหลม ยาวประมาณ 20 ซม. กว้างประมาณ 6 ซม. แต่ละแขนงช่อมีดอกเดี่ยว ก้านช่อดอก ยาวประมาณ 25 ซม. ผิวสีแดงเข้ม มีขนหนาแน่น มีกาบใบสีแดงเข้มและมีขนหนาแน่น ยาวประมาณ 6 ซม. ปลายเป็นดิ่งแหลม ใบประดับ มีประมาณ 80 ใบ รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ยาว 1.5-4.5 ซม. กว้าง 2-6 ซม. ปลายเป็นดิ่งแหลม สีเขียวเข้มปนแดงเข้ม หรือสีเขียวเข้ม ขอบบาง ปลายโค้งเข้าในช่อ และมีจุดมีแดงหนาแน่น มีขนหนาแน่น ใบประดับย่อย รูปไข่ สีครีม ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1 ซม. ปลายแหลม และมีจุดสีแดงผิวด้านนอก มีขนประปราย ดอก สีครีม หลอดกลีบเลี้ยง ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. สีครีม มีขนประปราย หลอดกลีบดอก ยาวประมาณ 3 ซม. กว้างประมาณ 3 มม. สีครีม ผิวเกลี้ยง ยกเว้น ปลายหลอดมีขน แฉกบน สีครีม ยาวประมาณ 2 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. รูปไข่ ปลายรูปค้อน โค้งเข้าข้างใน ผิวด้านนอกมีจุดสีแดง ผิวเกลี้ยง แฉกข้างรูปไข่แคบ ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้าง 0.8 ซม. สีครีม กลีบปาก รูปไข่ ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้าง 8 ซม. สีครีม ปลายหนา รูปค้อน โค้งเข้าข้างใน ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. ปลายมี 2 พู ปลายพวยหักมน รอยเว้าระหว่างพูลึกประมาณ 3 มม. ขอบหักมน ผิวด้านใน สีครีม ผิวด้านนอกมีลายจุดสีแดง ปลายโค้งออกด้านนอก เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 8 มม. สีครีม ผิวด้านนอกมีลายจุดแดงเชื่อมติดกับปากบริเวณโคนปาก ปลายหักมน เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 1 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ 10 มม. กว้างประมาณ 5 มม. ผิวด้านหลังอับเรณูมีลายจุดแดง ผิวเกลี้ยง สันเหนืออับเรณู เรียวยาว ยาวประมาณ 4 มม. ปลายแหลม โค้งเข้าหาปาก ขอบพับเข้าแต่ไม่หุ้มก้านเกสรเพศเมีย ผิวเกลี้ยงและด้านนอกมีลายจุดแดง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 7 มม. กว้างประมาณ 4 มม. มีขน ต่อมน้ำด้อย ยาวประมาณ 10 มม.

ระยะเวลาออกดอก.- กรกฎาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

Zingiber sp.1

ลำต้นเหนือดิน สูงประมาณ 120 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ ยาวที่สุดประมาณ 39 ซม. สีแดงเลือดหมู มีขน ใบ มีประมาณ 17 ใบ รูปรี ยาว 10-38 ซม. กว้าง 3-5.5 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบสอบแคบ ใบด้านบนเกลี้ยง ใบด้านล่างมีขน ก้านใบ ไม่มี กาบใบ สีแดงปนเขียว มีขน ลิ่นใบ มี 2 พู แต่ละพูยาวประมาณ 3 มม. ปลายมน มีขน ช่อดอก ไม่พบ

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าดิบแล้ง

Zingiber sp.2

ลำต้นเหนือดิน สูง 85-110 ซม. กาบใบที่ไม่มีแผ่นใบ มี 5-7 ใบ ยาว 10-3 ซม. สีเขียวปนแดง เรื่อ สีขน ใบ มี 15-20 ใบ แผ่นใบ รูปขอบขนาน หรือรูปรี ยาว 5-35 ซม. กว้าง 1-3 ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ผิวใบด้านบนสีเขียว เกลี้ยงและมัน ผิวใบด้านล่างมีขน ก้านใบ ยาว 2-3 มม. มีขน

ประปราย กาบใบ สีเขียวปนแดงเรื่อ ลำใบ ยาว 3-5 มม. มี 2 พู ปลายพุ่มน เนื้อบาง ไม่มีขน ช่อดอก ตั้งตรง
เกิดจากตาเหง้าบริเวณโคนของลำต้นเหนือดิน แบบช่อเชิงลด รูปทรงกระบอก ยาว 7-13 ซม. กว้าง 3.5-4.5
ซม. ปลายช่อดอกข้างแหลม ก้านช่อดอกยาว 8-15 ซม. สีแดง มีขน มีกาบใบเรียงสลับ สีแดงเรื่อ ผิวเกลี้ยง
ปลายมีติ่งแหลมหรือมน ขอบเป็นแผ่นบาง ใบประดับ เรียงสลับซ้อนเหลื่อมกัน สีครีม รูปไข่กลับ ยาว 2.5-4
ซม. กว้าง 3-5 ซม. ปลายมีติ่งแหลมและมีจุดสีแดงหนาแน่น ผิวเกลี้ยงยกเว้นปลายใบมีขน ขอบบาง ใบ
ประดับย่อย รูปไข่กลับ ยาว 2.7-3 ซม. กว้าง 1.3-1.5 ซม. สีครีม มีขน ปลายมีติ่งแหลม ปลายและขอบมีจุด
สีแดงเล็ก ดอก ทุกส่วนมีสีครีมและมีจุดสีแดง หลอดกลีบเลี้ยง สีครีม ยาว 1-1.2 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก
เว้าตื้น ปลายแฉกมีขนครุย ผิวมีขน หลอดกลีบดอก สีครีม ยาว 2.8-3 ซม. ผิวเกลี้ยง แฉกบน รูปไข่ ยาว
ประมาณ 2.5 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. ปลายแหลม สีครีม ผิวเกลี้ยง แฉกข้าง รูปหอก ยาวประมาณ 2.2
ซม. กว้างประมาณ 0.6 ซม. ปลายแหลม สีครีม ผิวเกลี้ยง กลีบปาก รูปไข่ ยาวประมาณ 1.7 ซม. กว้าง
ประมาณ 1 ซม. ปลายแหลม สีครีม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปไข่ ยาวประมาณ 1.2 ซม. กว้างประมาณ 0.5
ซม. ปลายแหลม สีครีม ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มีก้านเกสร ยาวประมาณ 3 มม. ผิวเกลี้ยง อับเรณู ยาวประมาณ
1.3 ซม. กว้างประมาณ 0.5 ซม. สันเหนืออับเรณูเรียว ยาวประมาณ 1 ซม. ขอบอับเรณูหุ้มก้านเกสรไว้ ปลายโค้ง
เล็กน้อย ผิวเกลี้ยงและมีลายจุดสีแดง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ยาวประมาณ 4 มม. กว้างประมาณ 4 มม. มีขน
หนาแน่น ก้านเกสร ผิวเรียบและมีลายจุดสีแดง ยอดเกสร มีลายจุดสีแดง ปลายมีขนครุย ต่อมน้ำต้อย ยาว
ประมาณ 5 มม. ผล อ่อน แบน ยาวประมาณ 1.5 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. มี 3 พู ผิวมีขน

ชื่อพื้นเมือง.- กะทือ

ระยะเวลาออกดอก.- พฤษภาคม-มิถุนายน

นิเวศวิทยา.- ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

1. *Adiantum philippense*

2. *A. caudatum*

3. *Cheilanthes tenuifolia*

4. *Cyathea gigantea*

5. *Dicranopteris linearis* var. *linearis*

6. *Drynaria queroifolia*

7. *Hemionitis arifolia*

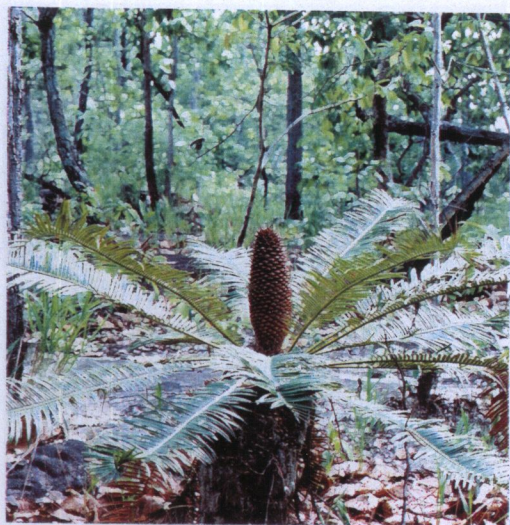
8. *Lygodium polystachyum*

9. *Pteris vitata*

10. *Ophioglossum costatum*

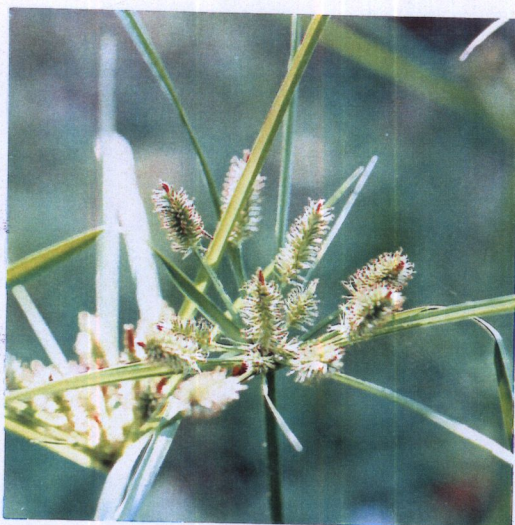

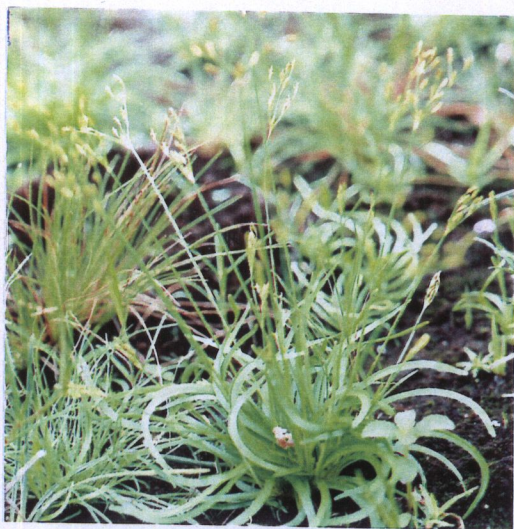
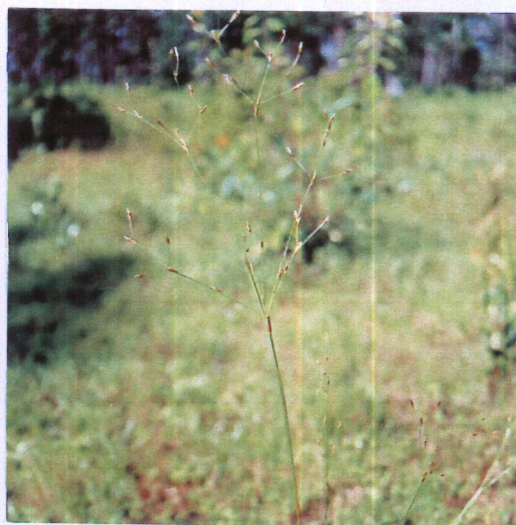
11. *Cycas siamensis*

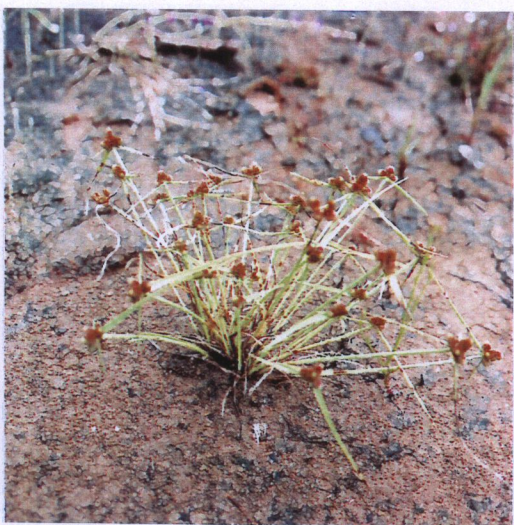

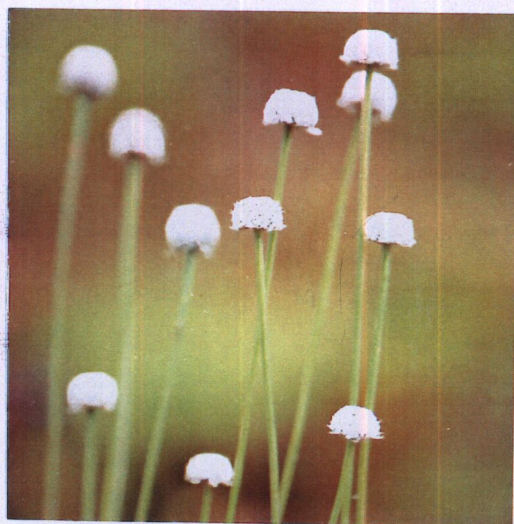
12. *C. siamensis*

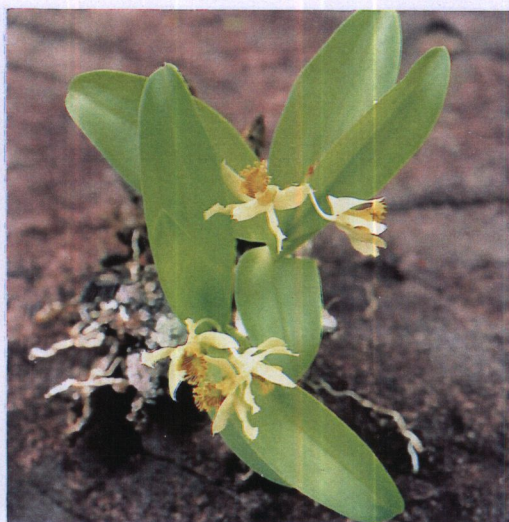
13. *Crinum* sp.14. *Amorphophallus* sp.115. *A.* sp.216. *Burmanna coelestris*17. *Gloriosa superba*18. *Cyanotis* sp.

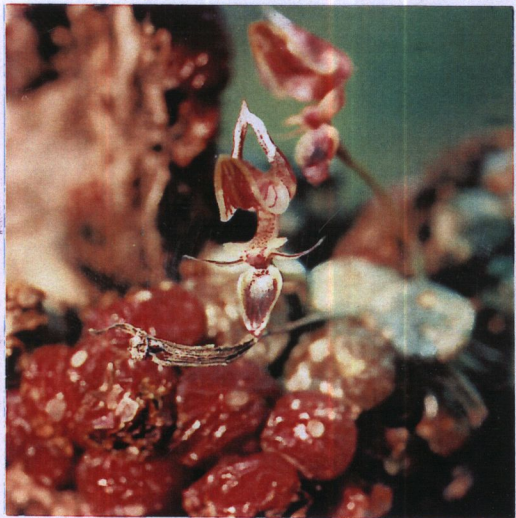
19. *Murdannia spectabilis*20. *Costus speciosus*21. *Ascolepis dipsacoides*22. *Cyperus cyperoides*23. *C. laxus*24. *Fimbristylis cinnamometorum*

25. *F. disticha*26. *F. gracilentia*27. *F. hookeriana*28. *Fuirena umbellata*29. *Kyllinga brevifolia*30. *Lipocarpa chinensis*

31. *Liphocarpha pygmaea*32. *Pycneus diaphanus*33. *P. sp.*34. *Rhynchospora sp.*35. *R. rubra*36. *Eriocaulon alatum*

37. *E. echinulatum*38. *E. smitmandii*39. *E. sp.1*40. *E. sp.2*41. *Curculigo orchidoides*42. *Aerides crassifolia*

43. *A. multiflora*44. *Ascocentrum semiteretifolium*45. *Cirrhopetalum lepidum*46. *Cleisostoma arietinum*47. *Cymbidium* sp.48. *Dendrobium delacourii*

49. *D. infundibulum*50. *D. pulchellum*51. *Doritis pulcherrima*52. *Drymoda siamensis*53. *Eulophia macrobulbon*54. *Geodorum siamense*

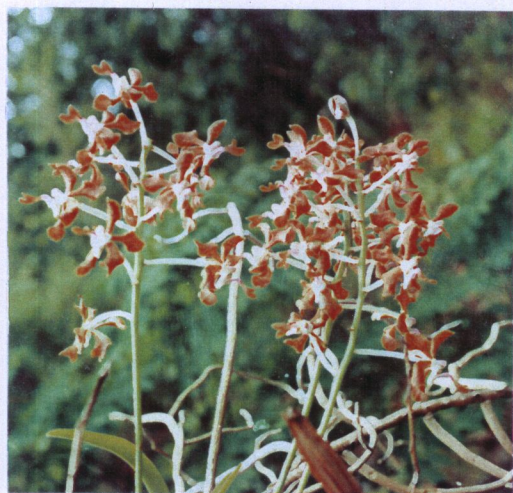
55. *Habenaria chlorina*56. *H. dentata*57. *H. lindleyana*58. *H. rhodocheila*59. *H. rostellifera*60. *H. tonkinensis*

61. *Paphiopedilum* sp.

62. *Pecteilis susannae*

63. *Vanda brunnea*

64. *Eragrostis cilianensis*

65. *Heteropogon contortus*

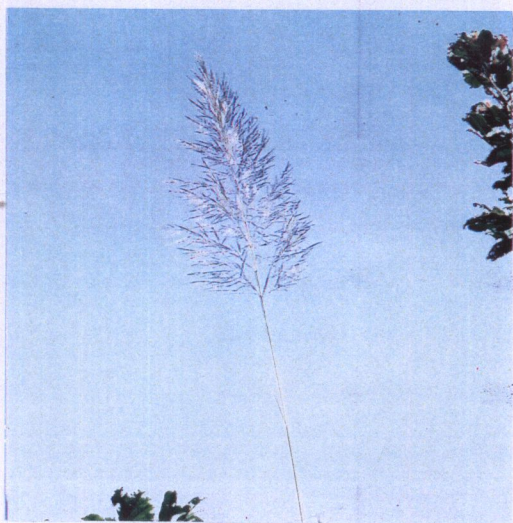
66. *Neyroudia reynaudina*

67. *Pennisetum polystachyon*

68. *Polytoea digitata*

69. *Saccharum arundinaceum*

70. *Sorghum nitidum*

71. *Stemona tuberosa*

72. *Tacca leontopetaloides*

73. *Xyris* sp.1

74. *X.* sp.2

75. *Amomum hastilabium*

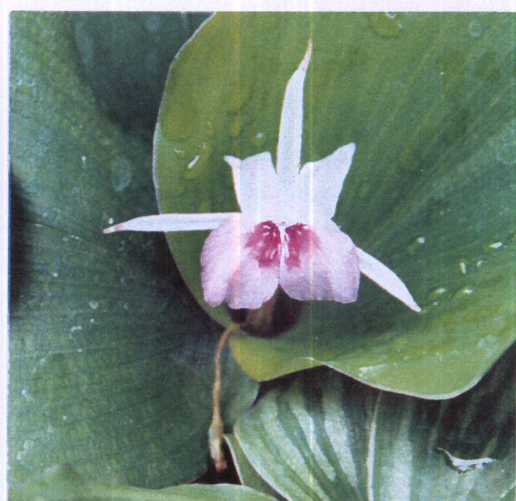
76. *Boesenbergia baimaii*

77. *Boesenbergia xiphostachya*

78. *Curcuma* cf. *oligantha*

79. *C. sessilis*.80. *C. stenocheila*81. *Elettariopsis* cf. *burttiana*82. *Globba annamensis*83. *Kaempferia filifolia*84. *K. siamensis*